

**ELECTRONIC
JOURNAL
OF VOCATIONAL
COLLEGES**

**ELEKTRONİK
MESLEK
YÜKSEKOKULLARI
DERGİSİ**

Aralık 2014
December 2014

Sayı/Number:4
Cilt /Volume: 4
Yıl / Year: 2014

ISSN: 2146-7684

Yayın Sahibi
Publisher

Doç.Dr. Bülent Bayram

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Chief Editor

Yrd.Doç.Dr. Bora Aslan

Yayın İdare Merkezi
Headquater

Kırklareli Üniversitesi
Lüleburgaz Meslek
Yüksekokulu
Lüleburgaz/Kırklareli

Tel: +90 288 4174996
Faks: +90 288 4174996
<http://www.ejovoc.org>
info@ejovoc.org

Teknik Editör
Technical Editor

Füsun Yavuzer Aslan

Yayın Türü
Type of Publication

6 Aylık Süreli Yayın
Semiannual

Sayfa Düzeni ve Kapak
Layout and Coverpage

Füsun Yavuzer Aslan

**Electronic Journal Of
Vocational Colleges**

**Elektronik Meslek
Yüksekokulları Dergisi**

ÖNSÖZ

Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu bünyesinde hazırladığımız EJOVOC'un sekizinci sayısı ile tekrar karşınızda olmaktan büyük mutluluk duymaktayız.

Meslek yüksekokulları ve mesleki eğitim ile ilgili yeni bir pencere açmak için çıktığımız bu yolda büyük ilerleme kaydettiğimizi düşünüyoruz. Hatırlayacağınız gibi meslek yüksekokullarındaki bilimsel üretime bir dinamizm kazandırmayı hedeflediğimiz dergimiz Aralık 2011'de yayın hayatına başlamıştı.

Aralık 2014 sayısında yayınlanmak için yapılan 20 makale başvurusundan 16'sı yüksek puan alarak dergimizde yayınlanmaya hak kazanmıştır. Bu büyük ilgi için yazarlara teşekkürlerimizi borç biliriz.

Dergimizin sürekliliğini sağlamak için kalitesinden ödün vermeden okuyucu ve yazar kitesini tutabilmenin zorluğunun bilincinde olarak büyük ümitlerle çıktığımız bu yolda desteklerini esirgemeyen üniversite rektörlüğümüze, editörlerimize, yazarlarımıza ve hakemlik yapan araştırmacılarımıza teşekkürlerimizi ve saygılarımızı sunarız.

Yayın Kurulu

PREFACE

We are very glad to present the eight issue of Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges) which is prepared by Lüleburgaz Vocational College of Kırklareli University.

We believe that we have made progress in the way to bring a new perspective about Vocational Colleges and Vocational Training. As you remember, our journal with which we aim to help energizing the scientific production in the Vocational Colleges began to be published in December 2011.

Among the 20 articles sent to be published in the journal's December 2014 issue, 16 articles are entitled to be issued. We are grateful to the writers for their interest.

Ejovoc aims to continue to broadcast without sacrificing its scientific quality with an awareness of the difficulties such as being accepted as a reputational journal by authors and audience. Ejovoc presents great thanks to Kırklareli University Rectorate, scientific committee, editorial board, authors and referees for their invaluable support.

Editorial Board

İçindekiler / Contents

X VE Y KUŞAĞI: ÇALIŞMANIN ANLAMINDA BİR DEĞİŞME VAR MI? X AND Y GENERATION: IS THERE A CHANGE IN THE MEANING OF WORK? Gülşen ÇETİN AYDIN , Oğuz BAŞOL	1
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KAYGI DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ: BİR ÖRNEK ÇALIŞMA DETERMINING ON ANXIETY LEVEL OF UNIVERSITY STUDENTS: A CASE STUDY İbrahim Alpay YILMAZ, Sibel DURSUN, Elçin GÜNGÖR GÜZELER , Kemal PEKTAŞ	16
KIRKLARELİ İLİNDE EKO TURİZM OLANAKLARI ECOTOURISM OPPORTUNITIES IN PROVINCE OF KIRKLARELİ Şükran Morgül	27
PNÖMATİK SİSTEMLERDE KONUM GERİ BESLEMESİ YAPILARAK BASINÇ AYARLAMASI İLE HASSAS KONUM KONTROLÜ SENSITIVE POSITION CONTROL BY PRESSURE ADJUSTMENT IN PNEUMATIC SYSTEMS WITH POSITION FEEDBACK Harun GEZİCİ, Birhan IŞIK	39
POLİSİN SUNDUĞU HİZMETLERİN VATANDAŞTAKİ ALGISININ ÖLÇÜLMESİ THE MEASUREMENT OF CITIZEN PERCEPTIONS OF POLICE SERVICES Hanifi SEVER	49
SOSYAL MEDYA KAVRAMI VE SOSYAL AĞ SİTELERİNDE YER ALAN ONLINE REKLAM UYGULAMALARININ İNCELENMESİ SOCIAL MEDIA CONCEPT AND ONLINE ADVERTISING APPLICATIONS ON SOCIAL NETWORKING SITES Sami Sonat ÖZDEMİR , Meltem ÖZDEMİR , Eray POLAT , Ramazan AKSOY	58
THE ROLE OF BRAND EQUITY AND BRAND AWARENESS IN ATTRACTING OF NEW GRADUATED ENGINEERS IN CONSTRUCTION SECTOR IN TURKEY Kader OSKAYBAŞ , Asil Selman GÜMRÜKÇÜ	65
BULDAN DOKUMALARININ KULLANIM ALANININ ARTTIRILMASINA YÖNELİK BİR UYGULAMA ÇALIŞMASI AN APPLICATION STUDY AIMED AT IMPROVING THE USAGE AREA OF BULDAN WEAVING Emine UTKUN , Melek ARPACI GÜNDOĞAN	73
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN GÖRSEL SANAT ETKİNLİĞİ UYGULAMALARINI DEĞERLENDİRMESİ EVALUATION OF VIRTUAL ART ACTIVITY APPLICATIONS BY PRESCHOOL TEACHERS Banu ÖZKAN, Figen GİRGIN	79
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KIRSAL REKREASYONEL FAALİYETLERE KATILIMINI ETKİLEYEN KISITLAYICILAR: Çıldır Meslek Yüksekokulu Örneği THE CONSTRAINTS EFFECT UNIVERSITY STUDENT PARTICIPATION IN RURAL RECREATIONAL ACTIVITIES: The Case of Çıldır Vocational School Erkan SAĞLIK , İlhami MORÇİN , Sine ERDOĞAN MORÇİN	86
ÇALIŞMA ORTAMLARININ ERGONOMİK TASARIMININ AKADEMİK PERSONEL ÜZERİNDEKİ VERİMLİLİĞİNE ETKİSİ GAZİ ÜNİVERSİTESİ DİŞ HEKİMLİĞİ FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ THE IMPACTS OF ERGONOMICAL DESIGN AT WORKING ENVIRONMENTS OF UNIVERSITIES ON ACADEMICAL PERSONNELS EFFICIENCY. (GAZİ UNIVERSITY FACULTY OF DENTISTRY STUDY) Feride DÜŞÜNGÜLÜ, Dilaver TENGİLİMOĞLU, Zekai ÖZTÜRK	93
KADINA YÖNELİK ŞİDDET DAVRANIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: TÜRKİYE'DEN KANIT EVALUATION OF VIOLENT BEHAVIOR AGAIST WOMEN: EVIDENCE FROM TURKEY Aygül YANIK, Zeynep HANBABA, Sevinç SOYGÜR, Büşra AYALTI, Meral DOĞAN	104
MESLEK YÜKSEKOKULU MEZUNU ÇALIŞANLARIN MESLEKİ EĞİTİME YÖNELİK GÖRÜŞLERİ: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ VIEWS OF EMPLOYEES WHO ARE GRADUATED FROM VOCATIONAL SCHOOL TO VOCATIONAL TRAINING: CASE OF ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY Dilek K. MORKOÇ, Mustafa DOĞAN	112
KAMU VE ÖZEL KURUMLARA BAŞVURAN HASTALARDA JİNEKOLOJİK MUAYENEYE BAĞLI DURUMLUK ANKSİYETENİN KARŞILAŞTIRILMASI A COMPARISON OF THE STATE ANXIETY RELATED TO GYNECOLOGICAL EXAMINATION IN PATIENTS ATTENDED IN PUBLIC AND PRIVATE INSTITUTION Ayşe DEMİRAY , Esra AKIN KORHAN , Kivan ÇEVİK , Leyla KHORSHİD , Mehmet Sait YÜCEBİLGİN	122
ATIK BETONLARIN GERİ DÖNÜŞÜMÜNDE SÜPER AKIŞKANLAŞTIRICI KATKI KULLANIMI USE OF SUPER PLASTICIZER ADMIXTURE IN THE RECYCLED WASTE CONCRETES İsmail KILIÇ	130
ARAÇ KİRALAMA İŞLETMELERİNE YÖNELİK MÜŞTERİ ŞİKAYETLERİNİN ANALİZİ ANALYSIS OF THE CUSTOMER COMPLAINTS AGAINST CAR RENTAL COMPANIES Bayram AKAY, Oğuz TÜRKAY	138

X VE Y KUŞAĞI: ÇALIŞMANIN ANLAMINDA BİR DEĞİŞME VAR MI?

Gülşen ÇETİN AYDIN¹, Oğuz BAŞOL²

ÖZET

Kuşak kavramı, aşağı yukarı aynı yıllarda doğmuş olup, aynı çağın koşullarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, yazgıları yaşamış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişiler topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında Kırklareli ilinde yaşayan farklı kuşaklardan gelen (X ve Y) bireylerin çalışma kavramının boyutlarına (iş tatmini, yükselme olanakları, çalışma arkadaşlarıyla ilişkiler, sosyo-politik destek, katılımcı iş iklimi, rol belirsizliği, kaynaklara erişim, bilgiye erişim ve işin anlamlılığı) verdiği değerler araştırılmıştır.

Anket 363 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda en yüksek puan alan değişkenin “iş anlamı” en düşük puan alan değişkenin ise “rol belirsizliği” olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %78,5’i için iş: geçinme kaynağı olarak tanımlanırken; %21,5’lik kesim için ise iş: kendini ifade etme şekli olarak tanımlanmıştır. Farklı kuşaklardan gelen bireyler için işin anlamında bir değişme olmazken (Z: -1,096; p: 0,27); işi, kendini ifade etme şekli olarak görenler için işin anlam derecesi, geçinme kaynağı olarak görenlerin işin anlam derecesinden yüksektir (Z: -3,494; p: 0,00). Yapılan analiz sonrasında X ve Y kuşağından gelen katılımcılar için işin ifade şeklinin birbirinden farklı olmadığı (Chi-square: 0.315; p: 0,57) tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çalışmanın anlamı, X kuşağı, Y kuşağı, İş tatmini,

X AND Y GENERATION: IS THERE A CHANGE IN THE MEANING OF WORK?

ABSTRACT

The concept of generation is defined as community of people who were born nearly in the same years, experienced the life conditions of almost the same era, and coped with also the similar difficulties and had similar destinies and responsibilities with the other people. In this context, under the scope of this survey, the values that the people from different generations (X and Y) and living in Kırklareli give importance to the elements (job satisfaction, promotion opportunities, relations between colleagues, socio-political support, participant job climate, role ambiguity, access to the sources, access to the knowledge and the meaning of work) of the work concept have been searched.

The survey has been made with 363 participants. In the analysis result, the variable with the highest score is determined as “the meaning of work”, whereas the variable with the lowest score is determined as “role ambiguity”. For the 78.5% of the participants, the work means; source of living, however, the 21.5% define the work as “the way of expressing himself/herself”. It is seen that there has been no change in the meaning of work among the individuals from different generations (Z: -1,096; p: 0.27); whereas, for the ones who define work as the “way of expressing himself/herself” the level of meaning of work is higher than the level of meaning of work, as for the ones who define the work as “source of living” (Z: -3,494; p: 0.00). Following the survey, it has been determined that the way of expressing the work does not show any differences for the participants from X and Y generations (Chi-square: 0.315; p: 0.57).

Keywords: The meaning of work, X generation, Y generation, Job satisfaction

---

¹Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD, gulsencetin1986@gmail.com

²Öğretim Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi – Lüleburgaz MYO İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, oguzbasol@gmail.com

1. GİRİŞ

Kuşaklar ile ilgili çalışmalar ekonomi, demografi, siyaset bilimi, klinik psikoloji ve sosyoloji gibi farklı bilimsel alanlarda elli yıldan fazla zamandır çalışılmaktadır (Alwin, McCammon, 2007: 219; Biggs, 2007: 695). Aynı kuşaktan gelen bireyler, benzer yıllarda doğdukları için, kuşak üyelerinin tutum ve davranışları benzer olaylara verdikleri benzer tepkiler ile şekillenmektedir. Ayrıca aynı doğum yıllarını paylaşan bireyler birbirlerini aynı grubun üyesi olarak tanımlarken, diğerlerini farklı kuşağın mensubu olarak görmektedirler. Bu nedenle aynı kuşağa mensup bireyler diğer kuşaklara mensup bireylerden ayırt edilebilir. Aynı kuşaktan gelen bireyler için sadece paylaşılan yıllar değil, paylaşılan sosyal ve tarihsel olaylar da, kuşakların özelliklerini kalıcı olarak etkilemektedir (Sullivan vd., 2009: 290).

2. KUŞAK KAVRAMI

Toplumbilim terimleri sözlüğünde kuşak kavramı; yaklaşık olarak 25-30 yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği olarak tanımlanmakta olup, nesil ve jenerasyon kelimeleri ile de ifade edilebilmektedir. Türk Dil Kurumu'nun felsefe terimleri sözlüğünde; aşağı yukarı aynı yıllarda doğmuş olup, aynı çağın koşullarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, yazgıları yaşamış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişiler topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Tarih felsefesi ve kültür tarihi sözlüğünde ise; yeni bir anlayışta yeni bir yaşama duygusunda, yeni biçimlerde birleşen, eskiden belirgin çizgilerle ayrılan kişilerin topluluğu olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2014).

Literatüre bakıldığında; en genel hali ile dünya genelinde ekonomik ve sosyal hareketlerle oluşmuş zaman aralıklarına kuşak denmektedir. Yetişme tarzları ve içinde buldukları ortam değişiklikleri nedeniyle kuşak olarak da adlandırılan nesiller arasında gerek karakter, gerek çalışma yöntemleri ve gerekse işyerinden beklentilerde önemli farklılıklar gözlenmektedir (Keleş, 2011: 129).

Kuşak kavramına ilişkin en önemli tartışma alanı, kuşak oluşumunun yaş ve sosyolojik olgu arasındaki ayrımıdır. Geleneksel olarak, bir kuşak "ebeveynlerin ve çocuklarının doğumları arasındaki ortalama zaman aralığını" ifade etmektedir. Biyolojik tanım; her bir bin yıllık döneme 20-25 yıl aralıklarla kuşaklar yerleştirmektedir. Bu tanım geçmişte sosyologlara iyi bilgiler sunmuş olsa da bugün tekrar üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir. Çünkü bu tanım; yalnızca yıl konusunu temel almaktadır. Ancak; günümüzde topluluklar yeni teknoloji, değişen kariyer, çalışma seçenekleri ve farklılaşan toplumsal değerler karşısında hızla değiştiğinden, iki on yıllık dönem kuşaklar için fazlasıyla uzun bir zaman dilimi olmaktadır. Ayrıca, bugün biyolojik bir tanımlama yapmak gerekirse; bir kuşak bugüne dek olanlardan daha uzun bir süreye yayılmaktadır. Çünkü çocuk doğumu hiç bir zaman olmadığı kadar ertelenmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak, ebeveynler ve çocuklarının doğumları arasındaki zaman iki on yıldan üç on yıla esnemıştır. 1982 yılında ilk bebeğini dünyaya getiren bir kadının ortalama yaşı 25 iken, 2010 yılında bu yaş 31'e ulaşmıştır (McCrimble, Wolfinger, 2010: 8-13). Günümüzde bu durum, kuşakların biyolojik olarak değil sosyolojik olarak tanımlanmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Nitekim kuşak kavramını sosyolojik olarak ele alan çalışma sayısı oldukça fazla olup bu çalışmalar güçlü bir temele sahiptir. Ancak; yapılan uygulamalı araştırmalar kuşaklar arasındaki net ve kesin farklılıklara ulaşmaktan uzak olmaktadır. Bunun nedeni ise; araştırmalara örneklem olan grupların bireysel farklılıklarıdır. Bir araştırma grubundaki eğitim, cinsiyet ve etnik köken unsurları bir diğerinden farklı olduğu için kuşaklar arasında net farklılıkları ileri sürmek pek mümkün gözükmemektedir (Pary, Urvin, 2010: 91).

Yapılan çalışmalar her ne kadar net ve kesin bir farklılığı kanıtlayamasa da, bilinen bir gerçek de geçmişteki azla yetinen, otoriteyi sorgusuz kabul eden çalışanların yerine daha bilgili, azla yetinmeyen, gerektiğinde otoriteyi sorgulayan, beklentileri ve ihtiyaçları birbirinden farklı, kendine zaman ayırmayı önemli bulan yeni kuşağın varlığıdır (Sadullah, 2010: 7).

Günümüz çalışma yaşamı incelendiğinde dünya tarihinde ilk defa bu kadar çok kuşağın bir arada çalıştığı görülmektedir. Artan refah düzeyi ve yaşam ömrü insanların iş hayatında daha uzun yıllar görev almalarına ve emekli olsalar dahi çalışmaya devam etmelerine neden olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, organizasyonlarda "Bebek Patlaması Kuşağı", "X Kuşağı" ve "Y Kuşağı" olmak üzere 3 kuşak aktif olarak günümüzün çalışma yaşamında birlikte görev almaktadır. Yaklaşık 10 yıl gibi kısa bir süre sonra da "Z Kuşağı" çalışma yaşamına katılmış olacaktır. Çalışma yaşamındaki bu çeşitliğin birçok kez anlaşmazlıklar, çatışmalar ve sorunlara neden olduğu hem çalışanlar hem de yöneticiler tarafından ileri sürülmektedir (Toruntay, 2011: 68; Becerikli, 2013: 6). Bu noktadan hareketle günümüzde çalışma yaşamında aktif olarak rol alan kuşakları incelemek, kuşakların çalışmaya bakışlarını anlama konusunda yazına katkı sağlayacaktır.

3. KUŞAK TÜRLERİ

Günümüz çalışma yaşamı üç aktif kuşağın bireylerinden oluşmakta olup, dördüncüsü de on yıl gibi kısa bir süre sonra bu kuşaklara katılacaktır. Bu kuşaklar kronolojik sıraya göre:

- Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers; 1946 – 1964 arası doğanlar),
- X Kuşağı (Gen X; 1965 – 1980 arası doğanlar),
- Y kuşağı (Gen Me, Gen Y ve nGen; 1980 – 2000 arasında doğanlar),
- Z Kuşağı (iGen ve Kuşak I; 2000 yılı ve sonrasında doğanlar) şeklindedir (Twenge vd., 2010: 1130).

Yapılan araştırmalar kişisel özellikler, tutum ve davranışlar açısından kuşaklar arasında farklılıklar bulunduğunu göstermekle birlikte (Twenge, Campbell, 2008: 314) bu farklılıkların net ve kesin olmadığı da ileri sürülmektedir (Sadullah, 2010: 7).

3.1. Bebek Patlaması

II. Dünya Savaşı'ndan 1964 yılına kadar doğanları kapsayan bu kuşak bebek patlaması kuşağı olarak isimlendirilmektedir. Bu dönemde doğanlar, sayıca fazla olmaları nedeniyle toplumu yeniden şekillendiren kuşak olarak tanımlanmaktadır (Levickaite, 2010: 171). Bebek patlaması kuşağına mensup bireylerin okul ve gençlik yılları 1960'ların karakteristik kültürel gelişiminin bir parçası olmuştur. Bu kuşaktan dünyaya kalan miras ise; kadın-erkek eşitliği, ırk ayrımına karşı mücadele ve çevreye duyarlı olmaktır (Strauss, Howe, 1991: 299). Çalışma yaşamında bebek patlaması kuşağı üyeleri, takım çalışmasına ve takım toplantılarına önem vermektedirler. İşkolik gibi görülmeyi isteme eğilimindedirler. Çünkü işe bağlılığın çalışılan saatle ölçüldüğünü düşünmektedirler. Bu kuşaktakiler işbirlikçi ve rızaya dayalı bir yönetim biçiminde çalışmayı tercih ederler. Çalışma ortamında ise; katılım ve takım ruhu onlar için önemlidir. Daha çok iletişim, paylaşılan sorumluluklar ve bireysel özerkliğe önem vermektedirler (Toruntay, 2011: 71).

3.2. X Kuşağı

Bu kuşak, bebek patlaması kuşağından sonra doğan kişileri kapsamaktadır. Batı toplumlarında 1965 yılından 1980 yılına dek doğan ve demografik olarak benzer özellikleri gösteren insanların oluşturdukları kuşak olarak bilinmektedir. Coupland'a göre X kuşağı kendini topluma zıt olarak gören, sert politik çıkışlar yapan, şimdiye dek görülmemiş giyim tarzına sahip olan, daha sert müzik türleri ve punk gibi farklı yaşayış biçimlerine sahip olan bir nesil olarak görmektedir. Yine Coupland'a göre; bu kişiler kendilerini saygın bir statüye sahip olma, para ve yüksek oranda sosyalleşme ile kendi varoluşlarını açıklamaya çalışmaktadırlar (Coupland, 1989: 83).

X kuşağı üyeleri, iş yaşamında sadık, kanaat duyguları yüksek ve aynı işte uzun yıllar çalışmış bireyler olarak bilinmektedir. Daha iyi kariyer imkânları arayan X kuşağı üyeleri, teknolojik devrime denk geldiklerinden zorunlu olarak teknoloji kullanmaya başlamışlardır. Toplumsal sorunlara karşı duyarlı, iş motivasyonları yüksek ve otoriteye saygılıdır. Kadınların iş gücüne katılmaya başlaması ve az çocuk sahibi olmak istemeleri bu kuşak için önemli değerlerdir (Mengi, 2009).

Bu kuşağın üyeleri özgürlüklerine düşkünlüdür ve bir önceki kuşak olan bebek patlaması kuşağı gibi vefalı değillerdir. X kuşağı üyeleri kendi sorumluluklarını erken yaşta alarak kendi kendilerine büyüdükleri için çalışma ortamında da yönetilmekten çok yaratıcılıklarını kullanarak ulaşacakları hedefler istemektedirler. X kuşağı üyeleri, geleneksel iş odaklı çalışma biçimlerinden çok sınırların daha az belirgin olduğu çalışma ortamlarında çalışmak isterler. Bu kuşak üyelerinin çalışma stilleri, kendi özgürlüklerini kullanarak açık bir şekilde belirlenmiş beklentilere ulaşma çabası olarak tanımlanmaktadır. Bu kuşağın üyeleri tek başlarına çok iyi çalışırlar, sabırsızdırlar ve iş odaklıdırlar. İş ve özel yaşam dengesine saygı gösterirler ve diğerlerinden de saygı göstermelerini istemektedirler (Toruntay, 2011: 74).

3.3. Y Kuşağı

Y kuşağı ise; 1980 ile 2000 arasında doğanların oluşturduğu nesil olarak bilinmektedir. Bu kuşak aynı zamanda "internet kuşağı", "Echo-Boomers", "Millennial" ve "Nexters" olarak da anılmaktadır. Bu tanımlar Y kuşağının kendisinden önce gelen kuşaklardan farkını belirtmek için kullanılmaktadır (Broadbidge vd., 2007: 523-544). Birçok araştırmacı Y kuşağının sosyal ve iş hayatında yeni bir dönüşüm dalgası olduğunu iddia etmektedir (Ringer, Garma, 2006; Leahy vd., 2011; Lourdes vd., 2011; Barford, Hesterin, 2011; Jang, 2008; Alley, 2011; Shea, 2012). Y kuşağı üyeleri, her şeyi elde edebileceğine ve kendilerinin dönüşümcü olduklarına inanmaktadır. Onlar ebeveynlerinden farklı olarak modern teknolojiler ve tüketim toplumu tarafından kuşatılmış bir çevrede büyümüşlerdir (Aminul vd., 2010: 1803).

Y kuşağı üyeleri, seçtikleri uğraşlarda başarılı olmalarına yardım etmek için onları yakından izleyen ve destekleyen ebeveynler ve öğretmenler ile büyümüş olduklarından kariyer kararları verirken de ebeveynlerine danışmaya veya güvendikleri daha deneyimli, bilgili rol modellerin tavsiyelerine ihtiyaç duymaktadırlar (Behrstock-

Sherratt, Coggshall, 2010: 31). Y kuşağı için günlük işlerinin dünyada olumlu bir değişime katkı sağladığını görmeleri oldukça önemlidir. Yenilikçi fikirler üretmeleri için teşvik edilmeleri, işleyişe sağladıkları katkıların takdir edilmesi, çalışma yaşamında Y kuşağı için bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır (Keleş, 2011: 138).

Bu kuşak internetin olduğu yıllarda dünyaya gelen ilk kuşaktır, farklı etnik kökenler ve kültürlerden bireyler ile günlük etkileşimi en yüksek olan kuşaktır ve üyeleri önceki kuşaklara göre çok daha fazla kültürel zenginliğe sahiptir. Doğdukları andan itibaren medya ve reklamların etkisinde kalan ve bu nedenle ebeveynlerine göre daha fazla marka bilincine sahip bir kuşak olarak yetişmişlerdir. Bu kuşak üyeleri arasındaki ekonomik şartlar kıyaslandığında, alım gücü yüksek olan ve alım gücü düşük olan üyeler arasındaki farkın şimdiye kadar incelenen tüm kuşaklar arasındaki en büyük fark olduğu ortaya konmuştur (Toruntay, 2011: 77).

Y kuşağıyla ilgili bir başka tespit de, bu kuşağı motive eden unsurların diğer kuşaklardan farklı olmasıdır. Bu kuşak üyeleri, elde ettikleri gelirden çok, sosyal yardımlar, esnek çalışma saatleri gibi manevi olarak da onları tatmin edecek faktörlere odaklanmaktadır. Bu kuşak için iyi bir gelirden çok, yaptıklarının onaylanması, eğitim ve öğrenme fırsatlarının da dâhil olduğu bütünsel bir iş tatmini çok daha önemlidir (Haserot, 2011). Y kuşağı üyeleri, işleri ile kendilerini ifade etmek, birçok işi aynı anda yürütmek, her şeyi anlamaya çalışmak, karar sürecinde aktif rol almak suretiyle iş doyumunu yaşamaktadırlar. Diğer yandan bu kuşak üyeleri, sorumluluk almak, esnek iş ortamı, saygınlık unsurlarına düşkünlük, ekip çalışması, her şeyi geçici görmek, sürekli öğrenmek, iş yerinde eğlence ve tutku arayışı, beklentilerini anında gerçekleştirme eğilimi, iş ve özel yaşam arasında denge kurmak gibi özellikleri çalışma yaşamlarında aramaktadırlar. Bu kuşak üyeleri çalışma yaşamına girer girmez terfi olanaklarını aramaya başlayan çalışanlar olup, eleştiriye karşı tahammülleri çok azdır. Teknolojinin getirmiş olduğu hız onları hızlı düşünmeye, hızlı hareket etmeye ve dolayısıyla da hızlı tüketmeye yöneltmektedir. Bu kuşak üyelerinin kariyer yaşamları boyunca önceki kuşaklardan daha fazla iş değiştirdikleri düşünülmektedir (Mengi, 2011). Nitekim Türkiye’de iş yaşamında olan insanların büyük çoğunluğu bu kuşağın üyeleridir (Twenge, Campbell, 2008: 862-877).

3.4. Z Kuşağı

2000 yılından sonra doğanların yer aldığı kuşağa Z kuşağı adı verilmektedir. Bu kuşak tamamen teknolojik bir çağda doğduklarından teknoloji ile iç içe yaşamaktadırlar. Bu nedenle bu kuşağın üyelerine “Kuşak I”, “İnternet Kuşağı”, “Next Generation” ya da “iGen” adları verilmektedir. Bir diğer adları ise; “Instant Online (Her daim çevrimiçi)” kuşağıdır (Levicate, 2010: 173). Strauss ve Howe ise bu kuşağı aşırı bireyselleşme ve yalnızlık yaşayacak kuşak olarak da tanımlamaktadır (Strauss ve Howe, 1991: 335). *Mission and Ministry* kuruluşu kendi internet sitesinde Z kuşağını 21. yüzyılın ilk kuşağı olarak tanımlarken onlara dijital çocuklar ve “.com” çocukları ismini de uygun bulmaktadır. Kuruluşa göre, Z kuşağı diğer kuşaklardan sağlık sistemindeki teknolojik ilerleme ve farkındalık arttığı için hayat aralığı olarak, buldukları çağ ve teknolojinin getirisi bağlamında sosyolojik olarak ve deneyimledikleri olgular bakımında tarihsel olarak diğer kuşaklardan ayrılmaktadırlar.

Bu kuşak henüz çalışma hayatında olmadığı için net bir şekilde kuşağın iş yaşamıyla ilişkili güçlü ve zayıf yönleri tespit edilememiş olsa da, tahminler; Z kuşağı üyelerinin markalara ve çalıştıkları organizasyonlara karşı sadakatsiz olabileceklerini, azimli ve hırslı olmayabileceklerini, çabuk sıkıldıkları için kolay vazgeçebileceklerini göstermektedir. Bu bağlamda Z kuşağı üyeleri standart işleri yapmak istemeyerek, her şeyi kişiselleştirmek istemeleri gibi ihtimalleri beraberinde getirmektedir (Toruntay, 2011: 83). Diğer yandan, yaratıcılık, hak arama, farklı sosyolojik gruplarla ilişkiler konusunda da diğer kuşaklardan daha başarılı olmaları Z kuşağının iş hayatında elde edebileceği başarıları göstermektedir, ancak bunların yalnızca tahmin olduğu da unutulmamalıdır.

4. X VE Y KUŞAĞI ARASINDAKİ BENZERLİK VE FARKLILIKLAR

X ve Y kuşağı üyeleri hem dünyada hem de Türkiye’de çalışma yaşamının önemli bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bu nedenle; birlikte çalışmak zorunda olan bu iki farklı kuşağın benzerlikleri ve farklılıklarını bilmek, birlikte çalışabilirliklerini sağlamak ve ortaya çıkabilecek çatışmaları çözmek adına faydalı olacaktır. Bu bağlamda Watt’ın araştırması X ve Y kuşağına üye olan bireyler arası farklılıkların tespitini yapmaya çalışmaktadır. Araştırma, bu iki kuşağın beş ana faktör üzerinde farklılıklar yaşadığını tespit etmiştir. Bu farklılık faktörleri: “uyumluluk”, “yönetilebilirlik”, “ekip çalışması”, “denge” ve “bağlılık”tır.

- **Uyumluluk:** Bütün kuşaklar kendi kuşaklarıyla uyumlu olduklarını ileri sürmektedir ancak Y kuşağı üyeleri, X kuşağı üyelerini uyumsuz, değişime kapalı ve adaptasyonlarını düşük bulmaktadırlar.
- **Yönetilebilirlik:** Öncesindeki tüm kuşaklar Y kuşağı üyelerinin diğer kuşaklara göre daha zor yönetilebilir olduğunu düşünmektedirler. X kuşağı, Y kuşağının diğer kuşaklara göre daha yakın denetimde tutulması gerektiğini, kuralları daha az izlediklerini ve daha az sonuç odaklı olduklarını ileri sürmektedir.

- **Ekip çalışması:** Her kuşak birbirlerinin iş ahlaklarını farklı algılamaktadır ve tüm kuşaklar kendilerini iyi bir takım oyuncusu olarak görmektedir. Ancak X kuşağı üyeleri iş konusunda, Y kuşağı üyelerinin azami gayret göstermeye daha az niyetli gözüktüğünü ileri sürmektedir.
- **Denge:** X ve Y kuşağı üyeleri, birbirlerinin iş-yaşam dengesine önem gösterdiklerini ve işyerinde resmi olmamayı daha çok tercih ettiklerini belirtmektedir.
- **Bağlılık:** Tüm kuşaklar kendilerini kurumlarında güvenilir görmektedirler ancak X kuşağı üyeleri daha genç kuşaklar olan Y ve Z kuşaklarını kendileri kadar güvenilir bulmadıklarını belirtmektedir (Watt, 2009).

Tablo 1: X ve Y Kuşağının Özellikleri ve Değerleri

X Kuşağı	Y Kuşağı
<ul style="list-style-type: none"> • Sadakat duyguları değişken • Otoriteye saygılı • Topluma duyarlı • İş motivasyonları yüksek • Kanaatkâr • Kaygılı • Teknolojiyle ilişkisi düşük 	<ul style="list-style-type: none"> • Sadakat duyguları az • Otoriteyi zor kabullenen • Bağımsızlığına düşkün • Çok sık iş değiştiren • Bireyci • Teknolojiyle büyüyen

Kaynak: Deneçli, www.iku.edu.tr (Erişim Tarihi:10.05.2014)

Tablo 1, X ve Y kuşağına mensup bireylerin özelliklerini ve değerlerini göstermektedir. Buna göre X kuşağı üyeleri: sadakat duygusu değişken olan, otoriteye saygılı, topluma duyarlı, iş motivasyonları yüksek, kanaatkâr, kaygılı ve teknolojiyle ilişkisi düşük olan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Y kuşağı üyeleri ise, sadakat duyguları X kuşağına göre daha az olan, otoriteyi kabullenmekte güçlük yaşayan, bunun doğal bir sonucu olarak da bağımsızlığına düşkün, çok sık iş değiştiren, bireyselliği ön planda olan ve teknolojinin içinde büyüyen bireyler olarak değerlendirilmektedir.

X Kuşağı; çok stresli işlerden uzak durmaya çalışan, işi sadeleştiren ve yaşamak için yaptığı işten keyif alan kuşaktır. X kuşağı üyeleri değişen dünya koşullarına yetişebilmek için büyük bir çaba harcamaktadırlar. Ancak bu çaba ve yarış bu kuşaktakiler üzerinde yetişememek, çağa ayak uyduramamak gibi bir izlenim yarattığı için kendilerini dışlanmış hissetmektedirler. Bunun bir sonucu olarak da; iş yaşamında güvenlik ve maaş gibi unsurları ön planda tutmaktadırlar (Adıgüzel, 2014: 172-175).

Y kuşağında yer alan kişiler ise; özgürlüklerine düşkün, teknoloji tutkunu ve teknoloji kullanımını iyi bilen bir kuşak olarak tanımlanmaktadır. Günlerinin yaklaşık onbeş saati medya ve iletişim teknolojileri ile etkileşim halinde geçen bu kuşak için hayatlarını rahat yaşamak çok önemlidir. Bu kuşak için teknoloji hayatlarındaki pek çok şeyin simgesi durumundadır. Hatta Y kuşağının X kuşağına göre en üstün olduğu konulardan birinin teknoloji kullanımı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Y kuşağına mensup bireyler, işyerinde toplumun bir parçası olduklarını hissetmek istemektedirler. Zaten Y kuşağına mensup bireylerin %90'ı sosyal ve eğlenceli olduklarını düşündükleri işyerini tercih etmektedirler. Ayrıca Y kuşağına mensup bireyler, örgütün stratejilerini dinlemek ve anlamak için gerçek bir çaba sarf etmektedirler. Herhangi büyük bir görevden habersiz küçük bir dişli çarkı olmak yerine, örgütün vizyonu ile ilgili kritik bir noktada olmak ve örgütün ilerlemesi için yapılan yenilik çalışmalarının içinde olmayı seçmektedirler (Adıgüzel, 2014: 172-175).

5. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada X ve Y kuşağından gelen bireylerin işin anlamına yüklediği anlamların farklılığına ilişkin sorgulamalar yapılmaktadır. Araştırma tasarımı işin anlamı iki ana boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlardan ilki, *iş tatmini* algısıdır. Bu algı içinde: işin yapısı, ücret düzeyi, yükselme olanakları, yönetimden memnuniyet ve iş arkadaşlarından memnuniyet sorgulanmaktadır. Bu boyutlardan ikincisi ise, *işin anlamı* algısıdır. Bu algı içinde: sosyo-politik destek, katılımcı iş iklimi, rol belirsizliği, kaynaklara erişim, bilgiye erişim ve işin anlamlılığı boyutları sorgulanmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı Kırklareli ilinde 2013 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre 340.559 kişi yaşamaktadır (TÜİK). Yapılan analiz sonucunda 384 kişilik bir örneklemin ana kütleyi temsil ettiği belirlenmiştir. Sonrasında örneklem, ilçelere ve ilçelerdeki cinsiyet yapısına uygun olarak bölünmüş, şehir ve ilçe merkezinde daha önceden eğitilen anketörler vasıtasıyla anketler toplanmıştır.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik özellikleri sorgulanmıştır ve 7 soru bulunmaktadır. İkinci bölüm iş tatmini algısını ölçmeye yöneliktir ve 5'li Likert tipi değerlendirme (1: kesinlikle katılmıyorum; 2: katılmıyorum; 3: kararsızım; 4: katılıyorum; 5: kesinlikle katılıyorum) içeren 25 madde iş tatminine ait beş boyutu ölçmeyi hedeflemektedir. Bu boyutlar: işin yapısı, ücret düzeyi, yükselme olanakları, yönetimden memnuniyet ve iş arkadaşlarından memnuniyet olarak tanımlanmaktadır. Bu maddeler Toker'in (2007) araştırmasından alınmıştır. Son bölüm ise işin anlamındaki farklılıkları görmek üzere tasarlanmıştır. Bu bölümde 5'li Likert tipi değerlendirmeyle (1: kesinlikle katılmıyorum; 2: katılmıyorum; 3: kararsızım; 4: katılıyorum; 5: kesinlikle katılıyorum) ele alınan 20 madde bulunmaktadır. Bu maddeler ile sosyo-politik destek, katılımcı iş iklimi, rol belirsizliği, kaynaklara erişim, bilgiye erişim ve işin anlamlılığı boyutları sorgulanmaya çalışılmıştır. Bu bölümdeki maddeler Ceylan ve arkadaşlarının (2007) yaptığı araştırmadan alınmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin analizinde SPSS 21 paket programı kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan ölçüm araçlarının alt boyutları aşağıda tanımlanmaktadır. Buna göre:

- **İş tatmini** değişkeni, bireyin işten elde ettiği memnuniyet durumunu ölçmek için tasarlanmıştır. Bu değişken içinde: "işim tatmin edicidir", "işimden gurur duyarım" gibi değişkenler bulunmaktadır. Bireyin iş tatmininden elde ettiği puan arttıkça bireyin işinden daha yüksek düzeyde memnuniyet sağladığını söylemek yerinde olacaktır.
- **Yükselme olanakları** değişkeni, bireyin çalıştığı kurumdaki dikey yükselme olanaklarını değerlendirme derecesini göstermektedir. Bu değişken içerisinde: "işyerimde kendimi geliştirmek için olanaklar vardır", "işyerimde düzenli yükselme uygulaması vardır" gibi maddeler bulunmaktadır. Bireyin bu alanda aldığı puan arttıkça çalıştığı kurumdaki dikey hareketliliği daha pozitif değerlendirdiğini söylemek mümkün olacaktır.
- **İş arkadaşları** değişkeni, bireyin çalışma arkadaşlarından memnuniyetini göstermektedir. Bu değişkeni ölçerken; "iş arkadaşlarım akılcıdır", "iş arkadaşlarım sorumluluk sahibidir" gibi maddeler kullanılmaktadır. Bireyin bu alanda aldığı puan arttıkça iş arkadaşlarından memnuniyetinin arttığını söylemek yerinde olacaktır.
- **Sosyo-politik destek** değişkeni, kurumun çalışanlara ne derece destek olduğunu göstermektedir. Bu değişkeni tanımlarken; "işimi iyi yapabilmek için ihtiyaç duyduğum desteği astlarımdan görmekteyim", "işimi iyi yapabilmek için ihtiyaç duyduğum desteği çalışma grubumdan görmekteyim" gibi maddeler kullanılmaktadır. Bireyin bu alanda aldığı puan arttıkça kurumun bireye daha üst düzeyde destek olduğunu söylemek yerinde olacaktır.
- **Katılımcı iş ilişkileri** değişkeni, çalışılan kurumdaki takım çalışması derecesini ve bireyin kararlara katılma sürecini göstermektedir. Bu değişken içerisinde: "bu kurumda yaratıcı problem çözme süreçleri kullanılır", "bu kurumda insani ilişkilere ve takım çalışmasına önem verilir" gibi maddeler vardır. Bireyin bu alanda aldığı puan arttıkça çalışılan kurumun takım çalışmasına daha önem verdiği ve bireyin kararlara daha da etkin bir biçimde katıldığını söylemek yerinde olacaktır.
- **Rol belirsizliği** değişkeni, çalışılan kurumda yetki ve hiyerarşi noktalarının etkinliğini sorgulamaktadır. Bu değişken içerisinde "bu kurumda yetki hiyerarşisi net olarak tanımlanmıştır", "bu kurumun amaçları net olarak tanımlanmıştır" gibi maddeler bulunmaktadır. Bireyin bu alanı değerlendirme puanı arttıkça kurumun yetki ve hiyerarşi düzeninde bir karmaşanın olmadığı ortaya çıkmaktadır.
- **Kaynaklara erişim** değişkeni, bireyin çalıştığı kurum içinde maddi kaynaklara erişiminin derecesini göstermektedir. Bu değişken içerisinde; "yeni fikirleri teşvik etmek için kullanabileceğim kaynaklara sahibim", "işimi iyi yapabilmem için gerekli kaynaklara erişebiliyorum" gibi maddeler vardır. Bu alanda alınan puan arttıkça bireyin kurumdaki maddi kaynaklara daha yüksek düzeyde erişebildiğini söylemek yerinde olacaktır.
- **Bilgiye erişim** değişkeni, bireyin çalıştığı kurum içinde bilgi kaynaklarına (vizyon çalışmaları, stratejik hedefler) erişiminin derecesini göstermektedir. Bu değişken içerisinde; "bu kurumun stratejilerini ve amaçlarını anlıyorum", "bu kurumun üst yönetiminin vizyonunu anlıyorum" gibi maddeler bulunmaktadır. Bireyin bu alanda aldığı puan arttıkça bilgi kaynaklarına erişim derecesinin arttığını söylemek yerinde olacaktır.
- Son değişken **işin anlamı** değişkenidir. Bu değişken birey için yaptığı işin ne kadar anlamlı ve önemli olduğunu göstermektedir. Bu değişken içerisinde; "yaptığım iş benim için çok önemlidir", "işimle ilgili

olarak yaptığım faaliyetlerin benim için özel bir anlamı var” gibi maddeler vardır. Bireyin bu alanda aldığı puan arttıkça, bireyin işini daha önemli gördüğü, işine daha yüksek bir anlam kattığını söylemek yerinde olacaktır.

Araştırma kapsamında yukarıda bahsi geçen değişkenler temelinde X ve Y kuşaklarının iş tatmini ve işin anlamı değişkenlerine yükledikleri anlamlar karşılaştırılmaktadır.

7. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Yazın incelendikten sonra farklı kuşağa mensup bireylerin iş tatmini ve işin anlamına ilişkin algılarında bir farklılık ileri sürüldüğü tespit edilmiştir (Ringer, Garma, 2006; Leahy vd., 2011; Lourdes vd., 2011; Barford, Hesterin, 2011; Jang, 2008; Alley, 2011; Shea, 2012). Buradan hareketle Türkiye’de Kırklareli ilinde çalışan farklı kuşağa mensup bireylerin iş tatmini ve işin anlamı alt boyutlarına yükledikleri anlamların farklı olacağı ileri sürülmüş ve aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

H_{1a}: İş tatmini kişinin kuşağına göre farklılık göstermektedir.

H_{1b}: Yükselme olanakları algısı kişinin kuşağına göre farklılık göstermektedir.

H_{1c}: Arkadaşlarla ilişkiler algısı kişinin kuşağına göre farklılaşmaktadır.

H_{1d}: Sosyo-politik destek algısı kişinin kuşağına göre farklılaşmaktadır.

H_{1e}: Katılımcı iş iklimi algısı kişinin kuşağına göre farklılaşmaktadır.

H_{1f}: Rol belirsizliği algısı kişinin kuşağına göre farklılaşmaktadır.

H_{1g}: Kaynaklara erişim algısı kişinin kuşağına göre farklılaşmaktadır.

H_{1h}: Bilgiye erişim algısı kişinin kuşağına göre farklılaşmaktadır.

H_{1j}: İşin anlamı algısı kişinin kuşağına göre farklılaşmaktadır.

Araştırma kapsamında analizi yapılacak bir diğer sav ise; yazında dile getirilen işin anlamıyla (geçim kaynağı ya da kendini ifade etme şekli); iş tatmini ve işin anlamı boyutları arasındaki farklılığın varlığıdır (Ringer, Garma, 2006; Leahy vd., 2011; Lourdes vd., 2011; Barford, Hesterin, 2011; Jang, 2008; Alley, 2011; Shea, 2012). Bu bağlamda; Türkiye’de Kırklareli ilinde çalışan ve işe farklı anlam yükleyen (geçim kaynağı ya da kendini ifade etme şekli) bireylerin, iş tatmini ve işin anlamı konusundaki farklılıklarına ilişkin hipotezler oluşturulmuş ve aşağıda verilmiştir.

H_{2a}: İş tatmini kişinin işin anlamına yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir.

H_{2b}: Yükselme olanakları algısı kişinin işin anlamına yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir.

H_{2c}: Arkadaşlarla ilişkiler algısı kişinin işin anlamına yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir.

H_{2d}: Sosyo-politik destek algısı kişinin işin anlamına yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir.

H_{2e}: Katılımcı iş iklimi algısı kişinin işin anlamına yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir.

H_{2f}: Rol belirsizliği algısı kişinin işin anlamına yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir.

H_{2g}: Kaynaklara erişim algısı kişinin işin anlamına yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir.

H_{2h}: Bilgiye erişim algısı kişinin işin anlamına yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir.

H_{2j}: İşin anlamı algısı kişinin işin anlamına yüklediği anlama göre farklılık göstermektedir.

Yazında ileri sürülen bir diğer durum ise farklı kuşağa mensup bireylerin işe farklı anlamlar yüklemesidir (Ringer, Garma, 2006; Leahy vd., 2011; Lourdes vd., 2011; Barford, Hesterin, 2011; Jang, 2008; Alley, 2011; Shea, 2012; Adigüzel, 2014). Buradan hareketle Türkiye’de Kırklareli ilinde çalışan farklı kuşağa mensup bireylerin işin anlamına yüklediği farklılıklara ilişkin hipotez aşağıda dile getirilmiştir.

H₃: Kişinin kuşağı ile işin anlamına yüklediği anlam arasında bir ilişki vardır.

Devam eden bölümde katılımcıların demografik bulguları işlenecek ve ileri sürülen hipotezler analize tabii tutulacaktır.

8. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın bu bölümünde iş tatmini değişkeni alt boyutları ve işin anlamı değişkeni alt boyutlarına ilişkin bilgiler ve analiz sonuçları tartışılacaktır.

Tablo 2. Değişkenlere İlişkin Bilgiler

Değişken	Madde Sayısı	İçsel Tutarlık (Cronbach Alpha)	K-S Z Değeri	p değeri
İş tatmini	4	0,764	2,496	0,00
Yükselme olanakları	5	0,669	1,411	0,03
Arkadaşlarla ilişkiler	3	0,814	4,176	0,00
Sosyo – politik destek	4	0,849	3,349	0,00
Katılımcı iş iklimi	5	0,839	2,371	0,00
Rol belirsizliği	3	0,739	2,682	0,00
Kaynaklara erişim	3	0,825	3,161	0,00
Bilgiye erişim	3	0,843	3,395	0,00
İşin anlamlılığı	3	0,895	4,031	0,00

K-S Z Değeri: Kolmogorov – Smirnov Test Değeri

Tablo 2, değişkenlere ilişkin genel bilgileri göstermektedir. Buna göre iş tatmini, yükselme olanakları, arkadaşlarla ilişkiler, sosyo-politik destek, katılımcı iş iklimi, rol belirsizliği, kaynaklara erişim, bilgiye erişim ve işin anlamlılığı değişkenlerinin içsel tutarlığa sahip olduğu belirlenmiştir. İlaveten yapılan analiz sonrasında değişkenlerin tamamının normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda değişkenlerin analizinde parametrik olmayan analiz yöntemleri tercih edilecektir.

Tablo 3. Değişkenlere İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
İşin anlamlılığı	3,62	1,08
İş tatmini	3,53	0,84
Bilgiye erişim	3,53	0,92
Arkadaşlarla ilişkiler	3,44	0,88
Sosyo-politik destek	3,44	0,89
Kaynaklara erişim	3,33	0,97
Katılımcı iş iklimi	3,24	0,86
Yükselme olanakları	3,05	0,76
Rol belirsizliği	2,75	0,92

Tablo 3, değişkenlere ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerini göstermektedir. Katılımcıların en yüksek düzeyde değerlendirdiği değişkenin “işin anlamlılığı” ($3,62 \pm 1,08$) olduğu tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların işlerini anlamlı bulduklarını ve işlerini önemsediklerini göstermektedir. İkinci yüksek düzeyde değerlendirilen değişken ise, iş tatmini ($3,53 \pm 0,84$) değişkenidir. Bu durum katılımcıların diğer değişkenlere göre işlerinden daha yüksek düzeyde mutluluk duyduklarını göstermektedir. En düşük ikinci puanı alan değişken yükselme olanakları değişkenidir ($3,05 \pm 0,76$). Bu durum, katılımcıların çalıştıkları işletmelerdeki dikey hareketlilik kanallarını etkin olarak algılamadıklarını göstermektedir. Değerlendirmesi en düşük olan değişken ise rol belirsizliği değişkenidir ($2,75 \pm 0,92$). Bu durum katılımcılar için, çalıştıkları işletmelerdeki yetki ve hiyerarşik düzenin etkin olmadığı sonucunu vurgulamaktadır. Diğer bir ifade ile katılımcılara göre çalıştıkları işletmeler hakkındaki en olumsuz görüş çalışanların yetkilerinin tam olarak belirlenememesi ve hiyerarşik yapının anlaşılır biçimde oluşturulamamasıdır.

Tablo 4. Demografik Değişkenler

Değişken	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	174	47,9
Erkek	189	52,1
Medeni Durum		
Evli	177	48,8
Bekâr	186	51,2
Çalışılan Kurum		

Devlet	61	16,8
Özel	302	83,2
Eğitim Durumu		
İlköğretim	50	13,8
Lise	162	44,6
Ön lisans	85	23,4
Lisans	57	15,7
Yüksek lisans ve üstü	9	2,5
Kuşak Ayrımı		
X kuşağı	145	39,9
Y kuşağı	218	60,1
TOPLAM	363	100

Tablo 4, demografik değişkenlere ilişkin bulguları göstermektedir. Araştırma kapsamında 384 kişi anketi tamamlamıştır ancak 21 kişinin anketlere verdiği cevaplar eksik olduğundan dolayı eksik anketler değerlendirme dışı bırakılmış ve toplam 363 kişinin katılımıyla anket tamamlanmıştır. Anketin tamamlanma oranı %94 düzeyindedir. Katılımcıların %47,9'u kadın (174 kişi) iken; %52,1'i erkektir (189 kişi), 177 evli katılımcıya (%48,8) karşın, 186 bekâr katılımcı (%51,2) vardır. Katılımcıların %16,8'i (61 kişi) kamu kurumları tarafından istihdam edilirken, %83,2'si (302 kişi) özel kurumlarda istihdam edilmektedir. Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde 162 kişinin lise (%44,6), 85 kişinin ön lisans (%23,4), 57 kişinin lisans (%15,7), 50 kişinin (%13,8) ilköğretim ve 9 kişinin de (%2,5) yüksek lisans ve üzerinde eğitim aldığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın temelini oluşturan kuşak ayrımı değişkeni ise katılımcıların doğdukları yıllara göre; X kuşağı (1960 – 1980 yılları arası) ve Y kuşağı (1981 – 1999 yılları arası) olarak sınıflanmasını içermektedir. Buna göre; katılımcıların %39,9'u (145 kişi) X kuşağı mensubuyken; %60,1'i (218 kişi) Y kuşağının mensubudur. Katılımcıların çalışma yılları 1 yıl ile 47 yıl arasında değişmekte olup ortalama çalışma yılı $9,40 \pm 7,59$ yıldır. Katılımcıların aylık gelirleri incelendiğinde ise; 800 TL ile 10.000 TL arasında değişmekte olup ortalaması 1846 ± 1264 TL olarak gerçekleşmektedir.

Tablo 5. Çalışmanın Anlamına İlişkin Görüşler

Değişken	Frekans	Yüzde (%)
Çalışmak sizce ne anlama gelmektedir?		
Geçinme kaynağı	285	78,5
Kendimi ifade etme şekli	78	21,5
TOPLAM	363	100

Tablo 5, katılımcılar için çalışmanın anlamına ilişkin görüşlerinin değerlendirme sonuçlarını göstermektedir. Buna göre katılımcıların %78,5'i (285 kişi) için iş bir *geçinme kaynağı* iken; %21,5'i (78 kişi) için iş bireyin *kendini ifade etme şekli* olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 6. Değişkenlerin X ve Y Kuşağına Göre Farklılaşması

Değişken	Cinsiyet	Ort.	Standart Sapma	Test Değeri (Z)	p değeri
İş tatmini	X Kuşağı	3,58	0,83	-0,937	0,34
	Y Kuşağı	3,49	0,84		
Yükselme olanakları	X Kuşağı	3,01	0,77	-0,700	0,48
	Y Kuşağı	3,08	0,75		
Arkadaşlarla ilişkiler	X Kuşağı	3,35	0,96	-1,456	0,14
	Y Kuşağı	3,50	0,81		
Sosyo – politik destek	X Kuşağı	3,42	0,98	-0,383	0,70
	Y Kuşağı	3,45	0,83		
Katılımcı iş iklimi	X Kuşağı	3,28	0,90	-1,056	0,29
	Y Kuşağı	3,21	0,83		

Rol belirsizliği	X Kuşağı	2,73	0,92	-0,320	0,74
	Y Kuşağı	2,77	0,92		
Kaynaklara erişim	X Kuşağı	3,34	1,00	-0,520	0,60
	Y Kuşağı	3,32	0,95		
Bilgiye erişim	X Kuşağı	3,59	0,97	-1,279	0,20
	Y Kuşağı	3,49	0,89		
İşin anlamı	X Kuşağı	3,68	1,04	-1,096	0,27
	Y Kuşağı	3,59	0,97		

Tablo 6, katılımcıların X ve Y kuşağından olması ile değişkenler arasındaki ilişkilerin sonuçlarını göstermektedir. Buna göre; iş tatmini, yükselme olanakları, arkadaşlarla ilişkiler, sosyo-politik destek, katılımcı iş iklimi, rol belirsizliği, kaynaklara erişim, bilgiye erişim ve işin anlamı değişkenleri bireyin kuşağına göre farklılaşan nitelikte değildir. Örneğin; işin anlamı değişkeni bakımından durum incelendiğinde, X kuşağındaki (3,68±1,04) kişiler için işin anlamı matematiksel olarak Y kuşağına mensup bireylerden (3,59±0,97) yüksek olsa da, bu fark istatistikî açıdan fark yaratacak nitelikte değildir (Z: -1,096; p: 0,27). Diğer bir ifade ile X kuşağından olan bireyler ile Y kuşağından olan bireylerin işin anlamına yükledikleri anlamlar birbirinden farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylece H_{1a}, H_{1b}, H_{1c}, H_{1d}, H_{1e}, H_{1f}, H_{1g}, H_{1h}ve H_{1j} hipotezlerinin reddedildiğini söylemek yerinde olacaktır. Bu bağlamda yazında ileri sürülen bazı sonuçların Türkiye’de bu örneklem grubu için geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 7. Değişkenler ile Çalışmanın Anlamı Arasındaki İlişki

Değişken	Çalışmanın Anlamı	Ort.	Standart Sapma	Test Değeri (Z)	p
İş tatmini	Geçinme Kaynağı	3,43	0,81	-4,277	0,00**
	Kendini ifade etme şekli	3,90	0,84		
Yükselme olanakları	Geçinme Kaynağı	2,98	0,74	-3,745	0,00**
	Kendini ifade etme şekli	3,32	0,76		
Arkadaşlarla ilişkiler	Geçinme Kaynağı	3,42	0,88	-0,908	0,36
	Kendini ifade etme şekli	3,53	0,86		
Sosyo-politik destek	Geçinme Kaynağı	3,36	0,91	-2,695	0,00**
	Kendini ifade etme şekli	3,71	0,79		
Katılımcı iş iklimi	Geçinme Kaynağı	3,14	0,85	-3,913	0,00**
	Kendini ifade etme şekli	3,58	0,80		
Rol belirsizliği	Geçinme Kaynağı	2,74	0,89	-0,314	0,75
	Kendini ifade etme şekli	2,79	1,02		
Kaynaklara erişim	Geçinme Kaynağı	3,23	0,97	-3,581	0,00**
	Kendini ifade etme şekli	3,68	0,89		
Bilgiye erişim	Geçinme Kaynağı	3,43	0,91	-4,214	0,00**
	Kendini ifade etme şekli	3,90	0,88		
İşin anlamı	Geçinme Kaynağı	3,54	1,00	-3,494	0,00
	Kendini ifade etme şekli	3,95	0,91		

** : p<0,01

Tablo 7, değişkenler ile çalışmanın anlamı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre; iş tatmini değişkeni için; işi kendini ifade etme olarak görenlerin işten elde ettiği haz duygusu (3,90±0,84), işi geçinme kaynağı olarak görenlerin işten elde ettiği haz duygusundan (3,43±0,81) daha yüksektir. Ayrıca; elde edilen bu fark istatistikî olarak da anlamlıdır (Z: -4,277; p: 0,00). Diğer bir ifade ile istediği işte çalışanların iş tatmini, yalnızca geçinmek için işte bulunan bireylerden daha yüksek düzeydedir. Böylece; H_{2a} hipotezinin kabul edildiğini söylemek yerinde olacaktır. Yükselme olanakları için de aynı durum söz konusudur. İş, kendini ifade etme şekli olarak görenlerin, kurumdaki yükselme olanaklarını değerlendirme ortalaması (3,32±0,76), işi geçinme kaynağı olarak görenlerin kurumdaki yükselme olanaklarını değerlendirme ortalamasından (2,98±0,74) daha yüksektir ve bu fark anlamlı bir farklılıktır (Z: -3,745; p: 0,00). Diğer bir ifade ile tutkunu olduğu işi yapanların kendilerini daha ileride bir pozisyonda görmeleri daha olasıdır. Bu noktada da H_{2b} hipotezi kabul edilmiştir. Sosyo-politik destek değişkeni incelendiğinde; işi, kendini ifade şekli olarak görenlerin (3,71±0,79) kurumdaki destek seviyesini değerlendirme ortalaması, işi geçinme kaynağı olarak

görenlerin (3,36±0,91) ortalamasından daha yüksektir (Z: -2,695; p: 0,00). Farklı bir ifade ile işi, kendini ifade etme şekli olarak görenlerin kurumlarında gördüğü destek yalnızca geçinme kaynağı olarak işi değerlendirenlerden daha yüksektir. Burada da ileri sürülen H_{2d} hipotezi kabul edilmiştir. Katılımcı iş ilişkisi değişkeni için de benzer bir durum söz konusudur. Buna göre; işi kendini ifade etme şekli olarak görenlerin kurumlardaki takım çalışması ve kararlara katılım derecesinin (3,58±0,80) işi, geçinme kaynağı olarak görenlerin derecesinden (3,14±0,85) daha yüksek olduğunu söylemek yerinde olacaktır (Z: -3,913; p: 0,00). Diğer bir ifade ile kendini gerçekleştirmek için çalışanların kurumlarda takım çalışmasında daha etkin rol aldığını ve karar mekanizmasında söz sahibi olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu anlamda ileri sürülen H_{2e} hipotezi de kabul edilmiştir. Kaynaklara erişim değişkeni incelendiğinde; işi, kendini ifade şekli olarak görenlerin kurumlardaki maddi imkânlarla ulaşma derecesi (3,68±0,89) işi geçinme kaynağı olarak görenlerin maddi kaynaklara ulaşma derecesinden (3,23±0,97) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Z: -3,581; p: 0,00). Buradan hareketle tutkunu olduğu işi yapanların kurumdaki maddi kaynaklara erişim olanaklarının daha yüksek olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu anlamda ileri sürülen H_{2g} hipotezi kabul edilmiştir. Bilgiye erişim değişkeni içinde benzer durum söz konusudur. Buna göre; işi kendini ifade etme şekli olarak görenlerin kurumlardaki bilgi imkânlarına (vizyon belirleme, hedef değerlendirme, konferans) ulaşma derecesi (3,90±0,88) işi geçinme kaynağı olarak görenlerin bilgi imkanlarına ulaşma derecesinden (3,43±0,91) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Z: -4,214; p: 0,00). Buradan hareketle istediği işi yapan bireylerin kurumdaki bilgi kaynaklarına erişim olanaklarının daha yüksek olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu anlamda yapılan analiz sonrasında H_{2h} hipotezinin kabul edildiğini söylemek yerinde olacaktır. Son olarak işin anlamı değişkeni incelendiğinde de benzer bir durum görülmektedir. Buna göre; işi, kendini ifade etme şekli olarak görenlerin işi anlamlı bulma derecesi (3,95±0,91), işi, geçinme kaynağı olarak görenlerin işi anlamlı bulma derecesinden (3,54±1,00) daha yüksektir (Z: -3,494; p: 0,00). Diğer bir ifade ile tutkunu olduğu işi yapanlar çalıştıkları işleri daha anlamlı ve önemli bulmaktadır. Bu anlamda ileri sürülen hipotez H_{2j} kabul edilmiştir. Ancak arkadaşlarla ilişkiler değişkeni için; işe yüklenen anlamın geçim kaynağı olması ya da kendini ifade etme biçimi olması sonucu etkilememektedir (Z: -0,908; p: 0,36). Diğer bir ifade ile çalışma arkadaşlarıyla ilişkiler konusunda işi, geçinme kaynağı olarak görenlerle, işi kendini ifade etme biçimi olarak görenler arasında bir fark bulunmamaktadır. Her iki grup da çalışma arkadaşlarından eşit düzeyde memnuniyet duymaktadır (Hipotez H_{2c}). Benzer bir durum rol belirsizliği değişkeni için de geçerlidir (Z: -0,314; p: 0,75). Buna göre; işi kendini ifade etme biçimi olarak görenler ve işi geçinme kaynağı olarak görenler kurumlardaki yetki ve hiyerarşik düzeyin açık ve net olmasını aynı düzeyde değerlendirmektedir (Hipotez H_{2f}).

Tablo 8. Katılımcının Kuşağı ve İşin Anlamı Arasındaki İlişki

Kuşak Ayrımı	İşin Anlamı		Pearson Chi-square	p değeri
	Geçinme kaynağı	Kendimi ifade etme şekli		
X kuşağı	116	29	0,317	0,57
	80,0%	20,0%		
Y kuşağı	169	49		
	77,5%	22,5%		

Tablo 8, farklı kuşaklar için işin anlamında bir farklılık olup olmadığını sorgulamaktadır. Buna göre X kuşağından gelen katılımcıların %80'i için iş bir geçinme kaynağıdır ve yine aynı şekilde Y kuşağından gelen katılımcıların %77,5'i için de işin anlamı geçinme kaynağı olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda yapılan analiz sonrasında farklı kuşakların işe farklı anlamlar yüklediği tespit edilmiştir (Chi-square: 0,317; p: 0,57). Ancak yazında genel hatlarıyla işin anlamı bakımından bir farklılık olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre; X kuşağı için iş bir geçinme kaynağı iken Y kuşağı için iş kişinin kendini ifade etme biçimi olarak düşünülmektedir ancak bulgular bu hipotezin bu örneklem grubu için desteklenemez olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ileri sürülen H₃ hipotezinin reddedildiğini söylemek yerinde olacaktır.

9. ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Bu araştırma; yalnızca Kırklareli şehrinde yaşayan bireylerin düşüncelerini temel almaktadır. Veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi belirlenmiş olup; anketlerin toplanması öncesinde, sırasında ya da sonrasında herhangi bir odak grup görüşmesi yapılmamıştır. Anketin tamamlanması esnasında katılımcılardan bazılarının

gönülsüz olması örneklem sayısına ulaştırmayı zorlaştıran etkenlerden biridir. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarından ilki iş tatminine ilişkin boyutları ölçmeyi hedefleyen ve Toker (2007) tarafından geliştirilen ölçek olurken; ikinci ölçme aracı Ceylan ve arkadaşları (2007) tarafından geliştirilen iş anlamındaki farklılıkları görme ölçeğidir. Farklı ölçekler kullanıldığında sonuçların farklılaşacağı unutulmamalıdır. Ancak araştırma yazındaki bir boşluğu kapatmaya çalışmakta ve bundan sonraki çalışmalar için öncü olmayı hedeflemektedir. Bu araştırmadan sonraki çalışmalar için faydalı olacak bir öneri de; X ve Y kuşağı bireylerinin iş tatmini ve iş anlamına yükledikleri değerlerin cinsiyet, çalışılan kurum ve pozisyon temelinde detaylandırılıp incelenmesidir. Böyle bir araştırma konuya ilişkin daha derin sonuçlara ışık tutabilecektir.

10. SONUÇ

Çalışma kapsamında önce kuşak kavramı tanımlanmış, sonrasında ise günümüz çalışma yaşamı içinde yer alan kuşak türleri bebek patlaması kuşağı, X kuşağı, Y kuşağı ve önümüzdeki 10 yıl içinde çalışma yaşamına girmesi beklenen Z kuşağı olarak tanımlanmış, X ve Y kuşağından gelen bireylerin benzerlikleri ve farklılıkları ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında hazırlanan anket 363 kişinin katılımıyla tamamlanmıştır. Bu anket formu X ve Y kuşağından gelen bireylerin iş anlamına yükledikleri farklı anlamları tespit etmek için tasarlanmış olup iki farklı alanda ölçüm yapmayı hedeflemektedir. Bu alanlardan ilki, iş tatmini olup; ölçüm aracı içinde: iş yapısı, ücret düzeyi, yükselme olanakları, yönetimden memnuniyet ve iş arkadaşlarından memnuniyet konuları bulunmaktadır. Bu alanlardan ikincisi ise, iş anlamı değişkenidir. Bu ölçüm aracının içinde: sosyo-politik destek, katılımcı iş iklimi, rol belirsizliği, kaynaklara erişim, bilgiye erişim ve iş anlamlılığı boyutları bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında sorgulanan değişkenler incelendiğinde, katılımcılar tarafından en önemli görülen iki değişkenin: "iş anlamlılığı" (3,62±1,08) ve "iş tatmini" (3,53±0,84) olduğu tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların işlerini anlamlı bulduklarını, işlerini önemsediklerini ve diğer değişkenlere göre işlerinden daha yüksek düzeyde doyum elde ettiklerini göstermektedir. En önemsiz görülen iki değişken ise: yükselme olanakları (3,05±0,76) ve rol belirsizliği (2,75±0,92) değişkenleridir. Bu durum, katılımcıların çalıştıkları işletmelerdeki dikey hareketlilik kanallarının çok etkin olmadığını ve işletmelerdeki yetki ya da hiyerarşik düzenin etkin olmadığını göstermektedir.

İş anlamına ilişkin yapılan analiz sonrasında; katılımcıların %78,5'i (285 kişi) için iş bir geçinme kaynağı iken; %21,5'i (78 kişi) için iş bireyin kendini ifade etme biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada elde edilen sonuç, her 4 katılımcıdan 3'ü için iş yalnızca bir geçinme kaynağı olduğudur.

Araştırma kapsamında H₁ serisi hipotezlerde ileri sürülen önerme: farklı kuşaklardan gelen bireylerin iş tatmini ve iş anlamına ilişkin değerlerinin birbirinden farklı olacaktır. Ancak yapılan analiz sonrasında; iş tatmini, yükselme olanakları, arkadaşlarla ilişkiler, sosyo-politik destek, katılımcı iş iklimi, rol belirsizliği, kaynaklara erişim, bilgiye erişim ve iş anlamı değişkenlerinin bireyin kuşağına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Yazındaki bazı araştırmalar: X kuşağı üyelerinin içsel motivasyonlarının Y kuşağı üyelerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır (Ringer, Garma, 2006: 1070; Leahy vd., 2011: 8; Lourdes vd., 2011: 13). Bu bağlamda X kuşağından gelen bireyler için işin birey üzerinde yarattığı anlamın yüksek olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Diğer bir ifade ile X kuşağına mensup bireyler için, iş konusunda tanınma, çevrenin bireyi işi konusunda başarılı görmesi gibi konular daha önemlidir. Yazındaki diğer bulgular ise; Y kuşağı üyelerinin dışsal motivasyonlarının X kuşağı üyelerinin dışsal motivasyonlarından yüksek olduğunu ileri sürmektedir (Jang, 2008; Alley, 2011; Lourdes, 2011; Shea, 2012). Buradan hareketle işin kendisinden çok; işin getirdiği imkânların Y kuşağına mensup bireyler için daha önemli olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Diğer bir ifade ile Y kuşağından gelen bireyler için, yüksek ücret, iyileştirilmiş sosyal haklar, sabit çalışma saatleri, iş güvencesi gibi unsurlar önemli görülmektedir. Barford ve Hester'in farklı kuşakların iş tatminini belirlemek için yaptığı araştırma ise; Y kuşağının iş tatmininin X kuşağı iş tatmininden yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırmanın detaylarına bakıldığında, Y kuşağına mensup bireylerin sorumluluk almaya X kuşağı üyelerinden daha az istekli görüldüğü; Y kuşağına mensup bireylerin yükselme olanaklarına X kuşağından daha fazla önem verdikleri ve Y kuşağı üyelerinin boş zaman aktivitelerine X kuşağı üyelerinden daha fazla önem gösterdikleri sonuçlarına ulaşılmaktadır (Barford, Hester, 2011: 72). Dolayısıyla yazındaki bulgular ile bu araştırmanın sonuçları uyumlu olmamaktadır. Ancak Young ve arkadaşlarının yaptığı araştırma ise bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Buna göre, genel iş tatmini açısından X ve Y kuşağından gelen bireyler arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Ayrıca araştırma, çalışma koşullarından beklentiler konusunda da X ve Y kuşağı üyeleri arasında anlamlı bir fark olmadığını ileri sürmektedir. Aynı bulgular, iş iklimi ve kaynakların çalışanlara faydası konularında da tekrarlanmaktadır (Young vd., 2013: 164).

Araştırma kapsamında H₂ serisi hipotezler ile ileri sürülen diğer önermeler: bireyler için işin anlamı değiştiğinde (geçinme kaynağı, kendini ifade etme şekli) iş tatmini ve iş anlamına ilişkin düşüncelerinde bir

farklılaşma meydana geleceğidir. Bu bağlamda yapılan analiz sonrasında: iş tatmini değişkeni için; işi kendini ifade etme şekli olarak görenlerin işten elde ettiği haz duygusunun ($3,90\pm 0,84$), işi geçinme kaynağı olarak görenlerin işten elde ettiği haz duygusundan ($3,43\pm 0,81$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Z: -4,277; p: 0,00). Yükselme olanakları için de aynı durum söz konusudur. İş, kendini ifade etme şekli olarak görenlerin, kurumdaki yükselme olanaklarını değerlendirme ortalaması ($3,32\pm 0,76$), işi geçinme kaynağı olarak görenlerin kurumdaki yükselme olanaklarını değerlendirme ortalamasından ($2,98\pm 0,74$) daha yüksektir (Z: -3,745; p: 0,00). Sosyo-politik destek değişkeni incelendiğinde; işi, kendini ifade etme şekli olarak görenlerin ($3,71\pm 0,79$) kurumdaki destek seviyesini değerlendirme ortalaması, işi geçinme kaynağı olarak görenlerin ($3,36\pm 0,91$) ortalamasından daha yüksektir (Z: -2,695; p: 0,00). Katılımcı iş ilişkisi değişkeni için de benzer bir durum söz konusudur. Buna göre; işi kendini ifade etme şekli olarak görenlerin kurumlardaki takım çalışması ve kararlara katılım derecesinin ($3,58\pm 0,80$) işi, geçinme kaynağı olarak görenlerin derecesinden ($3,14\pm 0,85$) daha yüksek olduğunu söylemek yerinde olacaktır (Z: -3,913; p: 0,00). Kaynaklara erişim değişkeni incelendiğinde; işi, kendini ifade etme şekli olarak görenlerin kurumlardaki maddi imkânlarla ulaşma derecesi ($3,68\pm 0,89$) işi geçinme kaynağı olarak görenlerin maddi kaynaklara ulaşma derecesinden ($3,23\pm 0,97$) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Z: -3,581; p: 0,00). Bilgiye erişim değişkeni içinde benzer durum söz konusudur. Buna göre; işi kendini ifade etme şekli olarak görenlerin kurumlardaki bilgi imkânlarına (vizyon belirleme, hedef değerlendirme, konferans) ulaşma derecesi ($3,90\pm 0,88$) işi geçinme kaynağı olarak görenlerin bilgi imkanlarına ulaşma derecesinden ($3,43\pm 0,91$) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Z: -4,214; p: 0,00). Son olarak işin anlamı değişkeni incelendiğinde de benzer bir durum görülmektedir. Buna göre; işi, kendini ifade etme şekli olarak görenlerin işi anlamlı bulma derecesi ($3,95\pm 0,91$) işi, geçinme kaynağı olarak görenlerin işi anlamlı bulma derecesinden ($3,54\pm 1,00$) daha yüksektir (Z: -3,494; p: 0,00). Ancak arkadaşlarla ilişkiler değişkeni için; işe yüklenen anlamın geçim kaynağı olması ya da kendini ifade etme biçimi olması sonucu etkilememektedir (Z: -0,908; p: 0,36). Benzer bir durum rol belirsizliği değişkeni için de geçerlidir (Z: -0,314; p: 0,75). Buna göre; işi kendini ifade etme biçimi olarak görenler ve işi geçinme kaynağı olarak görenler kurumlardaki yetki ve hiyerarşik düzeyin açık ve net olmasını aynı düzeyde değerlendirmektedir.

Gürsoy ve arkadaşlarının araştırmasının sonuçları bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Buna göre otoriteye meydan okuma konusunda Y kuşağına mensup bireylerin, X kuşağına mensup bireylerden daha yüksek eğilimleri olduğu tespit edilmiştir. Liderliğe verilen önem noktasında da benzer durum söz konusudur. Buna göre liderlik vasfına sahip olmak Y kuşağı üyeleri tarafından, X kuşağının üyelerine göre daha önemli bulunmaktadır. Aynı zamanda Y kuşağına mensup bireyler yöneticilerinden mentor ya da rol model olmalarını talep etmektedir. Yine aynı biçimde Y kuşağına mensup bireylerin işi hakkında tanınmaya X kuşağına mensup bireylerden daha fazla önem gösterdiği tespit edilmiştir. Son olarak da X kuşağına mensup bireylerin işyerinde güce verdiği önemin, Y kuşağına mensup bireylerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Gürsoy vd., 2013: 45-47). Diğer bir ifade ile kuşaklar için işin ne ifade ettiğine ilişkin düşünceleri değiştikçe, işin anlamına ilişkin düşünceleri de değişmektedir.

Araştırmanın son hipotezi ise: farklı kuşaklar için işin anlamının farklı olduğudur (H_3). Ancak yapılan analiz sonrasında farklı kuşakların işe farklı anlamlar yüklediği tespit edilmiştir (Chi-square: 0,317; p: 0,57).

Bu bağlamda elde edilen tüm sonuçlar birlikte düşünüldüğünde işin anlamında ve iş tatmininde fark yaratan olgunun X ya da Y kuşağından gelmek olmadığı, fark yaratan olgunun işe yüklenen anlam olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifade ile bir kişinin işinden tatmin olmasına ve işe yüklediği anlamın daha güçlü olmasına neden olan olgunun, kişinin mensup olduğu (X ya da Y) kuşak olmadığı; işe yüklediği anlamın "kendini ifade etme şekli" olduğu belirlenmiştir. Son olarak da yazında dile getirilen X kuşağının işe geçinme kaynağı; Y kuşağının da kendini ifade etme anlamını yüklediği sonucuna ulaşılamamıştır. Buradan hareketle, kuşak farkı olmaksızın bireyler işlerini kendilerini ifade şekli olarak gördükçe, işin anlamına ve iş tatmin boyutlarına ilişkin elde ettikleri doyum daha yüksek olarak hesaplanmaktadır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, O., Batur, Z., Ekşili, N. (2014), "Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 19, ss. 165-182.

Alwin, D.F., McCammon, R.J. (2007), "Rethinking Generations", *Research in Human Development*, Volume: 4, Number: 3-4, pp. 219-370.

Aminul, I., Cheong T.W., Yusuf H., Desa H. (2011), "A Study on Generation at Workplace in Penang", *Journal of Applied Sciences Research*; November, 2011, Volume: 7, Issue: 11, pp. 1802– 1805.

Barford, Ian N., Hester, Patrick T. (2011), "Analysis of Generation Y Workforce Motivation Using Multiattribute Utility Theory", *A Publication of the Defense Acquisition University*, Year: 2011, pp. 64-80.

- Becerikli, S. Y. (2013), "Kuşaklararası İletişim Faklılığı: Bilim Teknoloji ve Yenilik Haberleri Üzerinden Bir Odak Grup Çalışması" *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, ss: 5-18.
- Behrstock-Sheratt E., Cogshall, J. (2010), "Realizing the Promise of Generation Y", *Educational Leadership*, Volume: 67, Issue: 8, pp. 28-34.
- Broadbridge, Adelina M., Maxwell, Gillian A., Ogden, Susan M. (2007), "Experiences, Perceptions and Expectations of Retail Employment for Generation Y", *Career Development International*, Volume: 12, Number: 6, pp. 523-544.
- Ceylan, A., Çöl, G., Gül, H. (2005), "İşin Anlamlılığını Belirleyen Sosyal-Yapısal Özelliklerin Güçlendirmeye Olan Etkileri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 6 (1), ss. 35-51.
- Coupland, D. (1989), "The Young and Restless Work Force Following the Baby Boom: Generation X", (<http://joeclark.org/dossiers/GenerationX.pdf>) Erişim Tarihi: 05.08.2014.
- Deneçli, S, Deneçli, C. (2012), "Nabza Göre Şerbet, Kuşağa Göre Etkinlik: Eğlencenin Pazarlanması ve Kuşak", *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, 2012-2.
- Gilbaugh, P. (2009), "Supervision of Intergenerational Dynamics" *University of Iowa School of Social Work – National Resource Center for Family Centered Practice "Committed to Excellence Through Supervision*.
- Gürsoy, D., Chi, C. Geng-Qing, Karadag, E. (2013), "Generational Differences in Work Values and Attitudes Among Frontline and Service Contact Employees", *International Journal of Hospitality Management*, Volume: 32, pp. 40–48.
- Haserot, P. W. (2011), How Dramatically Will Gen Y Change the Workplace? (<http://www.accountingweb.com/item/106968>) Erişim Tarihi: 05.08.2014.
- Jang, J. (2008), "The Impact of Career Motivation and Polychronicity on Job Satisfaction and Turnover Intention among Hotel Industry Employees", Unpublished Master's Thesis, University of North Texas, USA.
- Keleş, H. N. (2011), "Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", *Bahçeşehir Üniversitesi Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, ss. 129-139.
- Kian, Shen T., Yusoff, W.F.W. (2012), "Generation X and Y and Their Work Motivation" Proceedings International Conference of Technology Management, Business and Entrepreneurship (ICTMBE2012), Melaka, Malaysia 18-19 December 2012.
- Leahy K., McGinley J., Thompson J., Weese T. (2011), "Intelligence Community Assessment: Generational Difference in Workplace Motivation", *Intelligence Reform and Transformation*, Volume: 29, Number: 1, pp. 1-16.
- Levickaite, R. (2010), "Generations X Y Z: How Social Networks Form the Concept of the World Without Borders the Case of Lithuania" *LIMES*, Volume: 3, Number: 2, pp.170-183.
- Lourdes S., Jose R. P., Sandra I., Maria. J. B., Alvaro E., Angela G., Marisa A., Euginio A. P. (2011), "Generation or Culture? Work Attitude Drivers: An Analysis in Latin America and Iberian Countries", Working Paper No: 919, University of Navarra.
- McCrinkle, M., Wolfinger, E. (2010), "Generations Defined", *Ethos*, Volume: 18, Issues: 1, pp. 8-13.
- Mengi, Z. (2009), "Z Kuşağı Geliyor", (<http://www.zeynepmengi.com/2012/06/z-kusagi-geliyor/>) Erişim Tarihi: 05.08.2014.
- Mengi, Z. (2011), "İş Başarısında Kuşak Farkı", (<http://www.optimist.com.tr/>), Erişim Tarihi: 08.06.2014.
- MISSION AND MINISTRY, (2013), "Gen Y, You Are Now Grown Up. This Is a Good Thing", (http://www.missionandministry.com.au/index.php?option=com_lyftenbloggie&view=entry&id=257) Erişim Tarihi: 27.05.2014.
- Parry, E., Urvin, P. (2010), "Generational Differences in Work Values: A Review of Theory and Evidence", *International Journal of Management Reviews*, Volume: 13. Issue: 1, p.79-96.
- Ringer, A., Garma, R. (2006), "Does the Motivation to Help Differ Between Generation X and Y?" Australian and New Zealand Marketing Academy Conference, University of Otago, School of Business, Department of Marketing, Dunedin, New Zealand, pp. 1067-1073.
- Sadullah, Ö. (2010), *İnsan Kaynakları Yönetimi*, Beta Basım, İstanbul.
- Shea, C. E. (2012), "Generational Differences in Intrinsic and Extrinsic Workplace Motivation", Unpublished Master's Thesis, San Jose State University, USA.
- Strauss,W., Howe, N. (1991), *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. Perennial, NewYork,

Sullivan, S.E., Forret, M.L., Carraher, S.M., Maiminero, L.A. (2009), "Using the Kaleidoscope Career Model to Examine Generational Differences in Work Attitudes", *Fairfield University Digital Commons*, Volume: 14, Number: 3, p. 284-302.

TDK, *Büyük Türkçe Sözlük* (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts) Erişim Tarihi: 14.07.2014

Toker, B. (2007), Demografik Değişkenlerin İş Tatminine Etkileri: İzmir'deki Beş ve Dört Yıldızlı Otellere Yönelik Bir Uygulama. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 8 (1), ss. 92-107.

Toruntay, H. (2011), *Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Twenge, J.M., Campell S.M. (2008), "Generational Differences in Psychological Traits and Their Impact on The Workplace", *Journal of Managerial Psychology*, Volume: 23, Number: 8, pp. 862-877.

Twenge, J.M., Campell, S.M., Hoffman B.J., Lance C.E. (2010), "Generational Differences in Work Value: Leisure and Extrinsic Value Increasing, Social and Intrinsic Value Decreasing", *Journal of Management*, Volume: 36, Number: 5, pp. 1117-1147.

Watt, D. (2009), *Winning the Generation Wars: Making the Most of Generational Similarities and Differences in the Workforce*, The Conference Board of Canada.

Young, Sarah J., Sturts, Jill R., Ross, Craig M., Kim, Kyoung T. (2013), "Generational Differences and Job Satisfaction in Leisure Services", *Managing Leisure*, Volume: 18:2, pp. 152-170.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KAYGI DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ: BİR ÖRNEK ÇALIŞMA

İbrahim Alpay YILMAZ¹, Sibel DURSUN², Elçin GÜNGÖR GÜZELER³, Kemal PEKTAŞ⁴

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; Pınarhisar Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin kaygı düzeylerini belirlemek ve söz konusu kaygı düzeylerinin, öğrencilerin çeşitli sosyo-demografik özellikleri açısından anlamlı farklılıklar gösterip göstermediklerini tespit etmektir. Araştırma tanımlayıcı nitelikte bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Pınarhisar Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği 2013-2014 Akademik Öğrenim Yılı'nın Güz Yarıyılı'nda Pınarhisar MYO'nda öğrenim gören öğrenci sayısı 922'dir. Toplam 246 öğrenciden kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak veri toplanmıştır. Verilerin toplanmasında, sosyo-demografik özellikleri belirlemeye yönelik Kişisel Bilgi Formu ile Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri'nden yararlanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sosyo-demografik özelliklere ve kaygı düzeylerine ilişkin betimsel istatistik analizleri ile kaygı düzeylerinin, sosyo-demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediklerini belirlemeye yönelik Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin kaygı düzeylerinin; cinsiyet, ailelerinin aylık geliri ve yüksekokulda aldıkları eğitimden memnun olma durumu gibi sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı farklılıklar gösterdikleri; diğer sosyo-demografik özelliklere göre ise farklılaşmadıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Durumluk-Sürekli Kaygı, Pınarhisar Meslek Yüksekokulu, Sosyo-Demografik Özellikler.

DETERMINING ON ANXIETY LEVEL OF UNIVERSITY STUDENTS: A CASE STUDY

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the anxiety levels of students and to search whether these anxiety levels differ with regard to the various socio-demographic characteristics of the students. The research is a descriptive study. The universe of the research consisted of the students, having education at Pınarhisar Vocational College within the Fall Semester of 2013-2014 Academic Year and the number of the students, that had education in this semester, was 922. Data were collected from a number of 246 students by the method of convenience sampling. The data collection tools were the State-Trait Anxiety Inventory and the Personal Data Form. The descriptive statistical analysis were applied to clarify the socio-demographic characteristics and the anxiety levels of the sample; and Mann-Whitney U and Kruskal Wallis H tests were implemented to determine whether the anxiety levels of students differ in terms of their socio-demographic characteristics. As a result of the analysis, it was determined that the anxiety levels varied in terms of the students' gender, the monthly income of their parents and the levels of their satisfaction with the education they received at the college. However, any relationships weren't determined between students' anxiety levels and their other socio-demographic characteristics.

Key Words: State-Trait Anxiety, Pınarhisar Vocational College, Socio-Demographic Characteristics.

¹ Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi Pınarhisar MYO, alpaz.yilmaz@kirkclareli.edu.tr

² Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi Pınarhisar MYO, sibeldursun@kirkclareli.edu.tr

³ Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi Pınarhisar MYO, elcin.gungor@kirkclareli.edu.tr

⁴ Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi Pınarhisar MYO, kemal.pektas@kirkclareli.edu.tr

GİRİŞ

Kaygı sözcüğünün kökü eski Yunanca'da "anxietas" olup sözcük, endişe, korku, merak anlamına gelmektedir (Kaya ve Varol, 2004: 32). Kaygı, kişinin tehlikeyle baş etmesine yardım eden uyum sağlayıcı bir mekanizma, temel bir insani duygu ve çok yönlü bir duygu durumu olup; bilimsel öğeleri, öznel duyguları, fizyolojik belirtileri ve davranışları içermektedir (Tektaş, 2014: 246). Kaygı, iç ya da dış dünyadan kaynaklanan bir tehlike olasılığı ya da kişinin böyle bir olasılığa yönelik algı ya da yorumundan kaynaklanan bir duygudur. Kaygı süresince kişi, kendini alarm halinde ve sanki kötü bir şey olacakmış gibi bir duygu durumu içinde hisseder (Taşgın, Tekin ve Altınok, 2007: 13).

Kaygı, kişinin, gelecekteki belirli bir olay ya da durumun; üzücü, öngörülemez ve kontrol edilemez bir tehlike içerebileceğine ilişkin tahmini sonucunda ortaya çıkan uzun süreli, karmaşık bir duygu durumudur. Kaygı, kişinin tehdit edici bir çevrede kendisini yetersiz hissetmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Kaygının oluşumuna doğrudan olaylar yol açmaz; bunun tersine kaygı, kişinin rasyonel olmayan inançlarının bir sonucudur. Bu nedenle, kişinin belirli bir duruma yüklediği anlam önem taşımaktadır (Karataş, Arslan ve Karataş, 2014: 242). Kaygının temel ögesi, kişinin yeteneği ile çevrenin kişiden beklentileri arasındaki uyumsuzluktur. Bu durum, kişinin kendini gerçekleştirmesini de olanaksız kılmaktadır (Tümerdem, 2007: 33).

Kaygı ile ilgili kuramsal çalışmalarda, Cattell ve Scheier (1958) tarafından yapılan faktör analizi neticesinde durumluk kaygı ve sürekli kaygı boyutları ileri sürülmüş ve Spielberger (1966)'in çalışmalarıyla iki kavramlı bir kaygı kuramı geliştirilmiştir. Bu iki kuram; durumluk ve sürekli kaygı şeklinde adlandırılmaktadır. Spielberger, durumluk kaygıyı; kişinin özel durumları tehdit edici olarak yorumlaması sonucunda ortaya çıkan; şiddeti ve süresi, algılanan tehdidin miktarı ve kişinin tehlikeli durum yorumunun kalıcılığıyla ilişkili olan; sürekli karşılaşılmayan durumlarda kişi tarafından gösterilen geçici duygusal tepkiler olarak tanımlar. Durumluk kaygı kişinin içinde bulunduğu durumdan ötürü hissedilen öznel korkudur. Durumluk kaygı doğal koşulların dışında, belirli durumlarda kişinin benliğinin ya da çıkarlarının tehdit edildiği koşullarda ortaya çıkar. Bir sınava girerken hissedilen kaygı durumu ya da bir sporcunun spor karşılaşmasına çıkmadan önce soyunma odasında hissettiği kaygı, durumluk kaygıya örnek olarak verilebilir. Kişide fizyolojik olarak otonom sinir sisteminde meydana gelen bir uyarılma sonucu terleme, sararma, kızarma ve titreme gibi fiziksel değişimler, bireyin gerilim ve huzursuzluk duygularının, kısaca durumluk kaygının göstergesidirler. Stresin yoğun yaşandığı durumlarda durumluk kaygı düzeyi yükselir; stres ortadan kalktığında, durumluk kaygı düzeyi düşer. (Ehtiyar ve Üngüren, 2008: 165; Kaya ve Varol, 2004: 34, 35; Öztürk, 2008: 13).

Sürekli kaygı ise, kişinin kaygı yaşantısına olan yatkınlığını ifade etmektedir. Bu bağlamda sürekli kaygı, kişinin içinde bulunduğu durumu stresli olarak algılaması, normal bir durumu tehlikeli olarak yorumlaması ve öz değerlerinin tehdit edildiği zannına sahip olması sonucu oluşan kaygıdır (Ehtiyar ve Üngüren, 2008: 165). Sürekli kaygı kişinin içinde bulunduğu durumla doğrudan bağdaşmayan, dış çevreden gelen bir tehlikeye bağlı olmayan ve başkaları tarafından nedeni açıkça anlaşılabilen bir kaygı türüdür (Karataş, 2012: 259). Sürekli kaygı, kişide durağan bir hoşnutsuzluk ve mutsuzluk durumunu ifade etmektedir ve sürekli kaygının gerisinde, belirli bir neden yoktur. Durumluk kaygı yaşayan kişiler, içinde buldukları durumları, kendileri açısından potansiyel bir tehdit ya da tehlike olarak algırlarlar. Durumluk kaygının aksine sürekli kaygı ise, belirli bir duruma doğrudan bağlı değildir ve kişinin kişiliğinden kaynaklanmaktadır (Yokuş, 2013: 25). Sürekli kaygısı yüksek olan kişilerde; davranışların aksaması, algılama ve dikkat bozuklukları, akademik başarının düşmesi, kişiler arası ilişkilerden kaçınma ve içe kapanma gibi belirtiler de ortaya çıkabilir (Özyürek ve Demiray, 2010: 248).

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı Pınarhisar Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin kaygı düzeylerini belirlemek ve kaygı düzeylerinin öğrencilerin çeşitli sosyo-demografik özellikleri açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterip göstermediklerini tespit etmektir.

Araştırmanın evrenini Kırklareli Üniversitesi Pınarhisar Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği 2013-2014 Akademik Öğrenim Yılı'nın Güz Yarıyılı'nda Pınarhisar Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrenci sayısı 922'dir. Araştırma kapsamında kolayda örnekleme yöntemiyle 246 öğrenciden veri toplanmış ve örneklemin evreni temsil etme gücü % 26,6 olmuştur.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yönteminden yararlanılmıştır. Bu araştırmada kullanılan Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri Spielberger ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek Öner ve Le Compte (1983) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri kısa ifadelerden oluşan bir öz-değerlendirme (self-evaluation) ölçeğidir. Ölçek Durumluk Kaygı ve Sürekli Kaygı değişkenlerini ölçmek ve her bir değişken yirmişer madde ile ölçülmek üzere toplam kırk maddeden oluşur. Durumluk Kaygı Ölçeği bireyin belirli bir anda ve belli koşullar altında kendini nasıl hissettiğini belirlemek için geliştirilmiştir. Sürekli Kaygı Ölçeği ise bireyin an itibarı ile içinde bulunduğu durum ve koşullardan bağımsız olarak, kendisini genelde

nasıl hissettiğini belirlemek üzere tasarlanmıştır. Uygulamada öncelikle Durumluk Kaygı Ölçeği'nden başlanır. Durumluk Kaygı Ölçeği'nde ifade edilen duygu ya da davranışlar, yaşantı derecelerine göre (1) hiç, (2) biraz, (3) çok, (4) tamamıyla şıklarından birinin işaretlenmesi ile yanıtlanırlar. Durumluk Kaygı Ölçeği'nden sonra Sürekli Kaygı Ölçeği uygulanır. Sürekli Kaygı Ölçeği'nin yanıtlanmasında ise, maddelerin temsil ettiği duygu, düşünce ya da davranışlar sıklık derecelerine göre (1) hemen hemen hiçbir zaman, (2) bazen, (3) çok zaman, (4) her zaman şıklarından birinin seçilmesi ile yanıtlanırlar. Ölçeklerde iki türlü ifade bulunur. Bunlar doğrudan (direct) ve tersine dönmüş (reverse) ifadelerdir. Doğrudan ifadeler olumsuz duyguları; tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları dile getirirler. Tersine dönmüş ifadeler puanlanırken 1 ağırlık değerinde olanlar 4'e; 4 ağırlık değerinde olanlar ise 1'e dönüştürülür. Kaygı puanının hesaplanmasında bir anahtarla doğrudan ifadelerin, ikinci bir anahtarla da tersine dönmüş ifadelerin toplam ağırlıkları hesaplanır. Ardından doğrudan ifadeler için hesaplanan toplam ağırlıklı puandan, tersine dönmüş ifadeler için hesaplanan toplam ağırlıklı puan çıkarılır. Elde edilen puana önceden saptanmış ve değişmeyen bir değer eklenir. Bu değer, Durumluk Kaygı değişkeni için 50, Sürekli Kaygı değişkeni için ise 35'dir. Elde edilen son değer, katılımcının kaygı puanını ifade etmektedir. Büyük puan yüksek kaygı düzeyini, küçük puan ise düşük kaygı düzeyini işaret eder. Her iki ölçekten elde edilen puanlar kuramsal olarak 20 ile 80 arasında yer alır. Literatürde kaygı puanlarının ortalama 36 ile 41 puan arasında değiştiği ifade edilmektedir (Üngüren, 2007: 86, 87, 88).

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Araştırmada elde edilen verilerin analiz edilmesi kapsamında sırasıyla araştırmaya katılan öğrencilere ait demografik özelliklerin frekans analizleri; Durumluk Kaygı ve Sürekli Kaygı ölçeklerinin güvenilirlik analizleri; öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin betimleyici istatistik analizi; durumluk ve sürekli kaygı puanlarının normal dağılım gösterip göstermediklerini tespit etmeye yönelik Kolmogorov-Smirnov Testi; ve kaygı düzeylerinin öğrencilerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Mann Whitney U Testi ile Kruskal Wallis H Testi gerçekleştirilmiştir. Örneklemin sosyo-demografik özelliklere göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmektedir.

Örneklemin Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 1: Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Demografik Özellik	Kategori	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	148	60,2
	Kız	98	39,8
Başarı Durumu	Çok iyi	20	8,1
	İyi	99	40,2
	Orta	111	45,1
	Düşük	16	6,5
Anne Baba Ayrı mı?	Evet	19	7,7
	Hayır	217	88,2
	Cevaplamayan	10	4,1
Arkadaşlarıyla İlişkileri	Çok iyi	90	36,6
	İyi	143	58,1
	Yetersiz	13	5,3
Ailesinin Aylık Geliri	0-1000 TL	83	33,7
	1001-2000 TL	96	39,0
	2001-3000 TL	42	17,1
	3001 TL ve üstü	21	8,5
	Cevaplamayan	4	1,6
Annenin Eğitim Durumu	Okuryazar değil	19	7,7
	Okuryazar	15	6,1
	İlkokul mezunu	121	49,2
	Ortaokul mezunu	54	22,0
	Lise mezunu	34	13,8
	Üniversite mezunu	2	0,8
	Cevaplamayan	1	0,4
Babanın Eğitim Durumu	Okuryazar değil	6	2,4

	Okuryazar	7	2,8
	İlkokul mezunu	110	44,7
	Ortaokul mezunu	57	23,2
	Lise mezunu	55	22,4
	Üniversite mezunu	11	4,5
Yüksekokulda Aldığı Eğitimden Memnun Olma Durumu	Memnun	102	41,5
	Kararsız	85	34,6
	Memnun değil	55	22,4

Ölçeklerin Güvenilirlik Analizleri

Araştırmada kullanılan Durumluk Kaygı ve Sürekli Kaygı ölçeklerinin güvenilirliklerini belirlemeye yönelik analiz sonucunda; Durumluk Kaygı ölçeği için Cronbach'ın Alpha katsayısı 0,902 ; Sürekli Kaygı ölçeği için Cronbach'ın Alpha katsayısı ise 0,857 olarak belirlenmiştir. Öner ve Le Compte gerçekleştirdikleri çalışmada Durumluk Kaygı Ölçeği'nin güvenilirliğinin 0,94 ile 0,96 arasında; Sürekli Kaygı Ölçeği'nin güvenilirliğinin ise 0,83 ile 0,87 arasında olduğunu saptamışlardır (Yüksel ve Kurt, 2003: 37). Gül Akmaz ve Ceyhan (2009) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada Durumluk Kaygı Ölçeği için Alpha değeri, 0,93; Sürekli Kaygı Ölçeği için Alpha değeri ise 0,84 olarak bulunmuştur. Jahanian ve Poornaghi (2012)'nin çalışmasında Sürekli Kaygı Ölçeği için hesaplanan Alpha katsayısı 0,90 ve Durumluk Kaygı Ölçeği için hesaplanan Alpha katsayısı 0,92 çıkmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada Durumluk Kaygı Ölçeği için Alpha katsayısı 0,92; Sürekli Kaygı Ölçeği için Alpha katsayısı 0,86 olarak bulunmuştur (Önem, 2010). Bu çalışmada Durumluk ve Sürekli Kaygı ölçeklerinin güvenilirlik değerleri, literatürde elde edilen değerlerle karşılaştırıldıklarında, oldukça güvenilir oldukları ifade edilebilecek bir düzeydedirler.

Durumluk ve Sürekli Kaygı Değişkenlerinin Betimleyici İstatistik Analizleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin kaygı puanlarının ortalamasını belirlemeye yönelik olarak yapılan betimleyici istatistik analizi sonuçları Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2: Öğrencilerin Kaygı Puanlarının Betimleyici İstatistik Analizi Sonuçları

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	En Düşük	En Yüksek
Durumluk Kaygı	41,66	5,63	26	60
Sürekli Kaygı	47,57	6,21	30	71

Bu araştırma kapsamında öğrencilerin durumluk kaygı genel puan ortalaması 41,66, standart sapması 5,63 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin sürekli kaygı genel puan ortalaması ise 47,57 ve standart sapması 6,21'dir. Bu çalışmada en düşük durumluk kaygı puanı 26, en yüksek durumluk kaygı puanı 60; ve en düşük sürekli kaygı puanı 30, en yüksek sürekli kaygı puanı ise 71 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygılarının, kaygı puanlarının kuramsal olarak 20 ile 80 arasında yer aldığı dikkate alındığında, orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Kolmogorov-Smirnov testi yapılarak kaygı puanlarının, normal dağılım gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Yapılan test sonucunda öğrencilere ait kaygı puanlarının normal dağılım göstermedikleri tespit edilmiştir. Bu durumda söz konusu kaygı değişkenlerinin, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ile ilişkilerini tespit etmek üzere non-parametrik testlerden Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri gerçekleştirilmiştir.

Öğrencilerin Kaygı Düzeylerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi

Araştırmanın bu kısmında öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, sosyo-demografik özellikleri ile ilişkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla ilk olarak öğrencilerin kaygı düzeylerinin, cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere Mann Whitney U testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Kaygı Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılığının Mann Whitney U Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	Sıra Ortalaması	U	Z	sig. (p)
Durumluk Kaygı	Kız	96,95	4561,000	-1,477	0,140
	Erkek	109,51			
Sürekli Kaygı	Kız	129,96	4275,500	-3,509	0,000
	Erkek	99,15			

Tablo 3'te erkek öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin, kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Mann-Whitney U testi ile sınanması sonucunda, elde edilen z değerinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($z=-1,477$, $p>0,05$). Bu sonuç cinsiyete göre öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Tablo 3 sürekli kaygı düzeyi açısından incelendiğinde ise, kız öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Mann-Whitney U testi ile sınanması sonucunda, elde edilen z değerinin anlamlı olduğu görülmektedir ($z=3,509$, $p<0,05$). Bu değer, kız öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, erkek öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin kaygı düzeylerinin, yüksekokuldaki başarı durumlarına ilişkin algılarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Kaygı Düzeylerinin Öğrencilerin Yüksekokuldaki Başarı Durumlarına İlişkin Algılarına Göre Farklılığının Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişken	Okuldaki Başarı Durumu Algısı	Sıra Ortalaması	χ^2	sig. (p)
Durumluk Kaygı	Çok iyi	114,34	0,713	0,870
	İyi	105,95		
	Orta	102,24		
	Düşük	99,19		
Sürekli Kaygı	Çok iyi	95,08	1,582	0,664
	İyi	112,31		
	Orta	113,01		
	Düşük	118,97		

Tablo 4'te okuldaki başarı durumlarını "çok iyi" olarak algılayan öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin en yüksek; okuldaki başarı durumlarını "düşük" olarak algılayan öğrencilerin ise durumluk kaygılarının en düşük olduğu ve okuldaki başarı durumu arttıkça, durumluk kaygı düzeyinin de yükseldiği görülmektedir. Aradaki bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Kruskal Wallis H testi ile sınanması sonucunda, aradaki bu farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($\chi^2=0,713$, $p>0,05$). Sürekli kaygı açısından bakıldığında; okuldaki başarı durumlarını "çok iyi" olarak algılayan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin en düşük; okuldaki başarı durumlarını "düşük" olarak algılayan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin en yüksek olduğu ve okuldaki başarı durumu arttıkça, sürekli kaygı düzeyinin düştüğü görülmektedir. Aradaki bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Kruskal Wallis H testi ile sınanması sonucunda, aradaki bu farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($\chi^2=1,582$, $p>0,05$). Bu sonuca göre öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri, okuldaki başarı durumlarına ilişkin algılarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, anne ve babalarının ayrı olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerinin belirlemeye yönelik olarak yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5: Kaygı Düzeylerinin Öğrencilerin Anne ve Babalarının Ayrı Olup Olmamalarına Göre Farklılığının Mann Whitney U Testi Sonuçları

Değişken	Anne ve Babanın Ayrı Olma Durumu	Sıra Ortalaması	U	Z	sig. (p)
Durumluk Kaygı	Ayrı	104,60	1326,000	-0,286	0,775
	Ayrı değil	100,17			
Sürekli Kaygı	Ayrı	98,37	1679,000	-0,641	0,522
	Ayrı değil	107,85			

Tablo 5'te anne ve babası ayrı olan öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin, anne ve babası ayrı olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Mann-Whitney U testi ile sınanması sonucunda, elde edilen z değerinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($z=-0,286$, $p>0,05$). Tablo 5'teki değerler sürekli kaygı değişkeni açısından incelendiğinde, anne ve babası ayrı olmayan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, anne ve babası ayrı olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Mann-Whitney U testi ile sınanması sonucunda, elde edilen z değerinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($z=-0,641$, $p>0,05$). Bu sonuçlar

ışığında, öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri, anne ve babalarının ayrı olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Kruskal Wallis H testi yapılarak, öğrencilerin kaygı düzeylerinin, yüksekokuldaki arkadaşlarıyla ilişkilerine ilişkin algılarına göre bir farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Test sonuçları Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6: Kaygı Düzeylerinin Öğrencilerin Arkadaşlarıyla İlişkilerine İlişkin Algılarına Göre Farklılığının Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişken	Arkadaşlarla İlişkiler	Sıra Ortalaması	χ^2	sig. (p)
Durumluk Kaygı	Çok iyi	118,41	5,910	0,052
	İyi	97,03		
	Yetersiz	98,25		
Sürekli Kaygı	Çok iyi	117,07	1,121	0,571
	İyi	108,73		
	Yetersiz	101,73		

Tablo 6, durumluk kaygı değişkeni açısından incelendiğinde, arkadaşlarıyla ilişkilerini “çok iyi” düzeyde bulan öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin, arkadaşlarıyla ilişkilerini “yetersiz” düzeyde bulan öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Aradaki bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Kruskal Wallis H testi ile sınanması sonucunda, bu farklılığın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($\chi^2=5,910$, $p>0,05$). Sürekli kaygı değişkeni açısından bakıldığında, arkadaşlık ilişkilerini “çok iyi” düzeyde bulan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, arkadaş ilişkilerinin “yetersiz” düzeyde bulan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak aradaki bu fark, istatistik olarak anlamlı değildir ($\chi^2=1,121$, $p>0,05$). Bu bulgulara göre, öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri, arkadaşlarıyla ilişkilerinin düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, ailelerinin aylık geliri bakımından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7: Kaygı Düzeylerinin Öğrencilerinin Aylık Gelirine Göre Farklılığının Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişken	Aylık Gelir	Sıra Ortalaması	χ^2	sig. (p)
Durumluk Kaygı	0-1000 TL	88,60	14,183	0,003
	1001-2000 TL	98,70		
	2001-3000 TL	125,38		
	3001 TL ve üstü	133,88		
Sürekli Kaygı	0-1000 TL	119,05	4,218	0,239
	1001-2000 TL	102,62		
	2001-3000 TL	113,97		
	3001 TL ve üstü	93,60		

Tablo 7'de ailelerinin aylık gelirleri 0-1000 TL aralığında olan öğrencilerin en düşük durumluk kaygı düzeyine, ailelerinin aylık gelirleri 3001 TL ve üstünde olan öğrencilerin ise en yüksek durumluk kaygı düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Kruskal Wallis H testi ile aradaki bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının sınanması sonucunda, bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2=14,183$, $p<0,05$). Buna göre öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri arttıkça, durumluk kaygı düzeyleri de yükselmektedir. Sürekli kaygı değişkeni açısından incelendiğinde ise; ailelerinin aylık gelirleri 0-1000 TL arasında olan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin en yüksek ve ailelerinin aylık gelirleri 3001 TL ve üstünde olan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin en düşük olduğu bulunmuştur. Ancak aradaki bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir ($\chi^2=4,218$, $p>0,05$). Bu bulgulara göre öğrencilerin sürekli kaygı düzeyleri, ailelerinin aylık gelirlerine göre anlamlı bir farklılık göstermezken; durumluk kaygı düzeyleri, ailelerinin aylık gelirlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ailelerinin aylık gelirleri daha yüksek olan öğrencilerin durumluk kaygı düzeyleri de daha yüksektir.

Öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, annelerinin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H Testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8: Kaygı Düzeylerinin Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Farklılığının Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişken	Annenin Eğitim Durumu	Sıra Ortalaması	χ^2	sig. (p)
Durumluk Kaygı	Okuryazar değil	102,17	1,706	0,888
	Okuryazar	103,54		
	İlkokul mezunu	104,45		
	Ortaokul mezunu	103,49		
	Lise mezunu	105,13		
	Üniversite mezunu	182,00		
Sürekli Kaygı	Okuryazar değil	111,09	1,787	0,878
	Okuryazar	103,46		
	İlkokul mezunu	113,63		
	Ortaokul mezunu	109,37		
	Lise mezunu	111,09		
	Üniversite mezunu	57,75		

Tablo 8’de en düşük durumluk kaygı düzeyine annesi okuryazar olmayan öğrencilerin, en yüksek durumluk kaygı düzeyine ise annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin sahip olduğu görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Kruskal Wallis H testi ile sınanması sonucunda, bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($\chi^2=1,706$, $p>0,05$). Sürekli kaygı değişkeni açısından incelendiğinde, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin en düşük sürekli kaygı düzeyine, annesi okuryazar olmayan ve lise mezunu olan öğrencilerin en yüksek sürekli kaygı düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Ancak aradaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($\chi^2=1,787$, $p>0,05$). Bu durumda, öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri, annelerinin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, babalarının eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9: Kaygı Düzeylerinin Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Farklılığının Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişken	Babanın Eğitim Durumu	Sıra Ortalaması	χ^2	sig. (p)
Durumluk Kaygı	Okuryazar değil	114,50	0,870	0,972
	Okuryazar	107,36		
	İlkokul mezunu	100,55		
	Ortaokul mezunu	106,54		
	Lise mezunu	108,88		
	Üniversite mezunu	106,75		
Sürekli Kaygı	Okuryazar değil	94,88	3,673	0,597
	Okuryazar	118,50		
	İlkokul mezunu	116,46		
	Ortaokul mezunu	111,75		
	Lise mezunu	108,54		
	Üniversite mezunu	80,18		

Tablo 9’da en düşük durumluk kaygı düzeyine babası ilkökul mezunu olan öğrencilerin, en yüksek durumluk kaygı düzeyine ise babası okuryazar olmayan öğrencilerin sahip olduğu görülmektedir. Aradaki bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Kruskal Wallis H testi ile sınanması sonucunda, bu farklılığın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($\chi^2=0,870$, $p>0,05$). Sürekli kaygı değişkeni incelendiğinde, en düşük sürekli kaygı düzeyine babası üniversite mezunu olan öğrencilerin, en yüksek sürekli kaygı düzeyine ise babası okuryazar olan öğrencilerin sahip olduğu görülmektedir. Ancak aradaki bu farklılık, istatistiksel olarak anlamlı değildir ($\chi^2=3,673$, $p>0,05$). Bu bulgulara göre, öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri, babalarının eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, yüksekokulda almakta oldukları eğitimden memnun olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H Testi sonuçları Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10: Kaygı Düzeylerinin Öğrencilerin Yüksekokulda Aldıkları Eğitimden Memnun Olup Olmamalarına Göre Farklılığının Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişken	Eğitimden Memnun Olma	Sıra Ortalaması	χ^2	sig. (p)
Durumluk Kaygı	Memnun	105,64	2,265	0,322
	Kararsız	95,36		
	Memnun değil	111,22		
Sürekli Kaygı	Memnun	106,03	8,148	0,017
	Kararsız	99,36		
	Memnun değil	131,17		

Tablo 10'da en düşük durumluk kaygı düzeyine, yüksekokulda almakta oldukları eğitimden memnun olup olmama konusunda kararsız olan öğrencilerin; en yüksek durumluk kaygı düzeyine ise yüksekokulda almakta oldukları eğitimden memnun olmayan öğrencilerin sahip olduğu görülmektedir. Gözlenen bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının Kruskal Wallis H testi ile sınanması sonucunda, aradaki bu farklılığın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($\chi^2=2,265$, $p>0,05$). Sürekli kaygı değişkeni açısından incelendiğinde, yüksekokulda almakta oldukları eğitimden memnun olup olmama konusunda kararsız olan öğrencilerin en düşük sürekli kaygı düzeyine; almakta oldukları eğitimden memnun olmayan öğrencilerin ise en yüksek sürekli kaygı düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda aradaki bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2=8,148$, $p<0,05$). Buna göre öğrencilerin durumluk kaygı düzeyleri, almakta oldukları eğitimden memnun olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermezken; almakta oldukları eğitimden memnun olmayanların sürekli kaygı düzeyleri, almakta oldukları eğitimden memnun olup olmama konusunda kararsız olan ve eğitimlerinden memnun olan öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksektir.

SONUÇ

Bu araştırmanın amacı; Pınarhisar Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin kaygı düzeylerini belirlemek ve söz konusu kaygı düzeylerinin öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediklerini tespit etmektir.

Bu araştırma kapsamında yapılan analizler sonucunda öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği; sürekli kaygı düzeylerinin ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Kız öğrencilerin sürekli kaygı düzeyleri, erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Akgün, Gönen ve Aydın (2007), Basco ve Olea (2013), Çakmak ve Hevedanlı (2005), Devenci, Çalmaz ve Açık (2012), Gündoğdu, Yavuzer ve Karataş (2011), Hovardaoğlu (1997), Karaman (2009), Kaya ve Varol (2004), Özgül (2003) ve Yerlikaya (2009)'nın üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında da kız öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürde üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen diğer çalışmalarda, öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (Coşkun, Şahan ve Erman, 2011; Çakmak ve Hevedanlı, 2004; Doğan ve Çoban, 2009; Genç, 2008; Gül Akmaz ve Ceyhan, 2009; Kim, 2009; Tektaş, 2014; Üngüren, 2007; Yokuş, 2013). Bir kısım çalışmada ise üniversitede öğrenim gören erkek öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin, kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Basco ve Olea, 2013; Jahanian ve Poornaghi, 2012; Öztürk, 2008; Yıldız, Sezen ve Yenen, 2007). Bu çalışmada elde edilen; "kız öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, erkek öğrencilere göre yüksek olduğu" şeklindeki bulgu, literatürdeki benzer çalışmaların bulguları ile örtüşmektedir. Üniversite öğrenimi almakta olan kız öğrencilerin yaşadıkları sürekli kaygı düzeylerinin, erkek öğrencilere oranla daha yüksek olması; toplumsal normların, değerlerin ve alışkanlıkların bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Öğrencilerin okuldaki başarı durumlarına ilişkin algıları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde; öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, okuldaki başarı durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Gül Akmaz ve Ceyhan (2009), Kaya ve Varol (2004) ve Öztürk (2008)'ün çalışmalarında da üniversite öğrencilerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, okuldaki başarı durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Üngüren (2007)'in çalışmasında öğrencilerin başarı düzeyleri düştükçe, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin yükseldiği bulunmuştur. Karaman (2009)'ün çalışmasında okul başarısı düşük olan üniversite öğrencilerinin durumluk kaygı düzeylerinin, okul başarısı daha

yüksek olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Genç (2008) çalışmasında akademik başarıları daha yüksek olan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, başarı durumları daha düşük olan öğrencilere oranla daha düşük olduğunu belirlemiştir. Pirinççi (2009) ve Al-Qaisy (2011) çalışmalarında kaygı ile akademik başarı arasında pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu bulgudan hareketle, öğrencilerin orta düzeyde bir kaygıya sahip olmalarının, akademik başarılarının yükselmesine katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

Bu araştırmada öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, anne ve babalarının ayrı olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Üngüren (2007) de çalışmasında anne ve babalarının beraberlik durumlarının, üniversite öğrencilerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını bulmuştur. Pirinççi (2009) lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, boşanmış anne ve babaya sahip lise öğrencilerinin durumluk kaygı düzeylerinin, anne ve babaları birlikte olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Duman (2008) ise ilköğretim öğrencileri üzerinde yürüttüğü çalışmada, anne ve babaları ayrı olan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, anne ve babaları birlikte olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu araştırmada elde edilen bir diğer bulgu, öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, arkadaşlarıyla ilişkilerinin düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği şeklindedir. Çakmak ve Hevedanlı (2005)'nin çalışmasında, arkadaşlık ilişkileri yetersiz düzeyde olan üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerinin, arkadaşlık ilişkileri iyi ve çok iyi düzeyde olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bir diğer çalışmada arkadaşlarıyla problemleri yüksek olan öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Özyürek, 1989).

Araştırmada yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin, ailelerinin aylık gelirlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Analiz sonucuna göre; öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri arttıkça, durumluk kaygı düzeyleri de yükselmektedir. Erdik ve Altıparmak (2012) liseden mezun olup üniversite sınavına hazırlanan ergenler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada, gelirleri giderlerini karşılayan ergenlerin sürekli kaygı düzeylerinin, gelirleri giderlerini karşılamayan ergenlere göre daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Deveci, Çalmaz ve Açık, 2012; Gül Akmaz ve Ceyhan (2009) ve Kaya ve Varol (2004) çalışmalarında ekonomik durumu düşük düzeyde olan üniversite öğrencilerinin hem durumluk hem de sürekli kaygı düzeylerinin, ekonomik durumu yüksek düzeyde olan öğrencilere oranla daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Gürsoy (2006) lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe, lise öğrencilerinin kaygı düzeylerinin düştüğünü saptamıştır. Canbaz, Sünter ve Pekşen (2005)'in çıraklık eğitim merkezine devam eden öğrenciler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada; asgari ücretten daha düşük ücret alan çırakların durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, asgari ücretten daha yüksek ücret alan çıraklara göre daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Diğer yandan üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerinin, sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık göstermediği çalışmalar da bulunmaktadır (Akgün, Gönen ve Aydın, 2007; Arslan, 2007; Çakmak ve Hevedanlı, 2005; Genç, 2008; Karaman, 2009; Özgül, 2003; Öztürk, 2008; Tümerdem, 2007). Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir durumu yükseldikçe, durumluk kaygı düzeylerinin yükseldiği bulgusu şu şekilde yorumlanmaktadır: Ailelerinin gelir düzeyi daha yüksek olan öğrenciler, daha fazla tüketim imkanına sahiptirler. Ancak tüketimin bir sınırı yoktur ve dolayısıyla sahip oldukları tüketim düzeyini sürdürebilir sürdüremeyecekleri endişesi, öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin artmasına yol açmış olabilir.

Bu araştırmada yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, anne ve babalarının eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Deveci, Çalmaz ve Açık (2012), Doğan ve Çoban (2009), Genç (2008), Gündoğdu, Yavuzer ve Karataş (2011) ve Karaman (2009)'ün çalışmalarında da üniversite öğrencilerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, anne ve babalarının eğitim durumuna göre anlamlı farklılıklar göstermediği bulunmuştur. Erdik ve Altıparmak (2012) ergenler üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, annelerinin eğitim düzeyleri daha yüksek olan ergenlerin sürekli kaygı düzeylerinin, annelerinin eğitim düzeyleri daha düşük olan öğrencilere göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sekmenli (2000)'nin yine lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmasında, anne ve babalarının eğitim düzeyi yükseldikçe, öğrencilerin sürekli kaygılarının azaldığı bulunmuştur. Üngüren (2007)'in çalışmasında üniversite öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim düzeyleri yükseldikçe, durumluk ve sürekli kaygılarının azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Metin, Özkoç, Özer ve Beydağ (2008)'in çalışmasında babalarının eğitim düzeyi daha yüksek olan çırakların sürekli kaygı düzeylerinin, babalarının eğitim düzeyi daha düşük olan çıraklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmada öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin, eğitimden memnun olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği; sürekli kaygı düzeylerinin ise aynı sosyo-demografik özellik açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre, yüksekokulda almakta olduğu eğitimden memnun olmayan öğrencilerin sürekli kaygı düzeyleri, memnun olan öğrencilere göre daha yüksektir. Üngüren (2007)'in çalışmasında da, aldığı eğitimden memnun olmayan üniversite öğrencilerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin, memnun olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Duman (2008)'in ilköğretim

öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında, okulundan memnun olmayan öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin, memnun olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile ilişkili sosyo-demografik özellikleri incelemesi bağlamında, literatüre katkıda bulunmaktadır. Üniversite öğrencilerinin kaygıları, üzerinde önemle durulması gereken bir problemi oluşturmaktadır. Çünkü bir toplumu kalkındıracak faktörlerin başında eğitilmiş genç nüfus gelmektedir ve genç nüfusun sağlıklı bireylerden oluşması, toplumun geleceğini de güvenceye alacaktır. Henüz üniversite çağındaki genç öğrencilerde kaygı ile ilişkili olabilecek faktörlerin belirlenmesi yoluyla, öğrencilerde kaygıyı doğuran ya da besleyen kaynakların ele alınıp çözüme kavuşturulmaları mümkün olabilecektir. Bu çalışma ile böyle bir amaç doğrultusunda bir adım atılmaya çalışılmıştır. Yapılacak başka çalışmalar ile de üniversite öğrencilerinin kaygı problemlerinin ele alınmasının, bu problemlerin çözümüne ışık tutacağı ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akgün, A., Gönen, S. ve Aydın, M. (2007). İlköğretim Fen ve Matematik Öğretmenliği öğrencilerinin kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (20); 283-299.
- Al-Qaisy, L. M. (2011). The relation of depression and anxiety in academic achievement among group of university students. *International Journal of Psychology and Counselling*, 3 (5); 96-100.
- Arslan, Ç. (2007). *Üniversite öğrencilerinin sürekli kaygı ve kişisel kararsızlık düzeylerinin incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Basco, R. E. ve Olea, M. T. (2013). Correlation between anxiety level and academic performance of BS biology freshmen students. *International Journal of Educational Research and Technology*, 4 (1); 97-103.
- Canbaz, S., Sünter, T. ve Pekşen, Y. (2005). Samsun Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam eden çıracıların durumluk-sürekli kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*; 16-22.
- Coşkun, K., Şahan, A. ve Erman, K. A. (2011). Üniversite öğrencilerinin durumluk kaygı düzeyinin tenis sınav performansı üzerine etkisinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1); 1121-1130.
- Çakmak, Ö. ve Hevedanlı, M. (2004). Biyoloji öğretmen adaylarının kaygılarını etkileyen etmenler. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya*; 1-11.
- Çakmak, Ö. ve Hevedanlı, M. (2005). Eğitim ve Fen-Edebiyat Fakülteleri Biyoloji Bölümü öğrencilerinin kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (14); 115-127.
- Deveci, S. E., Çalmaz, A. ve Açık, Y. (2012). Doğu Anadolu'da yeni açılan bir üniversitenin öğrencilerinde kaygı düzeylerinin sağlık, sosyal ve demografik faktörler ile ilişkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 39 (2); 189-196.
- Doğan, T. ve Çoban, A. E. (2009). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34 (153); 157-168.
- Duman, G. K. (2008). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin durumluk sürekli kaygı düzeyleri ile sınav kaygısı düzeyleri ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ehtiyar, R. ve Üngüren, E. (2008). Turizm eğitimi alan öğrencilerin umutsuzluk ve kaygı seviyeleri ile eğitime yönelik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (4); 159-181.
- Erdik, C. ve Altıparmak, S. (2012). Liseden mezun olup üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerde başarı güdüsü, sürekli kaygı düzeyi ve etkileyen etmenler. *Akademik Bakış Dergisi*, 30; 1-9.
- Genç, H. (2008). *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin kaygı düzeyleri üzerine bir durum çalışması*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi A.B.D. Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gül Akmaz, M. ve Ceyhan, N. (2009). Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ve kaygı nedenleri (Tokat örneği). *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1; 131-147.
- Gündoğdu, R., Yavuzer, Y. ve Karataş, Z. (2011). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin çatışma çözme becerilerinin ve kaygı düzeylerinin incelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (1); 341-361.
- Gürsoy, F. (2006). Farklı sosyo ekonomik düzeydeki ergenlerin benlik tasarım düzeyleri ile kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2); 183-190.

- Hovardaoğlu, S. (1997). Stres belirtileri ile durumsal ve sürekli kaygının yordanması. *Kriz Dergisi*, 5 (2); 127-134.
- Jahanian, R. ve Poornaghi, Z. (2012). The relationship between state-trait anxiety and students' sense of social self-efficacy. *World Applied Sciences Journal*, 20 (3); 395- 400.
- Karaman, S. (2009). *Sağlık ile ilgili programlarda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri*. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karataş, Z. (2012). Ergenlerin algılanan sosyal destek ve sürekli kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (19); 257-271.
- Karataş, Z., Arslan, D. ve Karataş, M. E. (2014). Examining teachers's trait, state cursive handwriting anxiety. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14 (1); 241-248.
- Kaya, M. ve Varol, K. (2004). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ve kaygı nedenleri (Samsun örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17; 31-63.
- Kim, J. D. (2009). *Stress and anxiety among Korean international students at Liberty University analyzed with the State-Trait Anxiety Inventory (Form Y)*. Liberty Üniversitesi Doktora Tezi.
- Metin, Ö., Özkoç, Ş., Özer, F. G. ve Beydağ, K. D. (2008). Denizli Çıraklık Eğitim Merkezine devam eden gençlerin kaygı düzeyinin belirlenmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7 (2); 113-118.
- Önem, E. (2010). The relationship among state-trait anxiety, foreign language anxiety and test anxiety in an EFL setting. *Dil Dergisi*, 148; 17-36.
- Özgül, F. (2003). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinde durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri*. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, A. (2008). *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğretmenlik Programı öğrencilerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişki*. Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özyürek, R. (1989). *Üniversite öğrencilerinin kişisel bazı nitelikleri ile çeşitli problemlerinin kaygı düzeylerine etkisi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özyürek, A. ve Demiray, K. (2010). Yurtta ve ailesi yanında kalan ortaöğretim öğrencilerinin kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11 (2); 247-256.
- Pirinççi, L. N. (2009). *Lise öğrencilerinin mükemmeliyetçilik düzeyleri ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sekmenli, T. (2000). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Taşğın, Ö., Tekin, M. ve Altınok, E. (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin çeşitli değişkenler açısından kaygı düzeylerinin incelenmesi (Batman il örneği). *Atatürk Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 9 (4); 12-20.
- Tektaş, N. (2014). Üniversite mezunlarının kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı*; 243- 253.
- Tümerdem, R. (2007). Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya son sınıf öğrencilerinin kaygılarını etkileyen etmenler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (20); 32-45.
- Üngüren, E. (2007). *Lise ve üniversitelerde turizm eğitimi alan öğrencilerin umutsuzluk ve kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi: Antalya'da bir uygulama*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yerlikaya, E. E. (2009). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algılanan stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Doktora Tezi.
- Yıldız, M., Sezen, A. ve Yenen, İ. (2007). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinde durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ile akademik güdülenmeler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXV; 213-239.
- Yokuş, T. (2013). The relationship between the state-trait anxiety levels and academic achievement of music teacher candidates. *International Online Journal of Primary Education*, 2 (1); 25-31.
- Yüksel, İ. ve Kurt, M. (2003). Durumluk-sürekli kaygı düzeyi ile iş doyum düzeyi arasındaki ilişkinin analizi. *TSA*, 7 (1); 33-45.

KIRKLARELİ İLİNDE EKO TURİZM OLANAKLARI

Şükran Morgül¹

ÖZET

İnsana özgü sosyal bir olay olan turizm, dünyadaki en büyük kitle hareketidir. Turizm; bir yerin tarihini, doğal güzelliklerini görmek, bunları tanımak yanında, eğlenmek ve dinlenmek için yapılan gezidir. İnsanlar birikimlerini herhangi bir parasal kazanç gütmeksizin turizm amaçlı harcadıklarından, turizm aynı zamanda önemli bir tüketim olayıdır.

Eko turizm ise doğa kaynaklıdır. Doğal çevreyi tahrip etmeyen, çevre kaynaklarına zarar vermeyen ve hatta kullanılan doğal kaynakların sürekli korunmasına ve doğru işletilmesine katkıda bulunan turizm türüdür. Turistler aktivitenin gerçekleştiği yöre halkı ile doğa içinde konfor yerine temiz bir servisin bulunduğu güvenli ve egzotik ortamlarda müştereken yaşamayı tercih ederek; ekolojik hedefleri, ekonomik ve sosyal içerikli hedefler üzerinde tutarlar.

Günümüzde doğa ve doğallık insanlara sunulması gereken ve tek başına bile yeterli olabilen bir cazibe unsuru haline gelmiştir. Kırklareli yöresi de bunlardan birisidir. Kırklareli, Istranca (Yıldız) dağlarının içinde, karasal bir iklimin hâkim olduğu, yer yer Karadeniz iklimi özellikleri de gösteren; içinde eşsiz güzellikteki longoz ormanlarını barındıran, çeşitli bitki türleri, gölleri ve duru akan dereleriyle adeta bir doğa cennetidir.

Bu çalışmada; doğal, tarihi ve kültürel çeşitlilik açısından önemli bir konumda olan Kırklareli ilindeki eko turizm varlığına ilişkin veriler değerlendirilerek yöredeki eko turizm potansiyelleri belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Eko Turizm, Kırklareli’nde Eko Turizm.

ECOTOURISM OPPORTUNITIES IN PROVINCE OF KIRKLARELİ

ABSTRACT

As an exclusively human social fact, tourism is that largest mass movement in the world. Tourism is a travel that aims seeing and knowing history and natural beauties of a particular place, as well as having rest and enjoyable time. Tourism is also an important consumption item since people spend their savings for tourism without considering any monetary proceeds.

Whereas, ecotourism stems from nature. It is a kind of tourism that does not damage the natural environment or environmental resources, but contributes constant protection and correct management of the usable natural resources. Preferring safe and exotic natural places with people of the locality hosting the event, to comfort, the tourists give higher priority to their ecological objectives than their economic and socially described objectives.

Today, nature and naturality are indispensable items of offering that alone can attract people. Kırklareli is one of such regions. Kırklareli is fairly a natural heaven inside Istranca (Yıldız) mountains, dominated by the continental climate, along with Black Sea climate at some places, containing the unique beauty of longos forests and various types of plants, as well as its lakes and pure clean flowing streams.

This study intends determining the ecotouristic potentials of Kırklareli, as a naturally, historically and culturally diverse provision, by handling the data on its ecotouristic wealth.

Keywords: Tourism, Ecotourism, Ecotourism in Kırklareli.

---

¹ Öğretim Görevlisi, Kırklareli Üniversitesi, sukranmorgul@yahoo.com

Giriş

Turizm, insana özgü sosyal bir olay olup dünyadaki en büyük kitle hareketidir. Bir yerin tarihi, doğal güzelliklerini görmek, tanımak, eğlenmek, dinlenmek için yapılan gezidir. İnsanlar birikimlerini herhangi bir kazanç gütmeksizin turizm amaçlı harcadıklarından aynı zamanda önemli bir tüketim olayıdır. İnsanların değişik kültürleri tanımak, tarihi eserleri ve doğal güzellikleri görmek, eğlenmek, dinlenmek gibi nedenlerle, devamlı yaşadıkları yerlerin dışına düzenlemiş oldukları gezilerdir (Seyidoğlu, 1992). Günümüzde bu gezilerin nedenleri oldukça çeşitlenmiş durumdadır. Örneğin; yukarıdakilere ek olarak sağlık, spor, eğitim ve bilimsel toplantı gibi amaçları da belirtilebilir.

Turizm olayının gerçekleşmesinde en önemli unsurlardan biri seyahattir. Bir başka deyişle turizm de kişiyi sürekli yaşadığı, ikamet ettiği yerin dışına çıkaracak, kişiyi seyahat etmeye yöneltecek etkenler oldukça önemlidir. Bu etkenler, aynı zamanda turizmin türlerini oluşturmaktadır. Dinlenme, spor, ekonomik, politik ve kültürel nedenleri, seyahat nedenleri arasında saymak mümkündür, ancak yaklaşık son yirmi yıldan bu yana dünyada seyahat nedenlerinin profili, bir diğer söylemle kişinin seyahat gereksinimleri de çeşitlenmiş, artmış, turizmde içi boş olan “sürdürülebilirlik” kavramının içi artık doldurulmaya başlanılmıştır (Küçükaltan, 2005).

1. Eko turizm kavramı, görüntüsü, amacı ve özellikleri

Eko turizm, yerleşik toplumların bütünlüğüne, varlıklarına saygılı, eko sistemin korunmasına katkıda bulunarak, en azından ekosistemle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilen sorumluluk gerektiren bir doğa seyahat deneyimidir. Eko turizm, ekonomik, kültürel ve tarihsel verilere dayalı beklentileri içerir. Geleneksel güneş, deniz, gezme-görme alanları, turistik alanların doğal ve kültürel dokusunu koruyacak faaliyetler ve programlar ve ziyaretçilerin beklentilerini karşılayacak gelişme planlarıyla desteklenen turistik istasyonlar eko turizmin bir parçası durumuna gelmişlerdir (Özbey, 2002).

Doğa kaynaklı turizm türü olarak bilinen eko turizm; doğal çevreyi tahrip etmeyen, çevre kaynaklarına zarar vermeyen ve hatta kullanılan doğal kaynakların sürekli korunmasına ve doğru işletilmesine katkıda bulunan turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Özgüç, 1998). Eko turizm doğa ile iç içe olan bir turizm türüdür. Eko turizme katılanlar bitki türlerini incelemekte, kuşları gözlemlemekte, yürüyüş v.b.aktiviteler yaparak bu turizm türünden istifade etmektedirler (Orams, 1995). Turizme yeni bir nefes getiren bu tür tatil anlayışı ülkemizde yavaş da olsa yerleşmeye başlamıştır. İnsanlar doğal yaşam özlemiyle bir yerden bir yere seyahat edebilmektedir. Doğasını, kültürünü, tarihini, kendine has mutfağını koruyabilmiş bir yer olan ülkemizde eko turizm önemli bir girişim sayılmaktadır.

Eko turizm, UNEP'in (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi) araştırmasına göre, günümüzde en hızlı büyüyen turizm çeşitlerinden birisidir. Özellikle çevreci kuruluşların yarattığı kamuoyu, genç ve aydın kesimin doğa ile bütünleşme isteği, renkli kültürlerle bir araya gelme tutkusu bu turizm türünün geleceğinin parlak olduğunu göstermektedir. Eko turizm turlarını genellikle 25 kişiyi aşmayan küçük gruplar oluşturmaktadır. Bu turizm merkezlerinde yer alan konaklama tesisleri genellikle 100 yatak kapasitesini aşmayan üniteler olup buralarda çalışan tur operatör ya da acenteleri ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Eko turizmin iki önemli kriteri bulunmaktadır. Bunlardan ilki “doğal çevrenin korunarak sürdürülebilirliğin sağlanması” ilkesine sıkı sıkıya uyulması ve gerektiğinde uzman rehber kullanılmasıdır (www.ito.org.tr).

Eko turizmin iki önemli amacı vardır (Şapçı, 2005):

1. Doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğidir. Bunun gerçekleşmesi için gezi rotalarına sadık kalınması, gezi yapılan yerlerde atık bırakılmaması, gürültü kirliliği yaparak bölgede yaşayan canlıların rahatsız edilmemesi ve bölgeyi çok iyi bilen uzman rehberler eşliğinde gezi yapılması gibi uyulması gereken kurallar vardır.

2. Yerel halkın turizm faaliyetlerinden yarar sağlaması ve yerel halkın kültürünün sürdürülebilirliğidir. Bunun sağlanması için ise bölgedeki eko turizmi yerel acentelerin yürütmesi, turistlerin ihtiyaçlarının yerel kaynaklardan karşılanması, turistlerin ziyaret ettikleri bölgenin örf ve adetlerine uyarak kitle turizminde olduğu gibi yerel halk üzerinde kültür erozyonu yaratmaması, geleneksel el sanatları ve mimarinin desteklenmesi gibi noktalar üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı eko turizmi, yayla turizmi, ornitoloji (kuş gözleme) turizmi, foto safari, akarsu sporları (kano-rafting), çiftlik turizmi, botanik (bitki inceleme) turizmi, bisiklet turları, atlı doğa yürüyüşü gibi başlıklar altında değerlendirmektedir (Kılıç Benzer, 2006).

Eko turizmin genel özellikleri şöyle sıralanabilir (Gökdeniz, 2003):

- Doğa temelli olması (Ziyaretçiler doğal alanlardaki doğal ve geleneksel kültür unsurlarını gözlemliyor ve anlamaya çalışıyorlar),
- Biyo çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunması,
- Yerel toplumların refahını desteklemesi,

- Olumsuz çevresel ve sosyo-kültürel etkilerin en aza indirgenmesi için aktivitelerin hem turistler, hem de yerel halkın sorumluluğunda düzenlenmesi,
- Yenilenemez kaynakların minimum kullanımı gerektirmesi,
- Yerel mülkiyetin ve yerel topluma dönük istihdam imkânlarının üretilmesini öngörmesidir.

2. Türkiye’de eko turizm

Ülkemiz, bir yandan sahip olduğu doğal güzellikleri itibarıyla ekolojik turizme çok uygun iken; diğer bir yandan, bu doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde ekonomik değere dönüştürülebilmesi açısından eko turizm en uygun kalkınma yolu olarak düşünülebilir. Eko turizm, doğal ve kırsal alanlarda doğal ve kültürel mirasın korunmasında önemli katkıları olabilecek bir turizm türüdür (Tuna, 2007).

Türkiye dünyanın pek az ülkesinde bulunan zengin coğrafyası, doğal turizm potansiyeli ile çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapmış olması nedeniyle eko turizm açısından çok şanslı bir pozisyona sahiptir. Dünyada, turizm kalıplarında meydana gelen değişimler sonucunda alışılmış turizm merkezlerinden uzaklaşarak; doğa ile bütünlük içinde abartıdan uzak tesislerde, doğal güzellikleri bozulmamış bir çevrede iyi ve temiz bir hizmet öne çıkmaktadır (www.ito.org.tr).

Ülkemiz doğal ve kültürel kaynaklar açısından oldukça zengin bir ülkedir. Dört mevsimi yaşayabilen üç tarafı denizlerle çevrili, farklı kültürlerin ve inançların bir arada uzun yıllar yaşadığı ülkemizde, eko turizm açısından oldukça büyük bir potansiyel vardır. Yurdumuzun henüz gelişmekte olan bir ülke olması, doğal ve kırsal kültürel değerlerinin ve mirasının büyük bir bölümünün varlığını canlı bir biçimde sürdürüyor olması, ülkemizin birçok yöresinde sürdürülebilir eko turizm için büyük bir potansiyelin varlığını göstermektedir. Efes harabeleri yakınlarındaki Şirince Köyü, çok güzel örnektir. Köy halkının el sanatları, el yapımı zeytinyağı sabunları turistlere sunularak elde edilen gelirler evlerin restoresinde kullanılmaktadır. Doğal çevreye bağlı olarak yapılabilen birçok aktivite eko turizm kapsamında değerlendirilebilmektedir.

3. Kırklareli’nde eko turizm

3.1. Kırklareli ilinin tarihçesi

M.Ö. 1200 yıllarından itibaren bölgeye Trak boylarının yerleştiğinin bilinmesine karşın Kırklareli’nin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu ve eski isminin ne olduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız Kırklareli ve yöresinin eskiden beri bir yerleşim yeri olduğu bilinmektedir. Traklardan günümüze kalan ve bilgi alınabilen en önemli eserler mezar mı, şehir kalıntısı mı veya bir işaret merkezi mi oldukları pek bilinmeyen yapma tepeler olan höyüklerdir. Kırklareli’nin çevresinde yapılan araştırmalardan birer mezar, abide oldukları anlaşılan bu höyüklerin varlığı, burasının eski bir yerleşim yeri olduğunu bize doğrulamaktadır (Mansel, 1938). Kırklareli, eski bir yerleşim yeri olmasına rağmen tarihte adına pek fazla rastlanılmamaktadır. Bunun nedeni de Kırklareli’nin diğer Trak şehirleri gibi büyük bir merkez olmayıp küçük bir yerleşim yeri olması ve daima çevresindeki büyük yerleşim merkezlerinin gölgesinde kalmasıdır. Roma ve Bizans İmparatorlukları Dönemi’nde de küçük bir merkez olarak kalan Kırklareli’nin büyümesi ve gelişmesi Osmanlı Devleti zamanına rastlamaktadır (Korkut,1959). Padişah I. Murat’ın 1361 yılında Bizanslılardan alarak Osmanlı Devleti topraklarına kattığı Kırklareli’nde burada yaşayan Bulgar, Rum ve Yahudiler; Türk nüfus ile kaynaşarak yüzyıllarca beraberce huzur içinde ve kardeşçe yaşamışlardır.

Vize ve Lüleburgaz çevresinde yoğunlaşan yerleşmeler ve bunlardan günümüze kalan dini yapılar Bizanslılarca yöreye “Saranta Ekklesies” denmesinin nedenini ortaya koymaktadır. Yörenin Türkler tarafından alınmasıyla Latince kökenli bu kelime Türkçeleştirilerek “Kırk Kilise” yapılmıştır. Bazı yörelerde “Kırk Kinise” olarak da kullanılan yöre isminin Kırklar Baba Dergahı’nda “Kimesne” olarak geçtiği ifade edilmekte ve “Kırk Kimse Şehit Oldu Bu Yerde, Bu Nam İle Anıldı Bu Belde” Kırk Şehitler Abidesinde yazılı olan kitabedeki beyit delil olarak gösterilmiştir. Türk akıncıları tarafından yörenin ele geçirilmesi için verilen mücadelede ön saflarda çarpışan 40 yiğidin ölmesi üzerine “Kırklarili” ya da “Kırklareli” olarak destanlaşan bu yerde, şehitlere saygı göstermek amacıyla bu adın kullanıldığı görülmektedir (Kırklareli Belediyesi, 1998).

Kırklareli en son düşman işgalinden 10 Kasım 1922’de kurtarıldıktan sonra, adı 20 Aralık 1924 tarihinde resmi olarak Kırklareli olmuştur.

3.2. Kırklareli ilinin coğrafi konumu

Kırklareli, Türkiye’nin kuzeybatısında, Marmara Bölgesi’nin Trakya kesiminde yer almaktadır. Dünyadaki konumu itibarıyla 41 derece, 13 dakika, 34 saniye ve 42 derece, 05 dakika, 03 saniye kuzey enlemleri ile 26 derece, 54 dakika, 14 saniye ve 28 derece, 06 dakika, 15 saniye doğu boylamları arasında yer almaktadır. Kuzeyinde Bulgaristan, doğusunda Karadeniz, güneydoğusunda İstanbul (Çatalca), güneyinde Tekirdağ (Saray, Çorlu, Muratlı ve Hayrabolu), batısında ise Edirne (Uzunköprü, Havsa, Merkez ve Lalapaşa ilçeleri) bulunmaktadır. Toprakları kuzeyden Bulgaristan sınırını oluşturan Rezve Deresi Vadisi, doğudan Karadeniz, güneyden Ergene Irmağı ana vadisi ve batıdan ise Ergene Irmağına karışan Teke Deresi’nin su bölüm çizgisi olan

sırtlarla kuşatılmıştır. Yüzölçümü 6650 km² olup, il merkezinin denizden yüksekliği 203 metredir (Kırklareli İl Yıllığı, 2000).

Bölgede yer alan Istranca (Yıldız) Dağları, Bulgaristan'da "Strandja" olarak bilinmektedir. Istranca Dağları, Bulgaristan'ın güneydoğusu ile Türkiye'nin Avrupa kesimi arasında 70 km uzanan dağlar dizisidir. Bir bölümü Türkiye, bir bölümü ise Bulgaristan sınırları içinde kalan Istranca Dağları'nın Türkiye tarafında kalan kısmı Karadeniz kıyı bölgesini içine alacak şekilde 197.000 ha.'lık bir alanı kaplamaktadır. En yüksek tepesi 1031 metre ile Türkiye tarafında bulunan Mahya Tepesi olup burası aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa kesimindeki en yüksek noktadır (Yıldız Dağları Biyosferi Kitapçığı, 2010).

İlin tabii güzelliklerinin başında orman ve deniz gelmektedir. Geniş çam ve kayın ormanları harikulade bir güzelliğe sahip bulunmaktadır. Istranca (Yıldız) Dağları'nın görkemli ve sık ormanlarından geçilerek 44 km sonra Bulgaristan'a açılan Dereköy Hudut Kapısına ulaşılmaktadır.

3.3. Kırklareli ilinde eko turizm potansiyeli

Kırklareli; Istranca (Yıldız) dağlarının içinde, karasal bir iklimin hâkim olduğu, yer yer Karadeniz iklimi özelliklerini de gösteren eşsiz güzellikteki longoz ormanları ile bunlar içinde çok çeşitli flora ve faunası, doğal sit alanları, tabii mağaraları, tarihi ve kültürel değerleri, anıt ağaçları ve muhteşem eko sistemi ile bölgenin dikkat çeken yerlerinden biridir. Kent topraklarının yüzde 48'i dağlarla kaplı olup Kırklareli'nin içinden doğan birçok sayıda nehir de bulunmaktadır. Bunların bir kısmı Karadeniz kıyısından denize dökülürken, bazıları da Ege'ye dökülmektedir.

Kırklareli'nin kolay ve zaman kaybı olmaksızın ulaşılan bir coğrafya üzerinde bulunması; gerek dinlenmek, gerekse görme ve öğrenme arzusundaki kültür düzeyi yüksek insanın ilgisini özellikle çekmektedir. Kırklareli ilinin bir sınır kenti oluşu, dünyanın en çok tanınan şehirlerinden biri olan İstanbul'a yaklaşık 1,5-2 saat mesafede bulunması, günümüzde zamanla yarışmak zorunluluğu bulunan insanlar için önemli sayılabilecek hususlar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda Kırklareli'nin merkezi ile en uzak beldesi arasında yaklaşık 1 saatlik mesafede bulunmasından dolayı aynı gün içerisinde çok sayıda tarihi, kültürel alanlar ziyaret edilebilmekte; bu ormanlık bölgelere ve deniz kenarına da gidilebilmektedir.

Kırklareli'nin eko turizm potansiyeline baktığımızda çok fazla alternatifleri görmekteyiz. Bunlar arasında;

- Kendiliğinden oluşmuş mağaralar,
- Kırklareli'ndeki doğal güzellikler,
- Longozlar, Anıt Ağaçlar, Parklar,
- Bitki inceleme (Botanik),
- Kuş gözlemciliği (Ornitoloji),
- Yaban Hayatı ve Avcılık, Balıkçılık,
- Tarihi ve Kültürel Değerler,
- Bağcılık, Şarapçılık,
- Foto safari,
- Doğa yürüyüşleri, Bisiklet Turları,
- Mesire Yerleri,
- Kırklareli'ne Ait Özel Günler ve Kutlamalar,
- Peynircilik, Yöresel Yemekler,
- Yöresel El Sanatları,
- Halkın Konukseverliği yer almaktadır.

3.3.1. Mağaralar

Kırklareli il sınırları içinde pek çok mağara bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı tarih öncesi dönemlerde, diğer bir kısmı ise Erken Hıristiyanlık sürecinde, bu din mensupları tarafından iskâna tabi tutulmuş, turizm açısından önemli olan mağaralardır. Ayrıca doğal özellikleriyle ilgi çeken ve turizme yönelik çalışmaları yapılan beş tane daha mağara bulunmaktadır. Bu mağaralar arasında 2720 metre uzunluğundaki Dupnisa, 1620 metre uzunluğundaki Yenesu, 300 metre uzunluğundaki Domuzdere ve 305 metre uzunluğundaki Kiyıköy Mağaraları ile Kaptanın Mağarası bulunmaktadır.

Bunlardan en önemlisi Kırklareli'nin yaklaşık 50 km kuzeydoğusunda Demirköy İlçesi Sarpdere Köyü'nün 6 km güneyinde bulunan Dupnisa mağarasıdır. 1. derece tescilli doğal sit alanıdır.

Yaklaşık 4 milyon yıldan beri oluşum ve gelişimini sürdüren büyük bir yeraltı sistemidir (T.C.Kırklareli Valiliği Çevre Koruma Vakfı Başkanlığı, Demirköy Kaymakamlığı). İçinde sürekli akışa sahip bir yeraltı nehri ve bu nehrin oluşturduğu, derinliği yer yer 2 metreyi aşan göller bulunan mağarada, zengin damlataş oluşumları yer alır. Süt beyazdan kırmızı ve kahverenginin her tonunda renge sahip olan ve dev boyutlara ulaşan sarkit, dikit ve sütunlar ile perde ve bayrak damlataşları ve damlataş havuzları, insanı büyüleyici ve hayranlık uyandıran görünüme sahiptirler. Bu muhteşem görüntünün yanında, kısa mesafeler dâhilinde değişiklik gösteren mağara

havası, sağlık açısından olumlu sürprizler sunar. Üst katlar sıcak (ortalama 17 derece) ve kuru (%60–70 mutlak nem) olmasına karşılık, ana mağara daha serin (10–12 derece) ve nemlidir (%80–90). Bu farklılık, üst kat ile ana galeri arasında belirgin bir rüzgârın meydana gelmesine neden olur.

Dupnisa Mağaraları'nın dev sarkıt, dikit ve sütunlarla kaplı kuru mağaranın 250 metre, sulu ana mağaranın da 200 metrelik bölümü 2003 yılında turizme açılmıştır. Buna karşılık, oluşum halinde damlataşlar bulunan ve koloniler halinde yarasalar yaşayan büyük bir bölüm mağara doğası ve canlıları korumak için ziyaret dışı bırakılmıştır. Trakya'nın turizme açılan ilk ve tek mağarası olan Dupnisa, Türkiye-Bulgaristan sınırını oluşturan Rezve Deresinin Istranca Dağlarını derin vadilerle yardığı vahşi görünümüne sahip bir bölgesinde yer alır.

Vize İlçesi Balkaya Köyünde bulunan ve turizm çalışmaları sürdürülen Yenesu Mağarası Trakya'nın üçüncü büyük mağarasıdır (Vize Belediyesi). Yenesu'nun içi son derece güzel, damlataşlar, sarkıt, dikit, sütun, damlataş havuzları ve makarnalarla kaplıdır. Aynı yerde 300 metre uzunluğunda Domuzdere Mağarası da bulunmaktadır. Mağara'nın içi, görünümleri çok güzel sarkıt, dikit, sütun, örtü ve duvar damlataşları ile kaplı, geniş ve yüksek salon veya galerilerden oluşmuştur.

Kıyıköy Beldesinin 2 km güneyinde yer alan Kıyıköy Mağarası 305 metre uzunluğundadır. Menderesler çizerek gelişen ve yer yer damlataş çökellerine sahip olan mağara turizm amaçlı kullanıma uygun özelliktedir. Bu mağaranın 200 metre güneyinde zengin damlataş birikimlerine sahip Kaptanın Mağarası yer almaktadır. Bunların yanı sıra iri ufaklı birçok mağarada bulunmaktadır. Fakat bunlar yeterince incelenmemiş olup henüz turistik potansiyelleri değerlendirilememiştir.

3.3.2. Kırklareli'ndeki doğal güzellikler

İlin doğusunda bulunan Karadeniz ile kuzey ve kuzeydoğusundaki Istranca Dağlık Bölgesi Ormanları, Kırklareli'ne eşsiz güzellikler katmaktadır. Tatlı suların denize kadar ulaştığı, içinde çeşitli derelerin aktığı bu tabiat harikası ormanlar, içerisinde çeşitli bitki türleri ve yaban hayvanlarını da barındırmaktadır. Bu tabii zenginliklerin önemli bir bölümü Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından "Doğal Sit Alanı" olarak koruma altına alınmıştır. Demirköy ve Kıyıköy ziyaretçilerini muhteşem doğasıyla buluştururken, Trakya'nın tek karaçam ormanı olan Kastros Körfezi doğal güzellikleriyle dikkat çekmektedir (Kırklareli Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, 2005).

3.3.2.1. Demirköy doğal sit alanları

Ormanlık alanın önemli bir bölümü ile birlikte Saka, Pedina ve Hamam Gölleri doğal sit alanı olarak koruma altına alınmıştır. Yine İğneada yakınlarındaki Mert ve Erikli Gölleri, longozlar doğal sit alanları arasında bulunmaktadır. İğneada Limanköy'de Fransızlar tarafından 1866 yılında yapılmış Deniz Feneri bulunmaktadır. Bu Fener Karadenizin kuzeyinden gelen gemilerin ilk, Batı Karadenizden çıkan gemilerin ise son gördükleri ışıktır.

3.3.2.2. Kıyıköy doğal sit alanları

Vize İlçesi Kıyıköy kasabasının iki yanında yer alan Pabuçdere ve Kazandere'nin Karadeniz'e ulaştığı noktadan itibaren önemli bir bölümü, 1. derece doğal sit alanı olarak koruma altına alınmıştır. Her iki derenin denize kavuştuğu her iki noktada, ince kumlu tertemiz kumsallar ziyaretçilerin ilgilisi çekmektedir. Kazandere ve Pabuçdere Trakya'nın temiz ve doğal kalabilmiş dereleri olarak bilinmektedir. Ayrıca her iki derenin denize kavuştuğu yerde turistlerin ziyaret ettiği iki plaj bulunmaktadır.

3.3.2.3. Kastros körfezi tabiat koruma alanı

Trakya'nın doğal durumda olan tek karaçam ormanına sahip alanıdır. Kastros Koyu'nun nesli yavaş yavaş tükenmeye başlayan "Akdeniz Foku" nun yaşamasına elverişli, sessiz, ve تنها kayalık sahilleri ile kıyı mağara kovukları gibi özelliği de bulunmaktadır. Bahçeköy Deresi'nin Karadeniz'e aktığı kısımda oluşan lagün gölü ortamı daha da büyüleyici hale getirmektedir.

3.3.2.4. Cehennem şelaleleri

Kırklareli'nin Vize İlçesi'ne bağlı Kızılağaç Köyü'nde bulunmaktadır. Bölgedeki Kerevit Dere üzerinde bulunan ve suyun yıllar boyunca milim milim kayaları oyarak oluşturduğu bir doğa harikasıdır. Kerevit Dere mevki üzerinde irili ufaklı birçok şelale göze çarpmaktadır, ancak kayalıkların arkasına saklanmış bir güzellik olan Cehennem Şelaleleri bunların en büyüğüdür (Trakya Kalkınma Ajansı, 2012).

3.3.3. Longozlar, anıt ağaçlar, parklar

3.3.3.1. Longozlar

Yörede longoz denildiğinde zaman zaman su altında kalan ormanlar akla gelmektedir. Longoz, denize doğru akan derelerin getirdiği kumların birikerek kıyıda set oluşturması ve dere ağzını kapatması sonucu akarsuyun biriktirdiği yerde oluşan özel bir eko sistemdir (www.longozukoru.org).

İğneada'da üç ayrı longoz ormanı bulunmaktadır. Istranca Dağlarından Karadeniz'e doğru akan dereler denize ulaşmadan göllerde ve bunların bataklıklarında son bulur. Ancak bu göl ve bataklıklar ilkbaharda gelen sularla geriye doğru taşarak düz araziye kaplayarak longozları oluşturmaktadır. Longozların içinde çok özel ağaç türleri bulunmakta olup bunlar doğa harikasına daha ayrı bir güzellik katmaktadır (Morgül, 2006).

Subasar ormanı; içinde çok zengin bir canlı yaşamını barındırarak su kuşlarına da ev sahipliği yaptığı gibi, endemik birçok bitki türünün de var olmasını sağlamaktadır. Sadece belirli ağaç türleri, bitkiler ve kuşlar bu ortamı tercih etmektedir. İğneada'da bulunan longozları; dişbudak, kayın, saplı meşe, sapsızmeşe, ova akağacı, çınar yapraklı akçaağaç, üvez, ihlamur, kızıl ağaç, mürver, kızılıçık, karaağaç ve gürgen gibi ağaçlar oluşturmaktadır. Ayrıca Longoz Ormanları içinde bir kısmı yenilebilir, pazarlanabilir bir kısmı ise yenmeyen zehirli ve öldürücü birçok mantar çeşidi bulunmaktadır.

3.3.3.2. Anıt ağaçlar

Anıt ağaçlar yaş, çap ve boy itibarıyla kendi türünün alışlagelmiş özelliklerinin çok üzerinde boyutlara ulaşan yöre tarihinde, özel yeri bulunan ağaçlardır. Birçoğu tarihi ve kutsal mekânların çevresinde bulunan, geçmiş ile gelecek arasında köprü vazifesi gören bu anıt ağaçlardan bir kısmı tespit edilerek, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından koruma altına alınmıştır (Kırklareli İl Yıllığı, 2000).

Bu ağaçlar; Merkez Kocahıdır İlköğretim Okulu bahçesi (Celtis Australis), Demirköy Longoz Ormanı (Platanus Orientalis), Vize İlçesi Kale Mahallesi (Platanus Orientalis), Vize Çakıllı Köyü (Platanus x acerifolia), Vize Çakıllı Köyü İlköğretim Okulu Bahçesi (Celtis Australis) içinde bulunmaktadır.

3.3.3.3. Parklar

İğneada Longoz Ormanları Milli Park Alanı, 03.11.2007 tarihli Bakanlık Olur'u ile 13.11.2007 tarihli ve 26699 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak, daha önce Tabiatı Koruma Alanı, Doğal Sit, Yaban Hayatı Koruma Sahası gibi çeşitli statülere sahip ve birbirinden ayrı parçalar halinde yer alan korunan alanların, daha geniş bir alanda milli park şemsiyesi altında birleştirilmesiyle ülkemizin 39. Milli Parkı olarak ilan edilmiştir. 3155 hektarlık Milli Park alanı, Demirköy'e 25 km uzaklıkta olup İğneada beldesi sınırları içerisinde yer almaktadır (bolge1.ormansu.gov.tr).

Ayrıca Kırklareli il merkezinde Dingiloğlu Parkı, Pınarhisar Ali Özer Parkı görülmeye değer yerler arasında bulunmaktadır.

3.3.4. Bitki inceleme (Botanik)

Bölgenin iklim özellikleri ve doğal yapısı olağanüstü biyo çeşitliliği sağlamaktadır. Longozlar çeşitli bitkilerin yaşam alanlarıdır. Bu bitkileri su ve bataklık bitkileri (göl kestanesi, nilüfer, su menekşesi, çeşitli su bitkileri), kumul bitkileri (alıç, adi kızılıçık, dağ karaağacı, akçakesme, saplı meşe, kaçalı, kuşkonmaz v.b.) ve soğanlı bitkiler (suyun bol olduğu kesimlerde öbekler halinde göl soğanları, siklamen, iki yapraklı ada soğanı, mavi bataklık süseni, kardelen, orkide, ters lale v.b.) oluşturmaktadır (www.longozukoru.org). Longoz Ormanları; longoz bitkileri, su ve bataklık bitkileri, kumul bitkileri ve soğanlı bitkiler başta olmak üzere birçok bitki türünü içinde barındırmaktadır.

Istrancalar endemik bitki çeşitliliği açısından önemli bir bölgedir. Biyosfer Rezerv alanında 1377 yabancı bitki çeşidinin 16 tanesi endemiktir. Yıldız Dağları Biyosfer Projesi kapsamında yapılan envanter çalışmalarında; alanın sahip olduğu biyolojik çeşitlilik değerlerini ortaya koymak amacıyla bitki türleri tespit edilmiştir (Yıldız Dağları Biyosferi Kitapçığı, 2010) Bitkiler açısından potansiyel sıcak noktalar, İğneada Longoz Ormanları, Dupnisa Mağarası ve Çevresi, Balaban Dersi ve çevresi, Mutludere (Rezve), Demirköy Dökümhanesi, Mahya Dağı, Kastros Körfezi, Panayır İskelesi ve Tekkaya, Dereköy – Hudut Boyu ve Kiyıköy'dür.

Karadeniz Salkımı (Silene Sangaris), Peygamber çiçeği (Centaurea Kilaea), Crepis Macropus, Kum İncisi (Aurinia Vechtritziana), Akyumak (Crambe Maritima), Kum Zambağı (Pancrtimum Maritimum) Trakya'nın Karadeniz sahillerinde görülen endemik bitkilerdendir.

3.3.5. Kuş gözlemciliği (Ornitoloji)

Doğayı kuşların dünyasından tanımayı sağlayan bir gözlem turizmdir. Ülkemiz dünya üzerindeki eşsiz konumu nedeniyle Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birleştiren köprü durumundadır. Göçmen ve yırtıcı kuşların yüzde 80'i ülkemiz üzerinden geçerken üç göç yolunu kullanırlar. Bunlardan bir tanesi Marmara bölgesindedir.

Istranca (Yıldız) Dağları, İstanbul Boğazı göç yolu üzerinde bulunmakta olup 258 kuş türünü barındırmaktadır. Bölgedeki en önemli göç boğazlarından biri üzerinde yer alan bu sulak alanlar, göçmen kuşlar için önemli bir dinlenme mekanı özelliğini de taşımaktadır. Kapladıkları alan itibarıyla sırasıyla kıyı kumulları, kıyı çayırları, ormanlık alanlar, kayalık kıyılardan oluşan sahiller Istrancalar'ı hem içinde yaşayan kuşlar hem de göçmen kuşlar için çok önemli bir alan haline getirmektedir (Yıldız Dağları Biyosferi Kitapçığı, 2010).

3.3.6. Yaban hayatı ve avcılık, balıkçılık

Yaban hayatı çok zengin olan Kırklareli önemli av merkezlerinden biridir. Istranca Dağları'nın yoğun ormanlarla kaplı yükseltileri büyük av hayvanlarının, ovalar ise kanatlı av hayvanlarının yaşama alanlarıdır. Kofçaz ilçesinin Kocayazı, Kula Köyleri ile Dereköy, Demirköy, Vize ve Bulgaristan sınırına yakın ormanlarında domuz, kurt; İğneada Panayır İskelesi, Kiyıköy ve Kastros Köyleri çevresinde ise geyik ve karaca görülür. Ergene havzasındaki vadiler ve yamaçlarda tilki, tavşan ve dere kenarında da porsuk bulunur. Merkez ilçeye bağlı Bedre, Handere, Ahmetçe ve Şeytandere civarı ile Lüleburgaz, Pınarhisar, Babaeski ilçelerindeki kayalık ve çalılıkta keklik; çayırlık ve bağ kenarlarında çil; İğneada yöresindeki akarsuların denize döküldüğü sazlık ve bataklarla,

kıyadaki ormanlarda kaz, ördek, çulluk ve bıldırcın bulunmaktadır (Kırklareli Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, 2005).

Nadir kuş ve deniz hayvanlarının seyredilmesi, kara ve su altı avcılığı ve bilimsel konulu özel türler, yöreyi turizm açısından çekici kılmaktadır (Dizdaroğlu,2003). Kırklareli hem kara hem de su avcılığı bakımından önemli bir bölgede yer almaktadır. Kara ve su avcılığı olanaklarının Kırklareli’nde turizm amaçlı ve örgütlü bir şekilde kullanıldığı söylenememektedir. Ancak gerekli tanıtım, örgütlenme ve tesislerin sağlanması halinde avcılık gelişebilecek bir turizm türü olacaktır. Türkiye’nin en önemli alabalık üretme alanı, Kazan ve Pabuçderelerinin kaynak kesimleri ile İğneada ve Kastros arasındaki kayalık alanlarda olmaktadır.

İlde kara avcılığı yanında, Karadeniz’de balık avcılığı da yapılmaktadır. Deniz balıkçılığı, suların sığ olması nedeniyle kayık ve motorlarla yapılmakta, mevsime göre her tür balık avlanabilmektedir. Ayrıca akarsu ve derelerde olta balıkçılığı da yapılmaktadır. En çok alabalık, miryana ve sazan avlanmaktadır. Alabalık, özellikle Dereköy, Balaban (Velika), Dolapdere, Karadere, Kula, Çağlayık, Kazan ve Pabuçdere’deki doğal ortamlarda bol miktarda bulunur (Kırklareli Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, 2005).

3.3.7. Tarihi ve kültürel değerler

Kırklareli’nin özellikle yazılı tarih öncesi dönemleri henüz gün ışığına çıkarılmamıştır. Yapılan arkeolojik kazılar sonucu elde edilen bulgular Trakya Kültürünün Ege ve Balkan Kültür ile ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Kırklareli’nde yapılan araştırmalarda bulunan Aşağıpınar Höyüğü, Kırklareli’nin yerleşme tarihini Neolitik (İ.Ö. 5800–4800) Döneme rastladığını göstermektedir (Kırklareli Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü, 2005).

Demir Çağının ortalarına doğru (1200-600) Trakya, Anadolu ve Ege’de gelişen uygarlıkların etki alanına girmiş, ilk Trak yerleşmeleri ve bunlarla birlikte tümülüs adı verilen büyük yığma tepeler (anıt mezarlar) görülmeye başlanmıştır. Bu dönemden itibaren Trak Boyları bugünkü Trakya’ya yerleşmiş ve bölgeye adlarını vermişlerdir. Trakya’ya yerleşen Traklar, çeşitli kavimlerin istilasına uğramışlardır. Osmanlı İmparatorluğu’nun Trakya’da ilerlemesi, Bulgarlar’ı tedirgin etmiş ve Bunun üzerine Bulgar Çar’ı Kırklareli, Pınarhisar, Kırıkköy ve Vize’yi işgal etmiştir. Fakat Çar’ın ölümünden sonra Osmanlılar buraları tekrar geri almışlardır. Balkan savaşı sırasında Kırklareli, Bulgarlar tarafından tekrar işgal edilmiş ancak 1913 yılında buradan çıkmak zorunda kalmışlardır. I. Dünya Savaşı’ndan sonra ise İl Yunanlılarca işgal edilmiş, 10 Kasım 1922 yılında Türkler tarafından geri alınmıştır.

Kırklareli tarih öncesi çağlardan beri iskâna açık olduğundan; erken dönemlere ait maddi kültür varlıkları yapılan kazılarla gün ışığına çıkarılmaktadır. Yapılan çalışmalarda Kırklareli’nin Merkez ve Babaeski, Pınarhisar, Vize ve Lüleburgaz İlçelerinde muhteşem bir geçmişe sahip olduğunu gösteren kültür varlıkları ile tarihi belgeler bulunmaktadır. Höyükler, tümülüsler, dolmenler (kapaklı kaya mezarları), menhirler (dikilitaş) kırsal alanlarda bulunan kültür varlıklarındandır.

Höyükler, geçmiş dönemlerde insanlar tarafından iskân edilmiş tepe şeklini almış antik köy veya şehirler olup Helvacı Şaban ve Koyunbaba Höyüklerinde sadece yüzey araştırmaları yapılmıştır. Tümülüs içinde mezar bulunan, insanlar tarafından oluşturulmuş yığma tepeliklerdir. Kırklareli il sınırları dahilinde şu ana kadar 92 adet tümülüs tescil edilerek koruma altına alınmıştır. Dolmenler Kırklareli’nin kuzey ve kuzey batı dağ yamaçlarında ve bu yamaçlara yakın ova eteklerinde sıralanmıştır. Kofçaz, Dereköy, Kadı Köy, Kula, Geçitağzı, Kapaklı ve Düzorman yakınlarında kısmen sağlam olarak bulunmaktadır. Menhirler ise dikili anıtsal mezar taşları olup, Kırklareli Merkez, Erikler, Değirmencik, Ahmetçe Köyleri ile Lüleburgaz’da yer almaktadır. Ancak bunların orijinal yerlerinden sökülerek getirilen menhirler olduğu düşünülmektedir (Kırklareli İl Yıllığı, 2000).

Vize ve bağlı köylerde 40’ın üzerinde tümülüs mevcuttur. Ayrıca şehir merkezinde de iki höyük bulunmaktadır. Yapılan arkeolojik kazılarda Roma Dönemine ait bir tiyatro ve çeşitli kıymetli eserler bulunmuştur. Vize Asmakaya Mevkiinde, sıralı doğal mağaralardan yararlanılarak taş ustalarının şekillendirilmesi ile Vize Mağara Manastırları meydana gelmiştir. Kırıkköy kasabası Pabuçdere yolu üzerinde bulunan Bizans Dönemine ait Aya Nikola Manastırı kaya manastırının en iyi örneklerinden sayılmaktadır. Ayrıca Vize Merkez ve Kırıkköy’de kalelerde bulunmaktadır.

Vize’deki (Bizye) Antik tiyatro 1995-1997 yılları arasında gerçekleşen kazılarda Trakya’da şu ana kadar bilinen tek Roma Dönemi tiyatrosu olarak gün ışığına çıkarılmıştır. Yapılan çalışmalar sonrasında antik tiyatro korunabilen çoğu unsurları ile birlikte önemli oranda açığa çıkarılmıştır. Ortalama 3000 dolayında izleyici kapasitesine sahip olduğu tahmin edilen antik tiyatronun mevcut cavea ve klimaks sisteminin tamamen mermer olması dikkat çekicidir (Tarihi ve Kültürel Değerleriyle Kırklareli, 2006). Antik Bizye Tiyatrosu orta büyüklükte bir tiyatro olup kırsal kesimde olması itibarıyla daha da önem arz etmektedir.

Özellikle kaya oyma anıtlar ve kült alanları açısından Pınarhisar ile Vize ilçeleri ve çevresi ilginç anıtlara sahiptir. Vize İlçesi Soğucak Köyü’nün içinde yer aldığı ve ortasında akarsu yatağı bulunan uzun ve dar vadi içinde sağlı sollu yer alan kaya oyma oluşumlar, kaya nişleri, mağara ve doğal güzellikleri ile adeta “Kutsal Vadi” görünümüne bürünmektedir (Beksaç, 2006).

Fatih Sultan Mehmet Han'ın 1453 yılında İstanbul'un fethinde kullandığı topların gülleri tarihi Demirköy dökümhanesinde döktürüldüğü belirtilmektedir. Çok ilginçtir ki, dökümhanedeki enerji o dönemde su ile sağlanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucu 1916 yılına kadar işletildiği anlaşılmaktadır.

Fatih Dökümhanesi, temel/duvar seviyesinde de olsa günümüze kadar ulaşmış Osmanlı demir sanayisinin önemli tesislerindedir. Demirköy'ün adıyla özleşmiş olup Dökümhanenin Osmanlı tarihindeki itibarını iade etmek adına kültür ve turizme kazandırılması gerekmektedir. Fatih Dökümhanesi'ndeki kazı ve restorasyon çalışmaları tamamlandığında burasının bir açık hava endüstri ve arkeoloji müzesi olarak yapılandırılması düşünülmektedir (www.metalurji.org.tr/dergi/dergi160/d160_2225.pdf).

Kırklareli'nde bugüne kadar özellikle Aşağıpınar'da yapılan arkeolojik kazılarda birçok tarihi değeri bulunan eserler (dokuma tezgah parçaları, tütsü kapları v.b.) ortaya çıkarılmıştır. Açık hava endüstri ve arkeoloji müzesi projesi ile kentsel-kırsal sit alanları ile anıtsal yapıların bir bütün olarak değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

İl merkezinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları arasında dini yapılar, çeşmeler, şehitlikler, yatırlar, anıtlar, mezarlar, resmi ve sivil mimarlık örnekleri yer almaktadır. Dini yapılar arasında Kadı Camii, Beyazıt Camii, Karakaş Camii, Hızır Bey Camii, Kapan Camii, Üsküpdere Camii, Namazgah, Kilise yer almaktadır. Kayalık, Gerdanlı, Hapishane, Kayyumoğlu, Büyük Camii, Kocahıdır, Kapan, Karaumbey, Kadı, Söğütlü, Paşa Çeşmesi gibi çeşitli çeşmeler bulunmaktadır.

Kırklareli Şehitliği, Kırk Şehitler Anıtı, Eski Mezarlık, çeşitli yatırlar, Niğde'li Ethem Onbaşı Anıtı, Karahıdır Anıtı yer almaktadır. 1383 (H.785) yılında yaptırılan Hızırbey Hamamı (Çifte Hamam), ticari amaçla yapılmış Arasta (bedesten) ve 17-18. yy. yapısı olduğu tahmin edilen vakıf dükkanları bulunmaktadır. Şehrin belirli yerlerinde bulunan 19. ve 20. yy. başlarında yapıldığı tahmin edilen Eski Kırklareli evleri yer almaktadır. Neo-klasik stilde Rum ustalar tarafından yapılan bu evlerin bir kısmı idari yapı olarak kullanılırken, bir kısmının da içerisinde ikamet edilmektedir. Seyfioğlu Tabyası ve Taş Tabya, Yoğuntaş (Polos) Kalesi, Kovya Kalesi ve diğer kaleler bulunmaktadır. İl merkezinin dışında da Babaeski, Demirköy, Kofçaz, Lüleburgaz, Pehlivan köyü, Pınarhisar ve Vize ilçelerinde birçok tarihi değere sahip eserlere rastlamak mümkün olmaktadır (Tarihi ve Kültürel Değerleriyle Kırklareli, 2006).

3.3.8. Bağcılık, şarapçılık

Bağ bozumu, bağ ve dere alemleri Kırklareli'nde yüzyıllar öncesi yaşamış otantik halk kültürünün son yıllara yansımaları sayılmaktadır. O dönemlerde bağcılık, şarap, rakı, hardaliye, üzüm pekmezi yapımı Kırklareli'nin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamında önemli yer tutuyordu (Karaçam, 1995). Burada imal edilen şarap ve rakılar büyük küpler ve fıçılar içerisinde manda arabalarıyla Kırıkköy (Midye)'ye götürülür, Kırıkköy'den gemilerle Venedik ve Marsilya'ya giderdi. Avrupa pazarlarında ve içki sosyetesinde "Kırkkilise Şarap ve Rakısı" çok aranan içkilere. Bu küp ve fıçılarla Kırıkköy'e taşınan şarapların tarihi yolu (Şarap Yolu) hala izlerini ve adını korumaktadır.

Kırklareli ekonomisinin temelinde bağcılıktan elde edilen gelirler yatmaktadır. "Papazkarası" adlı üzüm ilin belli başlı iktisadi bir varlığı olmaktadır. Evliya Çelebi eserinde Kırklareli'ndeki bağcılıktan büyük bir övgüyle söz etmektedir (Dursunkaya, 1948). Burada üretilen şarapların Trakya'nın en aranan ve Fransa'ya dahi ihraç edilen şaraplar olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

Kırklareli papazkarası üzümüyle o yıllarda Avrupa'da bile tanınan ve aranan şarapçılığın merkezi olmuştur. Bağların filoksera hastalığı ve bakımsızlığı yüzünden şarapçılık ölmüş ve bu endüstri kolu savaş yıllarında unutulup gitmiştir. Şimdi tüm Trakya'da bağcılık yeniden uyandırılmaktadır. Günümüzde bağcılık faaliyetleri yaygın bir biçimde yapılmaktadır. Ev yapımı şaraplar daha fazla görülmektedir. Ancak Istranca Dağlarının eteklerindeki bağlarda yetiştirilen birbirinden lezzetli üzümler, çevre il ve ilçelerde değerlendirilmektedir.

Kırklareli'nin şaraptan başka "hardaliye" ismini taşıyan bir içeceği vardır. Bu içecek eski devirden kalma özel, iştah açıcı bir içecektir. İçinde hiç alkol bulunmamaktadır. Üzüm sıra haline getirildikten sonra hardal katmak suretiyle yapılır. Hardal sıranın şaraplaşmasını önler, bütün kış sıra halinde kalır. Günümüzde bağların yeniden canlanmasıyla hardaliye tekrar gelenek haline gelmeye başlamış bulunmaktadır. Alkolsüz olduğu için çocuklar tarafından severek içilebilen tatlı bir şıradır.

Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün 20 Aralık 1930 tarihinde Kırklareli'ne yaptığı ziyaret sırasında ikram edilen ve beğenerek içtiği hardaliyenin "milli içecek olması" olması yönünde talimat vermiş fakat konuyla ilgili çalışmalar o dönemde yapılamamıştır. Kırklareli Kent Konseyi, Kırklareli Üzüm Üreticileri Birliği ve Kırklareli İl, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün ortaklaşa çalışmalarıyla 2007 yılında hardaliye üretimi çalışmalarına başlanmıştır. Ayrıca Kırklareli Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Gıda Teknolojisi Programı öğretim üyeleri ve öğrencileri hardaliyenin tanıtımı için üretim yapmaktadırlar.

3.3.9. Foto safari

Yörenin ilginç doğal yapısı ve yeşil alanları fotoğrafçılık için önemli bir potansiyeldir. Geniş alanlarda foto safari turları düzenlenebilme olanağı bulunmaktadır. Bu turlar Kırklareli turizminin zenginliğini iç ve dış

pazarlarda sergilenmesine imkân vermektedir. Fotoğrafçılık ve yapılan bilimsel araştırmalar Kırklareli ilini turizm açısından cazip hale getirmektedir.

3.3.10. Doğa yürüyüşleri, bisiklet turları

İlin topografyası, yürüyüş turizmi açısından uygun koşullar taşımaktadır. Çevre illerden hafta sonları yöreye yürüyüş ve doğa turları düzenlenmesine olanak vermektedir. Kırıkköy ve İğneada'da ormanların tatlı sularının denize kadar indiği, deniz gerisindeye yeşilin her tonu ve derelerle süslenen ormanları yürüyüş turizmi için oldukça elverişli bulunmaktadır. Dupnisa Mağarası'na Beypınar Köyü'nden gidilebilir. Ancak turistler Beypınar Köyü'nden kalkarak orman içi patikadan yaklaşık 12 km yürüyerek de mağaraya ulaşabilmektedir. Bunlara benzer orman içi doğa yürüyüşleri, ildeki ilk ve orta dereceli okullar ile Kırklareli Üniversitesi'ne bağlı fakülte ve yüksekokullar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kırklareli'nde pazar günleri saat dokuzda, gerek il içinden gerekse çevre ilçelerden gelen bisiklet severler vilayet meydanı önünden hareket ederek her hafta kendilerine farklı güzergâhlar tespit ederek bisiklet turları düzenlemektedir.

3.3.11. Mesire yerleri

Mert Gölü mesire yeri; orman açısından zengin eşsiz göl manzarası, mavi ve yeşilin bulunduğu, piknik, çadır ve kamp alanları bulunan bir mesire yeridir. Velika Deresi; dere boyu ve orman içi mesire yeri olup derede bol alabalık bulunmaktadır. Kocakaynaklar; Dereköy'ün 13 km kuzeyinde Karadere Köyü yakınında ve sınırdan geçiş yapanlar için uygun bir mesire yeridir. Dolapdere; Dereköy'ün 7 km kuzeyinde, Türkiye-Bulgaristan yoluna 100 metre mesafede olan ve alabalık avlamak isteyenlerin rağbet ettiği bir mesire yeridir. Dereköy yolu boyunca uzanan ormanlık alanların bir kısmı dinlenme ve mesire yeri olarak düzenlenmiştir. Karahıdır Korusu, Kavaklı Meşe Korusu, Vize ilçesine bağlı Sergen Köyü yakınlarındaki Çifte kaynaklar ve İnce Koru orman içi dinlenme yeridir. Vize ilçesine Balkaya ve Aksicim köylerinin çevresi piknik, yürüyüş ve tarihi doku açısından önemli değerlere sahiptir.

Bunların yanı sıra Dereköy yolu üzerinde Çağlayan, Kırklareli merkez ilçeye bağlı olan ve hidrellez kutlamalarının yapıldığı Şeytandere, İnce Korusu, Erikler Korusu, Kofçaz İlçesi yakınlarındaki Böcekdere koruları, Hudut Kapısı, Çamlık mesire yerleri arasında sayılabilmektedir.

3.3.12. Kırklareli iline ait özel günler ve kutlamalar

Nevruz Kırklareli'nde "mart dokuzu" ismi ile bilinmekte ve 22 Mart tarihinde kutlanmaktadır. Mart dokuzuyla birlikte havaların iyileşeceğine inanılmaktadır. Yüzyıllar içerisinde Türk ve İslami inanışlar Nevruz'u Trakya'da mart dokuzu yapmıştır. Nevruz ilkbaharın ilk günüdür ve doğa bayramı olarak kutlanmaktadır. Eskiden daha yaygın olarak kutlanan yeni bir yıl ve bahar bayramı olan Nevruz'a günümüzde nadiren de olsa rastlanmaktadır.

Nevruz bayramı, Türk Dünyasının ortak bayramı olup bu bayramı başka halklarında kutladığı ve bu bayramın başka halkların mitolojik geçmişleriyle ilgili motifler taşıdığı bilinmektedir (Sarıkaya, 2005).

Hidrellez yazın başlangıcıdır. Yabancıların Noel Babası insanlara, çocuklara hediyeler verip onları sevindirirken bizim Hızır Babamız (Hızır İlyas) baharın ilk günü, yeşilliklerin arasından bereketi ile gelerek insanları yaşama bağlayıp onlara umutlar vermektedir. Hidrellez Kırklareli'nde kışın sonu yazın başı olarak kabul edilmektedir. İl ve ilçelerde 6 Mayıs'ta kutlanmaktadır. Hızır ve İlyas peygamberlerin bulunduğu gün olarak kabul edilen Hidrellez, halk arasında değişik şekillerde söylenmektedir (Kırklareli İl Özel İdare Müdürlüğü, 2005). Hidrellez kutlamaları Kırklareli, ilçe ve köylerinde çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır.

Yılar öncesinden yapılan bu eğlenceler 1990 yılından beri mayıs ayının üçüncü haftasından itibaren Kırklareli Belediyesi'nin organize ettiği "Karagöz Kültür, Sanat ve Kakava Şenlikleri" ismiyle kutlanmaktadır. Kakava Mezopotamya kaynaklı yaklaşık 6000 yıllık geçmişi olan, baharı karşılama ve berekete kavuşmanın neşesiyle kutlanmakta olan doğaya açılma hareketi olarak tanımlanabilmektedir. Türklerde bu gelenek hidrellez şeklinde kutlanmaktadır. Ancak "Kakava" kelime olarak Kırklareli geleneklerinde yer alan ve sadece Kırklareli'ne özgü bir kutlama günüdür (Kırklareli Belediyesi, 2004). Bir yıl boyunca yaşanan mutsuzluklar, üzüntü ve kaygılar unutulup bahar sevincinin doyasıya yaşandığı gün olarak bilinmektedir.

Festivale ismini veren Karagöz'ün rivayeti hakkında farklı birçok şeyler söylenmektedir. Bu rivayetlerden bazıları aşağıdaki paragraflarda belirtilmiştir (Işıktaş, 2006).

Evliya Çelebi 1658 yılında Kırklareli'ne geldiğinde Karagöz'ü İstanbul tekfuru Konstantin'in habercisi ve Edirne yakınlarındaki Kırkkilise'de ağzı laf yapan ünlü ve çelebi bir Osmanlı kıptisi olarak tespit etmiş ve bu bilgiyi Seyahatname adını taşıyan kitabına geçirmiştir. Ayrıca Karagöz'e Sofyoz'lu Bali Çelebi dendiğini de bildirmiştir.

Diğer yazılı ve güvenilir kaynaklarda ise; Karagöz'ün atalarının geleneğine uygun biçimde demircilik yaptığı, Demirköy maden ocaklarında çalıştığı ileri sürülmektedir. Bu bilgiler ışığında Karagöz'ün heykeli Kırklareli'ne dikilerek Kırklareli Karagöz'ü kendi kültürüne ve folkloruna dahil etmiş bulunmaktadır.

Koçaz yöresinde ise nazari şenlikleri yapılmaktadır. Hıdrellezden bir ay öncesi perşembe günü iş yapılmaz, o gün nazari niyetleri tutulur, bir sonraki perşembe günü ise niyet çömlekleri çıkartılarak eğlenceler düzenlenmektedir. Baharın, bolluk ve bereketin kutlandığı bir gündür. Kırklareli'nin hemen hemen her köyünde, nisan veya mayıs aylarında havaların kurak geçtiği, suya ihtiyaç duyulduğu zamanlarda "yağmur duası" yapılmaktadır.

Kırklareli Vize İlçesi Soğucak Köyü'nde 4 Haziran tarihinde geleneksel hale getirilmiş "kır gezisi" yapılmaktadır. Köyde bugüne kadar kullanılmış eski tarım aletleri sergilenmekte olup köydeki bayanların düzenlediği aktivitelerin yanı sıra yöresel yemek olan "keşkek" in tanıtımı yapılmaktadır. Mahalli sanatçılar ve halk oyunları ekibi de bu etkinliğe ayrı bir güzellik katmaktadır.

Haziran ayı içerisinde gerçekleştirilen Pınarhisar Mahya Tepesi Doğa Şenlikleri'nde, Tekirdağ Doğa Sporları Kulübü üyelerince paraşütle gölet alanına iniş, fotoğraf sergisi, bisiklet turları ve Evciler Köyü Göleti'nde kano turları düzenlenmektedir.

3.3.13. Peynircilik ve yöresel yemekler

Kırklareli'nin belli başlı ürünlerinden birini beyaz peynir ve kaşar peyniri oluşturmaktadır. Mayıs ayı geldiğinde mandıralarda peynir ve kaşar yapılarak buzhanelerde saklanmaktadır. Ayrıca Kırklareli'nde taze beyaz peynirden tatlı yapılmaktadır. Bu tatlının adı peynir tatlısı olup yörede meşhurdur.

Yöre mutfağının kaynağını tarım ürünleri, büyük ve küçük baş hayvancılık ile deniz ürünleri oluşturmaktadır. Bölgesel isimle anılan yemeklerden bir kısmı; işkembeden yapılan değirmendere, hamurdan yapılan umaç çorbası, sığır etinin kaynatılmış suyundan yapılan hoşmel, papara, yağlı çorbalar, özel olarak hazırlanmış ve içeriği zengin tarhana çorbası, labadadan yapılan yoğurtlu borani, un ile pişirilen labadadan yapılan toğga, korda közlenmiş patlıcan, biberden yapılan manca, turşu ve lahanadan yapılan kapuska yemekleridir.

Göçmen hayvanların yolu üzerinde olduğundan avlanan tavşandan tavşan çorbası, tavşan köftesi, tavşanlı tarhana bulamacı, tavşan tandır, tavşanlı papaz yahnisi; bildircından bildircin çorbası, bildircin kağıt kebabı; üveyikten üveyik çorbası, üveyik kapaması, üveyik kağıt kebabı; ördekten ördek çorbası, ördek kağıt kebabı ve ördek kandilli mantı gibi yemekler yapılmaktadır. Yabani otlar ile yapılan yemekler grubunda ise ısırgan otundan yapılan kupriva yemeği ve ısırgan böreği dikkat çekmektedir. Tuzsuz ekme, nohutlu ekme, akıtma, katmer, gözleme, somun ekmeği yapılmaktadır.

Ayrıca yufka içine pırasa konarak yapılan pırasa böreği, ekşimik, tereyağı, kıyma konarak yapılan muhacir böreği, bulgur ve ekşimik konarak yapılan kıvrım böreği, rendelenmiş kabak konarak yapılan kabaklı kıvrım, sarımsaklı yoğurtla yapılan tatar böreği, sac üzerinde pişirilen ve yufkadan yapılan kartalaç, mısır unu ve yoğurtla yapılan pilaska, hamurun ortası açılarak yerine soğan ve kıyma konması ile fırında pişirilen kalın kıyı çöreği yöreye has türler arasında sayılmaktadır.

Baklava, irmik tatlısı, kadın göbeği, taze peynir irmik ve yumurtayla yapılan peynir tatlısı, zerde tatlısı, üzüm şirasının kaynatılmasıyla yapılan bulama tatlısı, kabarmamış hamurun içine yumurta kırılarak yapılan hurma tatlısı, ekme tatlısı, kabak tatlısı, yörede bilinen tatlı türleri arasında olup yeni doğmuş ineğin bir haftalık sütünden yapılan kaymakçına (kaygana, kortmaç) yapılmaktadır (Kırklareli İl Yıllığı, 2000).

3.3.14. Yöresel el sanatları

Kırklareli'nde 19. yy. ortalarına kadar dokumacılık, arabacılık (taliga yapımıcılığı), ağaç işçiliği, boyamacılık, çömlekçilik, traktörlerin henüz ortaya çıkmadığı öküzlerin ve atların ziraatta kullanıldığı dönemlerde boyunduruk, zelve yapımıcılığı, saraçlık, nalbantlık, çarık ve takunya yapımıcılığı oldukça yaygın iken bugün bunların hemen hepsi kaybolmuş bulunmaktadır (Kırklareli İl Yıllığı, 2000).

Günümüzde bir çömlekçi atölyesi, el süpürgesi yapım atölyeleri, Pınarhisar İlçesi Poyralı köyündeki dokumacılık tezgahları bulunmaktadır. Babaeski'ye bağlı Karahalil Beldesi ile Merkez İlçe'ye bağlı İnece Beldesi'nde istisnai olarak el dokuması kumaşlar üretilmektedir.

3.3.15. Halkın konukseverliği

İnsanoğlunun varolduğu ilk zamanlardan beri insanlar toplu halde yaşamak zorunda kalmış ve tüm tarih devirlerinde insanlar iletişim halinde olmuşlardır. Zamanla insanoğlu mesafeleri hiçe sayarak, uzaktaki insanlarla da bir araya gelmiştir. Bu devirlere ait en eski Türk kaynakları olan Göktürk ve Uygur metinlerinde ve milletin yerleşik hayata geçtiği ilk devirlere ait pek çok metinde Türkler' in konuksever tavrına dair kanıtsal örnekler karşımıza çıkmaktadır. O dönemdeki Türk topraklarına gelen gerek kervanlara; gerekse keşiflere ve gezginlere karşı topluluğun tavrı sıcak ve içten olup her an gelen misafir, konumu ve vasıfları gözetilmeksizin çok önemli sayılarak saygı görmüştür. Bu davranış biçimi daha sonra ki tüm Türk Devletleri'nde süre gelmiş olup; yakın tarih Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde ülkeye gelen elçi ve gezginlere karşı sunulan tüm ikram ve lütuflarda bunun bir başka ispatı olmuştur (Ergin, 1995).

Adeta bir millet özelliği halini alan konukseverlik; günümüz modern dünyası içinde eriyip giden pek çok insani tutumun aksine tüm sağlamlığı ile kök salmıştır. Yakınların dahi uzak sayıldığı ve birebir iletişimin

teknolojiye esir olmaya başladığı modern çağda insana verilen değer en çok ortaya konduğu bu topraklar, tüm tarihin, coğrafi ve doğal güzelliklerine birde bu açıdan değer katmaktadır.

Konukseverlik yöre halkının da güzel geleneklerinden birisidir. Eskiden köye gelen yabancılar için köy odası bitişğinde hizmete hazır misafirhaneler bulunmakta idi. Misafirlerin yemek ve yatacak yer işini büyük ölçüde kolaylaştırmakta idi. Fakat günümüzde misafirhane geleneğine daha çok kentten uzak, uç köylerde rastlanmaktadır (Karaçam, 1995). Konuksever köy halkı ile vakit geçiren insanlar yemek yapma, yöresel el işlerini öğrenme fırsatını da yakalamaktadırlar. Ülkemiz genelinde mevcut olan konuksever tavır, insanların tüketimden çok üretim faaliyetlerini sürdürdüğü ve birebir iletişimin daha çok yaşandığı köy ve kasabalarda daha yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde doğa ve doğallık insanlara sunulması gereken ve tek başına bile yeterli olabilen bir çekicilik haline gelmiştir. Kırklareli yöresi de bu merkezlerden biridir. Tatil yapma arzusundaki insanlar tercihlerini deniz kıyılarından çok kültürel, tarihi ve doğal güzellikleri gezip görerek bilgilerini arttırmanın yanı sıra yeni insanlar, değişik gelenek, görenek ve yaşam tarzlarını tadararak doğal bir ortam içerisinde dinlenmek istemektedirler. Bu yüzden Kırklareli gerçek anlamda doğa, tarih ve kültür şehri konumundadır.

Mevcut potansiyeller değerlendirildiğinde ve gerekli yatırımlar yapıldığı takdirde yöre için eko turizm iyi bir gelecek vaat etmektedir. Kırklareli'nde eko turizm potansiyeli hem doğal çevrede hem de deniz kaynaklarının bulunduğu alanlarda yapılmasına olanak vermektedir. Bu turizm türünün gelişmesi için öncelikle kırsal kesimlerde yaşamlarını sürdüren halk tarafından benimsenmesi gerekir. Bu amaçla halkın eko turizm konusunda; yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından koordineli olarak bilgilendirilmesi, eğitilmesi, çevre bilincinin yerleştirilmesi, eğitim programlarına özellikle halkın katılımının gerçekleştirilmesi, turizm işletmeleri ile işbirliği yapılarak her konuda bilgi ve destek sağlanmalıdır. Tarihi ve doğal güzelliklerin gelecek nesillere bozulmadan aktarılması için bu değerlere sahip çıkılması gerekmektedir. Ancak son yıllarda İğneada'ya termik ve nükleer santrallerin yapılması gündemde olup dünyanın eşsiz yerlerinden biri olan İğneada Longoz Ormanları Milli Parkı büyük bir tehdit altındadır. Yapılması düşünülen bu projelerden özellikle termik santral projesi İğneada ve çevresindeki ekolojik dengeyi bozarak doğal ve tarihi güzellikleri de yok etmenin yanı sıra, turizm, hayvancılık ve tarımla geçinmekte olan yöre halkını da çok etkileyecektir.

Yörenin çok çeşitli flora ve faunası, çeşitli doğa güzellikleri, mesire yerleri, doğal sit alanları, anıt ağaçları, yüzyıllar öncesi oluşmuş tabii mağaraları, tarihi ve kültürel değerleri eko turizm potansiyelleri arasında olup bu değerlerin korunması hususunda halkın bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Kırklareli Aşağıpınar Köyü'nde Açık Hava Endüstri ve Arkeoloji Müzesi projesi kapsamında kazı çalışmaları halen devam etmektedir. Bu projede kentsel-kırsal sit alanları ile anıtsal yapıların bir bütün olarak değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu sayede kırsal alanlardaki tarihi ve kültürel değerler koruma altına alınırken yöreye gelen konukların belli bir gezi güzergâhına göre birbirinden değişik kültür varlıklarını gezerek görmelerinin sağlanması mümkün olacaktır.

Yörede gerçekleştirilen kara ve su avcılığı iyi bir örgütlenme ve yeterli tesislerin sağlanması halinde avcılık gelişebilecek bir turizm türü olacaktır. Doğa yürüyüşleri için yolların düzenlenmesi gerekli levhaların konulması gerekmektedir.

Yöredeki bağcılık ve şarapçılık çok eskilere dayanmaktadır. Ancak son yıllarda yöredeki bağcılık faaliyetleri yeniden canlanmasıyla hardaliye ve şarap yeniden gelenek haline gelmeye başlamıştır. Devlet tarafından yeterli destek verildiği takdirde şarap ve hardaliye yapımı bir sektör haline getirilecektir.

Eski dönemlerde yörede gerçekleştirilen el sanatlarının günümüzde de yapılması sağlanmalıdır. Bu amaçla eski el sanatlarının gelecek nesillere aktarılması ve kaybolmaya yüz tutmuş sanatların tekrar canlandırılmasını sağlamak amacıyla geleneksel sanat merkezleri oluşturulmalıdır. Böylece bu sanatları yapanlara ek gelir, yöre ekonomisine de ekonomik katkılar yaratılmış olacaktır.

Yöredeki özel günler ve kutlamaların da iç turizm açısından önemi büyüktür. Bu günler belirli bir süre içinde olsa il, ilçe veya köyün ekonomisine maddi destek ve hareketlilik getirmektedir. Konukseverlik yörenin turizm bakımından en önemli özelliğidir. Bu sayede yöre günübirlik, hafta sonu veya tatillerde tercih sebebi olmaktadır.

Şehrin çeşitli yerlerinde bulunan eski Kırklareli evleri ve tipik köy evlerinin eko turizm kapsamında değerlendirilmesi amacıyla aslına uygun olarak restorasyonu yapıp pansiyon haline getirildiği takdirde yöre için önemli bir gelir kaynağı yaratılacaktır.

Doğal, tarihi ve kültürel çeşitlilik açısından önemli bir konumda olan Kırklareli'nde zengin turizm potansiyellerine önem verilerek, bu değerleri korumaya, geliştirmeye, desteklemeye ve gelecek nesillere aktarmaya yönelik çalışmalar yapıldığında yörede eko turizm önemli bir sektör konumuna gelebilecektir.

Kaynakça

- Arkeoloji ve Sanat Yayınları. (2006). *Tarihi ve Doğal Değerleriyle Kırklareli*, Mart Matbacılık, İstanbul.
- Beksaç, E. (2006). Kırklareli İli, Vize İlçesi İç Kesimi ve Pınarhisar İlçesi Erenler Köyündeki Kaya Oyma Anıtlar ve Kült Alanları. *Yıldız Dağları ve Yakın Çevresi Tarih Araştırmaları Kırklareli Sempozyumu*, 31-38.
- Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. (2010). *Yıldız Dağları Biyosferi Kitapçığı*, Ankara.
- Dizdaroğlu, Z.B. (2003). *Kırklareli'nde Kültür Turizmi Projesi*.
- Dursunkaya, A. R. (1948). *Kırklareli Vilayetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik 1. Cilt*. Kırklareli: Yeşilyurt Basımevi.
- Ergin, M. (1995). *Orhun Abideleri, Kül Tigin Abidesi Güney Yüzü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 21. Baskı.
- Gökdeniz, A. (2003). Yerel Gündem 21 ve Sürdürülebilir Turizm Politikaları Çerçevesinde Eko Turizm. *Ekonomik ve Teknik Dergi Standard*, Yıl 42, Sayı 496, 24-32.
- Işıktaş, M. (2006). *Kırklareli Milli Eğitim Müdürlüğü Dergisi*, 1, 1, 10.
- Karaçam, N. (1995). *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*. Kırklareli: Özyılmaz Matbaası.
- Kılıç Benzer, N. A. (2006). *Bolu-Göynük ve Yakın Çevresi Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Kırklareli Belediyesi. (1998). 8. Kırklareli Karagöz Kültür Sanat ve Kakava Festivali. *Broşür*, Kırklareli.
- Kırklareli Belediyesi. (2004). 14. Kırklareli Karagöz Kültür Sanat ve Kakava Festivali. *Broşür*, Kırklareli.
- Kırklareli Valiliği Çevre Koruma Vakfı Başkanlığı, Demirköy Kaymakamlığı. *Broşür*.
- Kırklareli Valiliği. (2000). *Kırklareli İl Yıllığı*, Kırklareli.
- Kırklareli Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü. (2005). *Kırklareli Rehberi*, Kadıköy Matbaası, İstanbul.
- Korkut, A. (1959). *Yakın Yurt Serhat Şehri Kırklareli*. İstanbul: Dizerkonca Matbaası.
- Küçükaltan, G. (2005, Mayıs). Turizm Sektöründeki Teşviklerin Çevresel Etkileri. *1. Çanakkale Turizm Biyenalı*, Çanakkale.
- Longoz Nedir?, http://www.longozukoru.org/longoz/detay/LONGOZ/13/6/0_adresinden 21 Ağustos 2014 tarihinde alınmıştır.
- Mansel, A. M. (1938). *Trakya'nın Kültür Tarihi, Edirne ve Yöresi*. İstanbul: Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayını.
- Morgül, Ş. (2006). *Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Analiz: Kırklareli Örneği*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Orams, M. B. (1995). Towards A More Desirable From Of Eco Tourism. *Tourism Management*, 16,1 February, 3-8.
- Özbey, F. R. (2002). Sürdürülebilir Turizm Kalkınması 2002: Birleşmiş Milletler-Dünya Ekoturizm Yılı. *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-2, XVIII, 67-84.
- Özgüç, N. (1998). *Turizm Coğrafyası, Özellikli Bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Sarıkaya, M. (2005). Nevruza Bağlı Takvimle İlgili Kavram, Deyim ve Terimler. *Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, Sayı 5, 61-87.
- Selimoğlu, Ö. (2004). *Dünyada ve Türkiye'de Ekoturizm*. http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-31pdf_adresinden 21 Ağustos 2014 tarihinde alınmıştır.
- Seyidoğlu, H. (1992). *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Güzem Yayınları.
- Şapçı, F. B. (2005). *Edirne İli Keşan İlçesi Kuzey-Orta Saroz Bölgesinde Ekoturizm ve Agro Turizm*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı 1. Bölge Müdürlüğü. <http://bolge1.ormansu.gov.tr/1bolge/AnaSayfa/igneadamp/igneadamptanitim.aspx?sflang=tr> adresinden 13 Mart 2014 tarihinde alınmıştır.
- Trakya Kalkınma Ajansı. (2012). *TR21-Trakya Bölgesi Turizm Master Planı*.
- Tuna, T. (2007). *Turizm, Çevre ve Toplum(Marmaris Örneği)*. Ankara: Detay Yayıncılık, II. Baskı.
- Vize Belediyesi, *Broşür*.
- Yazıcı, N. *Kırklareli - Demirköy'deki Fatih Dökümhanesi*. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Metalurji Mühendisleri Odası. http://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi160/d160_2225.pdf adresinden 21 Ağustos 2014 tarihinde alınmıştır.

PNÖMATİK SİSTEMLERDE KONUM GERİ BESLEMESİ YAPILARAK BASINÇ AYARLAMASI İLE HASSAS KONUM KONTROLÜ

Harun GEZİCİ¹, Doç. Dr. Birhan IŞIK²

ÖZET

Günümüz sanayinde hız ve maliyet avantajlarından dolayı geniş uygulama alanı bulunan pnömatik sistemlerde kullanılan havanın sıkışabilir olması pnömatik eyleyicilerin ilk ve son konumlarında kullanım mecburiyetini doğurmaktadır. Robot teknolojisindeki gelişmeler ışığında pnömatik eyleyicilerin diğer konumlarında durdurulmaları zorunlu haline gelmiştir. Bu sayede robotların maliyetleri ve hareket kabiliyetleri gelişme göstererek diğer teknoloji alanlarına da uygulanabilme imkânı doğacaktır. Özellikle biyomedikal alanındaki uygulamalarda son derece avantajlı olan pnömatik sistemler hastaların tedavisinde ve günlük ihtiyaçlarında her geçen gün kendisine daha fazla yer bulmaktadır. Yapay kas teknolojisindeki gelişmeler bu yönde devam etmektedir. Bu tez için oluşturulan deney setinde kontrol yöntemi olarak P (Proportional), PI (Proportional – Integral), PD (Proportional – Derivative) and PID (Proportional – Integral – Derivative) kontrol yöntemleri kullanılmıştır. Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç uygun PID kat sayılarının ayarlanması ile pnömatik silindirin hassas konum kontrolünü yapabilmektir. Yapılan deneysel çalışmalar sonucunda pnömatik eyleyicinin kurs boyunun herhangi bir noktasında durdurulabildiği görülmüştür. Uygulanan kontrol yöntemlerinden en iyi sonucu sırasıyla PD, PID, P ve PI kontrol yöntemleri vermiştir. Asimetrik çift etkili silindirin ileri ve geri hareketlerindeki davranışlarının aynı olmadığı görülmüştür. Basınç artışının sistemin kontrolü üzerinde olumsuz etkiler yaptığı tespit edilmiştir. Hareket mesafeleri değiştiğinde sistemim aşma ve oturma zamanı davranışları da değiştiği gözlenmiştir. Bu noktalardaki eksikliklerin PID katsayılarının tekrar ayarlanmasıyla ortadan kalktığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: PID, Pnömatik konum kontrolü, hızlı anahtarlama yön kontrol valfi.

SENSITIVE POSITION CONTROL BY PRESSURE ADJUSTMENT IN PNEUMATIC SYSTEMS WITH POSITION FEEDBACK

ABSTRACT

Nowadays, pneumatic actuators which are operated by air pressure are widely used in industry because of their speed and cost advantage but also air pressure cause them work within some physical boundaries. Along with improvement in robotic technologies, pneumatic actuators must be operated beyond these boundaries. This way the cost of robots will reduce and also their movement capability will be improved for other application area. Especially, biomedical applications, which are used for patient's daily routines or physical treatment, need advanced pneumatic systems. Artificial muscle technology is being also developed within these improvements. In this thesis, a pneumatic control system has been operated with P (Proportional), PI (Proportional – Integral), PD (Proportional – Derivative) and PID (Proportional – Integral – Derivative) control techniques. Aim of this work is determining how PID parameters' changes effect on sensitive control of pneumatic cylinder. As a result of these experiments, it seems that pneumatic actuator can bestopped in any position along piston path. Best control techniques are resulted in order to PD, PID, P and PI. Forward and backward movements of asymmetric double-acting cylinder are different from each other. It has been observed that increase of air pressure has negative effect on controlling the system. Also different movement distance changes passing over and settling time behavior. In this point, tuning of the system has been adjusted by manipulating PID parameters.

Keywords: PID, Pneumatic position control, High-speed switching direction control valve.

Karabük Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mekatronik Mühendisliği Anabilim Dalı “PNÖMATİK SİSTEMLERDE KONUM GERİ BESLEMESİ YAPILARAK BASINÇ AYARLAMASI İLE HASSAS KONUM KONTROLÜ” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Öğr. Gör. , Kırklareli Üniversitesi, harun.gezici@klu.edu.tr

² Doç. Dr. , Karabük Üniversitesi, birhanisik@karabuk.edu.tr

Giriş

Sanayi kuruluşlarının yüksek miktarlarda siparişlerini insan gücüyle değil otomasyonla hızlı ve güvenilir olarak yapmaya karar verdiklerinde pnömatik sistemler çok fazla tercih edilir olmuştur. Bu tercih edilirlilik elektro-pnömatik teknolojinin gelişmesiyle daha da artmıştır. Günümüzde otomatik kontrolün olduğu konveyör, el aletleri, belirli amaç için üretilmiş makineler, robotlar gibi birçok alanda pnömatik sistemler kullanılmaktadır (Aykaç 2011, Çetin 2004).

Pnömatik sistemlerin avantajlarının olmasının yanında havanın sıkıştırılabilir olmasından dolayı bir dezavantajı bulunmaktadır. Bu sıkıştırılabilme yük değişimlerinde emniyetli olmasıyla avantajlı olsa da hassas konumlama istenen yerlerde buna imkân vermemektedir. Konstrüksiyonları uyarınca bu eyleyiciler stroklarının başlarında ya da sonlarında konumlanmak zorundadır. Bunun nedeni havanın sıkışabilir olmasındandır. Orta konumda durdurmak için basınçlı hava girişine uygulanan hava kesilse de eyleyici içerisindeki iki bölmede hava basıncı eşitlenene kadar hareket ilgili tarafa doğru devam edecektir. Bu sayılan nedenlerden dolayı pnömatik eyleyiciler ilk ya da son konumlarında kullanılırlar ve ara konumlarda konumlama yapabilmek için çalışmalar devam etmektedir. Bu amaca ulaşıldığı takdirde pnömatik sistemler mekanik robotların yerini almaya başlayacak seri üretimde montaj, kaynak vb. işleri yapacaklardır. Bu hem robotların maliyetini hem ağırlığını hem de boyutlarını küçülteceği gibi serbestlik derecelerini arttıracaktır.

Pnömatik sistemlerde kullanılan eyleyicilerin kontrolleri yön kontrol valfleriyle gerçekleştirilmektedir. Bu yön kontrol valfleri de kumanda şekillerine göre her hangi bir otomatik kontrol yöntemi seçilerek kontrol edilmektedir. Pnömatik sistemlerde hassas konum kontrolünün başarıyla ve düşük maliyetle yapılabilmesi için önemli olan uygun yön kontrol valfinin uygun kontrol yöntemiyle kontrol edilmesidir.

Pnömatik sistemlerde kullanılan değişik konfigürasyonlarda birden çok yön kontrol valfi çeşidi bulunmaktadır. Bu valflerden ilki servo valflerdir. Yüksek hassasiyetin istenildiği yerde kullanılmaktadır. Servo valflerin kumandasında kullanılan giriş sinyali ile valften alınan debi sinyali arasında tam bir lineerlik mevcuttur. Servo valfler daha çok hidrolik sistemlerde kullanılmakta olup düşük basınç değerlerinden (0,8 MPa) dolayı pnömatik sistemlerde yaygın olarak kullanılmadığı görülmektedir. İmalat işlemlerinin karmaşık olması nedeniyle maliyetleri yüksektir.

Bir diğer yön kontrol valfi kumanda şekli ise elektro-pnömatik kontroldür. Bu kontrol yöntemi pnömatik sistemlerde çok fazla kullanım alanına sahiptir ve kendi içerisinde kumanda şekli bakımından alt başlıklara ayrılır. Bunlar arasında en çok kullanılanı basit aç - kapa solenoid valflerdir. Bir diğer tipi ise oransal solenoid valf ve son olarak da son zamanlarda üzerinde fazlaca durulan hızlı anahtarlamalı valftir.

Basit bir yapıya ve kontrol şekline sahip olan aç - kapa tipi solenoid valfler kontrol şekillerine göre ikiye ayrılmaktadır. Düşük basınç değerlerinde doğrudan tetiklemeli olanları kullanılırken, yüksek basınç değerlerinde dolaylı kumandalı olanları kullanılır (Topçu ve Yüksel 2007). Basit yapılı aç - kapa solenoid valfler ile servo valfler arasında yer alan bir valf türü olan oransal valflerin debileriyle giriş gerilimi ya da akımı belirli bir bölgede lineerlik göstermektedir. İşte bu yüzden valfin adına oransal valf denmektedir.

Yukarıda sayılan yön kontrol valflerinin kontrol ve kumandasına dair yöntemlerin kimisi ucuz ancak hassas konumlama yapamamak da kimisi ise hassas konumlama yapsa da hem maliyeti yüksek olmakta hem de kumanda edilebilirliği zor olmaktadır. İşte bu nedenden dolayı hem maliyeti düşük hem hassas konumlama yapabilen hem de kumandası kolay olan bir yöntem geliştirmek üzere çalışmalar yoğunlaşmıştır. Kumanda şekillerine bakıldığında en kolayının bir elektriksel sinyal ile ki bu bir kare dalgadır valfin kumanda edilmesi en kolay yöntem olarak karşımıza çıkmıştır (Topçu ve ark. 2006). Bu nedenden dolayı hızlı anahtarlamalı yön kontrol valfinin kullanılması daha hassas konum kontrolü sağlanacaktır. Bu açıdan bakıldığında hızlı anahtarlamalı valfler üzerindeki çalışmalar günümüzde devam etmektedir (Topçu ve Yüksel 2007).

Pnömatik sistemin kontrolü için seçilecek kontrol yönteminin pnömatik sistemlerin lineer olmayan özelliklerini bertaraf ederek doğru sallaşmasını sağlayacak bir yöntem olması gerekmektedir. PID kontrol yöntemi bu iş için uygun olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni kolay bir kontrol algoritmaya sahip olması, değişkeninin az olması ve altında birçok kontrol yöntemini barındırmasıdır. Bir başka husus ise PID kontrol yönteminin diğer kontrol algoritmalarıyla uyumlu bir şekilde çalışmasıdır. Bu çalışmada PID kontrol yönteminin altında bulunan P (Proportional), PI (Proportional - Integral), PD (Proportional - Derivative) ve PID (Proportional - Integral - Derivative) kontrol yöntemleri karşılaştırılmalı olarak sınanacaktır. Bu kontrol yöntemleri kullanılarak valfin açık ve kapalı kalma süreleri DGM (darbe genişlik modülasyonu) tekniğiyle kontrol edilecektir (Gao ve Feng 2005, Chen ve Hwang 2005).

Bu bilgiler ışığında pnömatik sistemlerin otomatik kontrolünde kolay uygulanabilme özelliğine sahip ve başarılı sonuçların alınabildiği, bilinmeyen etkenlerin az olduğu ve diğer kontrol teorileriyle bütünleşerek çalışabilen PID kontrol yönteminin seçilmesi gerekmektedir. Konumu kontrol edilecek pnömatik iş elemanı olarak uygulamalarda en çok kullanılan asimetrik çift etkili silindir seçilmelidir. Bu silindirin her iki basınç odasına giren havanın iki ayrı yön kontrol valfiyle kontrol edilmesi daha uygun olacaktır. Bu valflerin solenoid

tetiklemeli olması sürülmesini kolaylaştıracaktır. Yine bu yön kontrol valflerinin hızlı anahtarlama özelliği olması konumlama hassasiyeti ve sistem kararsızlığı üzerinde faydalı etkileri olacaktır. Valflerin sürülmesinde DGM (darbe genişlik modülasyonu) tekniğinin kullanılması kullanışlı bir yöntem olarak görünmektedir. Son olarak da pnömatik silindirin konumunu algılamak için lineer bir cetvel gerekmektedir.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalardan birinde çift etkili pnömatik silindir, yüksek hızlı 3/2 yön kontrol valfi ve pozisyon ölçerden meydana gelen bir deney seti oluşturulmuştur (Taghizadeh ve ark. 2009). Deney setinde konum ve hız bilgileri filtrelenerek lineer yapılmış ve geri besleme yapılarak konumlama gerçekleştirmeye çalışılmıştır. Kontrol yöntemi olarak P ve PD kontrolleri uygulanmıştır. Silindirin sadece bir bölümüne giren ve çıkan havanın kontrolü yapılmıştır. Deneyde valfler DGM ile sürülmüştür. Yüksek hızlı yön kontrol valflerinin kullanılması ile servo sistemlerdeki gibi bir konumlama hassasiyetinin elde edilebileceği sonucuna varılmıştır.

Başka bir çalışmada yüksek hızlı bir yön kontrol valfi tasarlamışlardır (Taghizadeh ve ark. 2009). Bu valfin matematiksel modeli çıkarılarak deneysel ve matematiksel modelden alınan sonuçlar kıyaslanmaya çalışılmıştır. Valfin sürülmesinde DGM kullanılmıştır. Kontrol yöntemi olarak da PI kontrol yordamı seçilmiştir. Matematiksel model Matlab Simulink te oluşturulmuştur. 4 bar basınç altında yapılan deneylerde matematiksel modelden alınan verilerle deney düzeneğinden alınan verilerin örtüştüğü gözlenmiştir.

Başka bir çalışmada çift etkili bir silindirin kontrolünü bir adet yüksek hızlı 3/2 yön kontrol valfiyle yapmışlardır (Taghizadeh ve ark. 2009). Yön kontrol valfi DGM tekniği ile sürülmüştür. Sistemin kontrolünde PD kontrol yöntemi kullanılmıştır. Konum kontrolünde geri besleme olarak konum değil hız geri beslemesi yapılmıştır. Bozucu gürültülerden sinyali kurtarmak ve sistemi yarı lineer hale getirmek için karman filtresi kullanarak geri besleme sinyalleri algoritmaya katılmıştır. Deney seti ile birlikte bir model çıkarılmış değişik yükler altında sistemin konum kontrolü gerçekleştirilmiştir. Deneyler silindirin bir bölümüne giren havanın kontrolü yapılarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Sistemin yüklerin yarattığı bozucu etkileri bertaraf ettiği ve modele de uyumlu olduğu gözlenmiştir.

Başka bir çalışmada milsiz bir çift etkili silindir, servo oransal kontrollü 5/3 yön kontrol valfi, basınç kontrol valfi ve pozisyon ölçerden meydana gelen bir deney düzeneği oluşturmuşlardır (Takoşoglu ve Laski 2011). Bu deney düzeneği üzerinde Fuzzy-PD kontrol yöntemini uygulamışlardır. Bu kontrol yöntemiyle pozisyon kontrolü ve elektro-pnömatik valfin öğrenmesi amaçlanmıştır. Yapılan deneylerde sistemdeki yük artırılarak testler yapılmıştır. Bu yapılan testlerin sonucunda yük arttığında konumlanmanın daha hatalı sonuçlar verdiği gözlenmiştir.

Başka bir çalışmada milsiz bir çift etkili silindir çift kollu çift etkili bir pnömatik silindir, 2 adet yüksek anahtarlama hızına sahip selenoid kontrollü 3/2 yön kontrol valfi, lineer potansiyometre ve kontrol elemanı olarak da PLC (Programmable Logic Controller) den oluşan bir deney seti oluşturmuşlardır (Cajetinac ve ark. 2012). Deney setinde çift kolu silindirin konum kontrolünü PID kontrol algoritmasının ürettiği DGM değerine göre kontrolü yapılmıştır. Çalışmanın amacı servo kontrol yönteminin maliyetlerini düşürerek uygulamanın yaygınlaştırılmasını sağlamaktır. Yapılan deneyler sonucunda sistemin set değerlerini takip ettiği doğruluk hassasiyetinin tatmin edici olduğu belirtilmiştir.

Başka bir çalışmada yapay pnömatik bir kas sisteminin modellenmesi ile ilgili bir çalışma yapmışlardır (Nuchkrua ve Leephakpreeda 2013). Yaptıkları çalışmada yapay pnömatik kas hidrojen tahriklidir ve kontrolü de Fuzzy – PID hibrit kontrol yöntemiyle yapılmıştır. Hidrojen elementinin miktarı ısıtıcı ve soğutucu termodinamik modül tarafından sağlanmıştır. Bu kontrol yönteminde Fuzzy algoritması PID kazançlarını hesaplarken PID kontrol kısmı sistemin dış etkilerden koruma görevi görmüştür. Yapılan model üzerinde Fuzzy – PID hibrit kontrol yöntemiyle geleneksel PID kontrol yöntemi bazı parametreler açısından kıyaslanarak sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Testler sonucunda Fuzzy – PID melez kontrol yöntemi uygulanarak alınan veriler aşma miktarı, oturma zamanı, yükselme zamanı ve kalıcı hal hatası gibi parametrelerde klasik PID kontrolden daha iyi oldu sonucuna varılmıştır.

Başka bir çalışmada bir adet çift etkili silindir, 4 adet yüksek anahtarlama kabiliyetine sahip 2/2 yön kontrol valfi, 2 adet basınç sensörü ve pozisyon ölçerden oluşan bir deney seti oluşturmuşlardır (Najjari ve ark. 2014). Sistemin kontrolünde Fuzzy – PID melez kontrol yöntemi kullanılmıştır. Yön kontrol valflerinin sürülmesinde DGM kullanılmıştır. Deney setinde kullanılan yön kontrol valflerinin ömürlerinin uzaması için DGM hassasiyeti üzerinde durulmuş ve ayrıca deney setinde DA – DA dönüştürücü kullanılarak yön kontrol valflerinin ömrünün uzatılması amaçlanmıştır. Ayrıca PI kontrol yöntemi Fuzzy kontrolle desteklenerek konumlama hassasiyet arttırılmaya çalışılmıştır. Yapılan testler sonucunda olumlu sonuçların alındığı sonucuna varılmıştır.

Sistemin Tasarımı ve Kontrolü

Elektronik Sistem

Sistemin kontrolünü gerçekleştirmek için kontrol amacına uygun bir elektronik kart tasarımı gerçekleştirilmiştir. Bu kartın üzerine kontrol işleminin merkezi olan mikro denetleyici yerleştirilmiştir. Mikro denetleyici PIC 18F4550 olarak belirlenmiştir. Bu kontrolör CCS-C diliyle programlanmıştır. Kullanıcıların gerekli bilgileri görmeleri ve girmeleri için 20x4 LCD ekran kullanılmıştır. Gerekli parametrelerin kullanıcılar tarafından değiştirilebilmesi için 4 adet buton kontrol panelinin üzerine yerleştirilmiştir ayrıca deney setinin enerjisini açıp kapayan bir anahtar da panelin üzerinde bulunmaktadır. Deney setinde kullanılan ekipmanlara enerji sağlamak için 5A lik DA güç kaynağı kullanılmıştır. Deney setindeki pnömatik silindirin konumunu algılayacak olan lineer potansiyometrenin bağlantılarında yine elektronik kart üzerine yapılmıştır. Bu potansiyometre 0 – 150 mm arasında ölçüm yapabilen ve buna karşılık olarak 4 – 20 mA, 0 – 5 V gerilim üretebilme özelliğine sahiptir. Potansiyometre konumuna göre akım veya gerilim değerlerini lineer bir şekilde artırmakta veya azaltmaktadır. Potansiyometre pnömatik silindire bir bağlantı elemanı ile mekanik olarak bağlanmıştır.

Mekanik Sistem

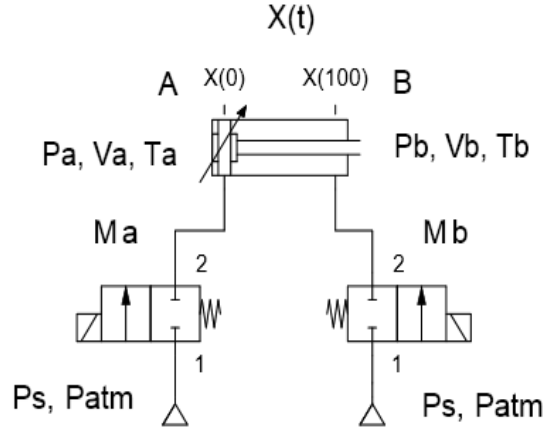
Deney düzeneğindeki pnömatik sisteme basınçlı hava bir kompresör tarafından sağlanmaktadır. Pnömatik sistemlerde kullanılan havanın belirli basınç ve bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu nedenden dolayı deney setinin basınçlı hava girişinde 0-10 bar arasında çalışabilen manuel olarak basınç değerinin ayarlanabildiği ve bir basınç göstergesinin bulunduğu şartlandırıcı kullanılmıştır. Pnömatik silindirin ileri veya geri hareketini sağlamak için 5/2 selenoid tetiklemeli yön kontrol valfi kullanılmıştır. Kullanılan 5/2 yön kontrol valfi 5° ile 50°C çalışma sıcaklığına, 1,5 – 8 bar çalışma basıncına sahiptir ve saniyede 5 kez emniyetli olarak tetiklenebilmektedir. Ayrıca 50 ms cevap süresi bulunan bu valf 24V DA ile beslenmektedir. Pnömatik silindirin ön ve arka bölmelerindeki giren ve çıkan havanın kontrolünü sağlamak için yüksek anahtarlama hızına sahip selenoid tetiklemeli yay geri getirmeli 2/2 yön kontrol valfi kullanılmıştır. Kullanılan 2/2 yön kontrol valfi 5° ile 60°C çalışma sıcaklığına, 0,9 – 8 bar çalışma basıncına sahiptir ve saniyede 125 kez emniyetli olarak tetiklenebilmektedir. Ayrıca 7,5 ms cevap süresi bulunan bu valf 24V DA ile beslenmektedir. Kontrol edilecek olan pnömatik silindir ise Ø32x100 mm boyutlarında çift etkili asimetric bir silindiridir. Deney setinin genel görünümü Şekil 1' de verilmiştir.

Şekil 1. Deney Seti

Pnömatik Sistemin Matematiksel Modeli

Havanın sıkıştırılabilir olmasından dolayı pnömatik sistemler lineer olmayan yapıdadırlar ve kesin bir matematiksel model çıkarmak zordur. PID kontrol yordamını kullanarak bu lineer olmayan sistemin tanımlanamayan etkileri bertaraf edilmeye çalışılmaktadır. Bundan önce yapılan çalışmalarda kullanılan ve genel kabul gören bir matematiksel model sistemin davranışı hakkında bir fikir vermesi adına burada paylaşılacaktır. Matematiksel modele konu olan pnömatik devre şekil 2' deki gibidir [44].

Şekil 2. Pnömatik sistem görünümü

Bu diyagramda yola çıkarak silindirin her iki tarafına uygulanan kütleli debi aşağıdaki gibi ifade edilebilir. Bu aynı zamanda valflerin matematiksel modelidir (Topçu ve Yüksel 2005).

$$M_a = \frac{C_{q_a} \cdot C_{m_a} \cdot A_a \cdot P_s}{\sqrt{T_a}}$$

$$C_{m_a} = f \frac{P_a}{P_s}$$

$$M_b = \frac{-C_{q_b} \cdot C_{m_b} \cdot A_b \cdot P_b}{\sqrt{T_b}}$$

$$C_{m_b} = f \frac{P_{atm}}{P_b}$$

Burada P_a ve P_b silindirin A ve B bölgelerindeki basıncı göstermektedir. P_s besleme basıncını P_{atm} ise atmosfer basıncını simgelemektedir. T_a ve T_b her iki bölgedeki sıcaklıkları göstermektedir. A_a ve A_b silindir pistonunun ilgili bölmelerdeki alanlarını göstermektedir. C_m kütleli akış parametresini ve C_q ise boşaltım kat sayısını göstermektedir (Topçu ve Yüksel 2005).

Havanın sıkıştırma birirliği hesaba katılarak yapılan bu modellemede silindirin her iki tarafına da giren (M_a) ve çıkan (M_b) havanın kütleli debi ifadeleri verilmiştir (Topçu ve Yüksel 2005).

$$M_a = \frac{1}{RT_a} \left\{ P_a \frac{dV_a}{dt} + \frac{V_a}{\lambda} \frac{dP_a}{dt} \right\}$$

$$-M_b = \frac{1}{RT_b} \left\{ P_b \frac{dV_b}{dt} + \frac{V_b}{\lambda} \frac{dP_b}{dt} \right\}$$

Burada λ özgül ısı oranını, R gaz sabitini, V_a ve V_b ilgili silindir bölgelerinin hacimlerini ifade etmektedir. Deney setinde yük ile bir test yapılamayacağından dolayı yük modelinin verilmesine gerek yoktur. Burada boru hacimleri v_b gibi şeylerin ihmal edildiği görülmektedir (Topçu ve Yüksel 2005).

Deney Setindeki Basınç Kayıpları

Pnömatik sistemlerde kullanılan elemanlar kompresörden gelen basınçlı havaya karşı bir direnç oluşturmaktadır. Bu nedenden dolayı sistem üzerinde kullanılan ekipmanlar kompresörden gelen havanın basıncını iş elemanına gidene kadar bir miktar düşürmektedir. Basınç kayıpları özellikle basınçlı havanın iletiği hortumlarda meydana gelmektedir. Hortumlarda meydana gelen basınç kaybını aşağıda verilen formül ile hesaplanabilir (Emil 2001).

$$\Delta p = \frac{I \times \theta^{1,85} \times 450}{d^5 \times p}$$

Bu formülde Δp hortumda meydana gelen basınç kaybını bar cinsinden gösterirken, I hortumun boyunu metre cinsinden göstermekte, θ basınçlı havanın debisini litre / saniye cinsinden göstermekte, d hortumun iç çapını milimetre cinsinden göstermekte ve p 'de çalışma basıncını bar cinsinden göstermektedir. Deney setinde kullanılan hortumun uzunluğu $I = 0,7 m$, kullanılan hortumun iç çapı $d = 4 mm$, çalışma basıncı $p = 6 bar$ ve son olarak basınçlı havanın debisi $\theta = 4,5 l/s$ 'dir (Karacan 2000). Bu verilerin formülde yerine yazılması sonuç denklem 3.8 ortaya çıkmaktadır.

$$\Delta p = \frac{0,7 \times 4,5^{1,85} \times 450}{4^5 \times 6}$$

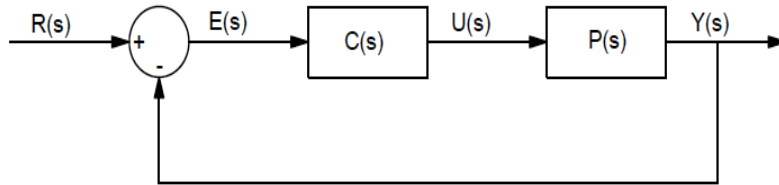
$$\Delta p = 0,828 \text{ bar}$$

PID Kontrolör

Kontrol algoritmasına ihtiyaç duyulan bilimsel veya endüstriyel alanlarda en çok kullanılan kontrol yöntemleri arasında PID gösterilebilir. Basit bir algoritmaya sahip olması uygulama açısından düşük maliyetli olmaktadır [46]. Bu kontrol yönteminin isminde bulunan harflerden P oransal kazanç simgelerken, I integral kazanç simgelemekte ve D türevsel kazanç anlamında kullanılmaktadır. Kontrol edilecek olan sistemin özellikleri göz önüne alınarak farklı kontrol yöntemleri uygulanabilir. Bunlar P, PI, PD, PID olarak dört guruba ayrılabilir. Bu kontrol yöntemlerinden en iyi sonucun PID kontrolün vermesi beklenir [47,7]. Ancak bazı durumlarda diğer P, PI, PD kontrollerde iyi sonuçlar verebilir. Bu gibi durumlarda en basit yordamın seçilmesi gerekmektedir (Bingül 2005).

PID Kontrolörün Yapısı

PID kontrol sisteminin yapısı genel olarak Şekil 3 gösterildiği gibidir. Burada $R(s)$ ile gösterilen kontrol edilecek olan sisteme uygulanan sinyaldir. $E(s)$ ile gösterilen ise sistemin giriş referans değeri $R(s)$ ile kontrol edilen sistemin cevabı olan $Y(s)$ arasındaki farktır. PID denetleyicisi ise $C(s)$ ile ifade edilmiştir. PID denetleyicisinin çıkışındaki sinyal ise $U(s)$ olarak gösterilmektedir. $P(s)$ Kontrol edilecek sistemi ve $Y(s)$ de sistemin cevabını göstermektedir [46].

Şekil 3. PID kontrol sisteminin genel yapısı.

PID denetleyicisinin transfer fonksiyonu ise aşağıda verildiği gibidir (Akkaya ve ark. 2005).

$$C(s) = \frac{U(s)}{E(s)}$$

PID kontrolörün s domeninde oransal kazanç, integral kazanç ve türevsel kazanç olarak ifadesi de denklem şu şekilde olur.

$$C(s) = K_p + \frac{K_i}{s} + K_d s$$

Bu ifade biraz düzenlenecek olursa

$$C(s) = \frac{K_d s^2 + K_p s + K_i}{s}$$

Nihai denkleme ulaşılmış olur (Bingül 2005).

Burada K_p oransal kazancı, K_d türevsel kazancı ve K_i integral kazancı göstermektedir. Burada $E(s)$ ile ifade edilen referans değeri $R(s)$ ile sistemin çıkış değeri $Y(s)$ arasındaki hata PID fonksiyonuna gönderilerek $U(s)$ nin hesaplanması sağlanır. Bu sinyal ise aşağıda verilen denklemdeki gibidir (Bingül 2005).

$$u(t) = K_p \cdot e + K_d \cdot \frac{de}{dt} + K_i \int e \cdot dt$$

Deneyin Yapılışı

Deney setinde yapılan testler Kırklareli Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Makine atölyesinde gerçekleştirilmiştir. Deney seti için gerekli olan basınçlı hava şebeke gerilimi ile beslenen 0 – 20 bar arası basınç üretebilen seyyar tip yekpare kompresör tarafından üretilmektedir. Deney setinin basıncını ayarlamak için pnömatik hattın girişinde bulunan 0–10 bar arası çalışma aralığına sahip şartlandırıcıdan yararlanılmaktadır. Deneylerimizde literatür araştırmasından ve ön deneylerden elde edilen bilgi ışığında 6 bar çalışma basıncı seçilmiştir. Havanın iletiminde 6 mm çapında plastik malzemeden yapılmış hortumlar ile yapılmıştır. Deney setinde 100 mm çalışma uzunluğuna sahip çift etkili asimetric pnömatik silindir kullanılmaktadır ve bu pnömatik silindirin konum kontrolü yapılmıştır. Pnömatik silindirin konum bilgisi 0 – 150 mm arasında ölçüm yapabilen ve 4 – 20 mA analog çıkış veren, $\pm\% 0,05$ lineerliğe sahip lineer potansiyometre kullanılmıştır. Potansiyometrenin 0 V çıkışı 0 mm kabul edilmiş 5 V çıkışı ise 150 mm olarak kabul edilmiştir. Bu iki değer arası 10 bit lik bir çözünürlüğe ayrılmış ve işlemlerde 0 ile 1023 arasında bir sayı karşılığı ile kullanılmıştır. Pnömatik silindirin konum kontrolü 5/2 selenoid tetiklemeli yön kontrol valfi ile yapılmaktadır. Bu valfin konum değiştirmesi için bobinine 24V DC uygulanması gerekmektedir bu gerilim değeri de kontrol kartı tarafından üretilmektedir. Valf tetiklendiğinde hangi konum geldiyse tetik kesilse de o konumda kalacak şekilde çalışmaktadır. 5/2 yön kontrol valfi 1,5 bar ile 8 bar arasındaki çalışma basınçlarında çalışması teknik özelliklerinde belirtilmiştir. Bu valfin 5°C ile 50°C arasında çalışma sıcaklığı bulunmaktadır. Bu sayılan koşullarda valf çalıştırılırsa 50 ms cevap süresi vardır. Silindirin ayrıca her iki bölgesindeki basınçlı havayı kontrol etmek için 2/2 yüksek anahtarlama hızına sahip selenoid tetiklemeli yay geri getirmeli normalde kapalı yön kontrol valfi kullanılmıştır. Bu yön kontrol valfi 24V DC gerilim ile çalışmaktadır bobinine bu gerilim uygulandığında valf konum değiştirerek açık konuma gelecektir. Tekrar kapalı konuma dönülmesi isteniyorsa enerjisi kesilmelidir. 0,9 ile 8 bar arasında çalışma basıncına sahip olan bu valfin çalışma sıcaklığı -5°C ile 60°C arasındadır. Bu değerler uygulandığında valf 2,5 ms de açılıp 5 ms de kapanmaktadır. Deney setinde yapılan testlerde 4 farklı kontrol yöntemi uygulanmıştır bunlar P, PI, PD ve PID'dir. Her kontrol yöntemi uygulanırken ilgili kontrolörün kazanç değeri (K_p , K_i , K_d) kontrol paneli üzerinden girilebilecek şekilde deney seti dizayn edilmiştir. Bu kazanç değerleri 0,0 ile 0,9 arasında istenilen bir değere göre ayarlanabilir. Bu ayarlama deneme yanılma yöntemiyle yapılmıştır. Kazanç değerlerini değiştirmek sistem davranışında bir etki yapmıyorsa kontrol programının kendisine müdahale edilmeli ve kat sayılar değiştirilmelidir. Bu kazanç değerlerinin ayarlanması silindirin istenilen konuma aşma yapmadan salınımı az olarak oturmasına göre belirlenir. Unutulmaması gereken her bir kazanç değeri bir diğerinin sistem üzerindeki davranışlarını iyileştirebileceği gibi kötüleştirebileceğidir. Deneyler yapılırken silindir 0 konumundan son konumu olan 100 mm doğru hareket ettirilerek aşma miktarı ve sürekli rejim hatası bakımından incelemeler yapılmıştır. Silindir asimetric olduğundan 100 mm den 0 mm doğru aynı şekilde hareket ettirilerek sistem davranışları yine aşma miktarı ve sürekli rejim hatası bakımından incelenmiştir.

Tablo 1. Deney parametreleri ve sonuçları

Deney No	Kontrol Yöntemi	Çalışma Basıncı [Bar]	Kp	Ki	Kd	Hareket [mm]	Aşma [$\pm$ mm]	Sürekli Rejim Hatası [$\pm$ mm]	Sonuç
1	P	6	0,2	0,0	0,0	0-10	0	0,6	%6
2	P	6	0,2	0,0	0,0	0-50	0	0,9	%1,8
3	P	6	0,2	0,0	0,0	0-90	0	1	%1,11
4	P	6	0,2	0,0	0,0	100-10	0	0,7	%7
5	P	6	0,2	0,0	0,0	100-50	+1,4	0,8	%1,2
6	P	6	0,2	0,0	0,0	100-90	+5,5	0,7	%0,78
7	PI	6	0,1	0,5	0,0	0-10	0	1,2	%12
8	PI	6	0,1	0,5	0,0	0-50	+2,5	0,7	%1,4
9	PI	6	0,1	0,5	0,0	0-90	+1,5	0,5	%0,55
10	PI	6	0,1	0,5	0,0	100-10	0	0,7	%7
11	PI	6	0,1	0,5	0,0	100-50	+2	0,9	%1,8
12	PI	6	0,1	0,5	0,0	100-90	+1,6	0,9	%1
13	PD	6	0,1	0,0	0,4	0-10	0	1	%10
14	PD	6	0,1	0,0	0,4	0-50	0	0,8	%1,6
15	PD	6	0,1	0,0	0,4	0-90	0	0,7	%0,78
16	PD	6	0,1	0,0	0,4	100-10	0	0,6	%6
17	PD	6	0,1	0,0	0,4	100-50	0	0,8	%1,6
18	PD	6	0,1	0,0	0,4	100-90	0	0,6	%0,67
19	PID	6	0,1	0,4	0,9	0-10	0	1,3	%13
20	PID	6	0,1	0,4	0,9	0-50	0	1,2	%2,4
21	PID	6	0,1	0,4	0,9	0-90	0	0,8	%0,89
22	PID	6	0,1	0,4	0,9	100-10	0	1	%10
23	PID	6	0,1	0,4	0,9	100-50	0	0,5	%1
24	PID	6	0,1	0,4	0,9	100-90	0	0,7	%0,78

Sonuçlar

Genel olarak değerlendirildiğinde tüm kontrol yöntemleri kabul edilebilir bir davranış sergilemiştir. Buna karşın iyiden kötüye doğru bir sıralama yapılması gerekirse sıralama PD, PID, P ve PI kontrol yöntemleri olarak oluşmaktadır. Deney seti üzerinde türevsel kazanç değerinin etkisinin ciddi bir şekilde hissedildiği ve karakteristik davranışı olan aşmayı yok etme becerisi görülmüştür. İntegral kazanç değeri deney setini davranışlarını bozucu yönde etki yapmıştır. Bunun nedeni de oransal kat sayıya benzer karakteristikte olmasında dolayı PID hesabını pozitif yönde etkileyerek sonucu arttıran yönde etki göstermesidir. Pnömatik silindirin konumlama hatasının pozitif yönde olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni olarak piston yüzey alanlarının eşit olmamasıdır. Pnömatik silindirin referans noktasına ulaşma zamanının mesafe uzadıkça arttığı görülmektedir. Bu, yolun uzamasının doğal bir sonucudur ancak pnömatik silindirin sönümlü sinüzoidal bir aşma davranışı göstermeden referansa oturması da bu doğru orantının oluşmasının bir nedeni olduğu sonucuna varılmıştır. Pnömatik silindirin ileri ve geri hareket karakteristikleri aynı değildir bunun birinci nedeni piston yüzey alanlarının eşit olmaması iken diğer nedeni kazanç değerlerinin ileri yönlü harekette ayarlanmasıdır. P kontrol yönteminin kullanıldığı deneylerin ileri yönlü hareketlerinde %6 - %1,11 arasında bir hata ile referansa otururken geri yönlü hareketlerinde %7 - %0,78 arasında hatayla referansa oturmaktadır. PI kontrol yönteminin

kullanıldığı deneylerin ileri yönlü hareketlerinde %12 - %0,55 arasında bir hata ile referansa otururken geri yönlü hareketlerinde %7 - %1 arasında hatayla referansa oturmaktadır. PD kontrol yönteminin kullanıldığı deneylerin ileri yönlü hareketlerinde %10 - %0,78 arasında bir hata ile referansa otururken geri yönlü hareketlerinde %6 - %0,67 arasında hatayla referansa oturmaktadır. PID kontrol yönteminin kullanıldığı deneylerin ileri yönlü hareketlerinde %13 - %0,89 arasında bir hata ile referansa otururken geri yönlü hareketlerinde %10 - %0,78 arasında hatayla referansa oturmaktadır.

Öneriler

Bu tarz kontrol uygulamaları yapılırken silindirin daha hassas kontrolünü yapmak adına temassız ölçüm yapabilen bir mesafe ölçüm sensörü kullanılması daha uygun olacaktır. Bunun nedeni mekanik birleştirme sonucu silindirin konumunu ölçen sensörler silindirin sürtünme katsayısını artırmakta ve hareket kabiliyetini azaltmaktadır. Yine mekanik bağlantıda esneme olabileceğinden silindirin her hareketi algılanmaya bilmektedir.

Konumlama hassasiyeti üzerinde kontrol yöntemlerinin kazanç değerlerinin önemli etkileri vardır. Bu değerlere göre sistem DGM üretmekte ve sistemin aşma ve sinüzoidal davranışlarını bu değerler belirlemektedir. Bunun yanında bu değerler referans noktasına ulaşma zamanını da etkilemektedir. Bu nedenden dolayı sistem her mesafe değeri için ayrı bir kazanç değerine ihtiyaç duymaktadır. PID kontrol yöntemine destek olarak Fuzzy lojik kontrol yönteminin işin içerisine dâhil edilerek melez bir kontrol yöntemi oluşturulmalı ve her durum için ayrı bir kazanç katsayı değeri oluşturulmalıdır.

Yapılan deneylerde silindirin ileri ve geri hareketlerinde birbirlerinden farklı karakteristiklerinin olduğu görülmektedir. Bu kontrol edilecek olan sistem için bir dezavantaj oluşturacak bir durumdur. Bu davranış bozukluğunun sebebi silindirin tek kollu olmasından dolayı piston yüzey alanlarının birbirleriyle eşit olmamasıdır. Bu nedenden dolayı silindirin tek kollu değil çift kollu olarak kullanılması gerekmektedir. Başka bir çözüm yolu da yukarıda bahsedildiği gibi fuzzy lojik kontrol yöntemi sisteme adapte ederek melez bir kontrol yöntemi oluşturulmalıdır. Bunun sonucunda da her mesafeye ayrı kazanç değeri hesaplanacağı gibi her yöne de farklı kazanç değeri hesaplanacaktır.

Kaynakça

- Akkaya, A. V., Sevilgen, S. H., Erdem, H. H. ve Çetin, B. , (2005). Simulink kullanarak bir pnömatik sistemin simülasyonu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6 (2): 155-162.
- Anh, H. P. H. ve Ahn, K. K. , (2001). Hybrid control of a pneumatic artificial muscle (PAM) robot arm using an inverse NARX fuzzy model. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 24 , : 697–716.
- Aykaç, E. S. , (2011). *Pnömatik-hidrolik*. Ankara: TMMOB Ankara Şubesi.
- Bingül, Z. , (2005). *Matlab ve Simulinkle Modelleme ve Kontrol 1*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Cajetinac, S., Seslija, D., Aleksandrov, S. ve Todorovic, M. , (2012). PWM control and identification of frequency characteristics of a pneumatic actuator using PLC controller. *Electronics and Electrical Engineering*, 7 (123): 21–26.
- Chen, C. K. ve Hwang, J. , (2005). Iterative learning control for position tracking of a pneumatic actuated X–Y table. *Control Engineering Practice*, 13: 1455-1461.
- Çetin, R. , (2004). *İleri Kumanda Teknikleri 2 Pnömatik Elektro Pnömatik*. Ankara: Doğuşum Matbaacılık.
- Emil, M. , (2001). Hava dağıtım sistemleri. II. *Ulusal Hidrolik Pnömatik Kongresi ve Sergisine Sunulmuş Bildiri*.
- Gao, X. ve Feng, Z. J. , (2005). Design study of an adaptive fuzzy-PD controller for pneumatic servo system. *Control Engineering Practice*, 13: 55-65.
- Karacan, İ. , (2000). *Hidrolik ve Pnömatik*. Kütahya: Birsen Yayın Evi.
- Najjari, B., Barakati, S. M., Mohammadi, A., Futohi, M. J. ve Bostanian, M. , (2014). Position control of an electro – pneumatic system based on PWM technique and FLC. *ISA Transactions*, 53: 647–657.
- Nuchkrua, T. ve Leephakpreeda, T. , (2013). Fuzzy self-tuning PID control of hydrogen-driven pneumatic artificial muscle actuator. *Journal of Bionic Engineering*, 10 : 329–340.
- Taghizadeh, M. , Ghaffari, A. ve Najafi, F. , (2009). Improving dynamic performances of PWM-driven servo-pneumatic systems via a novel pneumatic circuit. *ISA Transactions*, 48: 512-518.
- Taghizadeh, M., Ghaffari, A. ve Najafi, F. , (2009). Modeling and identification of a solenoid valve for PWM control applications. *C. R. Mecanique*, 337: 131–140.
- Taghizadeh, M. , Najafi, F. ve Ghaffari, A. , (2010). Multimodel PD-control of a pneumatic actuator under variable loads. *Int J Adv Manuf Technol*, 48: 655–662.

- Topçu, E. E. ve Yüksel, İ. , (2007). Elektro-pnömatik ve alternatif valflerin gelişimi ve karakteristiklerinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 12 (2): 21 – 33.
- Topçu, E. E. ve Yüksel, İ. , (2007). DGM denetimli hızlı anahtarlama valfi ile pnömatik bir sistemin konum denetiminin deneysel araştırılması. *Fırat Üniversitesi Fen ve Müh. Bil. Dergisi*, 19 (2): 193-200.
- Topçu, E. E. ve Yüksel, İ. , (2005). Elektro-pnömatik bir sistemde konum denetiminin araştırılması. *III. Ulusal Hidrolik Pnömatik Kongresi ve Sergisine Sunulmuş Bildiri*.
- Topçu, E. E. , Yüksel, İ. ve Kamış, Z. , (2006). Development of electro – pneumatic fast switching valve and investigation of its characteristics. *Mechatronics*, 16: 365-378.

NOT: Bu makalenin üretilmiş olduğu tezi proje olarak destekleyen Karabük Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projelerini destekleme birimine teşekkür ederiz.

POLİSİN SUNDUĞU HİZMETLERİN VATANDAŞTAKİ ALGISININ ÖLÇÜLMESİ

Hanifi SEVER¹

ÖZET

Şiddetli rekabet altında olan organizasyonlar, değişen ve gelişen koşullar karşısında varlıklarını sürdürebilmek için hem üretim süreçlerinde hem de satış sonrası faaliyetlerinde değişime yönelmektedir. Hizmet sektörü bu değişim süreci içerisinde gelişme ve büyüme eğilimindedir.

Bu çalışma ile, güvenlik hizmetlerindeki algılanan hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyetini derinlemesine anlamada yararlı olacağı düşünülerek, polis hizmetlerinin kalitesine ilişkin müşteri algılarının, müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Polise karşı tutumlar, vatandaş memnuniyeti, polis performansı.

THE MEASUREMENT OF CITIZEN PERCEPTIONS OF POLICE SERVICES

ABSTRACT

Organizations, operating under severe competition, search for new practices both production process and after-sales services to adapt to spinning and evolving conditions. These changes also affect the service industry, which experiences a developing and increasing trend.

In this study, in order to understand thoroughly the relation between perceived service quality in security services and customer satisfaction; the effects of service quality perceptions of security services on customer satisfaction are examined.

Keywords: attitudes towards police, citizen satisfaction, police performance.

---

¹ Başkomiser, M.A., BSc., Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü PhdC., hanifisever@yahoo.com

Giriş

Dünyada yaşanan güncel gelişmeler, bilginin hareketliliği, hızla artan rekabet ortamı, marka yaratma ve yenilikçilik gibi hususlar örgütlerin yaşamlarını zorlaştırmaktadır. Şiddetli rekabet ortamı içerisindeki organizasyonlar, hedeflerini gerçekleştirebilmek için bugün yalnızca ürün üretmekle kalmıyor, satılan üründen sonra destek hizmetleriyle de tüketicinin güvenini kazanmaya çalışmaktadırlar.

Hizmet; kişi ve makinelerin, tüketicilerine doğrudan fayda sağlayan fiziksel varlığı olmayan ürünlerdir (Üzerem, 1997:34). Bu nedenle, hizmet sektöründeki kalite ve tüketicilere kendilerini önemli hissettiren uygulamaların önemli olduğu belirtilmelidir.

İş sektöründe artan rekabet koşulları altında hayatta kalmayı, hatta rakiplerini oyunun dışına itmeyi hedefleyen rekabetçi işletmeler, müşterileri ile daha yakından ve uzun süreli ilişkiler kurmak zorundadır.

Hizmetle ilgili yapılan kapsamlı çalışmalarda (Palmer, 2004; Zeithaml, vd., 2005; Grönroos, 2007; Lovelock ve Wirtz, 2007); müşterinin rolü; yenilik, mühendislik ve etkin hizmet üretimi için dinamiklik (Gummesson, 2007) olarak ifade edilmektedir. Müşteri, almış olduğu hizmetle ilgili olarak geri bildirim, hizmetlere yönelik mühendislik uygulama gibi yöntemlerle işletmeye dinamiklik sağlar.

Hizmet işletmeleri, performanslarını ve karlarını arttırmak için müşterilerin kendilerini işletmenin bir parçası gibi görmelerini, işletme ürünleri ile ilgili gönüllü davranış sergilemelerini sağlayabileceği ve müşterilerle uzun ve güçlü bir ilişkinin temelini oluşturabilecek bir hareket tarzı izlemelidir. Kendisini işletmenin bir parçası olarak gören müşteriler rol dışı davranışlar gösterebilirler (Devrani ve Tüzün, 2008: 194). Rol dışı davranış, müşterinin kulaktan kulağa iletişim, ürün geliştirme için fikir verme, geri bildirimler sunma, başkasını işletmenin müşterisi olması yönünde girişimde bulunma ve teşvik etme (Bettencourt, 1997; Groth, 2005; Gruen vd., 2002) gibi durumlarla tanımlanabilir. Böylece, tüketicinin işletmeye yaklaşımında örgütsel vatandaşlık kurma (Bateman ve Organ, 1983; Moideenkutty, 2005; Moorman ve Blakely, 1995) ve kendisini işletmeyle özdeşleştirme (Bergami ve Bagozzi, 2000; Dutton vd., 1994) sağlanabilir. İşletmeyle özdeşleşme, "sosyal kimlik teorisi"nden hareket edilerek oluşturulmuştur (Brewer 1991; Tajfel ve Turner, 1985). Buna göre, müşterilerin işletmeye karşı duydukları yakınlık, sempati ve algılanan kimliğin benlik tanımlamasıyla olan uyumunun derecesi belirlenir (Einwiller vd, 2006:186).

Ürünler için tüketicinin davranışları somut bir şekilde gözlemlenebilmekteyken, hizmetler açısından aynı şeyi söylemek mümkün olamamaktadır. Bu nedenle hizmetler açısından tüketicilerin davranışlarının değişken olduğu ve davranışlarla ilgili tahminlerde bulunulamayacağı belirtilmektedir (Chervonnaya, 2003). Bu nedenle Matting vd., (2004), tüketicilerin hizmet beklentilerinin karşılanabilmesi için yaratıcı fikirlerin sunulması gerektiğini savunmuştur.

Son zamanlarda hizmet sektörüne verilen önem artmıştır, çünkü tüketiciler sadece almış oldukları ürünü değil, sonrasında verilecek olan hizmetleri de sorgular hale gelmiştir. Örneğin, tüketici satın alacağı bir otomobilin teknik, güvenlik ve fiyat gibi özellikleri yanında firmanın servis, yedek parça ve kalitesini de incelemektedir. Bunun en güzel örneği bugün internet ortamında oluşturulan tartışma forumlarında binlerce tüketicinin alacağı ürünlerle ilgili yetkili servis, yedek parça ve hizmet kalitesi ile ilgili yorumlar yapmasıdır.

Hizmetlerin kalitesi, her müşterinin kaliteye bakışına bağlıdır (Erol ve Aksu, 2011). Hizmet sektörünün esas olarak insan gücünden ve fikirlerinden yararlanılmak suretiyle sağlanması nedeniyle, hizmetlerin kalitesini standartlaştırmak zordur. Yani, somut bir ürün için seri üretim yapılabilirken, bir hizmet için aynı standartların bire bir oluşturulması mümkün değildir.

Hizmetin sağlanmasının yanında, bu hizmetin nasıl sunulduğu da önemlidir. Hizmet üretimindeki hatalar ya da hizmetin tam ama hoşnutsuzluk yaratmayacak şekilde sunulması nedeniyle müşterilerin işletmeyi "kalitesiz" olarak nitelendirmesi ve bu işletmeden uzaklaşması sonucu mali kayıp artabilmektedir. Örneğin bir otel işletmesi, bir önceki sezon hizmet kalitesindeki hataların cezasını bir sonraki yıl odalarının boş kalmasıyla ödeyebilir.

Kamu Kuruluşlarında Hizmet Sunumu

Kamu sektöründeki hizmetler vatandaşlara sunulmaktadır. Pek çok araştırmacı kamu hizmetlerinin sunulmasıyla ilgili çalışma yapmıştır (Wisniewski and Donnelly, 1996; Rowley, 1998; Wisniewski, 2001; Brysland and Curry, 2001). Her ne kadar kamu hizmetleri tek olarak sunuluyor gibi algılsa da, aslında çok çeşitlidir. Kamu hizmetleri taşımacılık, eğitim, adalet ve güvenlik gibi çok geniş bir perspektifte sunulmaktadır (Angus, 2003).

Bir hizmetin kamu hizmeti sayılabilmesi için en az iki koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, hizmetin kamuya yöneltilmiş ve kamuya yararlı olması; diğer ise hizmetin kamu kuruluşlarınca ya da ilgili kamu kuruluşunun sıkı gözetimi ve denetimi altında özel hukuk kişilerince yürütülmesidir (Erol ve Aksu, 2011: 38).

Günümüzde, kamu kuruluşları sağlamış oldukları hizmetin kalitesini arttırmak için büyük bir baskı altındadırlar (Randall ve Senior, 1994; Robinson, 2003). Tüketicinin istekleri kamu hizmetinin çeşidine göre farklılık gösterse bile, ortak olarak kamudaki en büyük sorun hizmetlerin sunulma hızıdır (Ramseook-Munhurrin vd., 2010: 37).

Hizmetin sağlanması, insan ilişkileri ile ilgilidir (Suprenant ve Solomon, 1987). Bu ilişkinin içerisinde, tüketici ve organizasyonun olduğu düşünülse bile, aslında, tüketici ve organizasyonda çalışan bireylerin yakın ilişkilerinin varlığından söz edilebilir. Benzer şekilde, Czepiel (1990), hizmet sağlayıcılar ile hizmeti alanlar için hizmet kalitesinin oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir.

Bir özel sektörde yaşanan hizmet sunumundaki müşteri memnuniyetsizliği neticesinde, tüketici bir arayış içerisine girerek aynı hizmeti sunan diğer işletmelere sempati duyabilir. Ancak bu durum kamuda farklıdır. Kamu hizmetlerinin çoğunluğu devlet eliyle sunulduğu ve vatandaşlarının da bu hizmeti alabileceği başka bir alternatif olmadığı için hizmet kalitesindeki tüketici memnuniyetsizliği devlete olan güven ve saygınlığın azalması olarak karşımıza çıkabilir.

Örneğin, uçakla seyahat edecek olan bir vatandaş, o havayollarının hizmetlerinin sunumundan ve kalitesinden memnun kalmazsa, bundan sonraki seyahatlerinde o firmayı yeniden tercih etmeyebilir. Ancak, bir suçun mağduru olan vatandaşın, mağduriyetinin giderilmesi için mahkemeler dışında başvurabileceği bir yol bulunmamaktadır. Bu nedenle, örnekte de bahsedildiği gibi adliye hizmetlerinin sunulmasında yaşanan problemler, vatandaşın devlete olan güvenini zedeleyebilmektedir.

Kamu sektöründe değer yaratma özel sektöre göre daha zordur. Kamu hizmetlerinde bir performans geliştirme stratejisinin uygulanması sadece bir sektörü tatmin ederken, diğer sektörde memnuniyetsizlik yaratabilmektedir. Özel sektörün aksine, kamuda tüketiciler için değer yaratan hususlar yerine iç mekanizmadaki işlemlerin işleyişine odaklanılmaktadır (Kelly, 2005: 77). Yapılan çalışmalar göstermiştir ki (Berman 1997; Nye ve Zelikow 1997; Bok 2001), çok az bir istisna olmakla birlikte (Watson vd., 1991) kamudaki yöneticiler, müşterilerden çok, bünyesindeki çalışanlarının hizmet kalitesi hakkındaki bildirimlerine daha çok önem vermektedir.

Kamu hizmetlerindeki performans hedeflerinin belirsiz olması, deneyim eksikliği, terfi gibi nedenlerden ötürü kamu sektöründeki hizmet kalitesinin belirlenmesi mümkün olamamaktadır (Bryslan, 2001). Ayrıca, kamu sektöründeki vizyon eksikliği ve kısa dönemli hedeflere odaklanma da hizmet kalitesini olumsuz yönde etkileyen unsurlardandır (Hashim vd., 2011).

Polis Teşkilatlarındaki Hizmet Sunumuna İlişkin Çalışmalar

Polisin hizmet sunumu insanların polisle muhatap olma şekillerine göre farklılık göstermektedir (Brandl vd., 1994, Reisig ve Chandek 2001, Schafer vd.,2003). Bunun yanında, kişilerin ideolojileri, ön yargıları ve mensubu oldukları azınlık gruplar gibi faktörler de polisin hizmet sunumundaki algının araştırılmasında engeller olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bir kişinin polisle ilişkisi iki şekilde mümkün olmaktadır: gönüllü ve gönülsüz iletişim. Gönüllü iletişim, kişinin adli ya da kolluğun uygulamaları içindeki idari konularla ilgili olarak kişinin gönüllü olarak polise başvurmasını, gönülsüz iletişim ise, yaşanan olayla ilgili bir kişinin yakalanması, durdurulması ya da gözaltına alınması, ayrıca Cumhuriyet Savcılarının ya da mahkemelerin talimatları ile yakalanmaları ile mümkün olmaktadır.

Gönülsüz kurulan iletişimde kolluğun hizmetlerinin algısında objektiflik sağlanamayabilir. Aynı perspektifte, Skogan (2006) çalışmasında, gönülsüz iletişim kurulan kişilerin polislerin sunduğu hizmetlere yönelik algılarının olumsuz olduğunu ifade etmiştir.

İskoçya polis departmanında yapılan ve vatandaşların memnuniyetini ölçmeyi hedefleyen bir çalışmada hizmetlerin sunulması ve vatandaşların memnuniyetinde oldukça iyi bir algının olduğu ortaya konulmuştur (Donnelly vd., 2006). Amerika'da yapılan bazı çalışmalarda da, genel olarak polisin hizmet sunumuna yönelik algı pozitifdir (Zamble ve Annesley 1987, Huang ve Vaughn 1996, Dunham ve Alpert 1997). Wentz ve Schlimgen (2012) çalışmasına dahil edilen örneklemin hemen hemen yarısı kadın (%54,1), çoğunluğu (%71,3) lise mezunu ve yaş ortalaması ise 46,92'dir. Genel olarak polisin hizmet sunumundaki algı olumlu yöndedir.

Yapılan çalışmaların bazılarında ön plana çıkan handicap, çalışmaya dahil edilen kişilerin demografik özellikleri ile polisin sunduğu hizmetlerin algısındaki ön yargılardır. Örneğin Amerika'da yapılan çalışmalarda azınlık gruplarının polise ve sunduğu hizmetlere olumsuz yönde baktığı ortaya konulmuştur (Decker 1981, Levin and Thomas 1997, Weitzer 1997, Reisig and Parks 2000, Tyler and Wakslak 2004, Weitzer and Tuch 2005).

Sosyo ekonomik gelir ve polisin hizmetlerinin algılanışı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda, öğrenim ve gelir durumu düşük bireylerin polisin hizmetlerine negatif bir yaklaşım getirdiklerini ortaya koymuştur (Frank vd. 2005; Skogan 2006).

Yaş ve polisin sunduğu hizmetler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda ise, yaşın arttıkça polisin sunduğu hizmetlerde olumlu bir algının hakim olduğu ortaya konulmuştur. Bunun gerekçesi ise, gençlerin

özgürlük ve serbest yaşamdan başlayarak aşırı yaşam tarzlarının olabileceği ancak insanların yaşlandıkça güçsüzleştiği ve polise daha çok ihtiyaç duyduğu şeklinde açıklanmıştır (Reisig ve Correia, 1997). Bunun yanında, yaş kriterinin polisin hizmet sunumundaki algıyı etkilemediğini belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Hindelang 1974, Davis 1990, Cao et al. 1996).

Yöntem

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Ankette yer alacak ifadeler ve soruların sorulma şekilleri literatürdeki çeşitli çalışmalardan elde edilen veriler ve sonuçlara göre özgün olarak hazırlanmıştır.

SERVQUAL ölçeği (Parasuraman vd., 1988) adı verilen ölçek, hizmet kalitesini ölçmek için hazırlanmış, 22 sorudan oluşan, ilk bölümde tüketicinin hizmet işletmesinden beklentileri, ikinci bölümde söz konusu işletmeden algıladığı performans ölçülmektedir. Bunun için ise Likert Ölçeği kullanılmaktadır.

Bryland and Curry (2001), çalışmasında SERVQUAL ölçeğinin kamu sektöründe açıkça kullanılabilirliğini ortaya koymuştur. Bahse konu çalışmanın sonuçları ışığında, bu çalışmada da bir kamu sektörü olan ve güvenlik hizmeti sunan Emniyet Teşkilatı'nın sunmuş olduğu hizmetlerdeki algıyı gözlemleyebilmek için SERVQUAL ölçeği kullanılmıştır.

Hazırlanan anketin birinci kısmında, tüketicilerin demografik özelliklerinin belirlenmesi, ikinci kısımda, hizmet tüketicilerinin Polis Merkez Amirliklerinin fiziki ve teknik şartlarının hizmet sunumundaki durumu ve üçüncü bölümde ise personelin hizmet sunumundaki davranışları ve tüketici memnuniyetinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bunun için, birinci kısımda açık ve kapalı uçlu sorulara yer verilirken, ikinci ve üçüncü bölümde 5'li Likert ölçeği kullanılarak sorulan sorulara en uygun seçeneği işaretlenmesi istenmiştir.

Anketler, Zonguldak ilinde faaliyet gösteren Kilimli Polis Merkez Amirliğine müracaat eden, durumu fark etmeksizin (mağdur, müşteri, şüpheli, tanık vb.) gönüllülere uygulanmıştır. Anketi doldurmayı kabul edenlerin soruları daha objektif cevaplayabilmeleri için, anketleri personel refakatinde değil, bireysel olarak doldurmaları ve doldurulan anketlerin daha önceden hazırlanmış olan içi görülmeyen sandıklara atılması sağlanmıştır. 15 Nisan 2013- 30 Mayıs 2013 tarihleri arasında çalışmaya dahil olmayı kabul eden 252 kişi anketlere cevap vermiştir. Bahse konu tarihler arasında her iki Polis Merkezine başvuran ve hizmet tüketen kişi sayısı 1710'dur. Örneklemin büyüklüğünü Balcı (2005)'in eserinde belirtmiş olduğu hesaplama tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Buna göre;

$$n = \frac{N.t^2.p.q}{d^2.(N-1) + t^2.p.q}$$

formülünden yapılan hesaplamada %95 güven aralığında, %5 hata ile örneklem n (örneklem büyüklüğü) değeri 238,29 olarak hesaplanmış, anketlere alınan 252 yanıtın örneklem değeri için uygun olduğu ve geneli yansıtılabileceği değerlendirilmiştir.

Cronbach Alfa katsayısı, ölçekte yer alan soruların homojen bir yapıyı açıklamak üzere bir bütün oluşturup oluşturmadıklarını göstermektedir. Cronbach Alpha değeri 0,936 olarak tespit edilmiş, anketlere verilen örneklerin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür.

Örnekleme dair ölçek SPSS 15.0 versiyon programı kullanılarak analiz edilmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi vasıtasıyla yapılan incelemelerde, örneklemin ölçekteki tüm sorulara verilen 0,05'den küçük olduğu için (p<0,000) parametrik olmayan test yöntemlerini kullanın daha doğru olduğu değerlendirilmiştir.

Bulgular

Anket uygulanan örnekleme ait demografik özellikler tablo 1'de gösterilmiştir. Varyans homojenliği Levene testi ile ölçülmektedir. Levene testinde anlamlılık düzeyi 0,05'den büyük çıkarsa dağılımın varyans homojenliğini sağladığı, küçük çıkarsa sağlamadığı bilinmektedir. Bu çalışmada anlamlılık düzeyi, 0,05'ten büyük çıktığı için varyans homojenliği sağlanmıştır.

Tablo 1: Çalışmaya Dahil Edilenlere Ait Demografik Özellikler

Cinsiyeti	n	%
Erkek	183	72,6
Kadın	69	27,4
Toplam	252	100,0
Öğrenim		
Okuma yazma bilmez	2	0,8
Okur yazar	8	3,2

İlköğretim	81	32,1
Lise	70	27,8
Üniversite	60	23,8
Lisansüstü	31	12,3
Toplam	252	100,0
Medeni Hali		
Evli	126	50,0
Bekar	110	43,7
Boşanmış	16	6,3
Toplam	252	100,0
Mesleği		
İşsiz	32	12,7
Devlet Memuru	69	27,4
Özel Sektör Çalışanı	58	23
Serbest meslek sahibi	84	33,3
Emekli	9	3,6
Toplam	252	100,0
Polis Merkez Amirliğine Başvuru Sıklığı		
İlk defa	51	20,2
Haftada bir	166	65,9
Ayda Bir	7	2,8
Yılda Bir	6	2,4
Nadiren	22	8,7
Toplam	252	100,0
Polis Merkezine Başvuru Nedeni		
Şikayetçi olmak için (müşteki)	79	31,3
Şikayet Edildiği için (şüpheli)	32	12,7
Bilgi Edinmek için	120	47,6
Savcılık talimatı üzerine	21	8,3
Toplam	252	100,0

Çalışmaya dahil edilenlerin %72,6'sı erkek, %32,1'i ilköğretim %27,8'i lise mezunudur. Yarısı (%50) evli, %33,3'ü serbest meslek erbabıdır. %65'i hafta bir kere polis merkezine müracaat etmektedir. Bu çoğunluğun (%65) hepsi polis merkezine şikayetçi olmak, şikayet edildiği için ya da tanık olarak ifade vermek üzere yani suç soruşturmasının bir tarafı olarak gelmiştir.

Örneklemin yaş ortalaması $30,7 \pm 8,9$ ve en küçüğü 15, en büyüğü 62 yaşındadır. Gelir dağılımı incelendiğinde ortalama $1,778 \pm 1,413$ TL gelir elde edilmektedir. En yüksek elde edilen gelir aylık 12,000 TL'dir. Çalışmaya katılanların %47,6'sı bilgi edinmek üzere polis merkezine başvurduğunu beyan etmektedir.

SERVQUAL ölçeğine göre sorulan 5'li likert ölçeğine göre hazırlanmış sorulara alınan cevapların ortalaması tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo2: Ölçeğe ait değerler

Soru önermesi	
Polis merkezi teknolojiye uygun, modern araç, gereç ve donanımına sahiptir.	3,67
Polisin hizmeti ile ilgili malzemeler/araçlar düzgün görünüşlüdür.	3,83
Polisler belirtmiş oldukları hizmetleri zamanında yerine getirmektedirler.	3,88
Polis Merkezindeki gerekli kayıtların tutulmasında titizlik gösterilmektedir.	3,94
Polis merkezindeki görevliler sunduğu hizmetleri ilk seferinde ve eksiksiz yapar.	3,85
Güvenlik hizmeti alanlar güven duygusu içindedirler.	4,17
Polis Merkezi, sizler için uygun çalışma saatlerine sahiptir.	4,17
Polis Merkezi, hizmet alanların menfaatlerini her şeyin üstünde tutar.	3,82
Polis merkezi, hizmeti tüketenlerin özel ihtiyaçlarını anlar.	3,65
Polis Merkezindeki görevliler, başvuranlarla kişisel olarak ilgilenecek çalışanlara sahiptir.	3,46
Polis merkezinden alınan hizmet memnun edicidir.	3,97

Personel, temiz ve düzgün görünüşlüdür.	4,70
Personelin, davranışları güven uyandırır.	3,94
Personel, vatandaşa hizmetin tam olarak hangi zamanda yerine getirileceğini söyler.	3,76
Personel, hizmeti mümkün olan en kısa sürede sunar.	3,79
Personel, tüketicilerin isteklerine cevap veremeyecek kadar meşgul değildir.	3,73
Personel, tüketicilere yardım etmek için her zaman isteklidirler.	3,62
Personel, hizmet tüketicilerine kişisel ilgi gösterirler.	3,54
Personel, kendi alanları ile ilgili tüketici sorularına cevap verebilecek yeterli bilgiye sahiptirler.	3,78
Personel, tüketicilere karşı daima nazik ve saygılıdır.	3,72
Personel, hizmetlerle ilgili sorun yaşanması durumunda, sorunu çözmek için samimi çaba gösterirler.	3,93
Personelden alınan hizmet memnun edicidir.	4,15

Ölçeğe alınan yanıtların her soru için ortalamasının 3'ten düşük olması alınan hizmete yönelik olumsuz bir algının, 3'ün nötr ve 3'ten yüksek olması ise alınan hizmetteki algının olumlu olduğunu ifade eder. Buna göre, Polis Merkezine başvuran kişilerin almış oldukları hizmete dair algıları pozitiftir, yani olumludur. Ayrıca, Polis Merkezinden alınan hizmetteki memnuniyet 3,97 iken, polis merkezinde çalışan personelden alınan hizmet 4,15'dir.

Ölçeklere verilen yanıtların ortalamaları incelendiğinde, en düşüğü 3,46 ile polis merkezinde çalışanların kişisel olarak vatandaşlarla ilgilenmeleri, en yükseği 4,70 ile personelin temiz ve düzgün görünüşlü olmasıdır.

Tablo 3: Polis Merkezine Başvuru Nedeni ile Ölçek Korelasyonu

	P
Polis merkezinden alınan hizmet memnun edicidir.	0,000
Polis Merkezi, hizmet alanların menfaatlerini her şeyin üstünde tutar.	0,002
Personelin, davranışları güven uyandırır.	0,001
Personel, vatandaşa hizmetin tam olarak hangi zamanda yerine getirileceğini söyler.	0,000
Personel, tüketicilere yardım etmek için her zaman isteklidirler.	0,000
Personel, hizmet tüketicilerine kişisel ilgi gösterirler.	0,000
Personel, kendi alanları ile ilgili tüketici sorularına cevap verebilecek yeterli bilgiye sahiptirler.	0,000
Personel, tüketicilere karşı daima nazik ve saygılıdır.	0,000
Personel, hizmetlerle ilgili sorun yaşanması durumunda, sorunu çözmek için samimi çaba gösterirler.	0,000
Personelden alınan hizmet memnun edicidir.	0,000

Polis merkezine başvuran kişilerin müracaat nedenleri ile ölçek arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (tablo 3).

Cinsiyetlere göre, polis merkezinden alınan hizmetlerin algısı arasındaki fark incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p < 0,079$) tespit edilmiştir. Öğrenim durumları ile polis merkezinden alınan hizmetlerin algısı arasındaki fark incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0,000$) anlaşılmıştır.

Tartışma

İskoçya polis departmanında yapılan ve vatandaşların memnuniyetini ölçmeyi hedefleyen bir çalışmada hizmetlerin sunulması ve vatandaşların memnuniyetinde oldukça iyi bir algının olduğu ortaya konulmuştur (Donnelly vd., 2006). Amerika'da yapılan bazı çalışmalarda da, genel olarak polisin hizmet sunumuna yönelik algı pozitiftir (Zamble ve Annesley 1987, Huang ve Vaughn 1996, Dunham ve Alpert 1997). Wentz ve Schlimgen (2012) çalışmasına dahil edilen örneklemin hemen hemen yarısı kadın (%54,1), çoğunluğu (%71,3) lise mezunu ve yaş ortalaması ise 46,92'dir. Genel olarak polisin hizmet sunumundaki algı olumlu yöndedir. Bu çalışmada da, polisin hizmet sunumundaki algının pozitif yönde olduğu görülmüştür. Örneklemin yaş ortalamasının $30,7 \pm 8,9$ ve gelirinin ortalama $1,778 \pm 1,413$ TL olması diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Yapılan çalışmaların bazılarında ön plana çıkan handicap, çalışmaya dahil edilen kişilerin demografik özellikleri ile polisin sunduğu hizmetlerin algısındaki ön yargılardır. Örneğin Amerika'da yapılan çalışmalarda

azınlık gruplarının polise ve sunduğu hizmetlere olumsuz yönde baktığı ortaya konulmuştur (Decker 1981, Levin ve Thomas 1997, Weitzer 1997, Reisig ve Parks 2000, Tyler ve Wakslak 2004, Weitzer ve Tuch 2005). Bu çalışmada, polise ön yargı ile yaklaşabilecek bir azınlık grubun varlığından söz etmek mümkün görülmemektedir.

Sosyo ekonomik gelir ve polisin hizmetlerinin algılanışı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda, öğrenim ve gelir durumu düşük bireylerin polisin hizmetlerine negatif bir yaklaşım getirdiklerini ortaya koymuştur (Frank vd. 2005; Skogan 2006). Bu çalışmada ilköğretim ve aşağı seviyede eğitim düzeyine sahip kişilerin %36,1 olduğu görülmektedir. Bu kişilerin de polisin sunduğu hizmetler açısından tamamiyle negatif bir algıya sahip olmadıkları görülmektedir.

Servqual ölçeğinden elde edilen sonuçlar açısından, polis merkezine başvuran kişilerin tamamının pozitif yönde bir bakış açısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Polis Merkezinden alınan hizmetteki memnuniyet 3,97 iken, polis merkezinde çalışan personelden alınan hizmet 4,15'dir. Bu bağlamda, polis merkezindeki fiziki altyapıdan memnuniyet daha düşük iken, bu fiziki ve teknik engellere rağmen çalışan personelden alınan hizmetteki memnuniyetin daha üst seviyede olması, görevli polislerin işlerini yapmak için özveri gösterdiklerine işaret etmektedir.

Cinsiyetlere göre, polis merkezinden alınan hizmetlerin algısı arasındaki fark incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p < 0,079$) tespit edilmiştir. Yani, kadın ve erkekler arasında Polis Merkezinden alınan hizmetin algısı arasında bir fark bulunmamaktadır.

Öğrenim durumları ile polis merkezinden alınan hizmetlerin algısı arasındaki fark incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0,000$) anlaşılmıştır. Buna göre, eğitim düştükçe, alınan hizmetten memnuniyet artmıştır.

Sonuç

Küresel dünyada meydana gelen güncel gelişmeler ve değişen şartlara ayak uydurmak için örgütlerin sunduğu hizmet ya da ürünlerindeki farklılaşmanın önemli bir yer tuttuğu bilinmelidir.

Küresel dünyada rakiplerin yanında refik kavramının göz ardı edilmiş olduğu dikkati çekmektedir. Refik, arkadaş, yol arkadaşı anlamına gelmektedir. Bu nedenle, değişen dünyada rakiplerin ve refiklerin hizmet sunumu ve ürün farklılaştırmasını takip etmek gerekir.

Türk Polis Teşkilatı, Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde hizmet standartlarının oluşturulması ve geliştirilmesi adına pek çok yeniliğe öncülük etmiştir ve etmeye de devam etmektedir. İnsan hakları, olaylara müdahale, polis merkezlerinin modernize edilmesi, nitelikli personel istihdamı ve kapasitelerinin geliştirilmesi adına yasal ve işlevsel iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir.

Daha huzurlu ve güvenilir bir toplumun var olabilmesi için güvenlik hizmetlerinin sunumunun objektif ve halka güven verici bir şekilde yapılması gerekmektedir. Polis halkla ilişkiler ve devlete olan güven endeksinin artırılması adına tüm polis merkezlerinde hizmet standartlarının ve kalitesinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, polisin adli hizmetleri sunumunda vatandaşların algısının ne yönde olduğunun ölçülmesi hedeflenmiştir. Sonuç itibarıyla, adli hizmetlerin sunumunda pozitif yönde olumlu bir algının olduğu belirtilebilir. Ayrıca, fiziki şartlara nazaran, personelin davranışlarının daha olumlu algılandığı görülmüştür.

Kaynakça

- Angus, L. (2003). Marketing in the Public Sector: Towards a Typology of Public Services, *Marketing Theory*, Vol. 3(4), ss.427-445.
- Balcı A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler*. 5. Baskı. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Bateman, T.S. & Organ, D.W. (1983). Job Satisfaction and The Good Soldier: The Relationship Between Affect and Employee Citizenship, *Academy of Management Journal*, 26, 587-595.
- Bergami, M. & Bogazzi, R. P. (2000). "Self-categorization, affective commitment, and group self-esteem as distinct aspects of social identity in the organization, *British Journal of Social Psychology*, 39, 555-577.
- Berman, E.M. (1997). Dealing with Cynical Citizens. *Public Administration Review* 57(2): 105-12.
- Bettencourt, L.A. (1997). Customer voluntary performance: Customers as partners in service delivery, *Journal of Retailing*, 73, 383-406.
- Bok, D. (2001). *The Trouble with Government*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brandl, S.G., vd., (1994). Global and specific attitudes toward the police: disentangling the relationship. *Justice Quarterly*, 11 (1), 119-134.
- Brewer, M. B. (1991). "The Social Self: On being the same and different at the same time", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 475-482.
- Brysland, A. & Curry, A. (2001). Service Improvements in public services using SERVQUAL, *Managing Service Quality*, vol. 11(6), 389-401

- Cao, L., Frank, J., & Cullen, F.T., (1996). Race, community context and confidence in the police. *American Journal of Police*, 15 (1), 3–22.
- Chervonnaya, O. (2003). Customer Role and Skill Trajectories in Services, *International Journal of Service Industry Management*, Vol.14, no.3.
- Czepiel, J.A. (1990). Service encounters and service relationships: implications for research, *Journal of Business Research*, vol. 20, 13-21
- Davis, J.R., (1990). A comparison of attitudes toward the New York City police. *Journal of Police Science and Administration*, 17 (4), 233–243.
- Decker, S. (1981). Citizen attitudes toward the police: a review of past findings and suggestions for future policy. *Journal of Police Science and Administration*, 9 (1), 80–87.
- Donnelly, M., Kerr, N.J., Rimmer, R. & Shiu, E.M. (2006). Assessing the quality of police services using SERVQUAL, *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, vol. 29(1), 92-105
- Dunham, R.G. & Alpert, G.P.(1997). The foundation of the police role in society. R.G. Dunham ve G.P. Alpert, (ed.) *Critical issues in policing*. Prospect Heights, IL: Waveland, 1–16.
- Dutton, J., Dukerich, J., & Harquail, C.V. (1994). Organizational images and membership commitment, *Administrative Science Quarterly*, 34, 239-263.
- Einwiller, S. A., Fedorikhin, A., Johnson A. R., & Kamins, M. A. (2006). Enough is enough! When identification no longer prevents negative corporate associations, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 34(2), 185-194.
- Frank, J., Smith, B.W., & Novak, K.J., (2005). Citizen attitudes toward the police: exploring the basis of citizen attitudes. *Police Quarterly*, 8 (2), 206–228.
- Groth, M. (2005). Customers as good soldiers: Examining citizenship behaviors in internet service deliveries, *Journal of Management*, 13(1), 7-27.
- Grönroos, C. (2007). *Service Management and Marketing: Customer Management in Service Competition*, Chichester: Wiley (3rd edition).
- Gruen, T.W., Summers, J.O. & Acito, F. (2002). Relationship marketing activities, commitment, and membership behaviors in professional associations, *Journal of Marketing*, 64, 34-69.
- Gummesson, E. (2007). Exit Services Marketing-Enter Service Marketing, *The Journal of Customer Behavior*, Vol.6, no:2, 113-141.
- Hashim, H., Siti Z., Abdul R. & Wan K. W.İ. (2011). Customer Service Quality in A Public Agency in Malaysia: Towards A Customer- Focused Public Organization, *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5(9): 1777-1783.
- Hindelang, M.J. (1974). Public opinion regarding crime, criminal justice and related topics. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 11 (2), 101–116.
- Huang, W. & Vaughn, M.S. (1996). Support and confidence: public attitudes toward the police. T.J. Flanagan ve D.R. Longmire, (ed). *Americans view crime and justice: a national public opinion survey*. Thousand Oaks, CA: Sage, 31–46.
- Kelly, J.M. (2005). The Dilemma of Unsatisfied Customer in a Market Model of Public Administration, *Public Administration Review*, Vol:65, No:1, 76-84.
- Levin, J. & Thomas, A.R., (1997). Experimentally manipulating race: perceptions of police brutality in an arrest: a research note. *Justice Quarterly*, 14 (3), 577–586.
- Lovelock, C. & Wirtz, J. (2007), *Services Marketing: People, Technology, Strategy*, Upper Saddle River, NJ: Pearson/Prentice Hall, (6th edition).
- Matting, J., Sande'n, B. & Edvarsson, B. (2004). New Service Development: Learning from and with customers. *International Journal of Service Industry Management*, Vol.15, no.5
- Moideenkutty, U. (2005). Organizational Citizenship Behavior and Developmental Experiences: Do Role Definitions Moderate the Relationship, *The Journal of Behavioral and Applied Management*, 6(2), 88-108.
- Moorman, R. H. & Blakely, G.L. (1995). Individualism- Collectivism As An Individual Difference Predictor Of Organizational Citizenship Behavior, *Journal of Organizational Behavior*, 16 (2), 127-142.
- Nye, J.S., & Zelikow, P.D. (1997). Reflections, Conjectures and Puzzles. *Why People Don't Trust Government*, Joseph S. Nye, Jr., Philip D. Zelikow, ve David C. King (ed.), 253–281. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Palmer, A. (2004). *Principles of Services Marketing*, London: McGraw-Hill (4th edition).
- Parasuraman, A., Zeithaml, V.A., & Berry, L.L. (1988). SERVQUAL: A multipleitem scale for measuring customer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, 64, 12-40.
- Ramseook-Munhurrun, P., Lukea-Bhiwajee, S.D. & Naidoo, P. (2010). Service Quality in the Public Service, *International Journal of Management and Marketing Research*, Vol.3,Number1, 37-50.

- Randall, L. & Senior, M. (1994). A model for achieving quality in hospital hotel services, *International Journal of Contemporary Hospital Management*, vol. 6, 68-74.
- Reisig, M.D. & Chandek, M.S. (2001). Effects of expectancy disconfirmation on outcome satisfaction in police-citizen encounters. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 24 (1), 88-99.
- Reisig, M.D. & Parks, R.B., (2000). Experience, quality of life, and neighborhood context: a hierarchical analysis of satisfaction with police. *Justice Quarterly*, 17 (3), 607-629.
- Reisig, M.D. & Correia, M.E., (1997). Public evaluations of police performance: an analysis across three levels of policing. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 20 (2), 311-325.
- Robinson, L. (2003). "Committed to quality: the use of quality schemes in UK public leisure services," *Managing Service Quality*, vol. 13(3), 247-55.
- Rowley, J. (1998). "Quality measurement in the public sector: Some perspectives from the service quality literature," *Total Quality Management*, vol. 9(2/3), p. 321-333
- Schafer, J.A., Huebner, B.M., & Bynum, T.S., 2003. Citizen perceptions of police services: race, neighborhood context, and community policing. *Police Quarterly*, 6 (4), 440-468.
- Skogan, W.G., 2006. Asymmetry in the impact of encounters with police. *Policing & Society*, 16 (2), 99-126.
- Tajfel, H. & Turner J.C. (1985), "The social identity theory of intergroup behavior. S.Worchel ve W.G. Austin (Ed.), *The Psychology of Intergroup Relations*, Chicago: Nelson Hall, 7-24.
- Tyler, T.R. & Wakslak, C.J., 2004. Profiling and police legitimacy: procedural justice, attributions of motive, and acceptance of police authority. *Criminology*, 42 (2), 253-281.
- Üzerem, N. (1997). Hizmet Kalitesinin Yönetimi, *Pazarlama Dünyası Dergisi*, Yıl:11, sayı:63, İstanbul.
- Watson, D.J., Robert J. J., & Gerald W. J. 1991. Institutionalized Uses of Citizen Surveys in the Budgetary and Policy-Making Process: A Small City Case Study. *Public Administration Review* 51(3): 232-39.
- Weitzer, R. & Tuch, S., 2005. Determinants of public satisfaction with the police. *Police Quarterly*, 8 (3), 279-297.
- Wentz, E. A. & Schlimgen, K.A., (2012). Citizens' perceptions of police service and police response to community concerns, *Journal of Crime and Justice*, Vol. 35:1, 114-133
- Wisniewski, M. (2001). "Using SERVQUAL to assess customer satisfaction with public sector services," *Managing Service Quality*, vol. 11(6), p. 380-388.
- Wisniewski, M. & Donnelly, M. (1996), "Measuring service quality in the public sector: the potential for SERVQUAL", *Total Quality Management*, Vol. 7(4), p.357-365.
- Zamble, E. & Annesley, P. (1987). Some determinants of public attitudes toward the police. *Journal of Police Science and Administration*, 15 (4), 285-290.
- Zeithaml, V. A., Bitner, M. J. & Gremler, D. G. (2005), *Services Marketing*, Boston, MA: McGraw-Hill/Irwin, (2nd edition).

SOSYAL MEDYA KAVRAMI VE SOSYAL AĞ SİTELERİNDE YER ALAN ONLINE REKLAM UYGULAMALARININ İNCELENMESİ

Sami Sonat ÖZDEMİR¹, Meltem ÖZDEMİR², Eray POLAT³, Ramazan AKSOY⁴

ÖZET

Dünya genelinde, sosyal medya sitelerinin ziyaretçi sayılarını artırmaları ve yoğun ilgi görmeleri, iletişimi ön planda tutan kuruluş amaçlarının aksine, sosyal ağ sitelerinin markalar tarafından reklam ortamı olarak keşfedilmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu çalışma, gün geçtikçe artan kullanıcı sayılarıyla, insanların sosyal iletişim algılarının değişmesine ve internet tabanlı paylaşım olanaklarının artmasına yol açan sosyal ağ siteleri ve sosyal medya ortamları bünyesinde gerçekleştirilen online reklamların etkinliğinin gözler önüne serilmesini amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Sosyal Ağ Siteleri, Online Reklamlar.

SOCIAL MEDIA CONCEPT AND ONLINE ADVERTISING APPLICATIONS ON SOCIAL NETWORKING SITES

ABSTRACT

Increasing number of social media visitors and their great interest in social networking all around the world, have caused the social networks become into a kind of advertising media when the original purpose were improving communication. This study aims to clarify the social media applications resulting changes in the perception of social communication by increasing the internet-based sharing opportunities and reveal the efficiency of online advertisements via social networking sites.

Key Words: Social Media, Social Networking Sites, Online Advertisements.

---

¹ Arş. Gör., Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi, ssonatozdemir@balikesir.edu.tr

² Turizm İşletmeciliği Bilim Uzmanı, meltem.sen.ozd@gmail.com

³ Arş. Gör., Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi, eraypolat38@gmail.com

⁴ Yrd. Doç. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi İİBF; aksoytr2001@yahoo.com

Giriş

Tutundurma uygulamalarının geleneksel medya ortamlarından yeni nesil medya uygulamalarına doğru hızlı bir geçiş sergilediği günümüzde gerek internet gerekse güçlü iletişim özellikleriyle ön plana çıkan sosyal medya ve sosyal ağlar vasıtasıyla gerçekleştirilen reklamların etkinliği giderek artmaktadır.

Tutundurma faaliyetleri genel başlığı altında, geleneksel uygulamalardan, iletişimi ön planda tutarak marka bağlılığı yaratmayı hedefleyen online reklam uygulamalarına geçişte meydana gelen gelişmelerin takip edilmesi, markalar düzeyinde olduğu kadar kişisel pazarlama seviyesinde de yaşamsal öneme sahiptir.

Bu çalışmada araştırma konusuna paralel olarak, sosyal medya, sosyal ağ siteleri, tutundurma kavramları açıklanarak, sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilen birtakım online reklam uygulamaları özetlenmiş, sosyal ağ sitelerinin ziyaret sayıları ve reklam gelirlerine dair güncel veriler ışığında, yeni nesil reklamların etkinliği açıklanmaya çalışılmıştır.

Sosyal Medya Kavramı ve Sosyal Ağ Siteleri

İlk olarak sosyolog Stanley Milgram (1967) tarafından ortaya atılan küçük dünya (small world) fenomeni, insanların internet ortamında bağlantılar oluşturarak iletişime geçmeye başlamalarıyla güçlenmiştir (Onant ve Alikılıç, 2008).

Sosyal medya en basit ifadeyle internet kullanıcılarının birbirleriyle çevrimiçi iletişim kurmalarına olanak veren, içerik paylaşımı ve kişisel yorumlar gibi aktivitelere dayalı sosyal ağ siteleri olarak tanımlanabilir (Kirtiş ve Karahan, 2011).

Sosyal medya başka bir tanıma göre, kullanıcılara enformasyon, düşünce, ilgi ve bilgi paylaşım imkanı tanıyarak karşılıklı etkileşim yaratan çevrimiçi araçlar ve web siteleri için ortak kullanılan bir terimdir (Sayımer, 2009).

İyiler (2009) sosyal medyayı tanımlarken, temel amacının insanlar, içerik ve veri arasındaki etkileşimi kolaylaştırmak olduğunu, ve bu etkileşim sayesinde yeni iş biçimleri, sosyal yapılar ve teknolojik sunumların teşvikinin hedeflendiğini belirtmektedir.

Sosyal medya ortamları, temel olarak yedi grupta toplanabilir (Onant ve Alikılıç, 2008).

Bunlar;

- E-posta grupları
- Bloglar
- Forumlar
- Kurumsal intranet
- Extranet
- Hızlı mesaj servisleri
- Sosyal ağ siteleri

olarak sayılabilir.

Sosyal medya genelinde sosyal ağlar, Pempek, Yermolayeva ve Calvert (2008) tarafından kullanıcılara profil bilgilerini paylaşma, özel veya çevrimiçi mesajlar gönderme, fotoğraf ve video paylaşımı gibi yollarla diğer kullanıcılarla iletişim kurma izni veren internet toplulukları olarak tanımlanmıştır.

Ayrıca sosyal ağ siteleri literatürde sosyal iletişim ağı (Çetin, 2009), informal öğrenme ortamı (Mitchell, 2009) gibi tanımlamalarla nitelendirilmiş ve sosyal ağ sitesi katılımcılarının temel amacının, uzun zamandır görüşemedikleri kişilere ulaşma istekleri olduğuna değinilmiştir. (Boyd ve Ellison, 2008).

Hagel (1997)'in çalışmasında ise sosyal ağ kullanıcıları bir araya gelme amaçlarına göre beş grup altında incelenmektedir. Bunlar;

- İşlem/Bilgi paylaşım toplulukları; karşılıklı bilgi değişimi amacıyla bir araya gelme temeline dayanır.
- İlgi toplulukları; profesyonel veya amatörlerin katıldıkları özel ilgi alanları sebebiyle bir araya gelmeleriyle oluşur.
- Fantezi toplulukları; bir araya gelme amacı eğlence ve fantezi deneyimleri yaşamak olarak belirtilmektedir.
- İlişki toplulukları; duyguların paylaşılması amacıyla bir araya gelme olarak açıklanır.
- Tartışma toplulukları; herhangi bir konu hakkında yapılan tartışmaya katılma veya tartışmayı izleme amacıyla bir araya gelen insanlardan oluşur.

Sosyal ağlara dair birey, örgüt ve işletmeleri ve bunların birbirleriyle ilişkilerini temsil eden link bağlantıları tanımı ise (Pozo, Manuel, González-Arangüena, Owen, 2011), sosyal ağların sadece aile, arkadaşlar ve ortak ilgi topluluklarından değil, aynı zamanda iş arkadaşları ve çalışanlar gibi profesyonel bağlantılardan da oluşabileceğini ortaya koymaktadır. (rrtcpbs.fmhi.usf.edu).

Bu değerlendirmelerin ötesinde sosyal ağların reklam ve halkla ilişkiler ortamı (Onat ve Alıkcı, 2008) olarak da tanımlanması, bu sitelerinin işletmelere kitlesel iletişim gücü kazandırabilme yeteneğini ortaya koymak açısından son derece önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan Stephanson (2002)'un altı farklı sosyal ağ türünü tanımladığı çalışmasında, sosyal yaşam, yenilik, uzman bilgisi, kariyer ve öğrenme ağlarının yanında iş ağlarına da yer verilmesi, sosyal ağların profesyonel kullanım potansiyeline sahip olduğuna dair diğer bir örnek olarak gösterilebilir.

En popüler internet siteleri olarak anılan sosyal ağ sitelerinin (Nielsen ve Wire, 2010), büyüme hızlarını kanıtlar nitelikte, Dünya'da en çok aktif üyeye sahip sosyal ağ sitesi Facebook'un kurucusu Mark Zuckerberg, 2005'te 5 buçuk milyon olan kullanıcı sayısının, 2010 yılında dünya çapında 500 milyonu aştığını belirtmiştir. (blogs.facebook.com).

Facebook'a olan ilginin süratle artmasının başlıca nedenleri olarak, Nielsen (2009) bazı tespitlerde bulunmuştur. Bunlar;

- Kolay ve basit dizayn
- Geniş demografik katılımlar
- Aktivite odaklılık (fotoğraf paylaşma vb.)
- Yaratıcı özelliklerle iletişimin kolaylaştırılması.

olarak sıralanabilir.

Türkiye ise Facebook kullanıcı sayısına göre Dünya'da beşinci sırada yer almakta ve 30 milyonu aşan kullanıcının yaklaşık 3'te 1'inin üniversite öğrencisi olması, sosyal paylaşım siteleri kullanımının daha da artabileceğine işaret etmektedir (Kalafat ve Göktaş, 2011).

Bu denli hızlı bir gelişim gösteren sosyal ağ sitelerinin kullanım teknik ve özelliklerine hakim bir neslin yetişmesi, işletmelerin gelecek faaliyet planlarını gerçekleştirirken sanal ortam uygulamalarını da göz önünde bulundurmaları için teşvik edici bir neden olarak görülebilir.

Tutundurma Kavramı ve Online Reklamların Gelişimi

Tutundurmanın Latince kökenli karşılığı olan promosyon, öne sürmek, ilerlemek, yükseltmek anlamlarını taşımaktadır (Tek, 1999).

Tutundurmayı bir araç veya bir süreç olarak gören birçok farklı tanım mevcuttur. Mucuk (1997) tutundurmayı işletmenin yaşamını devam ettirmesi ve gelişmesini ve bunu yaparken de işletmenin ürettiği mal ve hizmetlerin tüketiciye duyurulması görevini yerine getiren bir pazarlama aracı olarak tanımlamaktadır.

Tutundurmayı bir araç olarak gören başka bir tanım da ise, iletişim yoluyla işletme amaçlarına ilgi uyandırmaya ve bunları daha ileriye taşımaya yönelik hedefler olarak açıklanmaktadır (Tek, 1999).

Tutundurmanın bir süreç olarak tanımlandığı başka bir yaklaşıma göre, tutundurma süreci, bir işletme, kurum veya kişinin, kendisi veya ürettikleri hakkındaki bilgileri hedef pazarlara ulaştırma faaliyetlerini kapsamaktadır (İslamoğlu, 1993).

Bahsi geçen tüm bu faaliyetlerin yanı sıra tutundurma, yeni yayın araçlarını kullanma, yerel medya ile ilişki kurma, periyodik e-postalar gönderme, web sitesi oluşturma ve tüm bu faaliyetlerin geliştirilmesini de içerir (selfhelpnetwork.wichita.edu).

Birçok araştırmacıya göre tutundurma faaliyetlerinin amaçları genel olarak şu şekilde ifade edilmektedir.

- Bilgi vermek,
- Yeni ürün veya hizmet gelişimini teşvik etmek ve bunlara dair farkındalık geliştirmek,
- Talebi uyarmak ve istek oluşturarak satışları artırmak,
- Rekabette göze çarpmak ve rakiplere üstünlük sağlamak,
- Mevcut ürünler hakkında hatırlatmalar yaparak halihazırdaki müşterilerin marka veya ürün ve hizmete dair algılarını canlandırmak (Doğan, 1998), (Dikici, 2001), (Herrera, Lopez ve Rodriguez, 2002).

Herrera, Lopez ve Rodriges (2002) tarafından bir karar olarak tanımlanan tutundurma metotlarının seçimi, tüketici davranışlarının analizinden itibaren son derece önemli bir uygulama olarak görülmektedir.

Tutundurma metotlarının tarihsel gelişimine bakıldığında sırasıyla kişisel satış, reklamlar ve halkla ilişkilerden bahsetmek mümkündür. Bu metotlara eklenen satış geliştirme usullerinin ardından doğrudan pazarlama geleneksel dörtlü ayrıma beşinci unsur olarak katılmıştır (Mucuk, 1997).

Dünyada internet kullanım alanlarının gelişmesi, bağlantı hızlarının yükselmesi ve internetin pazarlamada tutundurma araçları içerisindeki önemini hızla artırması sonucunda Belch ve Belch (2002)'in çalışmasında, tutundurma elemanların içine internet de dahil edilmiş ve tutundurma karmasının altı bileşenden oluşması gereği öne sürülmüştür.

Böylece pazarlama iletişim araçları olarak da adlandırılan tutundurma karması elemanlarının, reklam, satış tutundurma, kişisel satış, halkla ilişkiler ve doğrudan satış ve internette satış olmak üzere altı bileşenden meydana geldiği söylenebilir.

Tutundurma karması elemanlarından ve pazarlamanın en etkili ve en çok kullanılan iletişim yollarından biri olan reklam, büyük kitlelere seslenme özelliğinden dolayı "kitlesel satış" olarak da adlandırılır (Tek, 1999).

M.Ö 4. yy.da Babil'de tüccarların dükkanlarının önüne koydukları tabelalar reklama dair ilk örnekler olarak kabul edilmekte (Tikveş, 2005), benzer örneklere eski Mısır, Yunan ve Roma'da da rastlanabilmektedir (Babacan, 2005).

Reklamcılığın gelişiminde matbaanın icadıyla basılan kitapların pazarlanması sorununun belirmesi ve ortaçağ esnaf localarının kalite kontrol esaslarını kullanmaları sonucu markalaşmanın önemini artması önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. (Kocabaş ve Elden, 2006).

Reklamlarda iletilmek istenen mesajların hedef kitleye taşınması, basılı reklam ortamları ve yayın yapan reklam ortamları gibi bazı iletişim olanakları vasıtasıyla gerçekleştirilebilirken (Arpacı ve diğerleri, 1992), söz konusu mesajlar internet ortamında da online reklamlar vasıtasıyla iletilmekte ve geleneksel reklam araçlarıyla aynı amacı taşımaktadır (Aksoy, 2009).

İnternetin bir reklam aracı veya ortamı olarak kullanılmasındaki artış ancak 1990'lı yıllardan itibaren internet kullanıcı sayısında yaşanan yükselişe bağlı olarak gerçekleşmiştir (belgeler.com).

Reklam verenlerin geleneksel medya dışındaki mecraları kullanmaya hevesli olmaları, elektronik ortamda gerçekleştirilen reklam uygulamaları ve harcamalarında büyük bir ivme yaratmaktadır (mesgulsinyali.com). Buna örnek olarak emarketer.com isimli sitenin 2001-2011 yıllarını kapsayan araştırması gösterilebilir. Söz konusu çalışma sonuçlarına göre A.B.D.'de 2001 yılında 7.1 milyar dolar olan online reklam harcamalarının 2011 yılına gelindiğinde 42 milyar dolar seviyesine yükseldiği görülmektedir.

IAB ve PWC (2011) tarafından hazırlanan rapora göre ise yakın geçmişteki ekonomik krizlere rağmen A.B.D. online reklam harcamalarında 2010 yılında yüzde 15 oranında bir büyüme olduğu ve online reklamın, televizyon aracılığıyla yapılan reklam harcamalarının ardından en çok harcama yapılan ikinci alan olduğu belirtilmektedir.

Reklam uygulamalarında geleneksel medyanın tercih edilmesi, kontrolün kesin olarak şirket, pazarlamacı ya da reklam ajansının elinde olmasını gerektirirken, giderek kişisel reklamlara daha çok ilgi gösteren tüketici tipinin yaygınlaşması, sosyal medya kanallarından bloglar, sosyal ağlar, paylaşım toplulukları, vikiler ve forumlar aracılığıyla iletilen mesajların etkisinin artması sonucunu doğurmaktadır (mesgulsinyali.com).

Sosyal Medya ve Sosyal Ağ Sitelerinde Online Reklam Uygulamaları

Sosyal medya kapsamındaki internet sitelerine gösterilen ilgi, dolaylı olarak reklam uygulamalarının geleneksel ortamlardan yeni nesil elektronik ortamlara kaymasına neden olmakta ve sözü geçen yeni nesil uygulamalar gerek küçük ölçekli gerekse büyük ölçekli şirketler tarafından tercih edilerek kullanılmaktadır.

İnternet reklamcılığının çeşitli şekillerinden en çok kullanılanı banner reklamları iken, ikinci sırada site sponsorlukları gelmektedir. Ancak bu iki yöntemden farklı olarak kullanılan spam, blog, pop-up ve arama motorları, forumlar ve sosyal ağ siteleri v.b. aracılığıyla da reklamlar gerçekleştirilmektedir (Wells ve diğerleri, 2000), (Kutsal, 2006), (Babacan, 2005), (Kırbaş, 2007).

İnternet billboardları olarak da adlandırılabilen bannerlara örnek olarak Visa veya Mastercard'ın online alışveriş sitelerindeki reklamları gösterilebilir (Wells ve diğerleri, 2006).

Blog reklamlarına dair ilk örnek ise Marqui firmasının popüler blog sitelerine reklamlarının gösterilmesi karşılığında ücret ödemeyi vaat etmesiyle gerçekleşmiştir (Kırbaş, 2007).

Dell firmasının @DellOutlet adı altında oluşturduğu forumlar, ve facebook ve twitter gibi sosyal ağ siteleri aracılığıyla takipçileri için geliştirdiği özel kampanyalar sayesinde iki yıl gibi kısa bir sürede bilgisayar ve bilgisayar ekipmanlarında 6,5 milyon dolar civarında satış hacmine erişmesi, sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilen reklam uygulamalarının etkinliğini ortaya koyması açısından önemli bir örnektir (community.dell.com).

Bununla beraber Starbucks ve Toyota firmalarının çok az kişi çalıştırarak ve birçok sosyal medya kanalında faaliyet göstererek elde ettikleri satış başarıları, müşterilerle kurdukları iyi iletişim ve müşteri beklentilerine cevap verebilme konularındaki başarılarıyla ilişkilendirilmiştir (engagementdb.com).

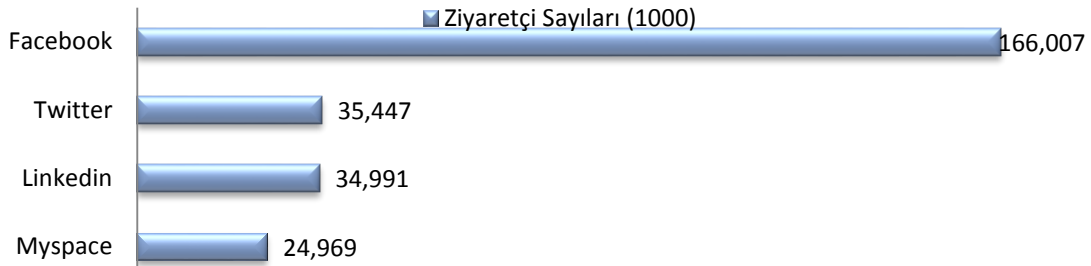
Ünlü moda firması Chanel ise piyasaya sunduğu yeni ürününün reklamını yeni medya yöntemleri aracılığıyla şu şekilde gerçekleştirmiştir (Wniner, 2009).

- nytimes.com ve nymag.com aracılığıyla web sitesi reklamları,
- Google ve Yahoo aracılığıyla arama motoru reklamları,
- Yeni ürünün ismiyle oluşturulmuş bir web sitesi aracılığıyla reklam,
- beautyaddict.blogspot.com ve blogdorfgoodman.blogspot.com aracılığıyla bloglar üzerinden reklam,

• VIP müşterilere gönderilen özel maillerle özel etkinliklerden haberdar edilmesi.
Company (2009)'nin çalışmasında reklamcıların sosyal ağ sitelerine dair muhtemel değerlendirmeleri şu şekildedir.

- Sosyal ağlarla daha fazla müşteriye ulaşıp daha etkin iletişim kurma imkanına sahip olunabilir.
- Yeni reklam uygulamaları değişimi kaçınılmaz kılar.
- Tek taraflı reklam anlayışındansa site üyelerinin katılımın sağlandığı iletişim temelli bir reklam modeli sağlanması, reklamların etkinliğini artırır.
- Genelde yerel tonda reklamlar benimsenmelidir.
- Sosyal medyada reklamların ağızdan ağza yayılma oranı yüksek olduğundan, mütevazı, sempatik ve dikkat çekici mesajlar gerektirir.
- Reklamlar değer katma odaklı olmalıdır.
- Sosyal ağların kişisel iletişim açısından güçlü yönleri reklamlarla desteklenmeli, böylece reklamların etkili iletişimden payını alması sağlanmalıdır.

dreamgrow.com sitesinin yaptığı araştırmada 2011 yılında Amerika pazarında en çok ziyaret edilen sosyal paylaşım sitelerinden ilki yüzde 65,15'lik pay ile Facebook olmuş ve bu alanda daha önce üstünlüğü elinde bulunduran Myspace'i geride bırakmıştır. Ayrıca Facebook'un A.B.D.'deki ziyaret trafiği Google'ın da üzerinde yer almakla birlikte (Alabay, 2010), 2011 yılında elde ettiği gelirlerin yaklaşık %85'ini reklam gelirleri oluşturmaktadır (marmaraweb.com). En çok ziyaret edilen ve kuruluşlu itibarıyla reklam uygulamalarına yer vermeyen bir sosyal ağ sitesi olarak Twitter da, büyüyen reklam pastasından pay alabilmek için 2010 yılında reklam uygulamalarına yer vermeye başlamıştır (blog.twitter.com).

Şekil 1: A.B.D' de En Çok Ziyaret Edilen Sosyal Ağ Siteleri

Şekil 1'de 2011 yılı itibarıyla başlıca sosyal ağların A.B.D'deki ziyaret trafiği gösterilmiştir. En çok ziyaret edilen sosyal ağ olan Facebook'un ardından ikinci sırayı Twitter almakta, iş ve profesyonel yaşam odaklı ağlardan LinkedIn ise önemli bir ziyaretçi kitlesiyle üçüncü sırada yer almaktadır (webrazzi.com).

Facebook reklam uygulamalarına dair; NY Times ve Coca Cola'nın marka isminin üyeler aracılığıyla Facebook kanallarında dolaşımını sağlayarak, markaların sürekli göz önünde kalmasını hedefleyen çeşitli uygulamaları, Diesel'in interaktif uygulamalar, videolar, mini oyunlar ve çeşitli sürprizlerden oluşan bir cazibe alanı oluşturması (facebook.com) İsveç merkezli mobilya üreticisi Ikea'nın yeni açılan mağazalarının tanıtımı için Facebook tabanlı uygulamalar geliştirmesi (elmaaltshift.com) örnekleri verilebilir.

İş dünyasına ve profesyonellere yönelik olarak faaliyette bulunan ağlardan, en çok ziyaretçi sayısına sahip olan LinkedIn'de ise, banner kullanımı, özel uygulamalar, marka sayfaları, anketler, kullanıcılara doğrudan mesaj gönderimi gibi pek çok reklam modeli, kullanıcıların dahil oldukları sektörler, çalıştıkları pozisyonlar ve içinde buldukları şirketlerin özellikleri göz önüne alınarak kullanılmaktadır (sosyalmedya.com).

Facebook, Twitter, Myspace vb. sosyal ağ sitelerinde yer alan uygulamaların çoğunluğunun demografik ve ilgi seviyesine göre bölümlendirilmiş olması, bu sitelerde yer alan reklamların işletmeden tüketiciye (B2C) hedef kitesine ulaşmada oldukça etkili olması sonucunu doğurmaktadır (blog.klinik.com.tr).

Profesyonel yaşam ve iş hayatı ile ilgili uygulamalarla ön plana çıkan sosyal ağlar olarak, reklam faaliyetlerini kullanıcılara dair sektörel ve kurumsal bilgiler ışığında gerçekleştirdiğinden; LinkedIn vb. ağlar ise, işletmeden işletmeye (B2B) reklamlar için oldukça etkili platformlar olarak tanımlanabilir (blog.klinik.com.tr).

Hacıfendioğlu (2011), sosyal paylaşım sitelerinin reklam ortamı olarak kullanılmasıyla ilgili araştırmasında, sosyal paylaşım siteleri üyelerinin yayınlanan reklamların içeriğine yüzde 75,8 oranında baktıkları ve yüzde 59,2 oranında reklama konu olan ürünleri başkalarına tavsiye ettikleri görülmüştür.

Sosyal paylaşım sitelerinin geneli doğrultusunda elde edilen bu sonuç, gerek kişisel gerekse profesyonel katılıma dayalı sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla gerçekleştirilen reklam uygulamalarının etkinliğini bir kez daha gözler önüne sermektedir (Hacıfendioğlu, 2011).

Sonuçlar

İnternetin ve bağlı ortamların hızla gelişerek çeşitlendiği günümüzde bilgi sermayesindeki büyüme ekonomik anlamda bir değişim yaşanmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Gelişen ve değişen bu yeni medya ortamları pazarlama faaliyetleri açısından da yenilenmesi gereken birçok uygulamayı beraberinde getirmektedir.

Geleneksel tutundurma faaliyetlerinin yapısından kaynaklanan esnek olmayan reklam ortamları ve güncellenmesi zaman alan uygulamalara sahip olan reklamcılar, online reklamın oluşturulması ve iletişime dayalı sosyal ağların geliştirilerek reklam aracı olarak kullanılmaya başlanmasıyla son derece esnek ve güncellenmesi kolay reklam ortamlarına sahip olmuşlardır.

Bununla birlikte küreselleşme, değişen dünya düzeni, değişen beklentiler ve durmaksızın ilerleyen teknolojiye ayak uydurmak, işletmeler için son derece önemli duruma gelmiş ve potansiyel müşterilerin giderek kişiselleşen beklentilerine ulaşmada kullanabilecekleri yeni kanallar böylece önemini artırmıştır.

Son yıllardaki online reklam uygulamalarına dair örneklerle bakıldığında markaların da yeni düzene ayak uydurma konusundaki bu gerekliliği benimsedikleri ve gerek sosyal ağ siteleri gerekse de diğer sosyal medya uygulamaları doğrultusundaki gelişmelere uyum sağlamaya çalıştıkları görülmektedir.

Kaynakça

- Aksoy, R. (2009). *İnternet Ortamında Pazarlama*. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Alabay, M. N. (2010) "Sosyal Medyada Tüketiciler ve Pazar Bölümleme Uygulamaları" inet-tr.org.tr/inetconf16/bildiri/11.pdf, E.T: 25.02.2012
- Babacan, M. (2005). *Reklamcılık: Temel Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Boyd, D. M. ve Elison, N. B. (2008). Social network sites: definition, history and scholarship. *Journal of Computer Mediated Communication*, 13(1).
- Dikici, H. (2001). Süpermarketlerde Satış Tutundurma Faaliyetleri ve Isparta Uygulaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Doğan, M. (1998), *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi*. İzmir.
- Hacıfendioğlu, Ş., (2011). Reklam ortamı olarak sosyal paylaşım siteleri ve bir araştırma. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, 4(1), 107-115.
- Hagel, J. ve Armstrong, A. G. (1997). *Net Gain*. Boston: Harvard Business School Press.
- Herrera F., Lopez E., Rodriguez M. A. (2002), A Linguistic decision model for promotion mix management solved with genetic algorithms, *Fuzzy Sets and Systems*, 131(1), 47-61.
- IAB. "Internet Advertising Reached \$26 Billion In 2010, Display Grew Twice As Fast As Search", *Techcrunch Magazine*, (<http://techcrunch.com/2011/04/13/iab-advertising-26-billion-2010/>); E.T: 11.12.2011.
- IKEA:" Facebook Showroom", <http://elmaaltshift.com/2009/11/22/ikea-facebookshowroom/>; E.T: 21.12.2011.
- İslamoğlu, H. A. (1993). *Pazarlama İlkeleri*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi.
- İyiler, Z. (2009). *Elektronik Ticaret Ve Pazarlama İhracatta İnternet Zamanı*. Ankara: DTP.
- Kalafat, Ö., Göktaş, Y. (2011). Sosyal ağların yükseköğretimde kullanımı: Gümüşhane Üniversitesi Facebook örneği. *International Computer and Instructional Technologies Symposium*, Elazığ.
- Kırbaş, İ. (2007) "Teknolojik Hastalık: Reklam Körlüğü", <http://www.kirbas.com/index.php?> E.T: 25.02.2012
- Kırtış, K. A., Karahan, F. (2011). To be or not to be in social media arena as the most cost-efficient marketing strategy after the global recession. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 24, 260-268.
- Kocabaş, F. ve Elden, M. (2006), *Reklamcılık: Kavramlar, Kararlar, Kurumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kutsal, A. (2006), "Google AdWords'e Gözümüz Alıştı", http://ardakutsal.blogspot.com/2006_01_01_archive.html; E.T: 01.12.2011.
- Marketing Mix.
http://www.selfhelpnetwork.wichita.edu/One%20Kansas%20documents/Facilitation%20Guide%20-%20Strategic%20Communication/Marketing%20mix_110804.doc; E.T:01.12.2011.
- Michell, K. (2006). ESOL Students On Facebook. Portland. Yüksek Lisans Tezi, Portland State University, Portland
- Mucuk, İ. (1997). *Pazarlama İlkeleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Nielsen, C. (2009), "Global Faces and Networked Places A Nielsen report on Social Networking's New Global Footprint",
http://www.nielsen.com/content/dam/corporate/us/en/newswire/uploads/2009/03/nielsen_globalfaces_mar09.pdf, E.T: 08.10.2014

- Nielsen ve Wire (2010). "Led by Facebook, Twitter, Global Time Spent on Social Media Sites up 82% Year over Year". <http://blog.nielsen.com/nielsenwire/global/ledby-facebook-twitter-global-time-spent-on-social-media-sites-up-82-year-overyear/> E.T: 22.02.12.
- Onat, F., Alikılıç, Ö. A. (2008). Sosyal ağ sitelerinin reklam ve halkla ilişkiler ortamları olarak değerlendirilmesi. *Journal of Yaşar University*, 3(9), 1111-1143.
- Pempek, T. A., Yermolayeva, Y. A., Calvert, S. L. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30, 227-238.
- Pozo, M., Manuel, C., González-Arangüena, E., Owen, G. (2011). Centrality in directed social networks: A game theoretic approach. *Social Networks*, 33, 91-200.
- Reynolds, J. (2010). "Dominos Credits Social Media Sales Growth, Marketing Magazine.
- Sayımer, İ. (2009). *Sanal Ortamda Stratejik Halkla İlişkiler Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Stephenson, Karen (2002). Quantum theory of trust: Six types of networks. *Strategy and Business Journal*, 2(11).
- Tek, Ö. B. (1999). *Pazarlama İlkeleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tellis, G. (1998), "Advertising and Sales Promotion Strategy, Addison- Wesley" <http://www.belgeler.com/blg/6r8/internet-reklamciligi>; E.T: 21.12.2011.
- Tikveş, Ö. (2005). *Halkla İlişkiler ve Reklamcılık: Temel İlkeler Uygulamalar Örnekler*. İstanbul: Beta Yayıncılık. "Turkcell Daha Fazla Tweet Kampanya Web Sitesi". <http://www.dahafazlatweet.com/intro> Erişim tarihi; E.T: 21.12.2011.
- Wells, W. D. ve diğerleri. (2006). *Advertising: Principles and Practice*. New Jersey: Prentice Hall.
- Wniner, S. R. (2009). New communications approaches in marketing: Issues and Research Directions. *Journal of Interactive Marketing*, 23(2), 108-117.
- Zuckerberg, M. (2010). "500 Million Stories". <http://blog.facebook.com/blog.php?post=409753352130> E.T: 11.02.2012.
- http://blog.nielsen.com/nielsenwire/wpcontent/uploads/2009/03/nielsen_globalfaces_mar09.pdf, E.T: 01.12.2011.
- <http://en.community.dell.com/dellblogs/Direct2Dell/b/direct2dell/archive/2009/12/08/expanding-connections-with-customers-through-social-media.aspx>, E.T: 01.12.2011.
- <http://www.marmaraweb.com/web-tasarim-blogu/472-sosyal-aglarin-gelir-modelleri.html> E.T: 20.03.2012.
- <http://rrtcpbs.fmhi.usf.edu/rrtcpbsweb/glossary.htm#S> E.T: 12.02.2012.
- <http://www.facebook.com/apps/application.php?id=4996223070&ref=s>. E.T: 03.01.2012.
- <http://www.insidefacebook.com/2007/09/13/media-companies-dont-understand-facebook/>. E.T: 03.01.2012.
- <http://blog.klinik.com.tr/facebook-linkedin-veya-twitterda-reklam-vermek.html>. E.T: 20.03.2012.
- <http://www.marketingmagazine.co.uk/news/1015431/Dominos-credits-social-media-sales-growth/>, E.T: 21.12.2011.
- <http://www.facebook.com/apps/application.php?id=14923635102&ref=s>. E.T: 03.01.2012.
- <http://www.facebook.com/group.php?gid=7637800015>. E.T: 03.01.2012.
- <http://twitter.com/#!/ucurbenipegasus> E.T: 03.01.2012.
- <http://www.mesgulsinyali.com/e-book-nr1.pdf> E.T: 12.12.2011.
- <https://foursquare.com/about/> E.T: 12.12.2011.
- <http://www.webrazzi.com/2012/01/13/google-plus-hedef-facebook-myspace/> E.T: 20.03.2012.
- <http://www.dreamgrow.com/top-10-social-networking-sites-by-market-share-of-visits-septembe-2011/> E.T: 21.03.2012.
- <http://sosyalmedya.co/linkedin-reklam-turkiye/> E.T: 21.03.2012.

THE ROLE OF BRAND EQUITY AND BRAND AWARENESS IN ATTRACTING OF NEW GRADUATED ENGINEERS IN CONSTRUCTION SECTOR IN TURKEY

Kader OSKAYBAŞ¹, Asil Selman GÜMRÜKÇÜ²

ABSTRACT

One of the conditions for sustainability of a company is to strategically attract and retain young personnel in accordance with the market rate which have received required education, who believe in the goals and aspirations of the organization and are dedicated to ensuring the success of the organization To identify these young brains and recruit them to the organization for long terms is a very difficult task especially in today's communication and fast consumer society. The aim of this study is to investigate whether brand awareness/brand equity influences the attraction of new graduated and university students in the Turkish construction sector.

Key words: Company preference, brand awareness, young graduated engineering faculties personnel

---

¹ Yrd.Doç.Dr, Maltepe Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, kaderkara@maltepe.edu.tr

² Asil Selman GÜMRÜKÇÜ, agumrukcu@enka.com

INTRODUCTION

One of the task for the managers for sustainability of their companies is to handover their positions to talented younger personnel when the time comes. Especially, in some occupations attracting and retaining innovative young brains in today's comparative market conditions has become a challenge for many companies.

There are many researches on the attracting factors on customer choice's which compares the similar product's price, capabilities, brand awareness etc , however there are limited researches regarding the factors that influence the employees decisions during the first stage of recruitment or how firms can systematically impact those factors (Barber, 1998). There is some evidence that brand equity and brand awareness (Cable & Turban, 2001; Collins & Stevens, 2002) affects job seekers' attraction to and intentions to apply to organizations.

According to Collins & Stevens, (2002) there is some evidence that recruitment activities affect job seekers' perceptions of employment brands , very little attention has been given to the potential effects of organizational brand building activities (e.g. corporate marketing and advertising). Barber (1998) proposed that there might be spillover effects of organizational marketing on job seekers' perceptions of the organization as an employer.

However, these factors have not been thoroughly researched in Turkey yet. In this respect, the aim of this study is to investigate whether brand awareness/brand equity influences the attraction of university students in the Turkish construction sector.

1.Brand Equity and Brand Awareness

An organization's efforts to recruit job seekers are similar in many ways to the organization's efforts to attract consumers to purchase their products or services (Cable & Turban, 2001). Specifically, job seekers and consumers both develop positive or negative perceptions about companies and jobs based on their exposure to messages communicated by an organization (Collins & Stevens, 2002).

Aaker (1996) defined brand equity as the positive or negative effects that the brand has on consumers' preferences and purchasing decisions of a product or service marketed under this brand.

According to Keller's (1991) definition, brand equity consists of two independent factors. The first dimension of brand equity is brand awareness, which represents the strength of a consumer's memory record for the brand (Keller, 1991). Greater awareness increases consumers' ability to identify a brand and the likelihood that the brand will be included in the consideration set (Aaker, 1996; Rossiter & Percy, 1987). The second dimension of brand equity is brand associations, defined as the memory nodes linked to the corresponding brand node in consumer's memory, which contain the meaning that the brand has for consumers (Keller, 1991). Aaker (1991, 1996) argued that brand associations facilitate the process of consumer choice –consumers are more likely to choose those brands for which they hold strong, positive associations. There are two key categories of associations – attributes (specific beliefs about the product, service, or organization) and attitudes (general feelings toward the product, service, or organization).

Based on the consumer brand equity literature Collins and Stevens (2002) identify two dimensions of employment brand equity such as awareness and associations. They define awareness as the level of familiarity job seekers hold with an organization. As with consumers, awareness of a company increases the likelihood that it will be part of the final decision set when job seekers identify premium employment opportunities. As with the brand equity literature discussed above, Collins and Stevens (2002) argue that brand associations consist of both attitudes and perceived attributes. They define attitudes as the level of general positive feelings that job seekers hold toward an organization, whereas perceived attributes are job seekers' beliefs about specific aspects of the job and the organization's work environment of the organization.

The term employer branding can be defined as "the package of functional, economical, and psychological benefits provided by employment, and identified with the employing company" (Amber and Barrow 1996, p 186). Just as consumers depend on brands differentiate the products, employer branding is used by potential employees to differentiate between employers and assist their decision making (Collins and Stevens).

The relation between the brand and the consumer can be considered as a pact. The customer is loyal and trustful while the brand guarantees a consistent quality and pricing (Esch F.-R. ,2008). What is questionable is whether a brand has the same effect on current and potential employees. Hence the question is: Does a brand also influence the employer attractiveness? (Keller, K. L. 2003)

Research has suggested that media visibility, advertising and marketing activities affect brand equity. Advertising is positively related to consumers' awareness, attitudes (Cobb-Walgren et al., 1995), and associations (Boulding et al., 1994). Marketing activities such as social responsibility projects and differentiation positively affect corporate brand equity (e.g. Upshaw, 1995; Dowling, 2001).

Previous research on brand awareness has provided evidence that job seeker's perceptions of an organization as employer are positively related to job seeker's intention to apply (e.g. Collins & Stevens, 2002; Gatewood et al., 1993).

As observable above, these concepts have been introduced in the last 25 years to the business world, and they are very recent and are still not prevalent in Turkey. The importance of branding is on the rise in Turkey and, companies are gaining momentum towards this investment.

In the world there are different types of researches done to identify the brand equity. Recently in 2013 a research was conducted in Turkey by a British consulting company "Brand Finance" to identify "Turkey's Most Valuable Brands". According to the results, the most valuable brand in Turkey was Turkish Telecom 2,380 billion dollars.

Table 1: Year 2013 Turkey's Most Valuable Brands according to "Brand Finance" research

Ranking 2013	Brand Name	Brand Value 2013 (M usd)
1	TURKTELEKOM	\$ 2,380
2	AKBANK	\$ 2,121
3	İŞ BANKASI	\$ 2,061
4	TURK HAVA YOLLARI	\$ 1,800
5	GARANTİ BANKASI	\$ 1,579
6	TURKCELL	\$ 1,497
7	ARÇELİK	\$ 1,455
8	BİM	\$ 1,391
9	ANADOLU EFES	\$ 1,272
10	YAPI KREDİ BANKASI	\$ 1,117
11	PETROL OFİSİ	\$ 1,075
12	HALK BANKASI	\$ 1,063
13	FORD OTOMOTİV	\$ 955
14	VAKIFBANK	\$ 829
15	ENKA	\$ 731
16	MİGROS	\$ 680
17	OPET	\$ 674
18	ÜLKER BİSKÜVİ	\$ 652
19	VESTEL ELEKTRONİK	\$ 412
20	ŞİŞE CAM	\$ 405

With the growing economy, the importance of brand equity and investment on branding is increasing in Turkey. However, Turkish companies still have considerably less brand equities compared with the market values of the companies.

1.1 Brand Equity and Brand Awareness in Construction Industry in Turkey

The Turkish construction and contracting industry is one of the leading industries in Turkey. Every year several Turkish construction/contracting companies ranking in the Top 250 international contractors lists (ENR List <http://enr.construction.com/toplists/top-global-contractors/001-250.asp>); which makes the Turkish construction/contracting industry the world's in top 5 countries list. Not only internationally abroad, also as a emerging country in Turkey, construction companies has a remarkable role for Turkish economy. However comparing with the economical size and significance of construction industry in Turkey, construction companies investment's on brand awareness are very minor. This is also not because the companies oversee this value but rather because this is the nature of industry. As a result, the construction companies' effort to administer employer branding is very minor compared to employer branding of finance or production companies.

Major domestic construction companies which work inside Turkey are mainly build and marketing the residential/ office buildings and the brand name awareness plays a serious role for their marketing activities. Therefore recently the brand equity and brand awareness importance have been recognized by these companies. Promotions and advertising during marketing activities of these major domestic construction companies increases popularity of their brand name and brand awareness inside the country.

For the international contractors which are focused on foreign markets, brand awareness in Turkey plays a role mainly for attracting talented younger personnel for its international Projects. As of today, these companies have not invested for brand awareness owing to reasons such as:

- i) promoting or improving brand awareness is both expensive and time consuming
- ii) domestic brand awareness has no/ or minor influence on international contracts.
- iii) the Construction market had not boomed as it has today, there were not many opportunities for high qualified talented personnel in Turkey.
- iv) required high qualified personnel for projects abroad were easily attracted with the salary benefits offered in foreign currency, without any effect of the brand name of the companies.

However, in recent years the conditions have changed and international contractors are facing challenges. They are still attracting the new graduated personnel, but sometimes have difficulties retaining qualified ones. This is a clear indication that to attain sustainable growth, international contractors need to adopt a new strategy in attracting and retaining high qualified personnel in the near future.

1.1.1 Profile of Engineers in Construction Business in Turkey

For construction industry the main requirement as human capital are white color staff which are engineers, technician and supervisors and blue collar staff which are Foreman, different trade laborers operators. The main sources for white color staff are the Universities.

In Turkey over 120 universities have Engineering Faculties and with 75.000 engineer graduates every year. Even though this number seems high and sufficient when we compare it can be observed that it is not in the required level. In EU the ratio of engineers in the working population is at an average of 2.14% (Sak Guven, Radikal 2013). This ratio varies within the EU, as such average in Germany is higher at 3% and in Spain less than 1,5%. The same figure for one of the most developed Asian countries, namely North Korea is at 3% similar to Germany. The ratio of engineers in the working population for Turkey is 0.94%.

Notwithstanding the fact that the population of Turkey, Germany and Korea are at the same level (75 000 000- 80 000 000 persons) and that the number of annually graduated engineers are similar (75 000 graduates/annually) the ratio of engineers in the working population in Turkey is 3 times less than Germany /Korea (0,94% vs 3%).

Research indicates that this discrepancy is due to graduate engineers in Turkey not being able to find jobs to match their own professions, and also because graduate engineers prefer to work in other jobs rather than their own professions.

If we look deep in construction industry, in Turkey every year 10.800 civil engineering students are admitted to 279 different education programmes, in 104 universities. Besides civil engineers, over 25.000 other engineers such as mechanical, electrical engineers are graduating every year who mainly seek jobs in the construction sector.

2. Research

The recent researches prove that even though salary is a significant factor in company selections, employee engagement is not all about financial compensation. There are many non-monetary programs employers can adopt to help improve the morale and productivity.

In 2013, US based HR services and staffing company Randstad, conducted a research on 3,282 adults aged 18 and older who are currently employed full time in US. Nearly all of those polled (96%) mentioned the importance of brand equity and reported that it would be important for their new company to have a good reputation among its employees, while nearly as many (86%) say it is important to have a good reputation in their community. Additionally, 68% of respondents believe their new company should invest in corporate social responsibility efforts.

On another research by Ernesto Dal B'ò Frederico Finan Mart'ın A. Rossi ,shows that offering higher wages attracts individuals with higher previous earnings, and who have both higher IQ and more desirable personality traits, as measured by public service motivation tests. Overall these findings highlight the importance of financial incentives in not only attracting qualified individuals but also inducing them to work in hard-to-fill positions.

A further research by Chandler McLeod (2007) with 2,186 job seekers and 436 HR professionals across Australia indicated a difference between what job seekers wanted and what HR professionals thought made their organization attractive to prospective employees The ten most attractive employer attributes listed by job seekers were:

- an employer's reputation for looking after and valuing employees

- challenging and/or engaging work
- training and development
- a fun, positive and vibrant working environment
- career development and progression
- an attractive salary or financial incentives
- recognition of performance
- understanding the importance of family or life outside work
- fair pay for a fair day's work
- definitive and strong company values.

The most apparent differences were that employers ranked recognizable company brand, challenging and engaging work, and strong company values much higher than did employees. Employees ranked a vibrant and positive work environment, attractive salary and other financial incentives, performance rewards and recognition, fair pay for a fair day's work and a manager they liked much higher than employers did.

On a further note, no similar researches which identify attractive employer attributes by job seekers were found in Turkey which can be referenced in this Project.

Therefore, in the questionnaire which was prepared for this project, the main attraction factors were kept similar to factors referred to above international researches. These were: Salary & Economical benefits, Working Location, Title, Brand Awareness/Brand Equity, Career planning.

2.1.Methods

Participants for the study were selected from engineering faculties of Universities in Istanbul. The questionnaires were completed by a total of 130 University Engineering Faculty students in from YTU (Yıldız Technical University), ITU (Istanbul Technical University) and BU (Bosphorous University) in Istanbul during the period 10 April 2014-03 May 2014.

The tool used for the research method was a questionnaire (refer to annex 1). A questionnaire (refer to appendix 1) which was containing 9 (nine) questions, prepared used as a data collection method for the research.

Questions No.1-No.4 were questioned individual's aims and knowledge for job selection. Questions No.4-No.9 were related with the individual's selection criteria for their first job application and influence of brand awareness. Main findings were analyzed with the results of these 5 questions.

2.2.Result Findings and Discussion

The collected data was grouped and analyzed based on percentages. Along with brand awareness; Salary, Work location, Offered work title, Offered contract duration and Offered career plan were the other influences included in the questionnaire.

2.2.1.Statistical Data

Under question 1 and 2 of the questionnaire, respondents were asked to indicate if they possess enough information about their future works possibilities and options and where this information is obtained. The results indicated that 60% of the respondents, in their own opinions, possess adequate information on future works possibilities and 44% of the respondents obtained this information from Universities.

Results provided by the respondents for question 1 and 2 are reflected below.

Q1 -Do you have enough information for your future possible work options conditions?

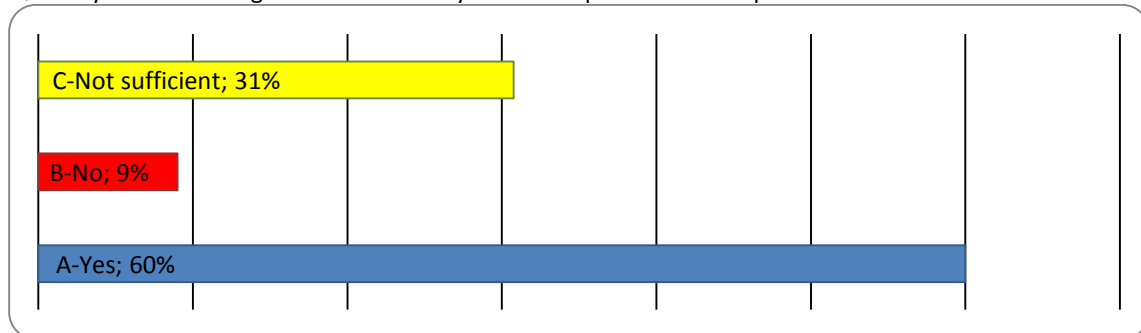

Figure no 1: Answer for Question no 1 in the questionnaire

Q2-From where is this information obtained?

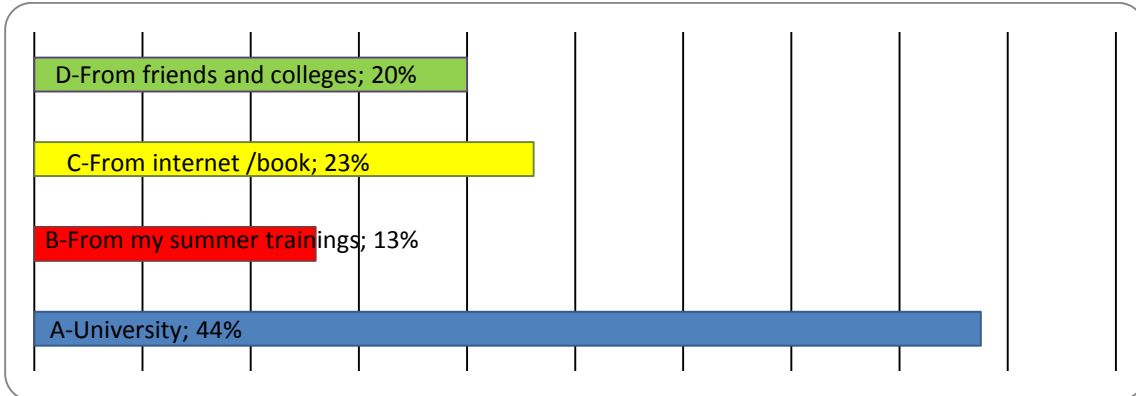

Figure no 2: Answer for Question no 2 in the questionnaire

The aim of the next question (Q3) was to understand which type of jobs the respondents prefer. The results indicated that 68% prefer their jobs to be in design engineering and 17% prefer marketing and finance. Results provided by the respondents for question 3 is reflected below.

Q3-What type of work do you prefer?

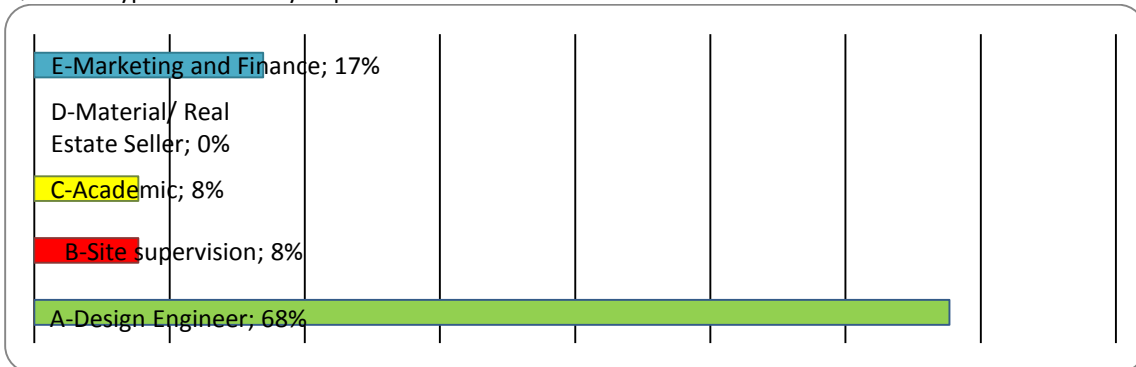

Figure no 3: Answer for Question no 3 in the questionnaire

Under question 4 of the questionnaire, factor which plays a major role in the students' first job selection was questioned. 40% of the respondents indicated that future career planning is the first factor considered whereas salary was only considered a first factor by 22 % of respondents.

Q4-Which of the listed conditions affect the major role on your first job selection?

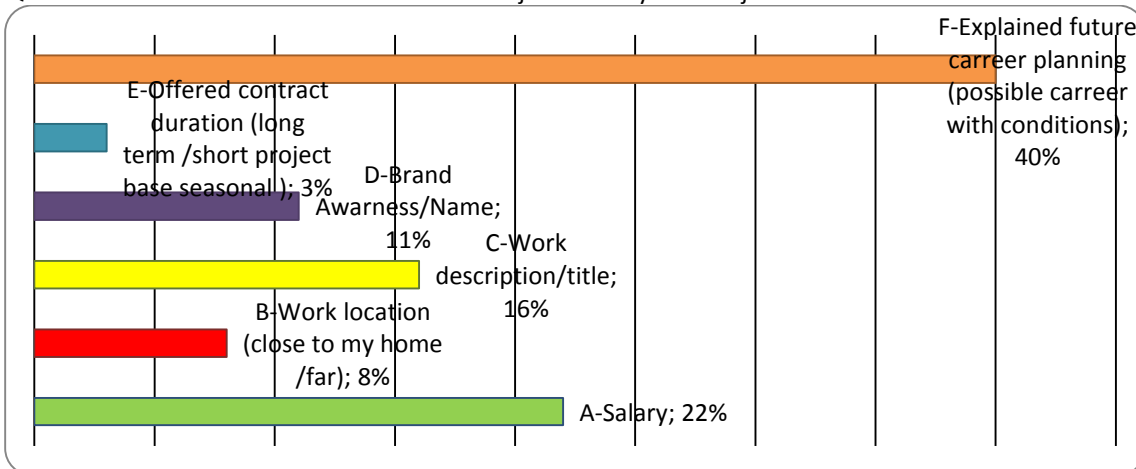

Figure no 4: Answer for Question no 4 in the questionnaire

Under question 5, major 2nd and 3rd factors in the students first job selection was questioned. Responses were evaluated together with questions 4&5. Accordingly, salary was indicated by respondents as the major factor with 24% followed by future career planning 22% , work description /work title 22% respectively.

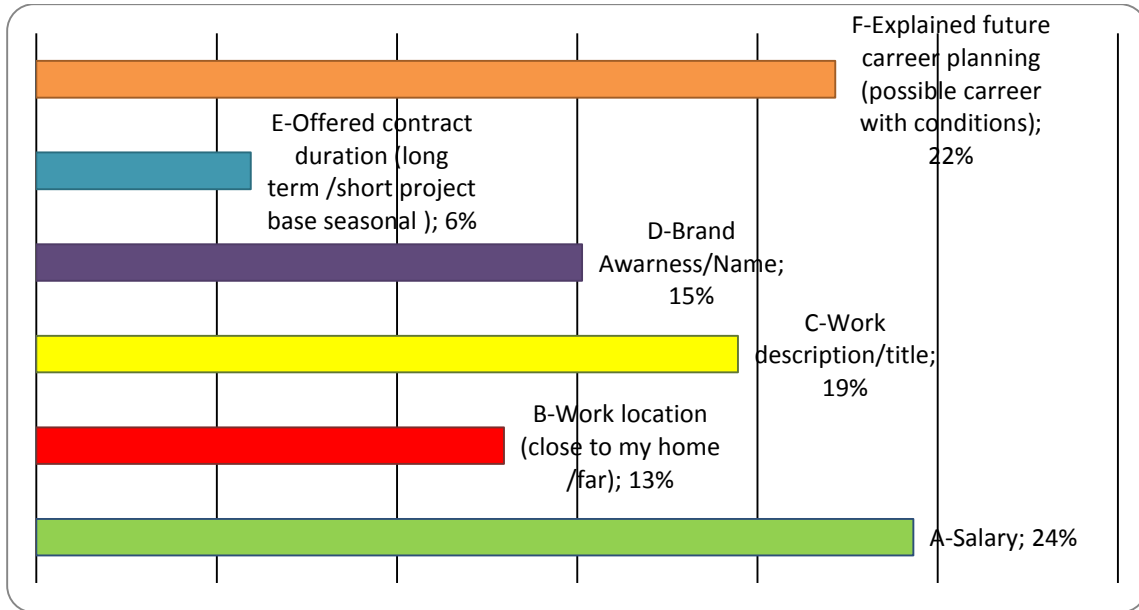

Figure no 5: Combined Answers for Question no 4&5 in the questionnaire

Results for these 2 questions showed that only 15% of respondents considered brand awareness/name as one of the top 3 main factors for their first job selection. According to these results, 15% of respondents who considered brand awareness/name were ranked on 4th place after salary(24%), career planning (22%), work description /title (19%).

Additionally, companies which offer long term career possibilities are of significant importance to university students and has a similar priority to salary benefits.

Under question no 6 and no 7, respondents revealed that work location (34%) and contract duration (28%) for the job are considered the items which students regard as having the least effect on their first job selections.

Answers to the question 8 and 9: “If you believe that your decision might change after 5 years experience which of the previous conditions would affect a major/minor role on your first decision for job selection “ revealed that effect of salary increased from 22% to 40% with respect to question No. 4 where first factor was asked.

Even the effect of work location decreased from 44% to 31% as the least effective factor. This decrease shows that with experience individuals become more selective for work locations.

Conclusion

During the research for this project, the availability of previous studies on the topics of brand equity, brand awareness and their effects on Turkish markets were insufficient. The available resources in Turkey were focused on company rankings based on brand value – brand awareness. Additionally, there was some research on the effects of brand awareness on consumers in Turkey, but no research was available for the effects on employees.

In order for corporate companies to evaluate the importance of brand awareness and brand equity on employee attraction, the number of researches needs to be increased in Turkey.

The result of this study suggests that contrary to previous indications and researches in other countries on the similar topic “effect of brand awareness on employee attraction”,

- the effects of brand awareness on employee attraction in Turkey are low in general.
- In Turkish construction industry the companies with little or no corporate brand awareness still can be attractive for new graduated engineers with offering higher salary.
- Two HR management topics; “Career planning” and “job title” are come forward as the result of the research on employee attraction in Turkey. This proves that young engineers pay attention for structured career planning, which means they want to know, when, how and what he will gain as a result of his commitment to the company. Companies can prepare a career planning for their organizations to become more attractive for young engineers.
- Salary is the main factor on employee attraction in Turkey. Much higher effect on attraction of employees than brand equity/brand awareness in Turkey similar to other countries.

As a final note; in future more research in Turkey needs to focus on the effects of brand awareness on employee attracting.

References

- Aaker, D.A. (1991). *Managing Brand Equity*. New York: The Free Press
- Aaker, D.A. (1996). *Building Strong Brands*. New York: The Free Press.
- Ambler, T. & Barrow, S. (1996). The employer brand. *Journal of Brand Management*, 4, 185-206.
- Barber, A. E. (1998). *Recruiting employees: Individual and organizational perspectives*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Boulding, W., Kalra A., Staelin R. and Zeithaml V. (1994) A dynamic process model of service quality: From expectations to behavior intentions, *Journal of Marketing Research* 30(February).
- Brand Finance , http://brandirectory.com/league_tables/table/turkey-100-2013
- Cable, D.M. & Turban, D.B. (2001). Establishing the dimensions, sources and value of job seekers' employee knowledge during recruitment. *Research in Personnel and Human Resources Management*, .
- Cobb-Walgren, C. J., Ruble C. A., & Donthu N. (1995) Brand equity, brand preference, and purchase intent. *Journal of Advertising* 24: 25-40.
- Collins, J. C. & Stevens, K. C. (2002). The Relationship between early recruitment-related activities and the application decision of new labour-market entrants: a brand equity approach to recruitment. *Journal of Applied Psychology*, 87 (6),.
- Dowling, G.R.(2001),*CreatingCorporateReputations±IdentityImage, and Performance*, Oxford University Press, Oxford.
- Esch, FranzRudolf (2008), *Strategie und Technik der Markenführung* (3. ed.). München: Vahlen
- Gatewood ,R.D.,Gowan,M.A.,and Lautenshlager,G.J (1993) Corporate Image Recruitment Image, and Initial job choice decisions, *Academy of Management Journal* vol 36 no 2
- Keller, Kevin Lane . (1991). Conceptualizing, measuring, and managing customer-based brand equity. *Journal of Marketing*.
- Keller, Kevin Lane, 2003. *Building Customer-Based Brand Equity: A Blueprint For Creating Strong Brands*. Marketing Science Institute Working Paper Series 2001, Report No. 01-07.
- Rossiter & Percy, (1987), *Advertising and promotion management* McGrawHill New York, N.Y.
- Sak Guven, Radikal , 15 January 2013 , http://www.radikal.com.tr/yazarlar/guven_sak/turkiyede_muhendisler_ne_is_yapiyor-1116908
- Upshaw, L. B. 1995. *Building brand identity: A strategy for success in a hostile marketplace*. NewYork.

BULDAN DOKUMALARININ KULLANIM ALANININ ARTTIRILMASINA YÖNELİK BİR UYGULAMA ÇALIŞMASI

Emine UTKUN¹, Melek ARPACI GÜNDOĞAN²

ÖZET

Ülkemizde Denizli ilinin Buldan ilçesi, kendisine has el dokuması kumaşlarından imal edilen, ev tekstili ve dış giyim mamulleri ile özdeşleşmiştir. Geçmişte burada kaftan, gömlek, gelinlik, üstlük, peştamal gibi ürünler üretilirken, günümüzde çağımızın giyim şekline uygun olarak fakat yine aynı özgünlük ve kalitede bluz, gömlek, elbise, şal, kravat, peştamal gibi ürünler üretilerek satışa sunulmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, halen yörenin ticaretinde önemli bir yere sahip Buldan dokumalarının günümüzdeki kullanım alanını zenginleştirmeye yönelik yaratıcı çalışmalar sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Buldan dokumaları, giysi tasarımı, Buldan.

AN APPLICATION STUDY AIMED AT IMPROVING THE USAGE AREA OF BULDAN WEAVING

ABSTRACT

Buldan city of Denizli state in our country is identified with the home textiles and outerwear items which are manufactured from its unique hand woven fabrics. While the products such as caftan, shirt, wedding dress, robe and loincloth were manufactured here in the past, the products such as blouse, shirt, dress, scarf, tie and loincloth are manufactured and sold today in accordance with the age's clothing style but with the same originality and quality.

The aim of this study is to present creative works intended for enriching the current usage area of Buldan weaving, which still has a very important place in the trade of the region.

Keywords: Buldan weaving, clothing design, Buldan.

---

¹Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, eutkun@pau.edu.tr

²Öğr. Gör., Pamukkale Üniversitesi, marpaci@pau.edu.tr

Giriş

Anadolu'da, Denizli ve çevresi dokumacılığın sürekli geçim kaynağı olduğu merkezlerden bir tanesidir. Denizli dokumacılığının ana merkezlerinden birisinin de Buldan ilçesi olduğu bilinmektedir.

Buldan el dokumacılığının geleneksel özelliklerinden olan ev-atölye birlikteliği, Orta Çağ zanaat üretimini andırır biçimde günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Dokuma tezgâhı, genellikle avlunun bir köşesine veya evle bitişik bir ek uzantıya yerleştirilmiştir. Ev-atölye-aile iç içeliğinin olduğu bu yapı son yıllarda değişmeye başlamıştır. El dokumacılığın nesilden nesile aktarılmasında ev-atölye-aile iç içeliğinin katkısı büyüktür (Buldan Kaymakamlığı Resmi Web Sayfası, 2013).

1955'te gelişen tekstil sanayi, küçük el sanatları şeklindeki dokumacılığa darbe vurunca, teknoloji karşısında dokumacılar kişisel kurtuluşu makineleşmede bulmuşlardır. Bu dönemden sonra, el tezgahlarında hızla azalma başlamış ve otomatik tezgah sayısı da giderek artmıştır (Atalayer, 1980).

2009 yılında yapılan bir envanter çalışmasına göre ilçede 45 adet el dokuma tezgahı, 127 adet yarı otomatik dokuma tezgahı ve 102 adet otomatik dokuma tezgahı çalışır durumda faaliyet göstermektedir (Ertuğrul ve Utkun, 2009).

Buldan bezi uzun süreli kullanımlarda bile özelliğini ve niteliğini kaybetmemesi, aynı zamanda kimyasal malzemeler içermemesi dolayısıyla sağlıklı ve doğaldır. Dokuma tekniğine göre Buldan bezi, temel dokuma örgülerinin en basit ve sağlamı olan, bez ayağı dokuma örgüsündedir. Genellikle çok bükümlü ipliklerin atkı olarak kullanıldığı Buldan bezinde, hem atkı hem de çözgü ipliklerinin çok bükümlü olduğu örneklerde vardır. Dokuma; karakteristik, buruşuk yapısını, sıcak, sabunlu suda yıkanmasından sonra kazanır. İpliklerin büküm oranına göre eni daralan dokumanın, buruşuk yapısı ile vücut arasında hava kaldığı ve kumaş vücuda yapışmadığı için ısı yalıtımı sağlar. Bu nedenle Buldan bezi genellikle iç giyimde kullanılmıştır (Uğurlu ve Uğurlu 2006).

Aynı zamanda Buldan bezi yüksek bükümlü iplikle dokunduğu için esnektir, vücudu sarar, yapısındaki kıvrımlar arasında hava boşlukları giysinin serin tutmasını sağlar ve sağlığa uygundur. Buldan bezi, yapısından dolayı "Buldan bükülüsü" adını almaktadır.

Bu çalışma kapsamında, halen yörenin ticaretinde önemli bir yere sahip Buldan dokumalarının günümüzdeki kullanım alanını zenginleştirmeye yönelik yaratıcı çalışmalar sunulmaktadır.

Buldan Dokumalarından Üretilen Tasarımlar

Bu bölümde Buldan dokumaları kullanılarak tasarlanan ve üretimleri gerçekleştirilen yedi adet modele ait resimler, teknik çizimler ve analizler verilmektedir.

Birinci tasarım omzunda altın renginden payetlere sahiptir. Belindeki geometrik şekillerden oluşan kemeri arkaya doğru uzanmaktadır. Bele kadar oturan bu modelin etek kısmı bol volanlarla, vücudu sarmaktadır. Yakası V yakalı bir modeldir (Şekil 1).

Arka da ise V yaka gelen model, zincirlerle karşılıklı tutturulmuştur. Öndeki kemerin ipi, arkada fiyonk şeklinde bağlanmıştır. Öndeki volanlı etek kıvrımları arkada da devam etmiştir.

Şekil 1: Model 1

İkinci tasarımda düz straplez elbise üzerini atılan bolero, çeşitli nakışlardan oluşmaktadır. Bolero V yakalıdır. Kolsuz olan boleronun özelliği, omuzdan dar başlayarak bele doğru açılan kumaşıdır. Simetrik bir tasarımdır. Arkada ise simetrik nakışlar yer almaktadır. Elbise düz kesimiyle dizlere kadar uzanmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Model 2

Üçüncü tasarımda sadelik ön planda olup, pul işlemeyle süslemesi yapılmıştır. Önde ilk göze çarpan işleme detayı olurken, arkada ilk göze çarpan ise kemerin fiyonk şeklindeki halidir (Şekil 3).

Simetrik bir modeldir. Diğer tasarımlarda olduğu gibi bu tasarım da tamamen Buldan bezinden üretilmiştir. Etek ucunda hazır dantel şeritlerden yararlanılmaktadır. Kolsuz olan bu modelin, sırt dekoltesi dikkat çekmektedir. 'V' şeklinde olan sırt dekoltesi, etek ucunda kullanılan dantel şeritlerle oluşturulmuştur. Elbise boyu ise dizlere kadar uzanmaktadır.

Şekil 3: Model 3

Dördüncü tasarım asimetrik ve askılı bir modeldir. Etek ucu kalçanın aşağısından başlayıp, dizin hizasına kadar uzanmaktadır. Kalp şeklindeki yakası, şeritlerle süslenmektedir. Belindeki kemer yanda fiyonk yapılarak birleşmektedir. Arka üst bedeni ise yine asimetrik olup, şeritlerle süslenmiştir (Şekil 4).

Şekil 4: Model 4

Beşinci tasarım iki zıt rengin aynı anda kullanılmasıyla oluşmaktadır. Bu renkler ön ortasından birbirinden ayrılmaktadır. Model ön ve arkada aynı görünüme sahiptir. Etek ucu asimetrik olup, çapraz şekilde birleşmektedir. Bel oyuntusunu sağlamak amaçlı bele kemer tasarlanmıştır. 'V' yaka olup, yaka kenarlarına şerit süsleme yapılmıştır (Şekil 5).

Şekil 5: Model 5

Altıncı tasarım asimetrik bir modeldir. Yakası bisiklet yakadır. Kollu olan bu modelin, orta kısmı dalgalı tasarlanmıştır. Bu da giysiye hareket kazandırmaktadır. Süsleme amaçlı hazır çiçekler kullanılmaktadır. Yan dikişin hizasına fermuar eklenmiştir. Arka kısmı ise daha sade ve düzdür (Şekil 6).

Şekil 6: Model 6

Yedinci tasarımın modeli tulum şeklindedir. 'V' yaka olarak tasarlanmıştır. Sağ yandaki nakış işlemesi, süsleme amaçlı kullanılmaktadır. Beldeki kemer papatyalı bir desenden oluşturulmuştur. Tasarımda bolluk ön plandadır. Paça boyu ayak bileğine kadar uzamaktadır (Şekil 7).

Şekil 7: Model 7

Sonuç

Buldan dokumalarının kullanım alanlarının arttırılarak ekonomiye kazandırılması ile ilgili çalışmalar ülkemiz ekonomisi açısından büyük öneme sahiptir. Bu tarz yöresel kumaşların, mevcut tasarımlardan farklı tasarımlara ve yeni yorumlara ihtiyacı vardır. Bu çalışma kapsamında yedi adet modern giysi tasarlanmış ve üretilmiştir. Üretilen giysilerin ise gerek Buldan'da gerekse Denizli'de düzenlenen farklı defileler aracılığıyla tanıtımı sağlanmıştır.

Kaynakça

Buldan Kaymakamlığı (2014). Resmi Web Sayfası: www.buldan.gov.tr, Erişim: Ağustos 2014.
Ertuğrul, İ., Utkun, E. (2009). *Buldan Tekstil Sanayiinin Gelişimi ve Envanter Araştırması*. Bursa: Ekin Yayınları.

Atalayer, G. (1980). *Buldan Dokumaları*. İstanbul: Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi.

Uğurlu, A., Uğurlu, S.S. (2006). Yörenin Kültürel Kimliği Olarak Buldan Bezi. *Buldan Sempozyumuna Sunulmuş Bildiri, Denizli*.

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN GÖRSEL SANAT ETKİNLİĞİ UYGULAMALARINI DEĞERLENDİRMESİ

Banu ÖZKAN¹, Figen GİRGIN²

ÖZET

Okul öncesi eğitiminin amaçlarından biri çocuğun yaratıcılığının geliştirilmesidir. Yaratıcılığın geliştirilmesinde sanat eğitimi programlarının önemli bir yeri vardır. Sanat; kişinin duygu ve düşüncelerini en iyi ifade ettiği bir yoldur. Sanat eğitimi insana çocukluktan başlayarak akıl yürütme, yaratıcılığını geliştirme, hayal kurma, problem çözme, el, zihin ve göz koordinasyonu geliştirme, gibi becerileri kazandırır. Okul öncesi dönemde çocuklarda sanatsal yaratıcılığı geliştirmede okul öncesi öğretmenin rolü büyüktür. Bu nedenle bu araştırmada, okul öncesi öğretmenlerinin görsel sanat etkinliklerine programlarında yer verme düzeyleri ve bu etkinlikleri uygularken kullandıkları yöntemler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya 2013-2014 öğretim yılı bahar döneminde, İstanbul ili Kadıköy ve Beşiktaş ilçelerinde görev yapan 51 okul öncesi öğretmeni katılmıştır (N=51). Öğretmenlere araştırmacılar tarafından hazırlanan bir anket uygulanmış, ayrıca öğretmenlerden 10 tanesi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Anketten elde edilen verilerin yüzde frekans dağılımlarına bakılmış, görüşmelerden elde edilen veriler ise, nitel veri analizi ile yorumlanmıştır. Sonuç olarak, öğretmenlerin %76,5 inin görsel sanat etkinliklerine her gün yer verdikleri, %52,9 unun en çok boyama çalışmalarını tercih ettikleri, ve %47,1 inin bu etkinliklerde anlatım yöntemini kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenler, görsel sanat eğitiminin çocukta psikomotor becerileri ve yaratıcılığı geliştirdiğini, lisans eğitimi boyunca aldıkları sanat eğitimi derslerinin yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Anahtar Sözcükler: Görsel sanat eğitimi, okul öncesi öğretmeni, okul öncesi eğitim

EVALUATION OF VIRTUAL ART ACTIVITY APPLICATIONS BY PRESCHOOL TEACHERS

ABSTRACT

One of the aim of preschool education is to improve creativity of children. Art education programmes have an important part to improve creativity. Art education bring to child, reasoning, improving creativity, problem solving, improving hand-eye coordination from childhood. In preschool term preschool teacher have an important role to improve creativity. Therefore, in this study, teachers sequence of art education, and methods and techniques that they use. 51 teachers are participants. They work in İstanbul Kadıköy and Beşiktaş, in 2013-2014 spring term (N=51). The percentage and frequency distributions were examined in terms of statistical techniques and the results of interwievs were examined with qualitative techniques. As a result, %76,5 of teachers give place to art activities everyday. % 52,9 choose painting activities. %47,1 use expression method. Also, teachers think that art education improves psychomotor skills and creativity, art education during undergraduate is inadequate.

Key words: Virtual art education, preschool teacher, preschool education.

---

¹Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi ABD, banuozkan@marmara.edu.tr

²Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Resim Öğretmenliği ABD ffff_g@hotmail.com

GİRİŞ

Okul öncesi eğitiminin amaçlarından biri çocuğun yaratıcılığının geliştirilmesidir. Yaratıcılığın geliştirilmesinde sanat eğitimi programlarının önemli bir yeri vardır. Sanat; kişinin duygu ve düşüncelerini en iyi ifade ettiği bir yoldur. Sanat eğitimi insana çocukluktan başlayarak akıl yürütme, yaratıcılığını geliştirme, hayal kurma, problem çözme, el, zihin ve göz koordinasyonu geliştirme, gibi becerileri kazandırır.

Herbert Read'e göre eğitimde en önemli hususlardan biri psikolojik yönelişleri ve ruhsal tutumları bilmektir. Read'e göre, estetik duyarlılığın eğitilmesi eğitimin en önemli ve en temel görevlerinden biridir. O'na göre, şiir, yazı, müzik, vb. tüm anlatım ve ifade tarzları estetik eğitimin kapsamına girer. Read'e göre, bilincin, zekanın, yargılama ve akla vurma güçlerinin dayalı olduğu tüm duyum ve duygular, dış dünya ile uyumlu bağlantı ve ilişkiler içine konulabilirse bütünleşmiş bir kişilik oluşabilir. Read'in bu ifadesinden de anlaşılacağı üzere, sanat eğitimi yalnızca görsel ve plastik alandaki eğitimi değil, tüm ifade tarzlarını kapsayan bir eğitimidir (San, 1977:5). Kırıçoğlu (2005:99)'na göre: "*Çevreyle ilk tanışma, görme, algılama, adlandırma ve düzenleme ile başlayan sanat eğitimi daha sonra ürün verme, üründen tat alma olarak gelişir*"

Etkili bir sanat eğitimi için, sadece programların geliştirilmesi, mekanların düzenlenmesi yeterli değildir; bunu uygulayacak öğretmenlerin sanat eğitimi konusunda gerekli bilgi ve donanıma sahip olmaları da gerekmektedir. Bu süreçte, sanat eğitimcisinin belli bir amaç doğrultusunda yetiştireceği bireylerin büyüme ve gelişim özelliklerini iyi bilmesi gerekmektedir.

Çocukluk dönemi insanın en fazla değişim gösterdiği dönemlerdendir. Bu gelişim süreci içinde çocuk sadece bedensel, duygusal, düşünsel olarak değil; yeni değerler, kavramlar oluşturma bakımından da değişim gösterecektir. Öğretmenin görevi, bu süreci izlemek ve çocuğun gelişimine uygun etkinliklerde bulunmak olacaktır.

Sanat ve çocuk birbirini tanımlayan sürekli değişen ve gelişen dinamik bir olgudur. Çocuğun sanatsal etkinlikleri onun bir çeşit düşünme dilini oluşturur. Hiçbir zaman iki çocuk birbirine benzeyen özellikler göstermez. Her biri gelişimsel, bilişsel, duygusal ve algılama gibi bireysel farklılıklar gösterir ve çevrelerine farklı bakış açılarıyla yaklaşarak yorumlarlar. Bu nedenle sanat etkinliklerinde yetişkinlerde olduğu gibi psikolojik bazı karakteristik özellikler gösterirler. Dolayısıyla çocuklar bu özelliklerini belli bir yaşa gelinceye kadar gizleme gereği duymazlar (Artut, 2002).

Artut (2002)'ye göre, Okul öncesi eğitimcilerinde bulunması gereken özellikler ise şunlardır:

- Alanında yetkin, sabırlı, dikkatli, aktif ve yaratıcı olmalıdır.
- Pratik düşünceli, esprituél ve anında karar verebilecek güce sahip olabilmelidir.
- Mesleğinin önemimin mutlaka farkında olmalıdır.
- Kendisinin eksikliklerini, yeterliliklerinin bilincinde olup benlik kavramı gelişmiş düzeyde olmalıdır.
- Çocukların düzeylerine uygun sanatsal, özgün, yaratıcı etkinlikleri üretecek, oluşturabilecek birikim ve yetkinliğe sahip olabilmelidir.
- Çocukların resimsel gelişim özellikleri, düzeyleri ve bireysel ayrılıkları konusunda bilgili olmalıdırlar.
- Çocuk etkinliklerinin sergilenmesinde seçici olunmamalı, asla ayırım yapılmamalı, başkalarında farklı olan yetenek ve bireysel özelliklerin ortaya çıkarılması ve buna bağlı olarak da çocukta güven duygusunu geliştirmelidir.

Sanat eğitimcisi, çocukların yaşamları, davranışları; duyu ve duyumların etkileşimi; bireyin olgunlaşma süreci, çevreden, toplumdan nasıl etkilendiği hakkında bilgi sahibi olmalıdır(San, 1977:146). Amaca doğru ve etkin ulaşmanın yolu da, eğiteceğimiz bireyin büyüme ve gelişme süreci içinde şekillenen sanatsal gelişim sürecinin iyi bilinmesinden geçmektedir.

Çocuk resimlerinin sistematik bir gelişme çizgisi izlediğine ilk dikkati çeken kişi, bu resimlerin kendi kuralları içinde basitten karmaşığa doğru organik bir biçimde geliştiğini söyleyen Gustaf Britsch'tir. (Britsch, 1926, Akt.Kırıçoğlu, 2005:75).Arnheim'e göre ise çocuk resimlerindeki bu sistematik gelişme algısal bir olgudur ve çocuk bildiğini değil, gördüğünü çizer (Arnheim, 1960, Akt.Kırıçoğlu, 2005:75).

Çocuk resimlerinin ortak karakteristik özellikler göstermesinin nedenleri, çocukların büyürken karşılaştıkları sorunların çözümünde bazı ussal süreçleri kullanmalarındandır. Konuşma ve yürümede olduğu gibi, resimlerde de çocuklar benzer sorunlara benzer çözümler bulurlar (Kırıçoğlu, 2005).

Sanat eğitimcisi Victor Lowenfeld de çocuğun evrelerini gelişimin doğal bir sonucu olarak görür ve ussal gelişim, kimlik sorunu ve yaratıcılığın, bu gelişmenin sağlıklı olmasıyla paralel olduğu görüşündedir. (Lowenfeld, 1965, Akt.Kırıçoğlu,2005:75). Çocuğun gelişim evreleri konusunda en sistematik ve en fazla kabul gören yaklaşım Lowenfeld'inkidir. Lowenfeld'in gelişim evre sıralaması şöyledir:

- 1.Karalama Evresi (2-4 yaş)
- 2.Şema Öncesi Evre (4-7 yaş)
- 3.Şematik Evre (7-9 yaş)
- 4.Ergenlik Öncesi Evre (9-11 yaş)

- 5.Mantık Çağı (11-13 yaş)
6.Ergenlik Krizi (13 yaş ve sonrası)

Herbert Read ise çocuk resimlerinin Lowenfeld'in öngördüğü gibi sistematik olarak geliştiğine inanmaz. O'na göre çocuk resimleri, çocuğun sahip olduğu kişilik ve huy özellikleri ile şekillenmektedir (Read, 1965, Akt.Kırıçoğlu, 2005:75). Read, çocuk resimleri üzerinde yaptığı incelemelerin ardından, çocuk resimlerini 12 tipe ayırmıştır. Bunlar: Organik, Lirik, İzlenimci, Ritmik örüntü, Dokusal form, Şematik, Dokusal, Dışavurumcu, Sıralayıcı, Bezeyici ve Yazısaldır (San, 1977:118).

Piaget (1953, Akt. Kırıçoğlu, 2005:56)'e göre: "Resim yapmak çocuk için simgesel bir oyundur. Çocuğun bu oyunda ortaya koyduğu şey, onun duygusal ve düşünsel yaşamıyla ilgili imgeleridir. Çocuğun uyum sağlaması gereken toplumsal, nesnel gerçekler dünyası ile, çelişkileri, istekleri, sevinç ve tedirginlikleriyle bir iç dünyası vardır. Birinciyi ortak anlatım aracı olan dil ile anlatabilen çocuk, ikinciyi bu dil ile anlatamayabilir. Bu nedenle çocuğun çocuk sanatı olarak adlandırılan-ki kesinlikle sanat değildir- bu ilk kendiliğinden simgesel anlatımları çevreyi, toplumu, kısaca nesnel gerçekleri benimseme ile egonun dışavurumunun bir bileşkesinden başka bir şey değildir".

Lowenfeld'in çocuğun gelişim evrelerini daha detaylı olarak ele alacağımız kısım da dikkat edilmesi gereken husus, çocuğun kesinlikle 'şu yaşta şu evrede olacaktır' gibi bir kalıba sokulmaması gerektiğidir. Örneğin; bazı çocuklar, karalama evresinden erken çıkıp şema öncesi evreye belirtilen yaştan erken geçebilirler, ya da tam tersi bir durum da söz konusu olabilir.

Bu araştırma; Lowenfeld'in çocuğun gelişim evrelerinden Şema Öncesi Evrede yer alan, 5-6 yaş çocukları üzerinedir.

5-6 yaş çocuklarının resimlerinde en fazla insan figürü yer almakta ve figür ve nesnelere kağıdın en altına çizilen bir çizgi üzerinde sıralandığı görülmektedir. Çocuk, 6 yaşına yaklaştıkça, çevreye olan ilgisinin artması sonucu oranlar daha gerçekçi olmaya başlar. Mekan içinde nesnelere yerleştirmesinde bir ilerleme görülür. Merkeze toplama anlayışı ortaya çıkmaya başlar. Yani kağıdın her yüzeyine dağılan figür ve nesnelere, bir noktada toplanmaya başlar ya da toprak-yer çizgisi dediğimiz kağıdın en altında yer alan çizgi üzerinde daha düzenli dizilimler başlar. Figürlerin ve nesnelere birbirlerine ve kağıda olan oran ve orantılarını anlamalarında ilerleme görülür. Bu yaşlardaki çocuklarda tanıma, seçme, bağlantı kurma ve anlam çıkarma yetileri tam olarak gelişmediğinden düzenleme anlayışları hala tam oturmamıştır. Çocuk, yaratısında ortaya ne koyacağını işin başında tam bilemeyip, işe amaçsızca başlayabilir. Yine çocuk işe belli bir şeyi çizmek için başlayıp, onu başka şeylere dönüştürebilir. Örneğin; güneş olarak çizdiği yuvarlak, sonradan top olabilir, ya da insan başına dönüşebilir. 5-6 yaş çocuklarının en sevdiği konuların başında insan figürünün geldiğinden daha önce bahsetmiştik. Çizilen bu insan figürlerinde başlar genellikle büyüktür; ya da bazen ince uzun vücutların üzerinde başlar küçük olarak çizilir. Çizimlerde; yüzler, genellikle cepheden görünümündedir ve baş ve vücuttan çıkan kollar, bacaklar, parmaklı veya parmaksız eller, vücudun belli bölümlerinin abartılması, önem verilen figürlerin diğerlerinden daha büyük çizilmesi gibi özelliktedir.4-5 yaşından sonra çocuklar parlak ve açık renklerden başlayarak farklı renkleri kullanmaya başlarlar (San, 1977). Çocuklar, resimlerinde görsel tasarım elemanlarını bilinçli olarak kullanmazlar. Onlar için resimlerinin estetik değeri değil, yaptıklarından aldıkları haz ve mutluluk önemlidir.

Okul öncesi çocuklarının dikkat süreleri kısa olduğundan, etkinliklerin planlanmasında bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. Okulöncesi çocuklarına yaptırılacak çalışmalar şunlar olabilir:

- Pastel boylarla çalışmalar,
- Suluboyalarla çalışmalar (Okulöncesi çocukların en fazla sevdikleri geleneksel malzemelerden biri olan suluboya, onlara yüzeyi daha çabuk ve daha rahat boyama ve doldurma fırsatı vermektedir)
- Keçeli kalemlerle çalışmalar,
- Parmak boylarla çalışmalar (Örneğin; parmak ve el baskıları)
- Karton, gazete, el işi kağıdı, kraft kağıdı, vb. değişik kağıtlarla çalışmalar (Örneğin; kağıdın kesme, katlama, yırtma, yapıştırma ve buruşturma, vb. olanaklarını kullanarak maske yapımı, Origami (Japon Kağıt Katlama Sanatı) yapımı)
- Kil, oyun hamuru gibi yoğrulabilen ve şekillendirilebilen malzemelerle çalışmalar (Ellerini malzeme üzerinde doğrudan kullanarak şekillendirmek çocuk için rahatlatıcı bir sürece dönüşür)
- Atık ve doğal malzemelerle çalışmalar (Yumurta kabuğu, yaprak, ağaç parçaları, dal, mısır patlakları, pet şişe, ip, patlıcan, yumurta, biber, kibrit, vb.) (Atık malzemelerin bolluğu ve çeşitliliği yaratıcılığı artırır, el becerisi kazandırır, geri dönüşümün estetik yönde olmasını sağlar, üretici yönün artmasını sağlar, vs.)

Sanat Eğitiminde önemli bir yere sahip olan araç-gereç, uygulamaya aracı olmanın yanı sıra, yanlış yönlendirildiğinde çalışmanın önüne geçip başat rol üstlenebilir. Bu nedenle, sanat eğitimcisi malzemeyi iyi

tanımalı ve malzeme seçiminin amaca uygun ve doğru yapılmasını sağlamalıdır. Atık malzemelerle çalışmak, hem bir geri dönüşüm süreci başlatmakta hem de çalışmalar için yaratıcı süreçlerin doğmasına yardımcı olmaktadır. Ancak, atık malzeme ya da geleneksel malzemelerin (boya, kalem, vs.) dışındaki malzeme seçimlerinde, bunların amaca hizmet etmesi önem teşkil eder. Bu malzemelerin beceri ile kullanılmaması çalışmayı sonuca götürmek yerine, sadece farklı bir malzemenin tanıtımına neden olur.

Sanat Eğitiminde çocuğun sanatsal gelişiminin bilinmesinin, etkinliğe uygun materyal kullanmanın yanı sıra, seçilen yöntem de önemlidir. Bütün bunlar, doğru yöntemle ifade edilmediği sürece, sanat eğitiminde verimlilik de düşecektir.

Öğretim strateji, yöntem ve teknikleri, bir programın hedeflerinin gerçekleştirilmesinde etken olan öğretim düzeni ile ilgili tanımlardır. Yöntem; bir konunun öğretiminde, istenen, hedeflenen sonuca ulaşmada izlenecek yoldur. Yöntem; Ne öğretiyorum?, Ne Öğreniyorlar? sorularının yanı sıra, Nasıl Öğretiyorum? sorusuna da yanıt arar (Kırıçoğlu, 2009: 99). Sanat Eğitimi sürecinde, genellikle birkaç yöntem bir arada kullanılmaktadır.

Görsel Sanat etkinliklerinde uygulanabilen yöntemler şöyle sıralanabilir (Kırıçoğlu, 2009) :

Anlatım Yöntemi: Bu yöntem çoğunlukla, konunun öğrenciye ilk kez verileceği, konu ile ilgili açıklamaların yapılacağı, ya da uygulamaya geçmeden önce uygulamanın nasıl yapılacağı, hangi materyallerin nasıl kullanılacağına belirtilmesinde kullanılır.

Soru-Yanıt Yöntemi: Öğrencinin derse etkin katılımını sağlayan bu yöntem, öğrencinin bir konu hakkında farklı açılardan düşünmesini sağlayacak ve onun yaratıcı düşünme sürecini etkin kılacaktır. Sanat Eğitiminde, özellikle sanat eseri incelemede sıklıkla kullanılan bu yöntem, öğrencinin yapıt üzerine düşünmesini, sorgulamasını ve yapıtı çözümlemesini sağlar.

Etkileşimli Soru Yanıt Yöntemi: Bu yöntemde öğretmen, öğreteceği konu ile ilgili temel soruları hazırlayarak öğrencilere verir. Sınıf ortamında her bir soruya ilişkin her bir öğrencinin yanıtı alındıktan sonra bir sonraki soruya geçilir. Bu yöntem de özellikle sanat eseri incelemede öğrencilerin birbirleriyle etkileşim içinde olarak sorulan sorulara ayrı yanıtlar vermelerini sağlar.

Sorun Çözme Yöntemi: Sanatın her alanında en etkili yöntemlerden biri olan Sorun Çözme Yöntemi, özellikle tasarım, uygulama, ortaya bir yapıt koyma ve bu yapıtı içeriğe uygun olarak isimlendirme gibi kısımlarda etkilidir. Öğrenci ortaya koyacağı çalışmaya ilişkin, konu, konuya uygun tasarım, tasarımı uygulamada kullanacağı materyaller gibi aşamalarda sorun çözme yöntemini kullanır. Ayrıca, sanat eseri incelemede de kullanılan bu yöntem, bitmiş bir iş üzerinden yapıtın incelenmesi ve çözümlenmesi şeklinde geriye doğru bir süreci ele alır.

Gösterme Yöntemi: Sanat Eğitimi sürecinde en etkin yöntemlerden bir diğeri olan Gösterme Yöntemi, konunun daha iyi anlaşılması için görsel örneklerin gösterimi, uygulamanın nasıl yapılacağını, yeni bir tekniğin nasıl kullanılacağını göstermede etkili bir yöntemdir. Bu yöntemle, öğrencinin ilgisi yoğunlaştırılarak, öğrenmenin kalıcı olması sağlanır.

Oyunlaştırma Yöntemi: Öğrencilerin eğlenerek öğrenmesini sağlayan bu yöntem, sanat öğretiminin uygulama, eleştiri, Sanat Tarihi, Estetik gibi her alanında uygulanmaktadır. Bir yapıt incelemede, yapıtta yer alan figür ve nesnelerin görünümüne bürünerek canlandırmak yapıtı yorumlamak açısından hem eğlenceli hem de öğreticidir. Ancak bu yöntem, diğer birçok yöntemle göre daha fazla ön hazırlık ve kontrol gerektirmektedir.

Gözlem ve İnceleme Yöntemi: Öğrencilerin, sanat ile ilgili ilk elden deneyim kazanmaları açısından müze, galeri, çevre incelemelerine götürülmesini kapsayan bu yöntemle, öğrencinin yapıtlarla birebir ilişki kurması-yapıtın dokusu, boya kalınlığı, fırça darbeleri, renk, boyut, form, vs.- sağlanır. Müze, sergi, tarihi geziler gibi gözlem ve inceleme yönteminin kullanıldığı yerlere gitmek için, ziyaret öncesinde, ziyaret sırasında gerekli hazırlıkların yapılması gerekmektedir.

İşbirliğine Dayalı Öğrenme Yöntemi: Bu yöntemle öğrencinin bir konuya, soruna, uygulamaya bireysel değil de grup olarak yoğunlaşması sağlanır. Öğrencilerin bir tema ya da yapıt inceleme etkinliğine ilişkin bilgileri araştırıp, değişik konularla ilişkilendirip, birbirleriyle iletişim içinde olarak öğrenmelerini sağlar. Bazı sanat eğitimcilerine göre, bu yöntem sanatın uygulama kısmında, sanatta bireysel çalışma öncelikli olduğundan uygun bir yöntem olarak düşünülmemektedir. Bazı araştırmacılara göre ise, birlikte çalışma ya da işbirliği, sanatta ortaklaşa yaratmanın önünü açmaktadır.

Sonuç olarak Gibson'un (2003, Akt.Mercin, 2011:3) da ifade ettiği gibi; *"sanat yapmanın (uygulamanın) çocuklar üzerinde olumlu yönleri bulunmaktadır. O'na göre sanat, çocukların sadece bireysel olarak kendilerini ifade etmelerini sağlamaz, aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme ve karşı kültürlerle iletişim kurma (empati) gibi değerleri de kazandırır. Çocukların sanatı uygulaması, onlarda gelişme, temsil etme, fikirleri anlama, duygusallık, saygı duyma ve kültür değerlerine inanmayı da sağlar"*.

Çocukların düşünsel, duyuşsal ve devinimsel açıdan gelişmelerinde sanat eğitiminin önemi büyüktür. Sanat eğitiminde uygulanan etkinlikler, kullanılan yöntem teknikler, öğretmen bu etkinliklere yer verme sıklığı, çocuğun gelişimine katkıda bulunması ve uygulamaların amacına ulaşması açısından önemlidir ve bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Bu problem çerçevesinde şu sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğretmenlerin programlarında sanat etkinliklerinde yer verme sıklığı nedir?
2. Öğretmenlerin en çok yer verdiği etkinlikler nelerdir?
3. Öğretmenlerin en çok kullandığı yöntem ve teknikler nelerdir?
4. Öğretmenler lisansta aldıkları sanat eğitiminin yeterli olduğunu düşünmekte midir?

YÖNTEM

Çalışma grubu

Araştırmaya 2013-2014 öğretim yılı bahar döneminde, İstanbul ili Kadıköy ve Beşiktaş ilçelerinde görev yapan 51 okul öncesi öğretmeni katılmıştır (N=51).

Veri toplama aracı

Öğretmenlere araştırmacılar tarafından hazırlanan bir anket uygulanmış, ayrıca öğretmenlerden 10 tanesi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Anketten elde edilen verilerin yüzde frekans dağılımlarına bakılmış, görüşmelerden elde edilen veriler ise, nitel veri analizi ile yorumlanmıştır.

Verilerin analizi

Anketten elde edilen verilerin yüzde frekans dağılımlarına bakılmış, görüşme yoluyla elde edilen veriler, ses kayıt cihazına kaydedilmiş, içerik analizi yöntemiyle yorumlanmıştır. İçerik analizinde veriler dört aşamada analiz edilir. Bunlar, verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara ve temalara göre organize edilmesi ve tanımlanması, bulguların yorumlanması şeklindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000).

BULGULAR

Tablo 1: Öğretmenlerin sanat etkinliklerine yer verme sıklığına göre yüzde ve frekans dağılımları

Haftalık yer verme sıklığı	f	%
Haftada 1 kez	1	2
Haftada 2-3	1	2
Haftada 3-4	10	19,16
Her gün	39	76,5
Toplam	51	100

Tablo 1 incelendiğinde, öğretmenlerin % 39'unun sanat etkinliklerinde programlarında her gün yer verdikleri görülmektedir. Sadece 1 öğretmen haftada 1 kez yer vermektedir.

Tablo 2: Öğretmenlerin en çok yer verdikleri etkinliklere göre yüzde ve frekans dağılımları

En çok yer verilen etkinlik	f	%
Boyama	27	52,9
Yırtma-yapıştırma	17	33,3
Kesme-yapıştırma	2	3,9
Katlama	2	3,9
Üç boyutlu	3	5,9
Toplam	51	100

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerin en çok boyama etkinliklerine yer verdikleri görülmektedir. (%52,9). En az kesme- yapıştırma ve yırtma-yapıştırma çalışmalarına yer verilmektedir.

Tablo 3: Öğretmenlerin sanat etkinliklerinde kullandıkları yöntem ve tekniklere göre yüzde ve frekans dağılımları

En çok kullanılan yöntem teknik	f	%
Gösteri	4	7,8
Soru-cevap	6	11,8

Tartışma	2	3,9
Anlatım	24	47,1
Gösterip yaptırma	15	29,4
Toplam	51	100

Öğretmenlerin sanat etkinliklerinde kullandıkları yöntem ve tekniklere göre yüzde ve frekans dağılımları incelendiğinde, sanat etkinliklerinde %47,1 i anlatım, % 29, 4 ü ise gösterip-yaptırma yöntemini kullanmaktadır.

Tablo 4: Öğretmenlerin lisansta alınan sanat eğitiminin yeterli olup olmadığını düşünme durumuyla ilgili yüzde ve frekans dağılımları

Lisansta alınan eğitim yeterli mi?	f	%
Evet	6	11,8
Hayır	45	88,2
Toplam	51	100

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%88,2) lisansta aldıkları sanat eğitimini yetersiz buldukları görülmektedir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelere ait bulgular

Sanat eğitiminin okul öncesi çocuğuna kazandırdıkları nelerdir?

Ö1, Ö2 ve Ö5 sanat eğitiminin çocukların psikomotor becerilerini geliştirmede etkili olduğunu söylemişlerdir. Ö6, Ö8,Ö9 ve Ö10 çocukların yaratıcılıklarının gelişiminde katkısı olduğunu belirtmiştir.

Ö7, sanat eğitimi kesinlikle çocukta psikomotor, dilsel ve bilişsel becerileri geliştirmede etkili, aynı zamanda çocuğun hayal gücü ve yaratıcılığını desteklediğini düşünüyorum. Ancak burada yaptığınız etkinliğin türü çok önemli. Bu konuda biz eğitimciler ne yazık ki çok bilgili değiliz.

Ö3, çocuğun eğer sanata yeteneği yoksa çocuğu zorlamanın gereksiz olduğunu düşünüyorum. Çocukları konularla sınırlandırmak yerine serbest bırakarak, hayal güçlerini kullanmalarını istiyorum.

Sanat eğitiminde en çok kullandığınız etkinlik türü ve yöntem nedir?

Ö1, Ö2, Ö6, Ö7, Ö8 en çok boyama yaptırdıklarını belirtmişlerdir.

Ö1, hemen her gün boyama yaptırıyorum. Açıkcası farklı etkinlikler için hem yeterli bilgim yok hem de zaman aldığım için tercih etmiyorum.

Ö2, resim yapmayı çok seviyorlar, bu nedenle resim yaptırıyorum. Çoğunlukla serbest resim yaptırıyorum.

Serbest resmin hayal gücünü geliştirdiğine inanıyorum. Katlama, kesme yapıştırma gibi etkinlikler de çok değerli ancak her zaman yer veremiyorum. Çünkü bildiğim etkinlikler sınırlı.

Öğretmenlerin hepsi en çok anlatım yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir.

Ö2, etkinlikte ne yapacaklarını çocuklara açıklıyorum ve etkinlik boyunca onları gözlemliyorum.

Ö5 ve Ö9, anlatım yöntemi zaman açısından ekonomik olduğu için tercih ediyorum.

Lisans eğitiminizde aldığınız sanat derslerinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Görüşme yapılan öğretmenlerin hepsi lisans eğitiminin yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Ö1, derslerde özellikle okul öncesi çocuklara yönelik etkinlikler öğretilmeli ancak biz resim dersinde daha çok teorik bilgi aldık.

Ö3 ve Ö6, aldığımız dersler yeterli değildi. Derslerde yaptığımız etkinlikler çocuklara yönelik değildi.

Ö6 çözüm önerisi olarak şunu söyleyebilirim, öğretmen adaylarına çocukta sanatsal gelişimin yanında çocuğun yaratıcılığını geliştirecek etkinlikler yaptırılmalı. Ancak bunlar yetersiz.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmamızın sonucunda, öğretmenlerin %76,5 inin görsel sanat etkinliklerine her gün yer verdikleri, %52,9 unun en çok boyama çalışmalarını tercih ettikleri, ve %47,1 inin bu etkinliklerde anlatım yöntemini kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenler, görsel sanat eğitiminin çocukta en çok psikomotor becerileri ve yaratıcılığı geliştirdiğini, lisans eğitimi boyunca aldıkları sanat eğitimi derslerinin ise yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Literatürde okul öncesi eğitimde sanatla ilgili yapılan çalışmalar görülmektedir. Ancak bizim çalışmamıza benzer bir araştırma yapılmamıştır. Zincirci (2012) araştırmasında okul öncesi öğretmen adaylarının yaptığı kolaj

çalışmaları değerlendirilmiş, öğretmenlerin atık malzemelerle sanatsal ürünler üretebildiği görülmüştür. Feeney ve Moravick (1987)'e göre, çocukların yaratıcılık ve estetik duyguları erken yaşlarda desteklenmezse ileriki yıllarda yaratıcı, üretken ve çevrelerindeki güzellikleri algılayan bireyler olmalarını da engelleyebilmektedir(Feeney ve Moravick, 1987). Bu nedenle okul öncesi öğretmenin rolünün büyüktür. Bu da sadece tek bir etkinlik çeşidi ve yöntemle değil, mümkün olduğunca farklı yöntemler, farklı uygulamalarla mümkün olacaktır. Araştırmamızda öğretmenlerin en çok boyama etkinliğini tercih ediyor olmasının ve en çok anlatım yöntemini kullanmasının sebebi olarak kendilerini yetersiz hissetmeleri düşünülebilir. Çünkü öğretmenlerin çoğu aldıkları sanat eğitimini yetersiz bulmaktadır.

Öğretmen ortamı düzenleme, çocuklara malzemelerin kullanımını öğretme, onlarla neler yaptıkları hakkında konuşma, ürünlerini sergileme ve saklama gibi sanat eğitimini düzenleyen, uygulamayı takip eden ve gerekli yerlerde rehberlik yapan kişi konumundadır. Bu nedenle sanat eğitiminde, eğitim sürecinin öğretmen değil çocuk merkezli olmasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Çocuklar kendileri için özel hazırlanmış ortamda çeşitli malzemeler arasından istedikleriyle ve istedikleri şekilde çalışarak yaratıcılıklarını sergilemelidirler. Öğretmen çocukların neler yaptıkları değil bunları nasıl yaptıkları, yaparken neler hissettikleri üzerinde odaklanmalı ve eğitimi bu amaç doğrultusunda planlamalıdır (Edwards ve Nabors, 1993; Akt, Ulutaş ve Ersoy, 2004).

ÖNERİLER

- Araştırmamıza katılan öğretmenler lisans boyunca aldıkları sanat eğitiminin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle, okul öncesi öğretmenliğinin lisans programında yer alan görsel sanatlar eğitimi dersi içerik, yöntem ve materyal açısından zenginleştirilebilir.
- Öğretmenlerin günlük planlarında sanat etkinliklerine yer verme sıklıkları artırılabilir.
- Sanat eğitimi tek bir yönetime bağlı kalınarak değil, birkaç yöntemin bir arada kullanılmasıyla daha etkili hale getirilebilir.
- Araştırmamıza katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu sanatsal etkinlikler içerisinde en fazla boyamaya yer vermektedir. Ancak, çocuğun bilişsel, duyuşsal, psikomotor becerileri ve yaratıcılığını geliştirmesi açısından farklı materyallerle (atık malzemeler,kil, oyun hamuru gibi şekillendirmeye uygun, yırtma-yapıştırma gibi) etkinliklere yer vermesi önemlidir.

KAYNAKÇA

- Artut, K. (2002). *Sanat Eğitimi Kuram ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Feeney, S.ve Moravick, E.(1987). A Thing of Beauty: Aesthetic Development in Young Children. *Young Children*, September; 7-15.
- Kırıçoğlu, Olcay Tekin (2005), *Sanatta Eğitim Görmek Öğrenmek Yaratmak*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Kırıçoğlu, Olcay Tekin (2009), *Sanat Kültür Yaratıcılık Görsel Sanatlar ve Kültür Eğitimi-Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara.
- San, İnci (1977). *Sanatsal Yaratma, Çocuk'ta Yaratıcılık*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
- Zincirci, D. (2012). Okul Öncesi Resim Eğitimi Dersi Kolaj Uygulamaları. *Ege Eğitim Dergisi*. 13-2.
- Ulutaş, İ., Ersoy, İ. (2004). Okul Öncesi Dönemde Sanat Eğitimi. *Cilt:12 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi* 1-12

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KIRSAL REKREASYONEL FAALİYETLERE KATILIMINI ETKİLEYEN KISITLAYICILAR: Çıldır Meslek Yüksekokulu Örneği*

Erkan SAĞLIK¹, İlhami MORÇİN², Sine ERDOĞAN MORÇİN³

ÖZET

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin kırsal rekreasyonel faaliyetlere katılımını etkileyen kısıtlayıcıları belirlemek amaçlanmıştır. Uygulama alanı olarak Doğu Anadolu bölgesinde bulunan Ardahan ilinin Çıldır ilçesi seçilmiş ve burada bulunan üniversite öğrencilerin tutumları araştırılmıştır. Anketlerin uygulama esnasında, Çıldır MYO'da 150 kayıtlı öğrenci bulunmakta ancak bunların yaklaşık 140'ı devamlılık göstermektedir. Bu nedenle araştırmanın evreni 140 öğrenciden oluşmaktadır. Bu rakama göre araştırmanın örnekleme 103 olarak belirlenmiştir. Örnekleme yöntemi olarak basit tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yapılan yüz yüze anket uygulaması neticesinde 105 anket elde edilmiş ve veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Sonuçta, öğrencilerin rekreasyonel faaliyetlere katılma istekleri, katılma sıklıkları ve katılmalarını etkileyen faktörler belirlenmiş ve ilgili çevreler için bazı öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal, Rekreasyon, Üniversite Öğrencisi

THE CONSTRAINTS EFFECT UNIVERSITY STUDENT PARTICIPATION IN RURAL RECREATIONAL ACTIVITIES: The Case of Çıldır Vocational School

ABSTRACT

In this study, aimed to identify constraints affecting college students to participate in rural recreational activities. Çıldır town of Ardahan located in the Eastern region of the selected as the application area and college students' attitudes in here were investigated. During the application of the questionnaires, Çıldır vocational school has 150 students enrolled but nearly 140 of them attending to the school. Therefore, the research universe is composed of 140 students. Based on this figure 103 has been identified as sample of the study. Simple random sampling method was used as sampling method. As a result of the application of face to face interviews conducted 105 surveys were obtained and the data were analyzed by SPSS program. As a result, students' requests to participate in recreational activities, factors affecting the frequency of attendance and participation were identified and developed some suggestions for related circles.

Key Words: Rural, Recreation, University Student

---

* Bu çalışmanın ilk hali III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi'nde sunulmuştur.

¹ Yrd.Doç.Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Konaklama İşletmeciliği Bölümü, esaglik@cumhuriyet.edu.tr

² Uzm., Ardahan Üniversitesi, Çıldır MYO, Turizm ve Otel İşl. Programı ilhamimorcin@ardahan.edu.tr

³ Öğr.Gör., Ardahan Üniversitesi, Çıldır MYO, Turizm ve Otel İşl. Programı sineerdoganmorcin@ardahan.edu.tr

GİRİŞ

Yoğun iş temposunun ve kendine vakit ayıramamanın etkisiyle günümüzde özellikle çalışan insanların ve yoğun bir şekilde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin hareketsiz bir yaşam tarzına doğru yönelindikleri görülmektedir. Rekreasyon, insanın yoğun çalışma yükü, monoton hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden olumsuz etkilenen beden ve ruh sağlığını tekrar kazanmak, koruyarak devam ettirmek, haz almak, kişisel doyum sağlamak amacıyla gönüllü olarak ferdi veya bir grupta gerçekleştirdiği boş zaman aktiviteleridir (Karaküçük, 1997:37). Bu araştırmada, kırsal alanlarda yapılan rekreasyonel faaliyetler ele alınarak, bu faaliyetlere katılımı etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Alt araştırma problemi doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin rekreasyonel faaliyetlere katılma istekleri ve katılma sıklıkları da belirlenmiştir. Bu çalışmanın, rekreasyonel faaliyetlere ait ekipman alımını planlayan kurum ve kuruluşlara ve kırsal alanların sosyal gelişimini sağlamak adına yapılan rekreasyon projelerine yol gösterici olacağı söylenebilir. Araştırma sadece Çıldır MYO'da öğrenim gören üniversite öğrencilerini kapsamaktadır. Dolayısıyla, yapılacak genellemeler bu çerçeveye ile sınıtlı olacaktır. Bu çalışma bir ön çalışma niteliğindedir. İleride daha fazla üniversitede ve toplumun diğer kitlelerini de kapsayan araştırmalar sayesinde daha büyük evrenlere genellenebilir sonuçlar elde edilebilecektir.

1.KURAMSAL ÇERÇEVE

Modern anlamda bir sosyal kurum ve profesyonel bir çalışma alanı olan rekreasyon kişinin temel fiziki ihtiyaçlarının dışında kalan zamanlarda yaptığı aktiviteleri içeren, dolu ve mutlu bir yaşam tarzıdır (Edginton ve Ford, 1985:5). Ancak rekreasyonu tanımlarken, sadece boş zamanlarda yapılan etkinliktir demek yeterli değildir. Rekresyon aktivitesi, yapan kişiye para kazandırmamalı, kişi gönüllü olarak bu aktiviteyi yapmalı, katıldığı aktiviteyi sıkıcı veya gereksiz bulmamalı ve aktivite sonunda dinlenmiş ve yenilenmiş hissetmelidir (Küçüktopuzlu, 2003:37). Günümüz dünyasında rekreasyonel faaliyetlere katılım ihtiyacı, sadece çok yoğun kent ortamlarında değil (Uzun ve Müderrisoğlu, 2010: 68), rekabetçi yaşam tarzının olduğu her alanda artmaktadır. Üniversiteler de, öğrencilerin başarılı olmak için yoğun bir rekabet içinde buldukları kurumlardır. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerinin kırsal rekreasyonel aktivitelere katılımları ile ilgili araştırmaların gerekli olduğu söylenebilir.

Gülez'in (1989) yaptığı yerel sınıflamaya göre, rekreasyon aktiviteleri kentsel rekreasyon ve kırsal rekreasyon olarak ikiye ayrılmıştır. Kentsel rekreasyon, kentsel alanlarda yapılan dinlendirici aktiviteleri içerirken; kırsal rekreasyon kırsal alanlarda yapılan dinlendirici faaliyetleri kapsamaktadır (Karahan ve Orhan, 2013). Daha geniş bir tanımlamaya göre kırsal rekreasyon, *"şehir merkezinin dışında çoğunlukla işlevsel, manzarası güzel, rekreatif aktiviteleri yapmaya uygun orman, su kenarı ve dağlık bölgelerde yapılan aktivitelerdir"* (Sevil, 2012: 16). Kırsal rekreasyon konusunda doğal alanlar ön plana çıkmaktadır (Özgüç, 1994). Doğal alanların dinlendirici, rahatlatıcı ve enerji verici etkisi (Kılıç ve Şener, 2013: 221) aynı zamanda yerel düzeyde kolay ulaşılabilir ve ucuz alanlar olması (Aktaran: Ertüzün ve Fişekçioğlu, 2013; Şimşek, 2012: 188) kırsal rekreasyon faaliyetleri için önemini artırmaktadır. Çıldır ilçesi de sahip olduğu doğal güzellikleriyle özellikle yerel halkın hafta sonu gezilerinde tercih ettikleri bir rekreasyon alanıdır. Bu yönüyle Çıldır ilçesi, ileride yapılacak kırsal alan peyzaj çalışmaları sayesinde, sosyal ve ekonomik planlamalar sayesinde özgün yapısı korunmuş bir kırsal rekreasyon aktivitesi alanı olmaya adaydır (Koçan, 2012: 40).

Literatürde turizm, spor ve rekreasyon kavramlarının aktivite, insanlar ve mekanın benzersiz etkileşiminden ortaya çıkan sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgu oldukları belirtilmektedir (Weed and Bull, 2004: 28). Bu bağlamda, bu üç kavramının birbiriyle aynı kavramlar olmamakla birlikte, birbirlerini tamamlayan ve zenginleştiren kavramlar oldukları söylenebilir. Buna ek olarak, kavramların zamanla etkileşimlerinin arttığı ve rekreasyonel ve sportif faaliyetlerin turistik aktivitelerin zenginleştirilmesinde kullanılabilecekleri söylenebilir (Erdoğan Morçin ve Atalay, 2011). Kırsal alanlarda yapılan rekreasyon faaliyetlerine zevk için yapılan yürüyüşler, su sporlarıyla uğraşma, balık tutma, dağcılık, motor sporları, bisiklet binme, doğa incelemeleri, arkeoloji, mağaracılık, deniz altı faaliyetleri ve piknik yapma gibi etkinlikler örnek olarak verilebilir (Sevil, 2012: 16). Genellikle açık alanlarda yapılan kırsal rekreasyonel faaliyetlerin, dinlenme, psikolojik rahatlama, stresten uzaklaşma, yenilenme ve yaratıcı düşünmeyi sağlama gibi etkilerinin olduğu bilinmektedir (Kılıç ve Şener, 2013: 222). Buna ek olarak, bu aktiviteler çocuk ve gençlik suçlarının önlenmesinde de önemli rol üstlenmektedir (Yaman ve Arslan, 2009). Konu üniversiteler açısından ele alındığında toplumsal değişimi üstlenecek gençleri yetiştiren üniversitelerin, kampus içi ve kampus dışı aktiviteleri planlarken önemli roller üstlenmesi beklenmektedir (Kılıç ve Şener, 2013: 222). Bu roller, rekreatif projeleri (Şimşek, 2012: 186) hazırlamak ve desteklemek olabileceği gibi, aktiviteleri planlamak ve gençlerin bu aktivitelere katılımının çeşitli sağlık problemlerini, zihinsel yorgunluklarını ve zararlı alışkanlık veya suç teşkil eden davranışlardan uzak durmayı sağladığı bilincini yaygınlaştırmak olduğu da söylenebilir.

2. YÖNTEM

Çıldır Meslek Yüksekokulu ülkemizin kırsal bir bölgesi olan Ardahan ilinin Çıldır ilçesinde yer almaktadır. 2010 yılından bu yana açık olan meslek yüksekokulunda Turizm ve Otel İşletmeciliği, Dış Ticaret ve Lojistik bölümleri yer almaktadır. Bu bölümlerde okuyan kayıtlı öğrenci sayısı 150'dir. Ancak devamlılık dikkate alındığında bu sayı yaklaşık 140 olmaktadır. Bu nedenle araştırma evreni olarak 140 öğrenci ele alınmıştır. Araştırmada *basit tesadüfi örnekleme* yöntemi kullanılmıştır. Örneklem ise %95 güven aralığı içinde ve %5'lik hata payı öngörülerek 103 olarak belirlenmiştir. 140 kişiye anket ulaştırılmış fakat 105 anket dönüşü olmuştur. Buna göre anket geri dönüş oranı %73,5'tir ve örneklemin evreni temsil ettiği söylenebilir. Ankette, Müderrisoğlu vd.'nin (2005), Oh ve Caldwell (1999), Crawford ve ark. (1991), Jackson ve Rucks (1995) çalışmalarından yararlanarak oluşturduğu ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Düzce Yerleşkesi'nde uyguladıkları anket sorularına yer verilmiştir. Anketin kapsam geçerliliği alanında uzman öğretim üyelerinin görüşleri alınarak sağlanmıştır. Yapı geçerliliği ise doğrulayıcı faktör analizi yapılarak sınanmıştır. Ölçekler daha önce yine Türkiye'de bulunan bir üniversitenin öğrencilerini konu alan bir araştırmada kullanıldığı için açıklayıcı faktör analizi yapılmasına gerek görülmemiştir. Ölçeklerin güvenilirlik katsayıları ise 'Katılım Sıklığı Ölçeği' için 0,910; 'Katılım İsteği Ölçeği' için 0,874 ve 'Katılımı Engellenen Faktörler Ölçeği' için 0,925 olarak bulunmuştur. Bu bağlamda, ölçeklerin *yüksek derecede güvenilir* oldukları söylenebilir.

3. BULGULAR

Katılımcıların profillerini belirlemek için cinsiyet, yaş, medeni durum, ailenin aylık geliri, öğrencinin aylık bütçesi, okunan bölüm ve sınıfı belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara ilişkin veriler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcı Profili

Değişken	Tür	n	%	Std.
Cinsiyet	Kadın	40	38,1	,48795
	Erkek	65	61,9	
Yaş	18-24	101	96,2	,19234
	25-29	4	3,8	
Medeni Durum	Bekar	102	97,1	,16740
	Evli	3	2,9	
Ailenin Aylık Geliri	1-999	59	56,2	,98960
	1000-1499	30	28,6	
	1500-1999	4	3,8	
	2000+	12	11,4	
Öğrencinin Aylık Bütçesi	1-280	55	52,4	,57885
	281-999	48	45,7	
	1000+	2	2	
Bölüm	Turizm ve Otel İşl.	4	3,8	,56808
	Dış Ticaret	48	45,7	
	Lojistik	53	50,5	
Sınıf	1	35	33,3	,47367
	2	70	66,7	

Araştırmaya katılanların demografik özellikleri incelendiğinde katılımcıların %61,9 'u erkek, %38,1'i kadın, %96,2'si 18-24 yaş grubunda, %3,8'i 25-29 yaş grubunda, %97,1 'i bekar, %2,9'u evli, %56,2'sinin aile geliri 1-999 TL arasında, %28,6'sının aile geliri 1000-1499 arasında, %3,8'inin aile geliri 1500-1999 arasında, %11,4'ünün aile geliri 2000+ grubundadır. Öğrencilerin %52,4'ü 1-280 tl aylık bütçeye, %45,7'si 281-999 aylık bütçeye, %2'si ise 1000+ aylık bütçeye sahiptir. Öğrencilerin %3,8'i turizm ve otel işletmeciliği bölümünde, %45,7'si dış ticaret bölümünde ve %50,5'i lojistik bölümündedir. Son olarak öğrencilerin %33,3'ü birinci sınıf, %66,7'si ise ikinci sınıf öğrencisidir.. bu verilere göre katılımcıların daha çok erkeklerden (%61,9), daha çok 18-24 yaş grubundakilerden (%96,2), daha çok bekarlardan (97,1), daha çok ailesinin geliri 1-999 tl olanlardan (%56,2), daha çok aylık bütçesi 1-280 tl arasında olanlardan (%52,4), daha çok lojistik bölümünde okuyanlardan (%50,5) ve daha çok 2.sınıfta okuyan öğrencilerden (%66,7) oluştuğu görülmektedir. Belirtilen tüm gruplar kendi gruplarında %50'den daha büyük bir paya sahiptir.

Araştırmada yapı geçerliliğini sınamak üzere doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Kullanılan ölçek daha önce Müderrisoğlu vd. (2005) tarafından Türkiye'deki bir üniversitenin öğrencilerini konu alan araştırmada kullanıldığından açıcı faktör analizi yapılmamıştır. Doğrulayıcı faktör analizi, *kısıtlayıcı faktörler* ölçeğine uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre, tüm alt ölçeklerin tek faktörlü yapısı doğrulanmıştır. *Katılım sıklığı* ve *katılım isteği* ölçekleri liste biçiminde olduğundan faktör analizine gerek görülmemiştir. Analiz sonuçları tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçek	Madde Sayısı	KMO/Barlett Testleri	Açıklanan Varyans
Fizyolojik Özellikler	4	,746/ ,000	%63,881
Arkadaş Özellikleri	6	,792/ ,000	%46,792
Ekonomik Durum	4	,743/ ,000	%67,249
Güven Eksikliği	4	,700/ ,000	%52,717
Alan Eksikliği	2	,664/ ,000	%75,545
İçsel Nedenler	3	,661/ ,000	%61,827
Zaman	3	,688/ ,000	%77,139

Tablo 2 incelendiğinde ölçeklerinin tümünün KMO ve Barlett test sonuçlarının faktör analizi yapmaya uygun olduğu ve arkadaş özellikleri ölçeği hariç tüm ölçeklerin açıklanan varyansının %50'nin üstünde olduğu görülmektedir. Buna ek olarak tüm ölçekler tek faktör yapısına sahiptir. Bu bağlamda, yapılacak analiz sonuçlarının geçerli olduğu söylenebilir. Tablo 3'te öğrencilerin kırsal rekreasyonel faaliyetlere katılma sıklıkları gösterilmiştir. Analizlerde yüzde istatistiklerinden yararlanılmıştır.

Tablo 3'te yer alan katılım sıklıkları değerlendirildiğinde, öğrencilerin en sık katıldıkları rekreasyonel faaliyetlerin sırasıyla top ile oyun, fotoğraf çekmek, manzara seyretmek ve serbest oyun olduğu belirlenmiştir. Hiç katılmadıkları faaliyetler ise avcılık, golf ve balık avcılığı olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin katıldıkları aktiviteler göz önüne alındığında bu aktivitelerin genel olarak çok pahalı ekipman ve masraf gerektirmeyen aktivitelerden oluştuğu söylenebilir. Öğrencilerin katılmadıkları aktiviteler incelendiğinde ise balık tutma aktivitesine düşük katılım dikkat çekici bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Çünkü Doğu Anadolu Bölgesi'nin ikinci en büyük en tatlı su gölü olan Çıldır Gölü bu ilçemizde yer almaktadır (<http://tr.wikipedia.org/>). Doğu Anadolu Bölgesi'nde bu tür doğal güzelliklerinin sınırlılığı dikkate alındığında, Çıldır Gölü'nün balıkçılık ve su sporları gibi farklı aktivite imkanları sunması bakımından potansiyelinin değerlendirilmesi gereken bir alan olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, böyle bir imkan olduğu halde değerlendirilmemesinin altında ulaşım, ekipman edinememe, ekonomik durum veya hava koşulları gibi etkenlerin olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin Kırsal Rekreasyonel Faaliyetlere Katılma Sıklığı

Aktivite	Hiç Katılmıyor	Katılmıyor	Ara sıra Katılıyor	Katılıyor	Çok Sık Katılıyor
Dağ Yürüyüşü	34,3	17,9	19,8	13,2	14,2
Dağcılık	35,2	23,8	20,8	6,7	13,3
Koşu	27,6	19,0	21,0	15,2	17,1
Balık Avcılığı	36,2	20,0	11,4	11,4	21,0
Avcılık	45,7	14,3	11,4	11,4	17,1
Tura Katılmak	31,4	14,3	24,8	18,1	11,4
Yüzme	29,5	11,4	14,3	19,0	25,7
Güneşlenme	27,6	13,3	21,0	18,1	20,0
Yürüyüş	14,3	10,5	18,1	31,4	25,7
Bisiklet Binmek	13,3	17,1	13,3	22,9	33,3
Ata Binmek	25,7	15,2	10,5	15,2	33,3
Kayak	27,6	16,2	23,8	14,3	18,1
Golf	38,1	22,9	12,4	8,6	18,1
Piknik	10,5	14,3	19,0	22,9	33,3
Kamp	21,9	14,3	14,3	21,9	27,6
Doğa Gezileri	19,0	16,2	13,3	21,0	30,5

Foto. Çekmek	16,2	14,3	14,3	14,3	41,0
Resim Yapmak	33,3	16,2	11,4	15,2	23,8
Manzara Seyri	15,2	9,5	17,1	17,1	41,0
Top ile Oyun	17,1	8,6	8,6	21,0	44,8
Serbest Oyun	14,3	14,3	20,0	18,1	33,3

Tablo 4'te ise öğrencilerin kırsal rekreasyonel faaliyetlere katılım istekleri gösterilmiştir. Katılım sıklığı ölçeğine verilen yanıtlar yüzde istatistikleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Katılım sıklığı ile katılım istekleri karşılaştırıldığında bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların nedeni hakkında kısıtlayıcılar ölçeğinin yol gösterici olduğu söylenebilir. Çıldır meslek yüksekokulu öğrencilerin, kısıtlayıcılar ölçeğine verdikleri cevapların yüzdesi Tablo 5'te gösterilmiştir.

Çıldır MYO'da öğrenim gören üniversite öğrencilerinin katılmayı en çok istedikleri rekreasyonel faaliyetler sırasıyla bisiklet binmek, fotoğraf çekmek, manzara seyretmek ve kamp yapmak olarak belirlenmiştir. Katılımın hiç istenmediği faaliyetler ise avcılık, golf, dağcılık ve koşu olarak belirlenmiştir. Sonuçlar katılma sıklıkları ile karşılaştırıldığında, tercihe edilen aktivitelerin farklılaştığı görülmektedir. Sözelimi öğrenciler en çok bisiklete binme aktivitesine katılmak isterlerken, en çok top ile oyun aktivitesine katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun aktiviteler için gerekli olan top ve bisikletin birbirinden çok farklı fiyatlara sahip olmasından kaynaklanabileceği söylenebilir. Bununla birlikte bölgenin hava koşulları da dikkate alındığında bisikletle yapılacak aktivitelerin daha zor ve daha kısa süreli (mevsimsel olarak) olmasının da etkili olduğu söylenebilir. Öğrencilerin aktivitelerle katılım isteği ve sıklıklarındaki farklılıklar değerlendirilirken öğrencilerin kısıtlayıcılar ölçeğine verdikleri cevapları da incelemenin daha doğru sonuçlara ulaşmada yardımcı olacağı söylenebilir.

Tablo 4. Öğrencilerin Kırsal Rekreasyonel Faaliyetlere Katılma İsteği

Aktivite	Hiç istemem	istemem	Karasızım	isterim	Çok isterim
Dağ Yürüyüşü	13,3	15,2	17,1	24,8	29,5
Dağcılık	18,1	19,0	19,0	18,1	25,7
Koşu	18,1	11,4	21,0	25,7	23,8
Balık Avcılığı	15,2	9,5	12,4	31,4	31,4
Avcılık	21,9	14,3	13,3	21,9	28,6
Tura Katılmak	9,5	15,2	12,4	28,6	34,3
Yüzme	13,3	8,6	8,6	28,6	41,0
Güneşlenme	16,2	7,6	13,3	32,4	30,5
Yürüyüş	12,4	7,6	8,6	36,2	35,2
Bisiklet Binmek	3,8	4,8	6,7	30,5	54,3
Ata Binmek	9,5	6,7	7,6	26,7	49,5
Kayak	7,6	7,6	14,3	33,3	37,1
Golf	19,0	10,5	17,1	29,5	23,8
Piknik	7,6	2,9	9,5	32,4	47,6
Kamp	7,6	3,8	8,6	28,6	51,4
Doğa Gezileri	1,0	4,8	4,8	39,0	50,5
Foto. Çekmek	3,8	7,6	6,7	29,5	52,4
Resim Yapmak	17,1	11,4	14,3	27,6	29,5
Manzara Seyri	13,3	15,2	17,1	24,8	29,5
Top ile Oyun	18,1	19,0	19,0	18,1	25,7
Serbest Oyun	18,1	11,4	21,0	25,7	23,8

Tablo 5'te verilen yanıtlar incelendiğinde, (Bkz: Ek 1) öğrencilerin kırsal rekreasyonel faaliyetlere katılımını en çok hava şartlarının uygun olmaması, ekonomik durumun yetersiz olması, ekipmanların pahalı olması ve aktivitelerin pahalı bulunması gibi nedenleri etkilediği söylenebilir. Yetenekli olamama, mesafenin uzak olması, enerji eksikliği, güç yetersizliği ve sağlık problemlerinin varlığı gibi boyutlar ise katılımı hiç etkilemeyen kısıtlayıcılar olarak değerlendirilmiştir. Bu durumun katılımcıların yaş durumundan kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 5. Öğrencilerin Kırsal Rekreatif Faaliyetlere Katılımını Etkileyen Kısıtlayıcılar

	Hiç Etkisi Yok	Etkisi Yok	Kararsızım	Etkili	Çok Etkili
FİZYOLOJİK ÖZELLİKLER %					
Enerji Eksikliği Var	46,7	11,4	14,3	17,1	10,5
Fiziksel Güç ve Yeterlilik Eksikliği Var	47,6	17,1	19,0	8,6	7,6
Sağlıklı Hissetmiyorum	43,8	18,1	23,8	11,4	2,9
Sağlık Problemlerim Var	47,6	13,3	14,3	15,2	9,5
ARKADAŞ ÖZELLİKLERİ %					
Benzer ilgi ve becerisi olan arkadaşım yok	22,9	20,0	21,9	20,0	15,2
Organizasyon Eksikliği Var	21,0	13,3	29,5	14,3	21,9
Kültürel ve Ahlaki Yapı Engelliyor	30,5	18,1	20,0	14,3	17,1
Aktivite için uygun yerlerden haberdar değilim	27,6	19,0	16,2	17,1	20,0
Gezi Planlamak Zordur	24,8	15,2	20,0	18,1	21,9
Hava Şartları Uygun Değil	16,2	10,5	11,4	25,7	36,2
EKONOMİK DURUM %					
Ekonomik Durumum Yetersiz	19,0	15,2	16,2	21,0	28,6
Ekipmanım Yetersiz	17,1	13,3	18,1	21,9	29,5
Aktivite Pahalıdır	21,0	12,4	14,3	23,8	28,6
Ekipmanlar Pahalıdır	19,0	13,3	17,1	22,9	27,6
GÜVEN EKSIKLİĞİ %					
Arkadaşlarım Haberdar Etmiyor	28,6	17,1	21,0	13,3	20,0
Kendime Güvenim Yok	36,2	25,7	18,1	11,4	8,6
Aktivitenin Nerede Yapılacağını Bilmiyorum	38,1	18,1	17,1	17,1	9,5
Yaralanmaktan Korkuyorum	43,8	16,2	15,2	13,3	11,4
ALAN EKSIKLİĞİ %					
Mevcut Alanlar Yetersiz	27,6	12,4	16,2	21,0	22,9
Mevcut Alanlar Uygun Değil	29,5	11,4	14,3	21,0	23,8
Emniyet Eksikliği	29,5	16,2	18,1	11,4	24,8
İÇSEL NEDENLER %					
İlgilenmiyorum	36,2	20,0	17,1	10,5	16,2
Yetenekli Değilim	49,5	14,3	21,9	7,6	6,7
Daha Önce Yaptığım Aktiviteleri Beğenmedim	44,8	14,3	18,1	8,6	14,3
ZAMAN %					
Mesafe Uzak	47,6	11,4	13,3	11,4	16,2
Zaman Yetersiz	42,9	12,4	17,1	13,3	14,3
Başka Sorumluluklarım Var	42,9	6,7	21,0	14,3	15,2

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre Çıldır Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin katılmayı en çok istedikleri rekreatif faaliyetler sırasıyla bisiklet binmek, fotoğraf çekmek, manzara seyretmek ve kamp yapmak olarak belirlenmiştir. Katılımın hiç istenmediği faaliyetler ise avcılık, golf, dağcılık ve koşu olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, okul içinde düzenlenecek etkinliklerde, kurum ve kuruluşların yapacakları rekreatif yatırımlarda ve proje üreticilerinin proje yazımında ve ekipman alımında öğrencilerin bu isteklerinin dikkate alınmasının, faaliyetlerin ve sonuçlarının daha etkili olmasını sağlayacağı söylenebilir. Buna karşılık, katılım sıklıkları değerlendirildiğinde öğrencilerin en sık katıldıkları rekreatif faaliyetlerin sırasıyla top ile oyun, fotoğraf çekmek, manzara seyretmek ve serbest oyun olduğu belirlenmiştir. Hiç katılmadıkları faaliyetler ise avcılık, golf ve balık avcılığı olarak belirlenmiştir. Yöre halkının 'sarı balık' olarak adlandırdığı sazan türüyle ünlü olan Çıldır Gölü'nün bulunduğu ilçede balık avcılığı akvitesine katılım sıklığının düşük olması dikkat çekicidir. Buna göre öğrencilerin katılmak istedikleri faaliyetler ile katıldıkları faaliyetler arasında bazı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu farklılık, bisiklete binmek ve kamp yapmak faaliyetlerinin çok istenmesine rağmen katılım sıklığı ortalamasının beklenildiği oranda yüksek olmamasıdır. Bu farklılığın

nedenleri katılımı etkileyen faktörler ölçeğine verilen yanıtlar sayesinde hava şartlarının uygun olmaması, ekipmanların yetersiz olması, aktivitelerin pahalı bulunması ve ekonomik durum yetersizliği olarak belirlenmiştir. Aktivitelerin pahalı bulunması ifadesine verilen cevapların ekipman yetersizliğinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Nitekim, ekipmanı olmayan öğrenciler için ilk katılım için ekipman alımı oldukça külfetli olabilmektedir. Yörelere kalkınmasında önemli bir kurum olan üniversitelerin, bu kurumların çalışanlarının ve öğrencilerinin katılmak istediği rekreasyonel faaliyetlerin bilinmesinin işletmeciler ve potansiyel yatırımcılara yol gösterici olabileceği söylenebilir. Bununla birlikte, yine kırsal alanların kalkınması için düzenlenen projelerde bu beklentilere cevap verebilecek alanların oluşturulması ve ekipman alımlarının yapılması da rekreatif projelerin beklenen yararlarını artırmanın bir yolu olabilir.

KAYNAKÇA

- Crawford, D. W., E. L. Jackson and G. Godbey, (1991). A hierarchical model of leisure constraints. *Leisure Sciences*,13: 309-320.
- “Çıldır Gölü” http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C4%B1d%C4%B1r_G%C3%B6l%C3%BC (Erişim Tarihi: 14.05.2014).
- Edginton, C.R. ve Ford, P. (1985). *Leadership in Recreation And Leisure Service Organizations*. Newyork: Wiley Sons.
- Erdoğan Morçin, S.; Atalay, Ahmet (2011). ‘Turistik Aktivitelerin Zenginleştirilmesinde Sportif Rekreasyonel Uygulamalar’, *1.Uluslararası Eğirdir Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 25-30.
- Ertüzün, E.; Fişekçioğlu, B. (2013). “Kırsal Alanlarda Yapılan Rekreatif Faaliyetlerin Bölgede Yaşayanlara Etkisi”, *Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, <http://www.unikop.org/1/26.html> (Erişim Tarihi: 14.05.2014).
- Jackson, E. L., V. C. Rucks, (1995). Negotiation of leisure constraints, ts by Junior-high and high-school students: An exploratory study. *Journal of Leisure Research*, 27 (1): 85-105.
- Karahan, F.; Orhan, T (2013). “Çoruh Havzası Uzundere Vadisi’nin Kırsal Rekreasyon Planlaması Yönünden Suyu Dayalı Olanakları”, http://www.gelecekturizmde.com/wp-content/uploads/2013/02/04_Coruh-Havzasi-Uzundere-Vadisinin-Kirsal-Rekreasyon-Planlamasi1.pdf (Erişim Tarihi: 14.05.2014).
- Karaküçük, S. (1997). Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme) Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma, 2.Baskı, Ankara: Seren Ofset.
- Kılıç, M.; Şener, G.(2012). “Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Etkinliklerine Katılımlarındaki Sosyolojik Etkenler ve Yapısal Kısıtlamalar”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 220-227, DOI: 10.5961/jhes.2013.080.
- Koçan, N. (2012). “Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkında Kırsal Peyzaj ve Rekreasyon Planlama”, *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 28 (1), 38-46.
- Küçüktopuzlu, F. (2003). “Turizm İle Rekreasyon Faaliyeti Arasındaki İlişkiler ve Doğa Sporlarının Turizmde Kullanılması, Antalya Köprülü Kanyon Rafting Uygulaması”, *I. Gençlik ve Doğa Sporları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi İşletmeciliği.
- Müderrişoğlu, H.; Kutay, E.L.; Örnekçi Eşen, S. (2005). ‘Kırsal Rekreasyonel Faaliyetlerde Kısıtlayıcılar’, *Tarım Bilimleri Dergisi*, 11(4), 40-44.
- Oh, S. S.; S. Y. Oh and L. L. Caldwell, (2001). The effects of perceived leisure constraints among Korean University Students. *Proceedings of the 2001 Northeastern Recreation Research Symposium*. New York.183-187.
- Özgüç, N. (1994). *Turizm Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Sevil, T. (2012). “Boş Zaman ve Rekreasyon: Kavram ve Özellikler”, *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi İçinde* (Ed: Serdar Kocaekşi), 2-26, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Şimşek, K. Y. (2012). “Rekreasyonda Proje Yönetimi”, *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi İçinde* (Ed: Serdar Kocaekşi), 184-211, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Uzun, S.; Müderrişoğlu, H. (2010). “Kırsal Rekreasyon Alanlarında Kullanıcı Memnuniyeti: Bolu Gölcük Ormanı Dinlenme Yeri Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, Sayı: 1, 67-82.
- Weed, M.; Bull, J. (2004). *Sports Tourism: Participants, Policy and Providers*, Oxford: Elsevier Publishing.
- Yaman, M.; Arslan, S. (2009). “Çocuk ve Gençlik Suçlarının Önlenmesinde Rekreatif Sporlar”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 445-459.

ÇALIŞMA ORTAMLARININ ERGONOMİK TASARIMININ AKADEMİK PERSONEL ÜZERİNDEKİ VERİMLİLİĞİNE ETKİSİ GAZİ ÜNİVERSİTESİ DİŞ HEKİMLİĞİ FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

Feride DÜŞÜNGÜLÜ¹, Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU², Doç. Dr. Zekai ÖZTÜRK³

ÖZET

Günümüzün gelişen dünyasında insana verilen önemin artmasıyla birlikte ergonomi bilimi de gittikçe gelişmektedir. Ergonomi bilimi insan ve iş arasındaki ilişkiyi ele alır. Bunun yanında bu ilişkileri etkileyen çevresel etmenleri de inceler. Ergonominin amacı, iş gören ile işi arasında iyi bir uyum sağlayarak, insanın çalışırken aşırı zorlanma nedeniyle zarar görmesini engellemek ve bu uyum sayesinde verimliliği artırmaktır. Çalışmada Gazi Üniversitesinin Diş Hekimliği Fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının çalışma ortamlarındaki ergonomi koşulları ve ergonominin verimliliklerine etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Ergonominin diş hekimliği fakültesindeki öğretim elemanlarının verimliliğine etkisini belirlemeye yönelik bir alan araştırması yapılmıştır.

Birinci bölümde; ergonomi ve ergonomi ile ilgili kavramlara, İkinci bölümde; verimlilik ve verimlilikle ilgili kavramlar incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise ergonominin verimlilik üzerine etkisi ilgili bir araştırma yapılmış, bulgu ve sonuçları belirtilmiştir.

Betimsel araştırma modeli çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışmada evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Sadece 100 akademik personelden geri dönüş olmuştur.

Bu araştırma sonucunda; fiziki ortama ilişkin görüşleri ile fiziki ortama bağlı verimlilik düzeyleri arasında, pozitif ve zayıf düzeyde bir ilişki olduğu, araç-gerece ilişkin görüşleri ile araç-gerece bağlı verimlilik düzeyleri arasında pozitif ve zayıf düzeyde bir ilişki olduğu, çalışma ortamına ilişkin görüşleri ile çalışma ortamına bağlı verimlilik düzeyleri arasında pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu, araştırma ortamına ilişkin görüşleri ile araştırma ortamına bağlı verimlilik düzeyleri arasında, pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergonomi, Verimlilik, Antropometri, Bilişsel Ergonomi, Fiziksel Ergonomi

THE IMPACTS OF ERGONOMICAL DESIGN AT WORKING ENVIRONMENTS OF UNIVERSITIES ON ACADEMICAL PERSONNELS EFFICIENCY. (GAZI UNIVERSITY FACULTY OF DENTISTRY STUDY)

ABSTRACT

In today's developing world with the given importance to the human beings, the science of ergonomy is advancing. As known ergonomy is the science of binds between the human beings and works and in addition to that ergonomy searches the environmental conditions giving effect on that binds. The aim of ergonomy is reducing the negative impacts of work on workers, making harmony between the work and workers and with that harmony improving the efficiency of work.

In that study a field research has been done to grasp the impact of ergonomy on the efficiency of faculty of dentistry tutors.

In this study, the means of ergonomy and jargon of ergonomy and the means of efficiency and jargon of efficiency and the impacts of ergonomy on efficiency has been studied, investigated and the results has been determined.

It has been tried to reach all the universe but 100 academical tutors gave feedbacks within the framework of descriptive research.

As a result of this research, it has been established that there is a weak but positive relationship between the efficiency about physical conditions and the ideas of tutors on phsysical conditions, equipments and the ideas of tutors on equipments and also there is a medium and positive relationship between the efficiency about working environment and ideas of tutors on working environment, research environment and the idea of tutors on research environment.

Key Words: Ergonomy, Efficiency, Anthropometry, Cognitive Ergonomy, Physical Ergonomy

¹Gazi üniversitesi, feride_gazi88@hotmail.com

²Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi, dilaver.tengilimoglu@gmail.com

³ Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Bölümü, zozturk@gazi.edu.tr

1. Giriş

Üniversitelerde akademik personel bilim üreten bilim insanlarıdır. Bu nedenle, akademisyenlerin psikolojik ve fiziki çalışma ortamları, onların bilimsel üretimlerini engellemeyecek ve katkıda bulunacak, onları çalışmaya motive edecek, verimliliklerini artıracak konumda olmalıdır.

Bilgi çağının yaşandığı günümüzde bilgi üreten kurumların başında üniversiteler gelmektedir. Bu kurumların en önemli yapıtaşları olan akademik personelin çalışma ortamındaki sorunlarının giderilmesi ve çalışma ortamlarının ergonomik olarak tasarlanması durumunda, akademik personelden daha fazla verim alınacağı açıktır.

Üniversitelerin akademik personele sağlayacakları uygun çalışma ortamları sayesinde, evrensel amaçları olan bilim üretme ve üst düzey eğitim verme yolunda önemli bir adım atılmış olacaktır. Bu unsurların etkinliğini artırabilmek için gerekli faktörler değerlendirilerek sonuca göre düzenlemelerin yapılması verimliliği arttıracaktır.

2. Ergonomi, Amacı ve Önemi

İnsan ile insanın kullandığı donanım ve çalışma ortamı arasındaki ilişkileri bilimsel olarak inleyerek uygulama alanlarına aktaran disiplinler arası bir bilim dalıdır. İnsan mühendisliği veya işbilimi olarak da bilinen ergonomi, insan, makine ve işin birbirleriyle en iyi şekilde uyumlaştırılması amacıyla insan, makine ve işin bu özelliklerine uygun olarak tasarlanmasını sağlar (Su, 2001:1)

Ergonominin başlıca amacı, bu stres faktörlerini izleyerek denetim altına alıp, çalışma ortamından kaynaklan olumsuz faktörlerden kurtulmayı sağlamak, çalışanın sağlığını iyileştirerek, yaralanma ve hastalıkları engellemek ve iş verimini yükselterek kazancın ve yatırımın geri dönüşünü artırmaktır.

Ergonominin diğer amaçları şunlardır:

- İş memnuniyetini artırmak,
- Yaşam kalitesini artırmak,
- Üretim kalite ve kantitesini artırmak,
- İş gücü kaybı ve hastalıkların maliyetini azaltmak,
- Şirkete rekabet olanağı sağlamaktır.

3. Verimlilik

Verimlilik; sahip olunan kaynakların doğru ve etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamak, performans ve yararlılıklarını en üst düzeye çıkarabilmek demektir. Verimlilik bazen aynı çıktıyı daha az maliyetle üretmek ya da aynı girdi maliyetiyle daha fazla ürün üretmek şeklinde tanımlanır. Bu nedenle verimliliği artıran herhangi bir faktör sadece daha fazla ürün edilmesini sağladığı için değil aynı zamanda daha fazla ürün üretmek, ölçek ekonomilerinden yararlanma olanağı sağladığı için verimliliğin sağlanmasında önemlidir (Lenger, 1997: 27).

İşletme bütün enerji kaynaklarını etkin bir biçimde değerlendirmelidir. Verimlilik çalışmaları asla, “ tasarruf ” veya “ sinekten yağ çıkarma çabası ” olarak görülmemeli, aksine zaten kit ve oldukça pahalı olan kaynaklarımızın doğru ve gerektirdiği gibi değerlendirilmesidir (Doğan, 1991)

Kişiler açısından verimlilik, kişinin, ihtiyaçlarını karşılayabilme noktasında ulaştığı seviye onun hayat standardını gösterir. Bu standardın yükselmesi ise ancak verimli bir üretimle mümkün olabilmektedir. İnsanlar ihtiyaçlarını gidermek için çalışırlar ve ihtiyaçları karşılandığı ölçüde mutlu olurlar. İhtiyaçların tatmin edilip edilememesi durumu insanların davranışına etki eder. İşletmeler açısından verimlilik, işletmelerin en önemli amacının kar olması ve karın da doğrudan işletme verimliliğine bağlı olması bu önemi ortaya koymaktadır.

Verimliliğin sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir (Acar, 2003):

- İşverenin rekabet gücü artar.
- İlave işyeri yaratılarak istihdam artar.
- Bir ailede daha fazla çalışan sayısı sağlanır.
- Kişi başına milli gelir yükselir.
- Tüketici daha kaliteli ve daha ucuz mal ve hizmet imkânına kavuşur.
- Ülke sağlıklı, istikralı bir şekilde süratle kalkınır.

4 . İşgücü Verimliliği Ve Önemi

Küreselleşen dünyamızdaki rekabet içinde olan büyük şirketlerin, güçlü bir ekonomik yapıya sahip olmalarının perde arkasında işgücü verimliliği yatmaktadır. İşgücü verimliliğinden mahrum olan ülkelerin uluslararası rekabete girmesi imkânsızdır. Çalışanlarda yukarı doğru sosyal hareketliliğin görüldüğü çağımızda, işgücü verimliliğinin gerek sayı, gerekse nitelik olarak gelişmişliği, sosyal gelişmenin de bir göstergesi haline gelmiştir. Özellikle, gelişmiş ülkelerde ortalama teknik bilgi seviyesinin artışı ile birlikte işgücü verimliliğinin de artış kaydettiği görülmektedir.

Günümüzde iş gücüne önem veren, eğiten şirketler inanılmaz bir performans göstererek rekabet üstünlükleri sağlamaktadırlar. Çünkü gücünü çalışanların sadakatinden, zekâsından alan böylece kendine özgü bir kültür yaratan şirketlerin başarısını aynen taklit etmek oldukça zordur.

Dünyada yaşanan küreselleşme ve yoğun rekabet ortamı, işletmeleri tehdit etmekte, başarılarını ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için onları hızlı bir değişime ve yenilemeye zorlamaktadır. Bu değişimin gerçekleştirilmesi temelde ileri teknolojiye, yenilik ve yaratıcılığa, verimli ve kaliteli mal ve hizmetlerin üretilmesine bağlıdır. Bilginin teknoloji ve yeniliğin kaynağı ise bilgiyi üretebilme ve kullanabilme becerisine bağlıdır (Özdamar,1998).

5. Fiziki Çevre Şartlarında Verimliliğin Artırılması

Verimlilik ve çalışma koşulları arasında çok yakın bir ilişki vardır. Kötü çalışma koşulları özellikle gürültü, iklim koşulları, aydınlatma, zararlı maddeler, havalandırma sonucunda oluşan yorgunluk, bezginlik ve stres verimliliği düşürmektedir. İnsan bedeni çok geniş uyum yeteneğine sahip olsa dahi iyi koşullarda çalışırsa çok daha verimli olmaktadır.

Diş hekimi kendi fizyolojik ve psikolojik bünyesi ile değişkenlik gösteren bu fiziksel şartlara belli dereceye kadar uyum gösterir.

Tolere edilebilen belli seviyeden sonra bu fiziki şartlar geçici ve kalıcı hasar bırakabilir, bu durumda her türlü verimli çalışmasını engelleyecektir.

5.1. Gürültü

Kulak yolu ile gelen rahatsız edici duygu yaratan belirli bileşenleri olmayan her akustik duruma “gürültü” denir. Uzmanlar, gürültünün hem ruh, hem de beden sağlığını olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedirler. Gürültü zamanla çalışma koşullarını güçleştirici ve insanların toplum yaşamını tehdit edici bir faktör durumuna gelmiştir. Hatta insan sağlığını tehdit etmesi nedeniyle “gürültü kirliliği” olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Demir,1984).

Gürültü kaynağında yok edilmektedir. Bunun için makineler sürekli bakımdan geçirilmekte, eskiyen parçaları değiştirilmekte, gerekli yağlama işlemleri yapılmakta ve makinelerde sesi absorbe eden maddeler kullanılmaktadır. Bunun için çalışanlara pamuk, tıkaç veya kulaklık gibi kişisel koruyucular kullanılmaktadır. Ayrıca çalışanların rotasyona tabii tutulmalarıyla, gürültülü yerlerde çalışanların çalışma saatlerinin azaltılması veya daha sık dinlenme aralarının verilmesi gibi önlemlere de başvurulmaktadır (Erkan, 1997: 146).

Diş hekimliğinde aeratör, cerrahi aspiratör, mikro motor gibi ve kompresör gibi büyük makinelerin kullanılması sonucu gürültü en önemli çevre sorunlarından biri haline gelmiştir.

Ortaya çıkan bu gürültü sonucunda huzursuzluk ve sinirlilik, yüksek dp şiddetindeki gürültülü ortamda iletişim güçlükleri, bezginlik, hırçınlığın yanı sıra işitme kayıpları tehlikesi ve kazalara yatkınlık ve verimliliğin düşmesinde artış gözlenmektedir. Uygulamalarda 80 dp’ li geçen ses ortamında iş gücü verimi düşer (Akpınar,2004).

5.2. Aydınlatma

Büroların aydınlatılmasında doğal ve yapay aydınlatmalardan yararlanılmaktadır. Gündüz aydınlığı da denilen doğal aydınlatmada ışık tek taraftan, tepeden veya her iki taraftan gelebilir. Yeterli doğal aydınlatma temin etmek için yapılacak işe göre, binaların ve büroların yerleştirilmesi gerekir (Ilıcak, 1988: 135).

Çalışma alanlarının aydınlatılmasında tehlike ya da rahatsızlık yaratmayacak ve gözleri yormayacak uygun bir aydınlatmanın yapılabilmesi için belirli değerler tespit edilmiştir (Aydemir, 1995:497)

Ayrıca diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de işçi Sağlığı ve Güvenliği, diş hekimliğinde aydınlatmadan bahsederken çalışma ortamının genel aydınlatması yanında hasta ağzının aydınlatılmasından da bahsetmek gerekir. Diş hekimleri çok küçük bir sahada ağız içerisinde çalışmak zorundadır. Bu nedenle çok iyi aydınlatma gerekir. Bu amaçla ünit üzerindeki ışık kaynağından yararlanır. Bu aydınlatma hastada çalışma şekline göre istenildiği gibi ayarlanır ve diş hekiminin başının engel olmayacağı bir yönden gelir. Fakat çalışma alanındaki elleri gölge oluşturabilir. Bu nedenle belli mesafede ve belli alanda aydınlatma yapan, gölge vermeyen reflektör sistemleri geliştirilmiştir (Akpınar, 2004).

En kullanışlı reflektör, ışık kaynağından çıkan ışınlar arkadaki bir aynadan yansıtılarak hasta ağzına yönelir. Böylece bir yönden gelen ışının yapacağı bir cismin gölgesini diğer yönden gelen ışın aydınlatacaktır (Akpınar, 2004).

5.3. İklim Koşullar

Çalışma ortamının ısısı 24 °C’nin üstüne çıktığında aşırı sıcak etkisi, terleme, tuz ve sıvı kayıpları ve uzun süre maruz kalındığı hallerde sıcak çarpmasına kadar giden fizyolojik reaksiyonlar görülebilir (Akpınar, 2004) .

Çalışma ortamının ısı 17°C'nin altına düştüğünde dolaşım bozuklukları, aşırı enerji gereksinimi, titreme soğuk algınlığı, kas ve eklem rahatsızlıkları olur verimliliğin düşmesine neden olur (Akpınar, 2004). Bu nedenle, vücut sıcaklığının insanın kolayca dayanabileceği sınırlar içinde kalabilmesi ve fazla ısı enerjisinin çevreye verilmesi gerekmektedir.

Yüksek sıcaklık ve düşük sıcaklık kadar, aşırı nemin veya nemsizliğinde insan sağlığına ve çalışma başarısına etkisi büyüktür. Çalışılan yer sıcak ve nemliyse, fazla nem terleme yoluyla artık vücut ısısının dışarı atılmasını engellediğinden, sıcaklığa dayanma güçleşir. Nemsizlik ise, solunum yolları dokusunda tahrişlere ve kronik öksürüklere yol açarak insanın huzurunun kaçmasına neden olur (İncir,1998:27).

Çalışma ortamındaki hava sirkülasyonunun sağlanması için muayenelerin belli noktalarına klima yerleştirilmesi uygun olacaktır.

5.4. Zararlı Maddeler

Bir çalışma ortamında çalışan insanın performansını olumsuz olarak etkileyen önemli çevresel unsurların bir diğeri de çalışma ortamının ve üzerinde çalışılan nesnenin ortaya çıkardığı zararlı maddelerdir. Bu zararlı maddelerin ilk etkisi, fizyolojik güç ve kapasite kayıpları olduğu için çalışanların verimliliği üzerinde olumsuz etkilemektedir.

Dış hekimliğinde kullanılan saf malzemelerinin bir kısmı hava ile temasa geçtiğinde toksik etki gösterebilir. İmalat düzeni, ham madde ve mamullerin gaz, buhar, toz ile zehirlenmeler genel sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Dış hekimliğinde ara sıra akrilik monomerlerin biraz daha farklı bir biyolojik etkisi gözlenir. Bu durum laboratuvar işlemlerinde görülür. Dış hekimisi veya teknisyen akrilik rezini hamurunu çıplak elle tutmaktan kaçınılmalıdır, toksik reaksiyonu engellemek için alanın iyi havalandırılması gerekir (Akpınar,2004).

5.5. Havalandırma

Bir işyerinin havalandırılması; serinlik ve temiz hava ihtiyacının karşılanması, çalışan makinelerin ve insanların yaydığı ısının dağıtılması, hava kirliliğinin hafifletilmesi ve havaya karışan zararlı maddelerin miktarının azaltılması için gereklidir (Şafak, 1997:109).

Havalandırma, doğal ve yapay havalandırma olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Hangi tür havalandırma kullanılırsa kullanılsın, hava akımı hızının fazla olmaması, ısının oda ısısında olması ve belli bir nemlilik düzeyinde bulunması istenmektedir. Duvarlarda ve çatılarda hava delikleri açma yoluyla ya da pencereleri açık tutarak gerçekleştirilen "doğal havalandırma" önemli bir hava akımı oluştursa da bu yöntem daha çok ılık iklimlerde kullanılmaktadır. Doğal havalandırmanın etkili olabilmesi için hava deliklerinin özellikle sıcak ülkelerde yeterli büyüklükte ve doğru yerlerde açılması gerekmektedir.

6. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı; öğretim elemanlarının üniversitelerdeki çalışma ortamlarının ergonomik tasarımının verimliliğine etkisini belirlemeye çalışmaktır. Bu amaca ulaşmak için aşağıda belirtilen hipotezler test edilecektir;

H1: Gazi Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının çalışma (fiziki ortam, kullanılan araç- gereç, araştırma ortamı) ilişkin görüşleri demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H1.1. Dış Hekimliği Fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının çalışma ortamlarına ilişkin görüşleri cinsiyete, yaşa, unvana, göre süresine göre farklılık göstermektedir.

H2: Gazi Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının çalışma ortamlarına(fiziki ortam, kullanılan araç- gereç, araştırma ortamı) bağlı verimlilik düzeyleri demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H2.1. Dış Hekimliği Fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının çalışma ortamlarına bağlı verimlilik düzeyleri cinsiyete, yaşa, unvana, görev süresine göre farklılık göstermektedir.

7.Araştırmanın Önemi

Üniversitede yüksek lisans düzeyinde bu tür çalışma yapılmamış olması bakımından çalışmamız önem taşımaktadır. Ayrıca, üniversite öğretim elemanlarının çalışma ortamlarında ergonomiye uygun olmayan sistemlerin belirlenmesi ve sorunların ortaya çıkarılması ve çözüm önerilerinin sunulması bakımından önemlidir. Yine, çalışmamız bundan sonraki aynı konuda araştırma yapacaklara veri sağlaması açısından da önem taşımaktadır.

8. Araştırmanın Yöntemi

8.1. Evren Ve Örneklem

Genel tarama yönteminden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. 170 akademik personelden 100'ünden geri dönüş olmuştur.

8.2. Verilerin Toplanması Ve Analizi

Ölçme aracı; Akademisyenlerin demografik özellikleri, Öğretim elemanlarının çalışma ortamına bağlı verimlilik ölçeği, Öğretim elemanlarının çalışma ortamına ilişkin görüşleri envanteri olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır.

Hazır giyim işletmelerinde çalışma ortamının üretim verimliliğine etkisi envanterinden esinlenerek oluşturulmuştur ve 5 li likert şeklinde derecelendirilmiştir. Faktör analizinde öncelikle cevapların faktör analizine uygun olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Kaiser- Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi hesaplanmaktadır. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının cevapları doğrultusunda hesaplanan KMO testi 0,789 olarak hesaplanmış ve Bartlett testi anlamlı bulunmuştur. Ölçeğin her bir faktörü ve tamamı için güvenilirlik düzeyi Cronbach'ın alfa katsayısı ile belirlenmiştir. Birinci faktördeki maddelere ilişkin hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,658, ikinci faktöre ilişkin hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,702, üçüncü faktörün katsayısı ise 0,646 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise 0,704 olarak hesaplanmıştır. Verilerin çözümlenmesi aşamasında öncelikle verilere ilişkin minimum, maksimum, ortalama ve standart sapmayı içeren betimsel istatistikler hesaplanmıştır. Ayrıca frekans ve yüzde değerlerine hesaplanmıştır. Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda verilerin çözümlenmesinde ilişkisiz ölçümlerde t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Pearson Momentler Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Analizlerin hesaplanmasında verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri incelenmiştir ve tek yönlü varyans analizi için varyansların homojenliği test edilmiştir

9. Bulgular

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğretim Elemanlarının Demografik Özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	F	%
Cinsiyet	Kadın	41	40,6
	Erkek	59	58,4
Yaş	20-25	29	28,7
	26-30	42	41,6
	31-35	12	11,9
	36-40	4	4,0
	41 ve üzeri	13	12,9
	Uzman	2	2,0
Görev	Araştırma görevlisi	60	60,0
	Öğretim görevlisi	9	9,0
	Yardımcı Doçent Dr.	7	7,0
	Doçent Dr.	5	5,0
	Profesör Dr.	17	17,0
Görev süresi	1-5 yıl	65	64,4
	6-10 yıl	9	8,9
	11-15 yıl	7	6,9
	16-20 yıl	9	8,9
	21 yıl ve üzeri	10	9,9

Tablo' 1 de yer alan bilgiler incelendiğinde araştırmaya katılan öğretim elemanlarının %40,6'sını kadın, %58,4'ünü ise erkek öğretim elemanlarının oluşturulduğu görülmektedir. Öğretim elemanlarının %28,7'sinin 20-25 yaş aralığında, %41,6'sının 26-30 yaş, %11,9'unun 31-35, %4'ünün 36-40 ve %12,9'unun ise 41 yaş ve üzerinde olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarından %60'ının araştırma görevlisi, %2'sinin ise uzman olduğu tespit edilmiştir. Öğretim elemanlarının görev süreleri incelendiğinde ise araştırma kapsamında görüşleri alınan öğretim elemanlarından %64,4'ünün kıdemlerinin 1-5 yıl arasında olduğu, %6,9'unun ise 11-15 yıl arasında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2: Öğretim Elemanlarının Çalışma Ortamlarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre İlişkisiz Ölçümlerde T Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	T	p
Fiziki ortam	Kadın	41	10,93	3,22	0,009	0,993
	Erkek	59	10,93	2,52		
Araç-gereç	Kadın	41	8,76	2,45	0,662	0,536
	Erkek	59	9,03	2,01		
Araştırma ortamı	Kadın	41	8,20	2,10	0,776	0,439
	Erkek	59	8,53	2,09		
Çalışma ortamı (toplam)	Kadın	41	27,88	6,02	0,578	0,565
	Erkek	59	28,49	4,60		

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının fiziki ortama, araştırma sırasında kullandıkları araç-gereçlere, araştırma ortamına ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 3: Öğretim Elemanlarının Çalışma Ortamlarına Bağlı Verimlilik Düzeylerine İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre İlişkisiz Ölçümlerde T Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	T	p
Fiziki ortama bağlı verimlilik	Kadın	41	7,24	3,02	0,856	0,394
	Erkek	59	7,73	2,61		
Araç-gerece bağlı verimlilik	Kadın	41	12,49	2,01	2,289	0,024
	Erkek	58	11,45	2,36		
Araştırma ortamına bağlı verimlilik	Kadın	41	8,49	2,85	0,395	0,694
	Erkek	59	8,71	2,75		
Çalışma ortamına bağlı verimlilik (toplam)	Kadın	41	28,22	4,48	0,410	0,683
	Erkek	58	27,86	4,12		

Tablo 3 ' de yer alan bilgiler doğrultusunda araştırmaya katılan öğretim elemanlarının cinsiyetlerine göre fiziksel ortama bağlı verimlilik düzeylerinin, araştırma ortamına bağlı verimlilik düzeylerinin ve genel olarak çalışma ortamına bağlı verimlilik düzeylerinin (toplam) anlamlı bir farklılık göstermediği ($p>0,05$) belirlenmiştir. Kadın ve erkek öğretim elemanlarının söz konusu ortamlara ilişkin algıladıkları verimlilik düzeyleri benzerlik göstermektedir.

Tablo incelendiğinde, öğretim elemanlarının cinsiyetlerine göre araştırma sırasında kullandıkları araç-gerece bağlı verimlilik düzeylerinin farklılaştığı belirlenmiştir ($p<0,05$). Kadın ve erkek öğretim elemanlarının algıladıkları verimlilik düzeylerine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde, kadın öğretim elemanlarının (12,49) erkek öğretim elemanlarına göre (11,45) araç-gerece bağlı algıladıkları verimlilik düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4: Öğretim Elemanlarının Çalışma Ortamlarına İlişkin Görüşlerinin Yaşa Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçek Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Fiziki ortam	Gruplar arası	4,414	2	2,207	,274	,761
	Gruplar içi	780,096	97	8,042		
	Toplam	784,510	99			
Araç-gereç	Gruplar arası	20,062	2	10,031	2,137	,124
	Gruplar içi	455,298	97	4,694		
	Toplam	475,360	99			
Araştırma ortamı	Gruplar arası	25,987	2	12,994	3,106	,049
	Gruplar içi	405,803	97	4,184		
	Toplam	431,790	99			
Çalışma ortamı	Gruplar arası	55,166	2	27,583	1,018	,365
	Gruplar içi	2629,074	97	27,104		
	Toplam	2684,240	99			

Grup (I)	Grup (J)	Ortalama (I-J)	Farkı SE	P
20-25 yaş	26-30 yaş	,32512	,49383	,512
	31 yaş ve üzeri	1,27586(*)	,53714	,020
26-30 yaş	20-25 yaş	-,32512	,49383	,512
	31 yaş ve üzeri	,95074	,49383	,057
31 yaş ve üzeri	20-25 yaş	-1,27586(*)	,53714	,020
	26-30 yaş	-,95074	,49383	,057

20-25 yaş ile 31 yaş ve üzeri yaş grubunda olan öğretim elemanlarının araştırma ortamına ilişkin görüşlerinin farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). 20-25 yaş grubunda olan öğretim elemanlarının 31 yaş ve üzeri yaş grubunda olan öğretim elemanlarına göre araştırma ortamına ilişkin görüşlere daha fazla katılım gösterdiği belirlenmiştir.

Tablo 5: Öğretim Elemanlarının Çalışma Ortamlarına Bağlı Verimlilik Düzeylerinin Yaşa Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçek Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Fiziki ortama bağlı verimlilik	Gruplar arası	7,205	2	3,602	,460	,633
	Gruplar içi	759,705	97	7,832		
	Toplam	766,910	99			
Araç-gerece bağlı verimlilik	Gruplar arası	31,957	2	15,978	3,232	,044
	Gruplar içi	474,589	96	4,944		
	Toplam	506,545	98			
Araştırma ortamına bağlı verimlilik	Gruplar arası	44,101	2	22,051	2,965	,056
	Gruplar içi	721,459	97	7,438		
	Toplam	765,560	99			
Çalışma ortamına bağlı verimlilik (toplam)	Gruplar arası	118,605	2	59,302	3,441	0,036
	Gruplar içi	1654,385	96	17,233		
	Toplam	1772,990	98			

Tablo 5 incelendiğinde, öğretim elemanlarının araştırma sırasında kullandıkları araç-gerece bağlı verimlilik düzeyleri ile çalışma ortamlarına bağlı verimlilik düzeylerinin öğretim elemanlarının yaşına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0,05$).

Ölçek	Grup (I)	Grup (J)	Ortalama (I-J)	Farkı SE	P
Araç-gerece bağlı verimlilik	20-25 yaş	26-30 yaş	-1,33978(*)	,53949	,015
		31 yaş ve üzeri	-,51724	,58390	,378
	26-30 yaş	20-25 yaş	1,33978(*)	,53949	,015
		31 yaş ve üzeri	,82254	,53949	,131
	31 yaş ve üzeri	20-25 yaş	,51724	,58390	,378
		26-30 yaş	-,82254	,53949	,131
Çalışma ortamına bağlı verimlilik	20-25 yaş	26-30 yaş	-,91085	1,00726	,368
		31 yaş ve üzeri	1,72414	1,09018	,117
	26-30 yaş	20-25 yaş	,91085	1,00726	,368
		31 yaş ve üzeri	2,63499(*)	1,00726	,010
	31 yaş ve üzeri	20-25 yaş	-1,72414	1,09018	,117
		26-30 yaş	-2,63499(*)	1,00726	,010

20-25 yaş ile 26-30 yaş grubunda olan öğretim elemanlarının araştırma sırasında kullandıkları araç-gerece ilişkin algıladıkları verimlilik düzeylerinin farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). 26-30 yaş grubundaki öğretim elemanlarının 20-25 yaş grubundaki öğretim elemanlarına göre araç-gerece bağlı algıladıkları verimlilik düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo incelendiğinde 26-30 yaş grubundaki öğretim elemanları ile 31 yaş ve üzerindeki öğretim elemanlarının çalışma ortamına bağlı algıladıkları verimlilik düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterdiği

görülmektedir ($p<0,05$). Ortalamalar arası farklar incelendiğinde 26-30 yaş grubundaki öğretim elemanlarının çalışma ortamına bağlı algıladıkları verimlilik düzeylerinin 31 yaş ve üzerindeki öğretim elemanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6: Öğretim Elemanlarının Çalışma Ortamlarına İlişkin Görüşlerinin Kıdemlerine Göre İlişkisiz Ölçümlerde T Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Kıdem	N	$\bar{X}$	SS	T	p
Fiziki ortam	1-5 yıl	65	10,94	2,70	0,041	0,968
	5 yıl üzeri	35	10,91	3,05		
Araç-gereç	1-5 yıl	65	9,23	2,09	1,960	0,053
	5 yıl üzeri	35	8,34	2,29		
Araştırma ortamı	1-5 yıl	65	8,69	2,04	2,002	0,048
	5 yıl üzeri	35	7,83	2,09		
Çalışma ortamı (toplam)	1-5 yıl	65	28,86	4,98	1,640	0,104
	5 yıl üzeri	35	27,09	5,49		

Öğretim elemanlarının araştırma ortamına ilişkin görüşleri ise öğretim elemanlarının kıdemlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Öğretim elemanlarının ortalama puanları incelendiğinde 1-5 yıl kıdeme sahip öğretim elemanlarının 5 yıl ve üzeri kıdeme sahip olan öğretim elemanlarına göre araştırma ortamının daha uygun olduğu yönünde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

Tablo 7: Öğretim Elemanlarının Çalışma Ortamlarına Bağlı Verimlilik Düzeylerinin Kıdemlerine Göre İlişkisiz Ölçümlerde T Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Kıdem	N	$\bar{X}$	SS	T	p
Fiziki ortama bağlı verimlilik	1-5 yıl	65	7,80	2,35	1,327	0,188
	5 yıl üzeri	35	7,03	3,43		
Araç-gerece bağlı verimlilik	1-5 yıl	64	11,92	2,28	0,254	0,800
	5 yıl üzeri	35	11,80	2,29		
Araştırma ortamına bağlı verimlilik	1-5 yıl	65	8,91	2,82	1,417	0,160
	5 yıl üzeri	35	8,09	2,66		
Çalışma ortamına bağlı verimlilik (toplam)	1-5 yıl	64	28,61	3,93	1,922	0,058
	5 yıl üzeri	35	26,91	4,65		

Öğretim elemanlarının fiziki ortama, araç-gerece, araştırma ortamına ve çalışma ortamına (toplam) bağlı algıladıkları verimlilik düzeylerinin öğretim elemanlarının çalışma sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$). Farklı kıdemlere sahip öğretim elemanlarının çalışma ortamlarına bağlı algıladıkları verimlilik düzeyleri benzerlik göstermektedir.

Tablo 8: Öğretim Elemanlarının Çalışma Ortamlarına İlişkin Görüşlerinin Unvana Göre İlişkisiz Ölçümlerde T Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Görev	N	$\bar{X}$	SS	T	p
Fiziki ortam	Araş.Gör.	60	10,95	2,97	0,049	0,961
	Öğr.üye	38	10,92	2,66		
Araç-gereç	Araş.Gör.	60	9,22	2,26	1,754	0,083
	Öğr.üye	38	8,42	2,07		
Araştırma ortamı	Araş.Gör.	60	8,73	1,71	2,279	0,025
	Öğr.üye	38	7,76	2,51		
Çalışma ortamı (toplam)	Araş.Gör.	60	28,90	5,34	1,662	0,100
	Öğr.üye	38	27,11	4,99		

Öğretim elemanlarının kadrolarına göre araştırma ortamına ilişkin görüşlerinin anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, araştırma görevlilerin araştırma ortamına ilişkin sorulara katılım göstermeleri diğer kadrolarda görev yapan öğretim elemanlarına göre daha yüksektir

Tablo 9: Öğretim Elemanlarının Çalışma Ortamlarına Bağlı Verimlilik Düzeylerinin Unvana Göre İlişkisiz Ölçümlerde T Testi Sonuçları

Ölçek boyutları	Görev	N	$\bar{X}$	SS	T	p
Fiziki ortama bağlı verimlilik	Araş.Gör.	60	7,75	2,49	0,793	0,430
	Öğr.üye	38	7,29	3,24		
Araç-gerece bağlı verimlilik	Araş.Gör.	59	12,03	2,01	0,956	0,341
	Öğr.üye	38	11,58	2,67		
Araştırma ortamına bağlı verimlilik	Araş.Gör.	60	9,15	2,62	2,494	0,014
	Öğr.üye	38	7,74	2,91		
Çalışma ortamına bağlı verimlilik (toplam)	Araş.Gör.	59	28,92	3,60	2,672	0,009
	Öğr.üye	38	26,61	4,90		

Tablo'da öğretim elemanlarının araştırma ortamına ve çalışma ortamına (toplam) bağlı algıladıkları verimlilik düzeylerinin öğretim elemanlarının unvanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<0,05$). Öğretim elemanlarının araştırma ortamına bağlı algıladıkları verimlilik düzeylerine ilişkin ortalama puanlar incelendiğinde, araştırma görevlilerinin araştırma ortamına bağlı verimlilik düzeylerinin (9,15), diğer öğretim elemanlarına göre (7,74) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğretim elemanlarının çalışma ortamına bağlı algıladıkları verimlilik düzeyleri ortama puanları incelendiğinde de benzer şekilde araştırma görevlilerinin (28,92) çalışma ortamına bağlı algıladıkları verimlilik düzeylerinin, diğer öğretim elemanlarına göre (26,61) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının çalışma ortamına ilişkin görüşleri ile çalışma ortamına bağlı verimlilik düzeyleri arasında ne düzeyde bir ilişki bulunmaktadır?

Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının çalışma ortamına ilişkin görüşleri ile çalışma ortamına bağlı verimlilik düzeyleri arasındaki ilişki olup olmadığının, ilişki var ise düzeyinin belirlenmesi amacıyla Pearson Momentler Korelasyon Katsayısı hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 10 'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Pearson Momentler Korelasyon Katsayısı

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1-Fiziki ortama bağlı verimlilik	1							
2-Araç-gerece bağlı verimlilik	-0,309*	1						
3-Araştırma ortamına bağlı verimlilik	0,034	0,057	1					
4-Çalışma ortamına bağlı verimlilik (toplam)	0,518*	0,368**	0,710**	1				
5-Fiziki ortama ilişkin görüş	0,254*	-0,149	0,219*	0,228*	1			
6-Araç-gerece ilişkin görüş	0,164	0,285**	0,406**	0,526**	0,386**	1		
7-Araştırma ortamına ilişkin görüş	0,169	0,091	0,534**	0,512**	0,128	0,411**	1	
8-Çalışma ortamına ilişkin görüş (toplam)	0,274*	0,075	0,503**	0,550**	0,754**	0,794**	0	1

Tablo'daki bilgiler doğrultusunda öğretim elemanlarının;

- Fiziki ortama ilişkin görüşleri ile fiziki ortama bağlı verimlilik düzeyleri arasında, pozitif ve zayıf düzeyde bir ilişki olduğu ($r:0,254$, $p<0,05$); Araç-gerece ilişkin görüşleri ile araç-gerece bağlı verimlilik düzeyleri arasında, pozitif ve zayıf düzeyde bir ilişki olduğu ($r:0,285$; $p<0,01$); Araştırma ortamına ilişkin görüşleri ile araştırma ortamına bağlı verimlilik düzeyleri arasında, pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu

($r:0,534$, $p<0,01$); Çalışma ortamına ilişkin görüşleri ile çalışma ortamına bağlı verimlilik düzeyleri arasında, pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu ($r:0,550$, $p<0,01$) tespit edilmiştir.

9. Sonuçlar

Bu araştırmada, öğretim elemanlarının çalışma ortamlarına ilişkin görüşlerinin verimliliklerine etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Bu nedenle Öğretim Elemanlarının Çalışma Ortamına Bağlı Verimlilik Ölçeği geliştirilmiştir. Bu ölçek fiziki ortam, araştırma ortamı ve araç-gereç olmak üzere üç başlık altında uygulanmıştır. Akademisyenlerin vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

— Öğretim elemanları üniversite fiziki ortamlarının orta derecede uygun olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Kliniklerin, laboratuvarların ve sınıfların havalandırılmasında etkin ve modern bir sistem kullanıldığını belirtmişlerdir. Ancak öğretim elemanlarının genel olarak sıcaklık ve neme bağlı verimliliklerinin azaldığını belirttikleri tespit edilmiştir

Öğretim elemanlarının genel olarak üniversitede gürültü olduğu yönünde görüş bildirdiği belirlenmiştir. Öğretim elemanları "Gürültünün rahatsız edici düzeyde olması dikkat dağınıklığına ve verimliliğin düşmesine neden olduğunu belirtmişlerdir

— Öğretim elemanlarının genel olarak üniversitede kullandıkları araç-gereçlerin uygunluk ve yeterliklerini yeterli düzeyde (%59) gördükleri belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının %34'ünün "Zararlı maddelere karşı kullanılan malzemeler her türlü zararı önleyecek şekilde geliştirilmiştir." maddesine katılım gösterdiği, %33'ünün ise katılmadığı belirlenmiştir. Öğretim elemanlarının %33'ü ise söz konusu maddeye ilişkin kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

" Kullanılan cihazlar çalışanın antropometrik (vücut) ölçülerine uygun olduğunu, kısacası öğretim elemanlarının araç-gerece bağlı verimlilik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Öğretim elemanlarının araştırma sırasında kullandıkları cihazların uygun olmasına bağlı verimliliğin arttığını belirttikleri görülmektedir

— Öğretim elemanlarının genel olarak çalışma ortamlarının ortalama düzeyde uygun olduğu yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının %48'inin "Fakülte yöneticileri ve akademisyenler arasında iletişim etkin, yararlı ve yeterli buldukları belirlenmiştir.

Araştırma ortamlarının aydınlatma düzeyi rahat ve amaca uygun olarak yapılmıştır

Öğretim elemanlarının araştırma ortamına bağlı verimlilik düzeyleri, ortalama düzeyin üzerindedir.

— Fakültede akademisyenler için ayrı ve uygun şekilde düzenlenmiş dinlenme yerlerinin bulunması akademisyenlerin verimliliğine katkıda bulunuyor

10. Öneriler

Diş hekimleri laboratuvarlarda ve kliniklerde tedavi esnasında birçok ham madde ve mamuller toksik etkisi olan tozlar kronik akciğer dokusuna zarar verir ve solunum fonksiyonu kayıplarına neden olur. İşgücü ve iş kapasitesinin giderek azalması, tedavisi olanaksız akciğer hastalıklarının görülmesi söz konusudur. Yapılan araştırmada da öğretim elemanlarının çoğunluğunun zararlı maddelere önlem alınması gerektiği yönünde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

Fakültede psikososyal sorunlarla ilgilenen bir uzman istihdam edilmemiştir. Fakültede psikososyal sorunlarla ilgilenen bir uzman istihdam edilmelidir. Bu durum akademisyenlerin verimliliğini arttıracaktır.

Araştırmaya katılan öğretim elemanları genel olarak düzenli ve bakımlı ortamın verimliliği artıracağı yönünde görüş belirtmektedirler. Diş hekimleri hastaları ile ilgilenirken kullanacakları materyallerin çalışma verimini düşürmeyecek mesafelerde olması gerekir

Akademisyenlerin fakülte içinde yapılacak yenilik ve değişikliklerde görüşlerinin alınması onların verimliliklerini arttıracaktır.

Akademisyenlerin psikososyal yönden rahat edebilmeleri, çalışma istekleri ve gerekli önlemlerin alınması verimliliklerini arttıracaktır.

Sıcak ve soğuk etkilerinin daha kısa bir süre içinde belirgin ve zorlayıcı bir düzeye erişmesi, terlemenin zorlaşması ve terin buharlaşmasının olanaksızlığı nedeni ile vücut iç ısısının hızla yükselmesi ve soğuk koşullarında soğukun fizyolojik etkilerinin artması, daha derin bir etki oluşması genel huzursuzluk görülmektedir. Bütün bunlar verimliliği etkilemekte, performansın düşmesine neden olmaktadır. (Akpınar,2004) Ancak yapılan çalışmada öğretim elemanlarının genel olarak sıcaklık ve neme bağlı verimliliklerinin azaldığını belirttikleri tespit edilmiştir. Klinik, laboratuvar ve çalışma odaların da nem ve sıcaklık verimliliği düşürmeyecek şekilde ayarlanmalıdır.

Öğretim elemanlarının genel olarak üniversitede gürültü olduğu yönünde görüş bildirdiği belirlenmiştir. Öğretim elemanlarının "Gürültünün rahatsız edici düzeyde olması dikkat dağınıklığına ve verimliliğin düşmesine

neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle gürültü kaynağında yok edilmektedir. Bunun için makineler sürekli bakımdan geçirilmekte, eskiyen parçaları değiştirilmekte, gerekli yağlama işlemleri yapılmakta ve makinelerde sesi absorbe eden maddeler kullanılmaktadır.

Üniversitelerde işgücü performansının ve verimliliğin artırılması için de çalışma alanlarının ergonomik olarak düzenlenmesine ve akademisyenlere uygun hale getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Akademisyenlerin daha üretken ve verimli olabilmeleri için üniversitelerin bu konuda sürekli değişim ve gelişimi sağlamaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, G.(2003) *.İşletme Bölümü Ders Notları*. Isparta
- Aydemir, E. (1995).*İş Veriminin Artırılması Bakamından Matbaa işletmelerinde Ergonomi*. İstanbul: 5.Ulusal Ergonomi Kongresi, M.P. M Yayınları, Yayın No: 495
- Demir, H. , Akççek, E.(1984). *Gürültü Kirliliği Sorunu*. İzmir. İzmir Ticaret Odası Dergisi, Sayı: 8, Ağustos s. 7
- Doğan, M. (1991). *Teknoloji ile Verimlilik Arasındaki İlişki*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 6.
- Erkan, N. (1997). *Ergonomi*. Ankara: M.P. M Yayınları, Yayın No: 373,
- Ilıcak, Şule.(1988). *Çevre-İşyeri Koşulları Ve Ergonomik Yaklaşımlar*, 1.Ergonomi Kongresi, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları
- İncir, G. (1998). *Çoklu Vardiya Çalışmasının Ergonomik Tasarımı*
- Lenger, A. (1997). *Verimlilik Kavramında Sorunsaldan Çıkış Veya Yeni Bir Kargaşaya Doğru İlk Adım Denemesi*. Ankara: Verimlilik Dergisi, Sayı:1997/4, MPM Yayınları
- Su, A.B. (2001). *Ergonomi*. Ankara: Atılım Üniversitesi mühendislik fakültesi yayınları.
- Şafak, S. (1997), *Kurumlarda Ev idaresi*. Damla Matbaacılık, Ankara.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET DAVRANIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: TÜRKİYE'DEN KANIT

Aygül YANIK¹, Zeynep HANBABA², Sevinç SOYGÜR², Büşra AYALTI², Meral DOĞAN²

ÖZET

Araştırmada kadınlara karşı şiddet davranışlarını ve şiddete maruz kalma üzerine sosyo-demografik özelliklerin etkisini değerlendirmeyi amaçladık.

Araştırma 1-30 Kasım 2012'de, yüzyüze anket yöntemi ile yapıldı. Anket, mevcut araştırmalardan yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlandı. Evren, Kırklareli merkezinde yaşayan bireylerden oluştu. Anket kolayda örnekleme yöntemiyle, yanıtlamayı kabul eden bireylere uygulandı ve eksiksiz yanıtlanan 900 anket değerlendirmeye alındı. Verilerin analizinde SPSS 15.0 istatistik paket programı kullanıldı. Veriler sıklık, Ki-Kare ve Fisher's Exact Test ile test edildi. Araştırma kesitsel ve tanımlayıcı niteliktedir.

Kadınların %43.4'nün en az bir şiddet türüne maruz kaldığı tespit edildi. Bunların da %18.4'nün fiziksel, %13'nün duygusal, %2.9'nun cinsel, %30.2'nin sözel ve %8.9'nun ekonomik şiddete maruz kaldığı belirlendi. Şiddet karşısında %22'nin sustuğu, %8.2'nin evden ayrıldığı, %16.6'dan özür dilendiği, %2.9'nun karakola gittiği tespit edildi. Araştırmada kadınların, ileri yaştakilerin, ev hanımlarının, çalışmayanların daha fazla şiddete maruz kaldığı bulundu. Eğitim düzeyi yükseldikçe şiddete maruz kalmanın azaldığı belirlendi. Evlilerin bekarlardan daha fazla şiddet gördüğü tespit edildi.

Şiddete maruz kalma üzerine sosyo-demografik özelliklerin etkili olduğu belirlendi. Araştırmanın, kamu ve sağlık yöneticilerinin kadına yönelik şiddet konusundaki kararlarına ve yasal düzenlemelerine destek olacağı, şiddetin baştan engellemesine katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadına karşı şiddet, şiddet davranışı.

EVALUATION OF VIOLENT BEHAVIOR AGAINST WOMEN: EVIDENCE FROM TURKEY

ABSTRACT

In this study, we aimed to evaluate violent behaviors against women and to evaluate the effects of socio-demographic characteristics on violence exposure.

The study was conducted during November 1st - 30th, 2012 using the face-to-face questionnaire method. The questionnaire was prepared by the researchers in the light of previous studies. The universe included people living in central Kırklareli. The questionnaire was administered to people who agreed to answer it and were chosen with the convenience sampling method. A total of 900 questionnaires which were answered completely was evaluated. Data was analyzed with the SPSS 15.0 statistical package program using frequency, chi-square, and Fisher's Exact Test. This is a cross-sectional and descriptive study.

It was found that 43.4% of the women was exposed to at least one type of violence. It was determined that 18.4% of the participants was exposed to physical, 13% emotional, 2.9% sexual, 30.2% verbal, and 8.9% economic violence. It was observed that 22% of the participants kept silent against violence, 8.2% left their homes, 16.6% were apologized to, and 2.9% went to the police station. It is found that exposure to violence of women is further in elderly women, housewives and nonworkings in the study. It is also noticed that exposure to violence rates decrease as educational level increases. Another important indication is that the rate of violence exposure is higher among married people compared to single ones.

It was determined that socio-demographic characteristics have a great impact on violence exposure. We presume that the present study would support governmental and health managers in means of decisions and legal regulations related to violence against women and would also contribute to preventing violence before happening.

Keywords: Violence against women, violence behaviors.

Not: Bu makale I. Uluslararası Kadına Yönelik Şiddette Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi'nde tartışıldı.

¹ Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, SYO, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Bölümü, aaygul.moon@gmail.com

² Ebe, Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Ebelik Bölümü Mezunları.

Giriş

Tüm dünyada kadına yönelik şiddet toplumsal bir sorun olarak kabul edilmekte ve her geçen gün önemi artmaktadır. Kadına yönelik şiddet özel bir sorun değildir. Kadına karşı eşitsiz bir güç kullanımıdır ve kadının sağlığını da etkiler.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlık, sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, fiziksel, tıbbi ve sosyal yönden tam iyilik hali olarak tanımlanır. Kadın ve çocuk sağlığı ile güvenliğinin ulusal ve uluslararası boyutta sağlanması gereklidir (Cain, 1996). Şiddet arapça'da katlanılması güç olan şey, türkçede ise karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma anlamında kullanılmaktadır. Yani şiddet arapçada "unf" ve ingilizcede "violence" kelimesiyle eş anlamlıdır (Güneş, 2005). Dünya Sağlık Örgütü tarafından şiddet; yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya kayıp ile sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanması muhtemel olan, kişinin kendisine, başka bir kişiye, bir gruba veya topluluğa karşı fiziksel şiddet ve gücün tehdit veya fiili olarak kasıtlı kullanımı şeklinde tanımlanmaktadır (Güleç vd., 2012). Şiddetin ortaya çıkışı, insanlık tarihi ile paraleldir. Yapılan bir araştırmaya göre arkeologlar kadınların fiziksel şiddet yaşamalarının kökenini 3000 yıl öncesine dayandırmaktadır. Buluntular erkek mumyaların kemiklerinde %9-20 kırığa rastlanırken, kadın mumyalarda bu oranın %30-50 olduğunu göstermektedir. Eski Roma yazıtlarında erkekler kendilerinden izinsiz oyunlara katıldıkları, zina yaptıkları için eşlerini cezalandırmak, boşamak ve öldürmek hakkına sahip olduğu yazılmaktadır (Dişsiz&Şahin, 2008). Orta çağda ise erkeğin kadına karşı zor kullanmasında bir sınır olmadığı belirtilmektedir. Kadına yönelik şiddete ilişkin yasal ve tıbbi çalışmalar ise 1800'lü yıllara dayanmaktadır. Kadına yönelik şiddeti suç sayan ilk yasa Maryland'de 1883'de yapılmıştır. Türkiye'de de yüzyıllar boyunca, erkeğin eşini ya da kızını dövmesi, erkeğin hakkı ve hatta görevi olarak kabul edilmiş, "kızını dövmeyen dizini döver" yaklaşımı ile adeta desteklenmiştir. Dünya'da 1970'lerden itibaren önem kazanan şiddet sorunu Türkiye'de 1980'lerin ortalarından itibaren tartışılmaya başlanmıştır. 17 Mayıs 1987'deki "Dayağa Hayır" yürüyüşü kadınların şiddete karşı ilk toplu tepkileri olmuştur (Dişsiz&Şahin, 2008). Daha sonraları şiddete karşı kadın hareketleri hızlanmıştır.

Kadına Yönelik Şiddet

DSÖ'nün tanımına göre kadına yönelik şiddet, cinsiyete dayanan, kadını inciten, ona zarar veren, fiziksel, cinsel, ruhsal hasarla sonuçlanma olasılığı bulunan, toplum içerisinde ya da özel yaşamında ona baskı uygulanması ve özgürlüklerinin keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan her türlü davranıştır (Güleç vd., 2012). Cinsiyet rollerinden dolayı kadına yönelik şiddet sadece kadınların kocası ve partneri gibi yakın çevresindeki failler tarafından değil, aynı zamanda örneğin onların diğer tanıdığı erkekler, tanımadığı erkekler ve hatta ailede kadınlar tarafından, daha geniş bir sosyal çevre içindeki failler tarafından da olabilir (Jansen, Yüksel ve Çağatay, 2009). Dünya çapında kadınların fiziksel yaralanma alanları üreme organlarının sakatlanması, dövme ile fiziksel ve zihinsel travma ve yaralanmalar sonucunda ani ölümlere kadar değişen bir yelpazede sıralanır (Cain, 1996). Araştırmalar, özellikle daha fakir ülkelerdeki kadınların %10 - %90 arasında şiddete maruz kaldığını göstermektedir (Yount et al., 2011). Araştırmada kadınların hamilelikten önce ve hamilelik sürecinde bile şiddete maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Kadına karşı şiddeti, kadınların çocuklarının sağlığı kadar, kadınların cinsel ve üreme sağlığına harap edici bir etkiye sahiptir ve cinsiyet eşitsizliğine dayanır. Kadına karşı şiddet, kadınların insani haklarının bir ihlali olduğu kadar, ciddi bir sağlık ve gelişim sorunudur (Ergonen vd., 2009; Ellsberg, 2006).

Özellikle erkeğin kadından üstün görüldüğü, kadın ve erkek rollerinin katı çizgilerle birbirinden ayrıldığı toplumlarda kadınların daha çok şiddete maruz kaldıkları görülür (Page&İnce, 2008). Kadının, kabullenmek zorunda kaldığı kimliklere uymayan tutum ve davranışlarını, erkek doğrudan kendi egemenliğine yöneltmiş bir tehdit olarak algılamakta ve kadına karşı şiddet kullanmaktadır (Özmen, 2004). Kadına yönelik şiddet günümüzde çoğunlukla erkek tarafından kadına uygulanan şiddet şeklinde görülmektedir. Kadına yönelik şiddet genel olarak kadının hayatının, bedeninin, psikolojik bütünlüğünün ya da özgürlüğünün güç ya da zor kullanılarak tehlikeye uğratılması şeklinde tanımlanabilir (Stewart&Robinson, 1998). Kadına yönelik şiddet biyolojik, psikolojik ve sosyal nedenlerden kaynaklanabilir. Kadına yönelik şiddetin en önemli sonuçlarından biri kadının fiziksel ve zihinsel sağlığını tersine etkilemesidir ve önemli bir halk sağlığı problemi olarak düşünülebilir.

Kadına Yönelik Şiddet Türleri

Kadına yönelik şiddet dünya çapında özellikle kadınları etkileyen sosyal bir sağlık problemi olarak düşünülür. Şiddet genellikle fiziksel, cinsel, sözel, ekonomik ve duygusal (psikolojik) şiddet olmak üzere 5 grupta kategorize edilir (Akyüz vd., 2012).

Fiziksel şiddet: Kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır. Genellikle erkekler fiziksel şiddete başvurduğu görülmektedir, Örneğin; itmek, tokat atmak, ısırma, boğmaya çalışmak, yumruklamak, eşya fırlatmak, evden atmak, bıçak vb. tehdit etmek, işkence etmek (Yıldırım, 1998; Yetim&Şahin, 2008).

Cinsel şiddet: Cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Örneğin; aşırı kıskançlık, cinselliği cezalandırma aracı olarak kullanmak, cinsel ilişkiye zorlamak, zorla kısırlaştırma, jenital zarar vb. Cinsel ilişki ile kocasından hastalık kapandıktan da şiddete maruz kalmış demektir (Yetim&Şahin, 2008; Akyüz vd., 2012).

Sözel şiddet: Sözel şiddet, söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve kontrol aracı olarak kullanılmasıdır. Örneğin; değer verilen konulara ilişkin güven sarsmak, ağır hakaret ve sözler söylemek, küçük düşürücü lakap takmak ve alay etmek (Coker et al., 2000; Yetim&Şahin, 2008).

Ekonomik şiddet: Kadını bağımlı ve fakir hale getiren, ekonomik kaynakların ve paranın kadın üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak kullanıldığı şiddet türüdür. Örneğin; kadının çalışmasına izin vermeme, istemediği işte zorla çalıştırma, çalışıyorsa iş hayatını olumsuz etkileyecek kısıtlamalar getirme, çalışma yaşamında ilerlemesine engel olma, kişinin maaşına, gelirene, mal varlıklarına el koyma, az para verme, para harcama özgürlüğünü elinden alma, çok az para verip yapılması mümkün olmayan şeyleri talep etme, yiyecek/ giyecek gibi ihtiyaçlarını almasına izin vermeme gibi davranışlar ekonomik şiddet davranışlarıdır. Ekonomik şiddet sonucunda kadınlar fakirleşmekte, fiziksel şiddete daha fazla maruz kalmakta ve ruh sağlıkları bozulmaktadır (Gürkan&Coşar, 2009; Yetim&Şahin, 2008).

Duygusal şiddet: duyguların ve duygusal gereksinimlerin; zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır. Örneğin; sevgi, ilgi, onay, destek gibi duygusal ihtiyaçların göz ardı edilmesi, küçümsenmesi, dine, ırka, dile, kültürel gruba veya geçmişe ait değer verilen inançların aşağılanması veya onlara aykırı davranmaya zorlanması, kadının maddi ve manevi destek alabileceği kurum ve kişilerden soyutlanmasına yönelik olarak arkada ve aile bireylerinin sürekli aşağılanması, görüşmenin denetlenmesi ve engellenmesi, evden kovulma veya evden ayrılmakla tehdit edilmesi (Coker et al., 2000; Yetim&Şahin, 2008).

Fiziksel şiddet en fazla görülen ve ifade edilen şiddet türüdür. Oysaki fiziksel şiddet kadar sözel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet türleri de kadın yaşamını olumsuz etkiler. Şiddete maruz kalan kadınlarda fiziksel yaralanmalar, bilinç kaybı, ilaç ve alkol kullanımı, depresyon, kabus görme, güvensizlik, uykusuzluk, intihar girişimi, sosyal izolasyon ve baş ağrıları gibi şikayetlerin daha fazla görüldüğü ve bireyin benlik saygısının düşük olduğu bildirilmektedir (Güler vd., 2005; Vahip&Avşargil, 2006). Her ülke kadına şiddetin önlenmesi için kendi içinde sivil toplum kuruluşları, adli makamlar, emniyet birimleri, devletin ilgili kurumları ve vatandaşları ile beraber çalışmaktadırlar.

Amaç

Araştırmada kadınların şiddete maruz kalma durumlarını, uygulanan şiddet türlerini, bireylerin kadına yönelik şiddet davranışlarını ve şiddete maruz kalma üzerine sosyo- demografik özelliklerin etkisini değerlendirmeyi amaçladık.

Yöntem

Araştırma 1-30 Kasım 2012 tarihinde, yüzyüze anket yöntemi ile yapıldı. Anket, mevcut araştırmalardan yararlanılarak araştırmacılar tarafından hazırlandı. Evren, Kırklareli merkezinde yaşayan bireylerden oluştu. Anket kolayda örnekleme yöntemiyle, yanıtlamayı kabul eden bireylere uygulandı ve eksiksiz yanıtlanan 900 anket değerlendirmeye alındı. Anket iki bölümden oluşmakta olup, birinci bölümde demografik özelliklerin yer aldığı 6 soru, ikinci bölümde kadına şiddete yönelik 20 soru yer aldı. Verilerin analizinde SPSS 15.0 istatistik paket programı kullanıldı. Veriler Ki-Kare ve Fisher's Exact Test ile test edildi. Gruplar arasında farklılık olduğu belirlendiğinde; farklılığın hangi gruptan meydana geldiğini bulabilmek amacıyla 2'şer grup alınmak üzere tekrar Ki-Kare testi uygulandı. Ki kare tekniği iki kategorik değişken arasında ilişki olup olmadığını test eder. İki değişken arasında ilişkinin olması, bir değişkenin düzeyindeki cevapların, diğer değişkenin düzeylerinde farklılaştığını gösterir (Büyükoztürk, 2011, Demirgil, 2010). Yanılma olasılığı $\alpha=0.05$ seçildi. Araştırma kesitsel ve tanımlayıcı niteliktedir.

Bulgular

Sosyo-Demografik Özellikler

Araştırmaya katılanların %80.7'nin kadın, %86.5'nin 18-50 yaşında, %39.3'nün ev hanımı, %17'nin işçi, %54.2'nin çalışmadığı, %45.8'nin bir meslek alanında çalıştığı, %7'nin okuma yazma bilmediği, %36.1'nin ilköğretim, %56.9'nun lise ve üstü eğitim aldığı, %69.4'nün evli olduğu belirlendi. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de verildi.

Tablo 1: Sosyo-Demografik Özellikler

Özellikler	Gruplar	n	% Percent
Yaş	18-28	316	35,1
	29-39	254	28,2
	40-50	209	23,2
	51-61	87	9,7
	62 ve üstü	34	3,8
Cinsiyet	Kadın	726	80,7
	Erkek	174	19,3
Meslek	Ev Hanımı	354	39,3
	İşçi, yardımcı hizmetli, çiftçi	154	17,1
	Sekreter	22	2,4
	İş sahibi, yönetici, esnaf	40	4,4
	Ebe, hemşire	66	7,3
	Öğretmen	58	6,4
	Memur, emekli	34	3,8
	Öğrenci	109	12,1
	Diğer (mühendis, mimar, avukat, doktor)	63	7,0
	Çalışılan Yer	Yok-Çalışmıyor	488
Belediye		39	4,3
Hastane		115	12,8
Üniversite		11	1,2
Okul		43	4,8
Diğer (fabrika, pansiyon, dikimevi, pastane, tuhafiye)		204	22,7
Eğitim		Okuma yazma bilmiyor	63
	İlköğretim veya ortaokul	325	36,1
	Lise ve dengi okul	188	20,9
	Önlisans	114	12,7
	Lisans	191	21,2
Medeni Durum	Yüksek lisans ve üstü	19	2,1
	Evli	625	69,4
	Bekar	231	25,7
	Bosanmış	44	4,9

Katılımcıların Şiddete Maruz Kalma Durumları

Katılımcıların %43.4'nün en az bir şiddet türüne maruz kaldığı ve %56.6'nın şiddete maruz kalmadığı tespit edildi. Kadınların %41.8'nin (n=397) fiziksel, %29.5'nin (n=396) duygusal, %6.6'nın (n=396) cinsel, %68.7'nin (n=396) sözel ve %20.2'nin (n=396) ekonomik şiddete maruz kaldığı belirlendi.

Şiddete maruz kalma ile cinsiyet, yaş, meslek, çalıştıkları yer, eğitim ve medeni durum arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulundu.

Cinsiyetlerine göre kadınların %90.3'nün, erkeklerin ise %9.7'nin şiddete maruz kaldığı belirlendi. Cinsiyete göre şiddete maruz kalma durumu anlamlı bir farklılık gösterdi (P=0.000). Kadınların daha fazla şiddete maruz kaldığı belirlendi.

Yaş gruplarına göre, 18-28 yaş grubunun %37.2'nin, 29-39 yaş grubunun %40.9'nun, 40-50 yaş grubunun %50.2'nin, 51-61 yaş grubunun %50.6'nın, 62 ve üstü yaş grubunun %61.8'nin şiddete maruz kaldığı tespit edildi. Yaş grubuna göre şiddete maruz kalma durumu anlamlı farklılık gösterdi (P=0.003). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığına bakıldığında: 40-50, 51-61, 62 ve üstü yaş grubundakilerin 18-28 yaş grubundakilerden, 40-50, 62 ve üstü yaş grubundakilerin 29-39 yaş grubundakilerden daha fazla şiddete maruz kaldığı belirlendi. İleri yaştakilerin daha fazla şiddete maruz kaldığı görüldü.

Mesleklerine göre, ev hanımları ile işsizlerin %57.1'nin, işçilerin %39.6'nun, sekreterlerin %50'nin, iş sahiplerinin %35'nin, hemşirelerin %36.4'nün, öğretmenlerin %25.9'nun, memurların %41.2'nin, öğrencilerin %23.9'nun ve diğer çalışanların %38.1'nin şiddete maruz kaldığı belirlendi. Şiddete maruz kalma ile meslek arasında anlamlı bir farklılık bulundu (P=0.000). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığına bakıldığında: Ev hanımları ile işsizlerin işçiler, esnaf-iş sahipleri, öğretmenler, öğrenciler, diğer çalışanlardan (mühendis, mimar, avukat, doktor) şiddete maruz kalma oranları daha yüksek bulundu. İşçilerin öğrencilerden,

sekreterlerin öğretmenlerden ve öğrencilerden, memurların ve diğer çalışanların öğrencilerden şiddete maruz kalma oranları daha yüksekti. Ev hanımları ile işsizlerin en fazla şiddete maruz kaldığı belirlendi.

Çalışma yerine göre, çalışmayanların %48.4'nün, Belediye'de çalışanların %35.9'nun, Hastanede çalışanların %44.3'nün, okulda çalışanların %27.9'nun, diğer yerlerde çalışanların %38.2'nin şiddete maruz kaldığı ve üniversitede çalışanların ise şiddete maruz kalmadığı belirlendi. Kişilerin çalıştıkları yerlere göre şiddete maruz kalma oranları farklılık gösterdi($P=0.001$). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığına bakıldığında: Çalışmayanların üniversitede, okulda, diğer yerlerde çalışanlardan daha fazla şiddete maruz kaldığı belirlendi. Belediye'de ve Hastane'de çalışanların üniversitede çalışanlardan daha fazla şiddete maruz kaldığı görüldü.

Eğitilmelerine göre, okuma yazma bilmeyenlerin %77.8'nin, ilköğretim mezunlarının %51.1'nin, lise ve dengi okul mezunlarının %41'nin, önlisans mezunlarının %35.1'nin, lisans mezunlarının %29.3'nun, yüksek lisans ve üstü mezunların %15.8'nin şiddete maruz kaldığı belirlendi. Eğitim durumuna göre şiddete maruz kalma farklılık gösterdi ($P=0.00$). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığına bakıldığında: Okuma yazma bilmeyenlerin şiddete maruz kalma oranları ilköğretim, lise ve dengi okul, önlisans, lisans, yüksek lisans ve üstü mezunlarından daha fazla bulundu. İlköğretim mezunlarının şiddete maruz kalma oranları lise ve dengi okul, önlisans, lisans, yüksek lisans ve üstü mezunlarından daha fazla belirlendi. Lise ve dengi okul mezunlarının şiddete maruz kalma oranları lisans, yüksek lisans ve üstü mezunlarından daha fazla bulundu. Eğitim düzeyi yükseldikçe şiddete maruz kalmanın azaldığı görüldü.

Medeni durumlarına göre evlilerin %45'nin, bekarların %32.9'nun ve boşanmışların %77.3'nün şiddete maruz kalmadığı belirlendi. Kişilerin medeni durumlarına göre şiddete maruz kalma oranları farklılık gösterdi($P=0.000$). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığına bakıldığında: Evlilerin bekarlara göre daha fazla şiddete maruz kaldığı tespit edildi. Boşananların şiddete maruz kalma oranları evlilere ve bekarlara göre daha fazla bulundu.

Katılımcıların Kadına Yönelik Şiddeti Değerlendirmeleri

Şiddet karşısında %49.9'nun ($n=397$) sustuğu, %18.6'nın ($n=397$) evden ayrıldığı, %37.5'den ($n=397$) özür dilendiği, %6.5'nin ($n=397$) karakola gittiği belirlendi. Büyük çoğunluğun şiddet karşısında hiç birşey yapmadığı görülmektedir.

Katılımcıların %78.1'nin şiddet gören bir kadınla karşılaştığı, %81.1'nin şiddete yeterli müdahalenin olmadığını ifade ettiği ve %84.9'nun şiddeti sağlık sorunu olarak gördüğü tespit edildi. Ayrıca katılımcıların şiddet gören bir kadınla karşılaştığında %4'nün "Hiçbirşey yokmuş gibi davrandım/davranırım/ortamdan uzaklaştım", %18.2'nin "Kadını incitmeden nasıl konuşacağımı bilemedim", %19.7'nin "Hemen gerekli yerlere bildirimimi yaptım/yaparım", %4.1'nin "Bu aile içi özel bir sorundur, sağlık personelinin sorunu değildir", %52'nin "Onunla konuştum ve gerekli yerlere başvurması konusunda yönlendirdim" şeklinde davrandığı belirlendi.

Katılımcıların kadına şiddet uygulanıp uygulanmadığının %78.6'nın her zaman, %11'nin bazen sorulması gerektiğini düşündüğü, %13.3'nün her zaman ve %39.22'nin bazen kadında suç olduğunu, %80.9'nun şiddete uğrayan kadının ruh sağlığının bozuk olduğunu, %90.8'nin kimsenin şiddet uygulama hakkı olmadığını, %85.2'nin çocuğun şiddeti ailede öğrendiğini, %73'nün şiddetin öğrenilmiş bir davranış olduğunu, %46.7'nin şiddet karşısında kadının ses çıkaramayacağını düşündüğü, %73.6'nın ekonomik yetersizliğin şiddete yönelteceğini, %64'nün kadında morluk, şişlik, çürük varsa istismarı düşündüğü, %35'nin gözgoze iletişimden kaçınan kadında istismarı her zaman ve %28.2'nin bazen düşündüğü, %35.4'nün psikolojik yakınmaları olan kadında istismarı her zaman ve %44.7'nin de bazen düşündüğü bulundu.

Katılımcıların sadece %9'nun kadına şiddet konusunda ders aldığı, %12.8'nin seminer-konferansa katıldığı, %42'nin daha fazla bilgiye ihtiyacı olduğu görüldü.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmada kadınların, ileri yaştakilerin daha fazla şiddete maruz kaldığı bulundu. Ev hanımlarının en fazla şiddete maruz kaldığı söylenebilir. Çalışmayanlar, üniversitede, okulda, diğer yerlerde çalışanlardan daha fazla şiddete maruz kaldığı belirlendi. Belediye'de ve Hastane'de çalışanların üniversitede çalışanlardan daha fazla şiddet gördüğü bulundu. Eğitim düzeyi yükseldikçe şiddete maruz kalma azalmaktadır, diyebiliriz. Okuma yazma bilmeyenlerin en fazla şiddete maruz kaldığı belirlendi. Evliler bekarlara göre daha fazla şiddet gördüğü tespit edildi. Boşananların şiddete maruz kalma oranları evlilere ve bekarlara göre daha fazla bulundu.

Türkiye'de 2008'de yapılan bir araştırmada birpartneri tarafından kadınların %60'nın sadece fiziksel, %30'nun hem fiziksel hem de cinsel ve sadece %6'nın cinsel şiddete maruz kaldığı belirlendi. Yine aynı araştırmada evlilik statüsü açısından sırasıyla en fazladan en aza doğru boşanmış/ayrılmışların kadınların, dul, evli ve bekar kadınların şiddete maruz kaldığı bulundu. Ayrıca eğitim düzeyi arttıkça şiddetin azaldığı görüldü

(Jansen, Yüksel ve Çağatay, 2009). Kocacık et al. araştırmalarında, farklı sosyo-ekonomik yapılara sahip olan 4 Türkiye şehrinde kadına karşı şiddeti etkileyen faktörler analiz edildi. Bu faktörler sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik faktörlerdir. Üniversite eğitimi ve kişisel bir gelire sahip olanlarda şiddetin yaygınlığının azaldığı görüldü. Ancak çalışan ve çocuğu olan kadınların şiddete daha yatkın olduğu belirlendi (Kocacık vd., 2007). Bir başka araştırmada savunmasız kadınların (hamile, engelli ve etnik azınlık durumundaki kadınların) en fazla şiddete maruz kaldığı ifade edildi (Ortiz-Barreda, 2002). Diğerinde, kadınların önemli oranda kısırlıktan dolayı şiddete maruz kaldığı belirlendi. Ayrıca tacize uğrayanların büyük çoğunluğunun cinsel yaşamında tatmin olmadığı tespit edildi (Yıldızhan vd., 2009). Brownridge'ın araştırmasında ayrılık sonrası şiddet için potansiyel risk işaretleri tanımlandı ve kadınların ayrılık sonrası şiddet için yüksek bir riske sahip olduğu belirlendi (Brownridge, 2006). Bir araştırmada kadınların önemli oranda ailede şiddete maruz kaldıklarını, genelde şiddeti uygulayanların erkekler olduğunu, çoğunlukla fiziksel şiddete maruz kaldığını ve ekonomik yetersizliğin şiddeti artıran en önemli neden olduğu belirlendi (Güler vd., 2005). Başka bir araştırmada kadınların önemli oranda çocukluğunda yada evliliğinde en az bir kez fiziksel şiddet gördüğü ve yarısının çocuğuna fiziksel şiddet uyguladığı belirlendi. Genç yaşın, alkol kullanan eş ve kaynana ile aynı evde yaşamının eş şiddetine maruz kalma riskini anlamlı derecede artırdığı bulundu (Vahip&Avşargil, 2006). Ayrancı'nın araştırmasında ise kadınların çoğunluğunun hamilelik sırasında eşi tarafından fiziksel, cinsel, sözel, ekonomik, duygusal şiddet türlerinden birine ya da daha fazlasına maruz kaldığı bulundu (Ayrancı vd., 2002). Diğer bir araştırmada okur yazar olmayan, eşi çalışmayan, ekonomik durumu kötü olan ve eşi ile arasındaki yaş farkı fazla olan kadınların daha fazla şiddet gördüğü belirlendi. Kadınların tümünün şiddete maruz kaldığı, ancak bazı sosyo-demografik özelliklere sahip kadınların daha yüksek oranda şiddete maruz kaldığı saptandı (Efe&Ayaz, 2010). Klinik görüşmede ise çoğunlukla ailede fiziksel eş şiddeti belirlendi (Doğanavşargil&Vahip, 2007). Erbek et al. araştırmalarında en fazla kadınların şiddete maruz kaldığı bulundu (Erbek vd., 2004). Diğer bir araştırmada kadınların dayak atma, aşağılayıcı sözler söyleme, parasının elinden alınması, çalışmasının yasaklanması, harçlık vermemek ya da kısıtlamak, aile geliri konusunda bilgisiz bırakmak, istemediği cinsel davranışa zorlanmayı ve sık sık kıskançlık nedeniyle kavga çıkarılmasını şiddet olarak tanımladığı saptandı (Güler vd., 2005). Evlilik süresince şiddet gören kadınların başta fiziksel olmak üzere sözel ve cinsel şiddete maruz kaldıkları belirlendi (Özyurt&Deveci, 2010). Başka bir araştırmada kadınların çoğunluğunun evliliği boyunca en az bir kez eşi tarafından şiddet gördüğü, en fazla duygusal şiddet yaşandığı, şiddete en fazla ilkökul mezunu kadınların, en az ise okur-yazar olmayan kadınlar maruz kaldığı tespit edildi (Tanrıverdi&Sıpkın, 2008). Balcı ve Ayrancı'nın araştırmasında, tüm kadınların bir eş şiddetine uğradığı ve kadınların büyük çoğunluğunun eşlerinin şiddetine karşı tepki göstermediği belirlendi (Balcı&Ayrancı, 2005).

Yukarıda araştırmalarda belirtildiği üzere genel olarak kadınların değişik şiddet türlerine maruz kaldığı görülmektedir. Araştırmamıza benzer sonuçlar olduğu gibi farklı açılar ve farklı sonuçlar da dikkati çekmektedir. Türkiye'de kadına şiddet diğer bazı ülkelerde olduğu gibi yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bu nedenle kadına şiddetin ivedilikle önlenmesi gerekmektedir.

Pek çok ülkede tutarlı ve etkili politikalar, kanunlar ve bunların yürürlüğe konulması vasıtasıyla kadınlara karşı şiddetin kontrol altına alınması yetersizdir ve diğerlerinde hiç yoktur (Cain, 1996). Ayrıca yasal düzenleme olsa bile kadınların çoğunluğunun bu düzenlemeden habersiz olduğu görülmektedir (Ergonen vd., 2009).

Çalışmalar şiddete maruz kalan kadınların diğerlerinden daha kötü sağlık durumlarına sahip ve sağlık hizmetlerinden daha az yararlandığını gösteriyor (Akyüz vd., 2012). Sağlık çalışanları etik ve mesleki kodlar doğrultusunda şiddetin sonuçlarının yönetilmesi kadar, şiddetten acı çeken kadınların tanımlanması, desteklenmesi ve sevinde rol oynayan önemli bir role sahiptir. Bu rolleri ile rehberlik etme görevini yerine getirmektedir. Bu kapsamda DSÖ'nün sağlık sektörünü ve sağlık çalışanlarını desteklemek, yeterli bir sağlık bakımı ve şiddeti önlemek için çalışmalarını sürdürmektedir (Garcia-Moreno, 2002; Dişsiz&Şahin, 2008). Toplumun aileden devlete kadar demokratikleştirilerek ve hukukun üstünlüğüne göre düzenlenmesi sağlanarak şiddet önlenebilir (Kocacık, 2001).

Araştırmamız sonucunda; kadınların, ileri yaştakilerin, ev hanımlarının, çalışmayanların, okuma yazma bilmeyenlerin, boşanmışların daha fazla şiddete maruz kaldığı görüldü. Bu nedenle özellikle bu grupların belirlenmesi, korunması ve tedavisi sağlanmalıdır.

Ayrıca eğitim düzeyi yükseldikçe şiddete maruz kalmanın azaldığı belirlendi. Dolayısıyla özellikle kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesine özen gösterilmelidir. Şiddet konusunda hem kadınlara hem de erkeklere eğitim verilmelidir.

Şiddetin öğrenilmiş bir davranış olduğu, ailede öğrenildiği ve ruhsal bir bozukluğu gösterdiği yönünde bir eğilim olduğu görülmektedir. Bu nedenle özellikle şiddet yaşayan kadınların takibe alınarak gerekiyorsa tedavi edilmesi gereklidir.

Ekonomik yetersizliklerin şiddetin önemli bir nedeni olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla ekonomik refah sağlanmaya çalışılmalıdır.

Psikolojik yakınmaları olan kadınların şiddete maruz kalıp kalmadığı araştırılmalıdır. Bu kapsamda sağlık çalışanları kadına yönelik şiddet sorunları konusunda eğitilmeli, yöneticiler tarafından desteklenmeli ve etkileyici politikalar kurumlarda uygulamaya konulmalıdır.

Kadına şiddet konusunda stratejiler geliştirilerek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu konuda koruyucu ve destekleyici yasalar hakkında sosyal farkındalık oluşturulmalı ve toplumun bilgisi artırılmalıdır.

Araştırmanın, kamu ve sağlık yöneticilerinin kadına yönelik şiddet konusundaki kararlarına ve yasal düzenlemelerine destek olacağı, şiddetin baştan engellemesine katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, A. ve Yavan, T., Şahiner, G. ve Kılıç, A. (2012). Domestic Violence and Woman's Reproductive Health: A Review of The Literature. *Aggression and Violent Behavior*, 17(6), 514–518.
- Ayrancı, Ü., Günay, Y. ve Ünlüoğlu, İ. (2002). Hamilelikte Aile İçi Eş Şiddeti: Birinci Basamak Sağlık Kurumuna Başvuran Kadınlar Arasında Bir Araştırma. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(2), 75-87.
- Balcı, YG. ve Ayrancı, U. (2005). Physical Violence Against Women: Evaluation of Women Assaulted by Spouses (eşleri tarafından saldırılan-tecavüz edilen). *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 12(5), 258–263.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). Parametrik Olmayan Testler, Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, (pp.145-166), 13.Baskı, Ankara, *Pegem Akademi*.
- Brownridge, DA. (2006). Violence Against Women Post-Separation. *Aggression and Violent Behavior*, 11(5), 514–530.
- Cain, JM. (1996). The Ethical and Medical Consequences of Violence Against Women. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 54(2), 97-100.
- Coker, AL., Smith, PH., McKeown, RE. ve King, MJ. (2000). Frequency and Correlates of Intimate Partner Violence by Type: Physical, Sexual and Psychological Battering. *AmJ Public Health*, 90(4), 553-559.
- Demirgil, H. (2010). Parametrik Olmayan Hipotez Testleri. (pp.85-110). Ed: Ş. Kalaycı. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. 5.Baskı, Ankara.
- Doğanavşargil, Ö., ve Vahip, I. (2007). "Fiziksel Eş Şiddetini Belirlemede Klinik Görüşme Yöntemi. *Klinik Psikiyatri*, 10(3), 125-130.
- Dişsiz, M., ve Şahin, NH. (2008). Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*. 1(1), 51-58.
- Efe, ŞY., ve Ayaz, S. (2010). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11(1), 23-29.
- Ellsberg, M., (2006). Violence Against Women and The Millennium Development Goals: Facilitating Women's Access to Support. *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, 94(3), 325-332.
- Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkan, L. (2004). Kadına Yönelik Fiziksel ve Cinsel Şiddet: Üç Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 17(4), 196-204.
- Ergonen, AT., Özdemir, MH., Can, İÖ., Sonmez, E., Salacin, S., Berberoglu ve E., Demir, N. (2009). Domestic Violence on Pregnant Women in Turkey. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 16(3), 125–129.
- Garcia-Moreno, C. (2002). Violence Against Women: What Is The World Health Organization Doing?. *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, 78(1), 119-122.
- Güler, N., Tel, H. ve Özkan Tuncay, FÖ. (2005). Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 51–56.
- Gürkan, ÖC., ve Coşar, F. (2009). Ekonomik Şiddetin Kadın Yaşamındaki Etkileri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3), 124-129.
- Güneş, A. (2005). Kur'an Işığında Şiddet Sorununa Bir Bakış. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 5(3), 7-28.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D. ve Altıntaş, M. (2012). Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar (Current Approaches in Psychiatry)*, 4(1), 112-137.
- Jansen, HAFM., Yüksel, İ. ve Çağatay, P. (2009). Prevalence of Violence against Women, Turkish Republic Prime Ministry Directorate General on the Status of Women, (pp.45-69), *National Research on Domestic Violence Against Women in Turkey*, Ankara.
- Kocacık, F., Kutlar, A. ve Erselcan, F. 2007, Domestic Violence Against Women: A Field Study in Turkey, *The Social Science Journal*, 44(4), 698-720.
- Ortiz-Barreda, G., Vives-Cases, C. ve Gil-González, D. (2011). Worldwide Violence Against Women Legislation: An Equity Approach. *Health Policy*, 100(2), 125–133.
- Özmen, SK. (2004). Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.

- Özyurt, SC. ve Deveci, A. (2010). Manisa'da Kırsal Bir Bölgedeki 15-49 Yaş Evli Kadınlarda Depresif Belirti Yaygınlığı ve Aile İçi Şiddetle İlişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 1-7.
- Page, AZ., ve İnce, M. (2008). Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (22), 81-94.
- Stewart, DE. ve Robinson, G E. (1998). A Review of Domestic Violence and Women's Mental Health. *Archives of Women's Mental Health*, 1(2), 83-89.
- Tanrıverdi, G. ve Sıpkın, S. (2008). Çanakkale'de Sağlık Ocaklarına Basvuran Kadınların Eğitim Durumunun Şiddet Görme Düzeyine Etkisi. *Fırat Tıp Dergisi* 13(3), 183-187.
- Vahip, I. ve Avşargil, ÖD. (2006). Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız, *Türk Psikiyatri Dergisi*. 17(2), 107-114.
- Yetim, D. ve Şahin, EM. (2008). Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım, *Aile Hekimliği Dergisi*, 2(2), 48-53.
- Yıldızhan, R., Adalı, E., Kulusari, A., Kurdoğlu, M., Yıldızhan, B. ve Şahin, G. (2009). Domestic Violence Against Infertile Women in A Turkish Setting, *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, 104(2), 110-112.
- Yıldırım, A. (1998). Sıradan Şiddet: Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları, İstanbul, *Boyut Kitapları*.
- Yount, KM., Halim, N., Hynes, M. ve Hillman ER. (2011). Response effects to attitudinal questions about domestic violence against women: A comparative perspective, *Social Science Research*, 40, 873-884.

MESLEK YÜKSEKOKULU MEZUNU ÇALIŞANLARIN MESLEKİ EĞİTİME YÖNELİK GÖRÜŞLERİ: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ*

Dilek K. MORKOÇ¹, Mustafa DOĞAN²

ÖZET

Bir mesleğin tercihi ve o meslekte başarılı olunmasında eğitim, çok önemli bir etkidir. Özellikle sürekli değişen ve gelişen iş dünyasında, sürdürülebilir bir başarı sağlamak, eğitimin yeterliliği ve kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Çalışan insanların, almış oldukları eğitime ilişkin değerlendirmeleri, mesleki eğitimin kalitesi ve iş yaşamının ihtiyaçlarına uygunluğu hakkında önemli bir geribildirim sağlar. Bu çalışma, meslek yüksekokulu düzeyindeki eğitim sistemini, çalışan mezunlar ve onların iş yaşamındaki perspektifleri üzerinden değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı ile Ezine Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Seyahat Hizmetleri programlarından mezun olmuş çalışanlarla yürütülmüştür. Çalışma, mesleki eğitimin, farklı programlardan mezun olmuş, farklı sektörlerde çalışanlar üzerinden, karşılaştırmalı analiz edilmesini sağlamıştır. Araştırmada, bir işyerinde tam zamanlı olarak çalışan 203 mezuna, facebook aracılığıyla ulaşılarak, mesleki eğitim, iş ve kariyer yaşamını değerlendiren bir anket uygulanmıştır. Bulgulara göre, mesleki eğitimin kalitesi genel olarak yeterli ancak yabancı dil ve uygulamalı eğitim becerisi, oldukça yetersiz görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki eğitim, Meslek Yüksekokulu, Büro yönetimi ve Seyahat programları mezunları, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

VIEWS OF EMPLOYEES WHO ARE GRADUATED FROM VOCATIONAL SCHOOL TO VOCATIONAL TRAINING: CASE OF ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY

ABSTRACT

Education is very important factor that is selection of an occupation and success of it. Providing a sustainable achievement for a job is directly related to adequate and qualification of education especially continuously changing and developing business life. Assessments of education of employees contribute an important feedback to the quality of vocational training and on the suitability to the needs of business life. This study has been carried out in order to evaluate of vocational training by graduated workers and their perspectives in business life. Research has been conducted with workers who were graduated from department of "Office Management and Secretarial Studies" of Çanakkale Vocational School of Social Sciences and department of "Tourism and Travel Services" of Ezine Vocational School of Çanakkale Onsekiz Mart University. The study has contributed a comparative analysis of vocational training via graduates of different programs and workers of different industries. A survey that assessed to vocational training, job and career life was applied to 203 graduates who are working full-time in a company, to reach via facebook. According to findings, quality of vocational training was seen generally sufficient but ability of foreign language and practical training were seen quite insufficient.

Keywords: Vocational Education, Vocational Schools, Office Management and Travel Program Graduates, Çanakkale Onsekiz Mart University

* 15. Ulusal Turizm Kongresinde kabul edilmiştir.

¹ Öğr.Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale Sosyal Bilimler MYO, dkmorkoc@comu.edu.tr

²Yrd.Doç.Dr., Batman Üniversitesi, T.İ.O.Y., mustafadoganmustafa@gmail.com

GİRİŞ

Günümüzde özellikle eğitim-istihdam ilişkisi, yetkilendirme sistemi ve meslek standartları giderek önem kazanmaktadır. Küreselleşen dünyada gelişen iş alanlarına ve bu alanlardaki rekabete bağlı olarak çalışanların niteliği oldukça önemli hale gelmiştir. Bununla birlikte günümüzde giderek büyüyen ve bünyeleri karmaşık hale gelen işletmelerde, başarılı bir yönetim için bilgi ve iletişim tekniklerini etkili kullanmak da zorunlu hale gelmiştir. Bu durum çalışanların bir yandan teknolojiyi bilmeleri ve onu etkin kullanmalarını, diğer yandan da kendilerini sürekli nitel olarak geliştirmelerini gerektirmektedir.

Hemen hemen her sektörde rekabetin ve pazarların genişlemesi, derinleşmesi, istihdam politikası ve çalışanların nitelikleriyle ilgili sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle turizm ve yönetici asistanlığı gibi emek yoğun özellik gösteren sektörler ve işlerde istihdam edilen çalışanların nitelikleri, işletmeler için daha ciddi bir girdidir. Bu bağlamda emek, yoğun sektör ve işlerde istihdam edilecek personelin niteliği, hizmetin kalitesi ve sürdürülebilirliğini doğrudan etkilemekte; işletmelerin rekabet ve büyümedeki en önemli faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bugünün işletmeleri açısından çalışanlarının eğitimi, nitelikleri, pratik bilgisi, motivasyonu önemli bir konu haline gelmiştir (Kusluvan ve Kusluvan, 2000, s.251).

Kişinin mesleğe ilişkin yönelimleri, kalıtımla gelen özellikleri dışarıda tutarsak, eğitimin daha ilk safhasında ilkökul çağında başlamakta ve sürecin her döneminde önemini artırarak devam etmektedir. Bir toplumda mesleki tercihlerini doğru yapmış, başarılı ve mutlu bireyler oluşturmanın yolu, eğitimin ihtiyaca uygun hale getirilmesi ve bireylerin de yeteneklerine uygun işlere yönlendirilebilmesinden geçmektedir. Eğitim hayatı, bireyin iş ve kariyer planlanmasını da belirlemektedir. Kariyer; kişinin yetenekleri ve almış olduğu eğitimle, iş alanında ilerlemesi, deneyim kazanması olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2003). Bir kişinin iş hayatında sahip olmak istediği uzmanlık ve iş başarısı olarak tanımlanabilecek olan kariyer, bireyin kişisel yaşamındaki en önemli hedef ve amaçlarından birini oluşturmaktadır. Kariyer planlaması; kariyer hedeflerini belirleme, işleri ve kariyer yollarını analiz etme, olası işletmeleri belirleme; başvurma ve elde etme olarak aşamalandırılır (Kozak, 2001).

Bir yükseköğretim kurumunda kalite çalışmaları çerçevesinde yapılan öz değerlendirme ona veri sağlayacak en önemli kaynak mezunlarıdır. Mezunların, öğretiminin içeriği ve kalitesine ilişkin görüşleri, öğrendikleri bilgileri uygulama alanına aktarmadaki başarı düzeyi, işe yerleşme oranları, mezuniyet sonrası işe girişte ve mesleğini yaparken öğrenim hayatında eksik kaldığını düşündüğü konulara ilişkin görüşleri, kurumun öz değerlendirmesini yaparken oldukça yararlı ve yönlendiricidir. Belirtildiği gibi, eğitim öğretim kurumlarının kalitesi, mezunlarının mezuniyet sonrası çalışma durumları ve alanları, statüleri, mesleki başarıları, meslekleri hakkındaki görüşleri ile ölçülebilir.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı ile Ezine Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Seyahat Hizmetleri programlarından mezun olan ve bir işte çalışmakta önlisans öğrencilerinin; aldıkları mesleki eğitimin iş yaşamındaki etkisini ölçmek; meslek yüksekokulu eğitimiyle, iş yaşamının gereksinimleri arasındaki ilişkiyi örnek üzerinden değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. İki Meslek Yüksekokulu ve bunlara ait iki farklı program üzerinden gerçekleştirilen çalışma, hem meslek yüksekokulu düzeyindeki eğitimin farklı sektörlerde çalışan mezunlar üzerinden değerlendirilmesini hem de karşılaştırmalı olarak analiz edilmesini sağlamıştır.

MESLEKİ EĞİTİM VE MESLEK YÜKSEKOKULLARI

Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde turizm eğitimi, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu çerçevesinde, üniversiteler tarafından önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyde olmak üzere 3 şekilde gerçekleştirilmektedir (Ünlüönen ve Boylu, 2005, s.15). Üniversite düzeyinde ilk turizm eğitimi, Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu’nda; Yükseköğretimde ön lisans düzeyinde ise, 1970’li yılların ortalarında Boğaziçi ve Ege Üniversiteleri’nde ara insan gücü yetiştirmek üzere açılmış olan önlisans yüksekokullarında verilmeye başlanmıştır (Ünlüönen ve Boylu, 2005).

İstihdam çağındaki nüfusun niteliğini belirleyen en önemli faktörlerden biri kuşkusuz almış olduğu eğitimidir. Türkiye’de belirli bir meslekte uzmanlaşmaya yönelik mesleki eğitim, yükseköğrenim düzeyinde meslek yüksekokulları ve yüksekokulları tarafından verilmektedir. Meslek Yüksekokulları önlisans düzeyindeki iki yıllık mesleki eğitimle, özellikle istihdam piyasasının ara elaman ihtiyacını karşılayan mesleki eğitim kurumları olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de önlisans düzeyinde normal ve ikinci öğretim programlarında turizm ve seyahat hizmetleri eğitimi veren 70; Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı eğitimi örgün ve ikinci öğretim olmak üzere veren 255 program bulunmaktadır.

Literatürün kuramsal çalışmaları bağlamında Ünlüönen (1993, 2005)’in ve Yağcı (2001)’nin Türkiye’deki turizm eğitimi inceleyen ve öneriler getiren önemli çalışmaları bulunmaktadır. Bununla birlikte meslek yüksekokullarından mezun olan öğrencilerin, mesleki eğitime yönelik görüş ve değerlendirmelerini içeren uygulamalı çalışma sayısının sınırlı olduğu görülmüştür. Bu çalışmalardan biri, Gençtürk (2006)’ün “*Alınan*

Eğitimin Meslek Yaşamındaki Yeterlilik Düzeyinin İşletmelerin Muhasebe-Finans Bölümünde Çalışanlar Üzerinde Tespitine Yönelik Bir Alan Çalışması" isimli çalışmada Isparta, Burdur, Denizli ve Antalya Organize Sanayi Bölgelerinde, muhasebe ve finans bölümlerinde çalışan kişilerin aldıkları eğitimin yeterliliği hakkındaki düşünceleri, işe girmelerinde nelerin etkili olduğu, aldıkları eğitim ile çalıştıkları bölüm arasındaki ilişki araştırılmıştır. Literatürde daha çok eğitim görmekte olan, önlisans-lisans düzeyindeki öğrencilerin, meslek ve kariyer algılarını ölçmeye çalışmalar bulunmaktadır. Aksu ve Köksal, (2005) "*Türkiye'de Turizm Öğrencilerinin Algı ve Tutumları*" adlı çalışmada Antalya Akdeniz Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği bölümü öğrencilerinin turizm endüstrisine yönelik tutumlarını araştırmış ve yapılan analizlerde öğrencilerin genel olarak turizm endüstrisine yönelik olumsuz algı ve tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Duman vd. (2006) "*Mersin'de Yükseköğretim ve Orta Öğretim Düzeyinde Turizm Eğitimi Almakta Olan Öğrencilerin Sektörün Çalışma Koşullarını Algılamaları ve Sektörde Çalışma İsteklerinin Karşılaştırmalı Analizi*" adlı bir çalışmada öğrencilerin, sektörde çalışma koşullarının ağır; ücret ve ek gelirlerin düşük olduğunu, sektörde çalışma motivasyonlarını etkileyen unsurların, kişiyle endüstri uyumu ve terfi imkânları olduğunu belirlemiştir. Benzer bir çalışmada Dinçer vd. (2013)'nin çalışmada "*İstanbul Üniversitesi ve Gümüşhane Üniversitesi Meslek Yüksekokulları bünyesinde iki yıllık turizm ve otel işletmeciliği eğitimi almakta olan öğrencilerin kariyer planlama süreci*" ortaya çıkarılmıştır.

Bu alanda yapılmış olan uygulamalı araştırmaların büyük bir bölümü, lise-önlisans-lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin meslek, kariyer ve iş yaşamına ilişkin algı ve beklentilerini ölçmeye yöneliktir. Literatürde, iş yaşamından mesleki eğitime yönelik algı, görüş ve değerlendirmeleri içeren çalışmalar sınırlı düzeydedir. Araştırma bu alandaki eksikliğin azaltılmasına katkı sağlamayı hedefleyen bir perspektife sahiptir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışma için literatür taramasıyla ikincil kaynaklardan ve anket tekniğiyle birincil kaynaklardan veri toplanarak alan araştırması yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı ve Ezine Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Seyahat Hizmetleri programlarından mezun olmuş çalışanlar oluşturmaktadır. Çalışmanın anakütlesi, çalışmakta olan mezun öğrencilerden oluştuğundan evrenin sayısı net olarak bilinmemektedir. Turizm ve Seyahat Hizmetleri normal ve ikinci öğretim programları her yıl toplam 90 öğrenci almaktadır. Büro yönetimi normal ve ikinci öğretim programlarına her yıl toplam 80 öğrenci almaktadır. Çalışma, okulların açıldığı tarihten 2014 yılına kadar mezun olanları (2014 mezunları hariç) kapsamaktadır. Turizm ve Seyahat Hizmetleri normal öğretim programı ilk mezunlarını 2009; ikinci öğretim programı 2010 yılından itibaren vermeye başlamıştır. Toplam 5 yıllık dönemde okuldan mezun olan öğrenci sayısı 285'tir. İstihdam edilenlerin sayısı net olarak bilinmemekle birlikte, turizm sektörünün mevsimselliği ve buna bağlı olarak sezonluk ve kayıtdışı istihdamın yoğun olması gibi nedenlerle, sektördeki istihdam oranının az olduğu değerlendirilmektedir. Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı bölümü 1993 yılından itibaren mezun veren bir programdır. Programın kontenjanı 40 olup mezun olan öğrenci sayısı kaydını sildiren, kayıt donduran öğrenciler dışında yaklaşık 700 civarındadır. Kayıtlı öğrencilerin %60 başarılı olup mezun olmaktadır. Mezun sayısı ortalama 2014 mezunları hariç 420 civarındadır. Bu programdan mezun olan öğrencilerden istihdam edilmekte olanların sayısı net olarak bilinmemektedir.

Çalışma kullanılan ölçeği oluşturmak için literatür taraması yapılmış ve Gençtürk (2006)'ün "*Alınan Eğitimin Meslek Yaşamındaki Yeterlilik Düzeyinin İşletmelerin Muhasebe-Finans Bölümünde Çalışanlar Üzerinde Tespitine Yönelik Bir Alan Çalışması*" isimli çalışması için geliştirip kullandığı anketten faydalanılmıştır. Çalışmada, demografik, çalışılan iş ve işyeriyle ilgili ve son olarak katılımcıların almış oldukları eğitimin iş hayatına etkisini ölçmek için oluşturulan sorulardan oluşan bu anket taslak olarak alınmıştır. Sonraki aşamada Facebook sayfası açılıp mezunlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Mezunlara öncelikle iş alanı, sektör, işten memnuniyet, eğitimin ve derslerin yeterliliği, eksik gördükleri noktalardan oluşan bu taslak soru formu sunulmuş ve bu forma eklemek istedikleri konusunda görüşleri sorulmuştur. İlk etapta mezun durumda olup bir işte çalışan 60 öğrenciyle iletişim kurulmuş ve anket konusundaki görüş ve önerileri doğrultusunda taslak ankete, yeni sorular eklenerek ve bazı sorular çıkarılarak son şekli verilmiştir. Anket, 14'ü kapalı uçlu 4'ü açık uçlu olmak üzere 18 sorudan oluşmaktadır.

Araştırmada evrenini oluşturanlardan ilk aşamada 60 mezun öğrenciyle facebook üzerinden iletişim kurulmuş ve onların arkadaş listelerinden yararlanılarak evreni oluşturan bireylerin hepsine ulaşılmaya çalışılmıştır. Anket soruları google drive kullanılarak form haline getirilip facebook üzerinden paylaşılmıştır. Yanıtlanmış soru formları google drive'a geldikçe sonuç kontrol edilmiştir. Yapılan hatalar düzeltilmiş ve tekrar facebook üzerinden yayınlanmıştır. Bu yolla toplamda veri elde edilen mezun ve çalışan öğrenci sayısı 203 olmuştur. Bunların 122'si Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı mezunlarından, 81'i Turizm ve Seyahat Hizmetleri mezunlarından oluşmaktadır. Çalışma Mayıs 2014'te başlamış, temmuz ayı itibari ile de sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Anket geliştirme aşamasında taslak forma ait verilerin analizleri için SPSS 16.0 programı kullanılmış ve elde edilen veriler değerlendirmeye alınarak analize tabi tutulmuştur. Kişisel bilgilerin dağılımına bakmak için frekans ve yüzde analizleri çıkarılmıştır. Ayrıca araştırma iki ayrı programdan mezun olan öğrencilere dayandığından karşılaştırmalı analizler için “Khi kare testi” ne başvurulmuştur. “Khi kare, iki sınıflımalı değişkenin düzeylerine (satır sayısı x sütun sayısı) göre oluşan gözlenen sayılarla-değerlerle, beklenen sayıların-değerlerin birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test eder ve buna göre bu iki değer arasındaki fark arttıkça değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı çıkma olasılığı artar” (Büyüköztürk, 2004, s.148). Mezun olunan bölüm türüne göre, mesleki eğitimin iş, ev kariyer yaşamı üzerine etkisi için hazırlanan ölçütler açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirleyebilmek açısından khi-kare analizi yapılmıştır

BULGULAR VE YORUMLAR

Büro Yönetimi ve Turizm ve Seyahat Hizmetleri bölümü mezun öğrencilerinden elde edilen verilerin analizleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Çalışmada öncelikli katılımcılara ait demografik özellikler; dağılım ve yüzde analizleri yapılmıştır.

Tablo 1. Mezun Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	123	60,6
Erkek	80	39,4
Toplam	203	100,0

Araştırmaya katılan mezun çalışanların %60,6'sı kız, % 39,4'ü erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan kız öğrencilerin, erkek öğrencilerden fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Mezun Öğrencilerin Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Yaş	f	%
20-24	105	51,7
25-29	63	31,0
30-34	34	16,7
35+	1	,5
Toplam	203	100,0

Çalışmaya katılan öğrencilerin %51,7'si (20-24) yaş aralığındadır. %31'i ise (25-29) yaş aralığında bulunmaktadır. Araştırma kapsamındaki kişilerin istihdam piyasasına girişleri, kaç yıldır çalıştıkları Tablo 3'te değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Toplam Çalışma Yılı Süreleri

Çalışma Yılı	f	%
0-1 az	16	7,9
1-3	88	43,3
4-6	59	29,1
7-9	17	8,4
10 üstü	23	11,3
Toplam	203	100,0

Araştırmaya katkı sağlayan mezun öğrencilerin %43,3'ü (1-3) yıl aralığında çalışmaktadırlar. %29,1'i ise (4-6) yıl aralığında çalışma yılları olduğu görülmüştür. Mezun öğrencilerin hangi sektörde çalıştıklarını ortaya koymak amacıyla çalıştıkları sektörler sorulmuştur. Tablo 4'te bu bulgular verilmiştir.

Tablo 4. Çalışılan Sektörler

Sektör	f	%
Turizm	61	30
Eğitim	5	2,5
Sağlık	14	6,9
Bankacılık	4	2,0
Telekomünikasyon	13	6,4
Danışmanlık	6	3,0
Kamu Kurumları	27	13,3
Serbest Meslek Kuruluşları	39	19,2
Tekstil	6	3,0
İnşaat	8	3,9
Diğer	20	9,9
Toplam	203	100,0

Mezun öğrencilerin hangi sektörde çalıştıklarını ortaya koymak amacıyla sorulan soruda, toplam katılımcıların %30'u, turizm seyahat mezunları toplamının (81 kişi) %75'i turizm sektöründe çalışmakta olup bu oran sektörün hem otelcilik hem de seyahat acentacılığı alanlarını kapsamaktadır. Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programı mezunlarının ise kamu ve özel olmak üzere farklı alt sektörlerde çalıştıkları görülmüştür. Araştırmaya katılanların %19,2'si serbest meslek kuruluşları olarak kabul edilen işletmelerde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Mezun öğrencilerin çalıştıkları işletme türleri sorulmuş ve tablo'5'te değerlendirilmiştir. Katılımcıların %33,5'i limited şirketlerde; %24,6'sı şahıs işletmelerinde, %24,1'i ise kamu alanında çalışmaktadırlar.

Tablo 5. Mezun Öğrencilerin Çalıştığı Şirketlerin Türü

Şirket Türü	f	%
Limited	68	33,5
Anonim	36	17,7
Şahıs	50	24,6
Kamu	49	24,1
Toplam	203	100,0

Katılımcıların mezun oldukları bölüm ile okulu bitirdikten sonra eğitimlerine devam edip etmedikleri, mezuniyet durumu arasındaki ilişki Tablo 6'da analiz edilmiştir.

Tablo 6. Mezun Olunan Bölüm ile Mezuniyet Durumu Arasındaki İlişki

Mezun Olunan Bölüm	Mezuniyet Durumu										Toplam	
	MYO		AÖF		Farklı Lisans		Yüksek lisans		Diğer			
Büro Yön.	38	40,9%	74	73,3%	6	4,8%	4	2,4	0	0,6%	122	100%
Seyahat	30	27,1	48	48,7%	2	3,2%	0	1,6%	1	0,4%	81	100%
Toplam	68	68,0%	122	122,0%	8	8,0%	4	4,0%	1	1,0%	203	100%

Katılımcıların Mezun oldukları bölüme göre, mezuniyet durumları incelendiğinde 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($X^2= 5,423$ $P<0,05$ (0,247)). Turizm Seyahat ve Büro Yönetimi mezunlarının kariyer hedefini gerçekleştirme oranlarının istatistiksel olarak birbirine yakındır. Büro Yönetimi mezunlarının iki yıl okuduktan sonra %73,3'ünün ve Turizm-Seyahat mezunlarının %48,7'sinin Anadolu Üniversitesinin Açıköğretim Fakültesine devam edip lisans mezunu oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan mezun öğrencilerin %93,1'i çalıştıkları iş alanlarında SGK'lı olarak çalıştıklarını ifade etmişlerdir. SGK'sız kayıt dışı olarak çalışanların oranı ise %6,9'dur.

Tablo 7. Mezun Öğrencilerin Sosyal Güvenlik Durumu Değişkenine Göre Dağılımı

Sosyal Güvenlik	f	%
SGK'lı	189	93,1
SGK'sız	14	6,9
Toplam	203	100,0

Araştırmaya katılan mezun öğrencilerin bölüm bazında alınan ücret arasındaki ilişki Tablo 8'de incelenmiştir. ($X^2=3,270$ $P<0,05$ (0,514)). İstatistiksel anlamda bir fark bulunamamıştır. Her iki bölümden mezun olan ve çalışan öğrencilerin ortalama 1001-1500 TL arasında maaş aldıkları ifade edilebilir. 93 kişinin bu düzeyde maaş aldığı düşünüldüğünde, mezunların aldıkları ücretlerin çok düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 8. Mezun Olunan Bölüm ile Alınan Ücret Arasındaki İlişki

Mezun Olunan Bölüm	Alınan Ücret										Toplam	
	500-1000		1001-1500		1501-2000		2001-2500		2501+			
Büro Yön.	28	23,0%	50	41,0%	26	21,3%	10	8,2%	8	6,6%	122	100,0%
Seyahat Hiz.	14	17,3%	43	53,1%	15	18,5%	6	7,4%	3	3,7%	81	100,0%
Toplam	42	20,7%	93	45,8%	41	20,2%	16	7,9%	11	5,4%	203	100,0%

Büro Yönetimi ve Seyahat Hizmetleri programlarından mezun olan öğrencilerin bölümler bazında alınan ücret sistemi arasındaki ilişki aşağıdaki Tablo 9'da incelenmiştir ($X^2= 14,206$ $P<0,05$ (0,007)). İstatistiksel olarak 0,05 oranında anlamlı bir fark görülmektedir. Öğrencilerin aldıkları ücret sisteminin her iki bölüm mezunlarının da "maaş" sistemi ile çalıştıkları ifade edilebilir.

Tablo 9. Mezun Olunan Bölüm ile Ücret Sistemi Arasındaki İlişki

Bölüm	Ücret Sistemi										Toplam	
	Maaş		Prim		maaş+prim		maaş+ikramiye		diğer			
Büro Yön.	85	69,7%	0	,0%	22	18,0%	15	12,3%	0	,0%	122	100,0%
Seyahat Hiz.	45	55,6%	1	1,2%	30	37,0%	4	4,9%	1	1,2%	81	100,0%
Toplam	130	64,0%	1	,5%	52	25,6%	19	9,4%	1	,5%	203	100,0%

Mezun olmuş çalışan öğrencilerin, almış oldukları mesleki eğitimi yeterli görüp görmemesi, karşılaştırmalı olarak Tablo 10'da analiz edilmiştir. Çalışmaya katılan mezun öğrencilerin mezun oldukları bölümlere göre MYO'dan aldıkları eğitimin yeterliliği Tablo 10'da verilmiştir ($X^2=13,504$ $P<0,05$ (0,009)).

Tablo 10. Mezun Olunan Bölümlere Göre MYO'da Alınan Eğitimin Yeterliliği

Mezun Olunan Bölüm	MYO Eğitimin Yeterliliği										Toplam	
	Oldukça Yeterli		Yeterli		Ne yeterli Ne Yetersiz		Az Yeterli		Yetersiz			
Büro Yön. Asist.	40	32,78%	41	33,60%	25	20,49%	14	11,45%	2	%1,68	122	100,0%
Seyahat	14	17,28%	32	39,50%	19	23,45%	7	8,64%	9	11,13%	81	100,0%
Toplam	54	26,6%	73	36,0%	44	21,7%	21	10,3%	11	5,4%	203	100,0%

Veriler karşılaştırıldığında bölümlere göre istatistiksel olarak 0,05 oranında anlamlı bir fark bulunmuştur. Büro yönetimi mezunlarının mesleki eğitimi oldukça yeterli bulanlarının oranı, seyahat mezunlarına göre daha yüksektir. Ayrıca mesleki eğitimi yetersiz ve az yeterli bulma oranı, seyahat mezunlarında büro yönetimi mezunlarından daha yüksektir. Bununla birlikte mezun öğrencilerin, mezun oldukları okulun eğitimini, "oldukça yeterli" ve "yeterli" bulanların oranının toplamda %62,6 olduğu görülmüştür. Katılımcıların belirtilen soruda %21,7 oranında kararsız oldukları görülmektedir. Ankete katılan öğrencilerin kariyer hedeflerine ulaşma hakkında verdikleri cevaplar ile mezun oldukları bölüme göre kategorize edilerek Tablo 11'de karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Tablo 11. Mezun Olunan Bölüm-Kariyer Hedefi Arasındaki İlişki

Mezun Olunan Bölüm	Kariyer Hedefine Ulaşma				Toplam	
	Evet		Hayır			
Büro Yön. ve Yön. Asist.	59	48,4%	63	51,6%	122	100,0%
Turizm-Seyahat Hiz.	50	61,7%	31	38,3%	81	100,0%
Toplam	109	53,7%	94	46,3%	203	100,0%

Katılımcıların Mezun oldukları bölüme göre, çalıştıkları iş ve kariyer hedefine ulaşma durumlarına göre 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmemekle ($X^2= 3,499 P<0,05 (0,61)$) birlikte, seyahat mezunlarının daha yüksek oranda kariyer hedeflerine ulaştıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların yarısından biraz fazlasının kariyer hedeflerine ulaştıkları, yarısına yakınınsa henüz hedeflerine ulaşamadıkları ifade edilebilir.

Tablo 12’de katılımcılara işe girmede etkili olan unsurlar sorulmuştur. Her iki programdan mezun olan öğrencilerin görüşleri karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmiştir.

Tablo12. Mezun Öğrencilerin İşe Girmede Etkili Buldukları Unsurlar

Unsurlar	Büro Yön.	Seyahat Hiz.	Toplam f ve %
Tecrübe	45-(36,88%)	32-(39,50%)	77-(%37,93)
Referans	74-(60,65%)	51-(62,96%)	125-(%61,57)
Diploma	48-(%39,64)	21-(%25,92)	69-(%34,0)
Staj Yapılan İşyeri	24-(%19,67)	24-(%29,62)	48-(%23,6)
Yabancı Dil Seviye	7-(%5,73)	12-(%14,81)	19-(%9,4)
Askerlik Durumu	7-(%5,73)	1-(%1,23)	8-(%3,9)
Diğer	6	8	14-(%6,9)

Araştırmaya katılan mezun öğrencilere göre; işe girmede en önemli unsurun %61,57 oranında referans, ardından %37,93 oranında tecrübe olduğunu belirtmiştir. Yabancı dil seviyesinin işe girmede etkili bulma oranı ise toplamda %9,4 olarak ifade edilmiştir. Referans ve Tecrübe unsurları konusunda, her iki mezun grubuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır. İşe girmede, hala geleneksel olarak referansın ya da iş dünyasındaki deneyimiyle tanıdıkların rolünün önemli olduğu değerlendirilmektedir. Analizde “diploma” unsurunun büro yönetimi bölümü mezunları için işe girmede seyahat mezunlarına göre daha önemli görüldüğü; “staj yapılan yer” ve “yabancı dil seviyesi”nin de seyahat mezunları için işe girmede büro mezunlarına göre daha etkili görüldüğü ortaya çıkmıştır.

Mezun olunan program ile mezun olunan Meslek Yüksekokulu’nun öğretim üyesi ve elemanlarının “Bilgi ve Uzmanlık Düzeyi” arasındaki ilişki Tablo 13’te analiz edilmiş ve istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark görülmemiştir ($X^2=3,246P<0,05 (0,518)$). Her iki program mezunlarının eğitim aldıkları öğretim elemanlarını bilgi ve uzmanlık alanında yeterli buldukları ifade edilebilir.

Tablo 13. Mezun Olunan Bölüm ile MYO Öğretim Elemanlarının Bilgi Uzmanlık Düzeyi

Mezun Olunan Bölüm	MYO Öğretim Elemanı Bilgi Uzmanlık Düzeyi										Toplam	
	Oldukça yeterli		Yeterli		Ne yeterli ne değil		Az yeterli		Yetersiz			
Büro Yön.	76	62,3%	41	33,6%	5	4,1%	0	,0%	0	,0%	122	100,0%
Sey. Hiz.	47	58,0%	29	35,8%	3	3,7%	1	1,2%	1	1,2%	81	100,0%
Toplam	123	60,6%	70	34,5%	8	3,9%	1	,5%	1	,5%	203	100,0%

Çalışmaya katılan mezun öğrencilere sorulan sorularda öğretim elemanlarının bilgi uzmanlık düzeyi ile ilgili görüşleri alınmıştır. Katılımcıların % 60,6’sı öğretim elemanlarının bilgi ve uzmanlık düzeylerini oldukça yeterli bulduklarını, %34,5’i ise yeterli olduğu ifade etmişlerdir. Toplamda %94,5’luk oran, aynı zamanda eğitimin kalitesini destekleyen bir faktör olarak eğitimcilerin kalitesini teyit etmiştir. Araştırmada mezun öğrencilerin eğitim gördükleri Meslek Yüksekokullarındaki mesleki eğitimin kalitesini genel olarak değerlendirmeleri istenmiştir. Tablo 14’te bu analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo14. MYO'daki Mesleki Eğitimin Kalitesi

Mezun Olunan Bölüm	Mesleki Eğitim Sisteminin Değerlendirmesi					Toplam						
	Oldukça iyi		İyi		Ne iyi ne kötü			Kötü	Çok kötü			
Büro Yön.	6 5	53,3%	4 7	38,5%	8	6,6%	2	1,6%	0	,0%	12 2	100,0%
Seyahat Hiz.	3 3	40,7%	3 3	40,7%	10	12,3%	4	4,9%	1	1,2%	81	100,0%
Toplam	9 8	48,3%	8 0	39,4%	18	8,9%	6	3,0%	1	,5%	20 3	100,0%

Mezun olunan bölüm ile eğitim görülen meslek yüksekokulunun mesleki eğitim sistemini değerlendirme arasındaki ilişki analiz edilmiş ve istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde turizm ve büro mezunları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($X^2= 6,784$ $P<0,05$ (0,148)). Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programı mezunları ile Turizm Seyahat hizmetleri mezunlarının öğrenim gördükleri meslek yüksekokulunun mesleki eğitim kalitesini yüksek oranda iyi buldukları ifade edilebilir. Araştırmaya katılan mezun öğrenciler eğitim gördükleri meslek yüksekokulunun eğitim sistemini %48,3 oranında "oldukça iyi"; %39,4 oranında da "iyi" bulduklarını belirtmişlerdir. Verilen bu cevaplar çalışma kapsamındaki Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinin iki Meslek Yüksekokulundaki eğitim sisteminin kalitesinin ilgili programlar nezdinde mezun öğrencilerin görüşleri açısından iyi bir durumda olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmada katılımcılara çalıştıkları işe ve departmana göre kendilerinde gördükleri eksiklikler sorulmuştur. Tablo 15'teki analiz sonuçları için katılımcılardan en önemli gördükleri eksikliklere yönelik birden fazla işaretleme yapmaları istenmiştir.

Tablo 15. Çalışılan İşe Göre Katılımcıların Eksikliğini Hissettikleri Unsurlar

Eksiklikler	Mezun Olunan Bölüm		Toplam f
	Büro Yön. ve Yön. Asist.	Turizm-Seyahat Hiz.	
Yabancı Dil	84	59	143
Tecrübe-Deneyim	45	21	66
Uygulama-Pratik	36	18	54
Alınan Eğitim	18	13	31
Sertifika	18	12	30
Staj	8	3	11
Yetenek	8	3	11

Mezun olan öğrenciler çalıştıkları iş yerlerinde en önemli eksiklik birden fazla işaretleme yapan öğrenciler en çok yabancı dil eksikliğini işaretlemişlerdir. Yabancı dil seçeneği 143 kez işaretlenmiş olup en önemli görülen eksikliklerdir. İkinci önemli görülen eksiklik 66 kez işaretlenmiş olan tecrübe ve deneyim eksikliğidir. Üçüncü önemli eksiklik ise uygulama ve/veya pratik eksikliği olarak değerlendirilmiştir. Her iki program mezunlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görünmemektedir. Araştırmaya katılan mezunlara, çalışma yaşamında en faydalı olduğu düşündükleri dersler sorulmuştur. Tablo 16.1'de önce büro yönetimi programı mezunlarının görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo16.1. Çalışma Yaşamında En Faydalı Görülen Dersler (Büro Bölümü)

Faydalı Dersler	f	%
Bilgisayar	40	19,7
Mesleki Yazışma	27	13,3
Klavye Teknikleri	27	13,3
Protokol Kuralları	25	12,3
Tüm Dersler bana faydalı oldu	25	12,3
Büro Yönetimi	24	11,8
İletişim	22	10,8
Dosyalama Teknikleri	19	9,4
Sunum Teknikleri	18	8,9

Çalışma yaşamında en faydalı dersler sorusu açık uçludur ve gelen cevaplara göre sıralanmıştır. Tablo 16.1'de sadece Büro bölümü mezunlarının faydalı olduğunu düşündüğü dersler yazılmıştır. Bölümde okutulan derslerden birçoğu mezunlar tarafından yazılmış fakat burada hepsi belirtilmemiş; sadece yüzdeliği yüksek olanlar listeye alınmıştır. Buna göre Büro Yönetimi ve Yönetici asistanlığı mezunu olan öğrenciler en çok "Bilgisayar" dersinin kendilerine yararlı olduğunu ifade etmişlerdir. Tablo 16.2'de Turizm-Seyahat Hizmetleri programı mezunu öğrencilerin kendilerine en faydalı oldukları dersleri kodlanmıştır. Mezun öğrenciler farklı dersleri yazdıkları için en yüksek sayılar verilmiştir.

Tablo16.2:Çalışma Yaşamında En Faydalı Olduğu Düşünülen Dersler(Seyahat Bölümü)

Faydalı Dersler	f	%
İngilizce	14	6,9
Tur operatörlüğü	13	6,4
Seyahat Acenteliği	13	6,4
Galileo	10	4,9
Yorum yok	10	4,9
Turizm İşletmeciliği	9	4,4

Tabloya göre Turizm-Seyahat Hizmetleri programı mezunları için en faydalı dersler, İngilizce, Tur Operatörlüğü ve Seyahat Acenteliği dersleridir.

Mezun Öğrencilerin Mesleki Eğitime İlişkin Önerileri

Mezun öğrencilere, aldıkları eğitim ve yaptıkları iş arasındaki uyum için eğitim sürecinde yapılması gerekenler, eksiklikler ve bunlara yönelik önerileri konusunda açık uçlu soru sorulmuştur. Araştırmaya katılanların yanıtları iki programın mezunları için ayrı ayrı kategorize edilmiştir. *Öncelikle turizm-seyahat hizmetleri programından mezun olmuş çalışanların önerileri şöyledir:*

- Sejour ve Galileo gibi sertifikaya yönelik program eğitimlerini içeren dersler artırılmalıdır.
- Teorik derslerin ardından daha çok uygulama yaptırılmalıdır.
- İngilizce ve diğer yabancı dillerin eğitimi daha etkili olmalıdır.
- Derslerde daha çok sunum yapılması teşvik edilmelidir.
- Staj süresi uzatılmalı, stajlar okul döneminde de yapılmalı ve öğretim elemanlarının işbirliğinde geçmelidir.
- Öğrencilerle ortak çalışmalar yapıp onların görev ve sorumlulukları artırılmalıdır.
- Mesleki ders saatleri mutlaka artırılmalıdır.
- Acente ve otelcilik konusunda daha çok detay öğretilmelidir.
- Taşrada ki MYO'lara daha çok önem verilmelidir.

Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programından mezun olan çalışanların görüş ve önerileri şöyle özetlenmiştir:

- Uygulama sınıfları oluşturulmalı ve öğrencilerin iş hayatında karşılaşacakları durumlar hakkında önceden bilgilendirilmelidir.
- Bilgisayar derslerinde daha çok uygulama yaptırılmalıdır.
- Üniversitede İngilizce daha iyi öğretilmelidir.
- İşbaşı eğitimi verilmelidir.
- Meslek odaları-STK işbirliği yapıp, öğrenciler Oda ve STK çalışanları ile bir araya getirilmelidir.
- Kongre-panel sempozyum yapılmalı; öğrencilerin katılımı artırılmalıdır.
- İş kanunu öğretilmelidir.
- Ezberden uzak öğretici eğitim olmalıdır.
- Hızlı okuma eğitimi verilmelidir.
- Hitabet eğitimi verilmelidir.
- Hiyerarşi daha detaylı öğretilmelidir.
- Özgüven ve ikna kabiliyeti ile ilgili dersler verilmelidir.
- İş hayatı, mezunlar ve öğrenci buluşmaları artırılmalıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Mesleki eğitim, bireylerin tüm eğitim hayatının önemli bir bölümünü oluşturan, bireysel gelişim sürecinin belki de en son halkalarından biridir. Bunun en temel nedenlerinden biri, bu sürecin sonunda bireylerin, çoğunlukla anaokulundan itibaren başlayan örgün eğitim döneminden, çalışma yaşamına geçmeleridir. Mesleki

eğitim süreci, bireyleri doğrudan iş yaşamına hazırlayan bir misyona sahiptir. Araştırmanın bulguları, buna uygun biçimde meslek yüksekokulları nezdindeki eğitimin, bireyleri iş hayatına adapte edecek; kişisel gelişimi ve mesleki bilgi-beceriye güçlendirecek bir perspektifi olması gerekliliğinin altını çizmiştir. Türkiye’de önlisans düzeyinde eğitim veren meslek yüksekokullarının, bireylerin istihdam piyasasına katılmalarını kolaylaştıracak bir kalite ve işlevle donanması gerektiği açıktır.

Mesleki eğitimin kalitesi, bireyin iş ve kariyer planlarını; yaşamla ilgili hedef ve amaçlarını doğrudan etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmada mezun ve çalışan durumundaki öğrenciler mezun oldukları meslek yüksekokullarından aldıkları eğitimi yeterli bulmaktadır. Benzer biçimde önlisans düzeyindeki mesleki eğitimin kalitesi, geçmişe dönük değerlendirme yapan iş hayatına girebilmiş MYO mezunları tarafından genel olarak iyi değerlendirilmektedir. Bununla birlikte mesleki eğitimin özellikle yabancı dil eğitimi ve uygulama yönünden eksik kaldığı; mezunların en çok bu unsurlar açısından kendilerini yetersiz hissettikleri ortaya çıkmaktadır. Benzer biçimde farklı programdan mezun olan çalışanlar öneriler bölümünde ortak biçimde uygulamaların, iş yaşamında geçerliliği olan sertifikalar veren derslerin artırılmasını istemektedir. Bu nedenle mesleki eğitimin her düzeyinde yabancı dil, özellikle İngilizce eğitiminin güçlendirilmesi; ayrıca teorik derslerin yanında alana ilişkin pratik ve uygulamalı eğitime daha fazla ağırlık verilmesi gerekmektedir. Meslek yüksekokullarının iş yaşamıyla daha yoğun ilişki kurması gerektiği; müfredat ve eğitim planlarını iş dünyasının ihtiyaçlarına bağlı olarak dinamik ve güncel biçimde kurgulaması gerektiği açıktır.

Araştırmada iş hayatındaki mezunların, eğitim hayatına ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Çalışma bu açıdan mesleki eğitime yönelik bir geribildirim sunmaktadır. Çalışma, bir üniversitenin iki meslek yüksekokulundan iki farklı programından mezun olmuş çalışanlarla sınırlıdır. Elde ettiği sonuçların genellenebilirliği, bu alanda gelecekte daha fazla sayıda ve geniş ölçeklerde tekrarlanmasıyla mümkün olacaktır. Çalışma bunun dışında, mesleki eğitimin önlisans düzeyindeki performansını değerlendirmek; iş yaşamının ihtiyaçlarıyla karşılaştırmak ve eksiklikleri görmek açısından önemli olmuştur.

KAYNAKLAR

- Aksu, A. ve Köksal, C. (2005). Perceptions and Attitudes of Tourism Students in Turkey. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 436-447.
- Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal Bilimler için Veri Analiz El Kitabı*, Ankara: Pegem.
- Dinçer, İ. F., Akova, O. ve Kaya, F. (2013). Meslek Yüksekokulu Turizm Ve Otel İşletmeciliği Programı Öğrencilerinin Kariyer Planlaması Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Üniversitesi ve Gümüşhane Üniversitesi Örneği, 3. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Ardahan, Türkiye, 2-4 Ekim 2013, 30-42.
- Duman, T., Tepeci, M. ve Unur, K. (2006). Mersin’de Yükseköğretim ve Orta Öğretim Düzeyinde Turizm Eğitimi Almakta Olan Öğrencilerin Sektörün Çalışma Koşullarını Algılamaları ve Sektörde Çalışma İsteklerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 51-69.
- Erdoğan, N. (2003). *Kariyer Geliştirme: Kuram ve Uygulama*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Gençtürk, M. (2006). Alınan Eğitimin Meslek Yaşamındaki Yeterlilik Düzeyinin İşletmelerin Muhasebe-Finans Bölümünde Çalışanlar Üzerinde Tespitine Yönelik Bir Alan Çalışması: Isparta, Burdur, Denizli ve Antalya Organize Sanayi Bölgeleri Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (12) 2: 55-82.
- Gözüm, S.; Tüfekçi, F. G.; Cantürk, Ç. (2014). Hemşirelik Yüksekokulu Mezunlarının Okulları ve Meslekleri İle İlgili Görüşleri ve Mezuniyet Sonrası Profilleri, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17, 1.
- Kozak, M. (2001). *Konaklama İşletmelerinde Kariyer Planlaması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kuslivan, S. ve Kuslivan, Z. (2000). Perceptions and Attitudes of Undergraduate Tourism Students Towards Working in The Tourism Industry in Turkey. *Tourism Management*, 251-269.
- Ünlüönen, K. (1993). Türkiye’de Yüksek Öğretim Düzeyinde Turizm Eğitim ve Öğretimi, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı:6/, 497-521.
- Ünlüönen, K. ve Boylu, Y. (2005). Türkiye’de Yükseköğretim Düzeyinde Turizm Eğitimindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, www.e-sosder.com, (3),12, 11-32.
- Yağcı, Ö. (2001). Türkiye’de Turizm Eğitimi ve İstihdamda Karşılaşılan Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri. G.Ü. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 4,23-39.

KAMU VE ÖZEL KURUMLARA BAŞVURAN HASTALARDA JİNEKOLOJİK MUAYENEYE BAĞLI DURUMLUK ANKSİYETENİN KARŞILAŞTIRILMASI

Ayşe DEMİRAY³, Esra AKIN KORHAN⁴, Kıvanç ÇEVİK⁵, Leyla KHORSHİD⁶, Mehmet Sait YÜCEBİLGİN⁷

ÖZET

Amaç: Bu tanımlayıcı çalışma bir kamu ve özel kuruma jinekolojik muayene için başvuran hastaların jinekolojik muayeneye bağlı durumluk anksiyete düzeyini karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Çalışma 1 Şubat 2012-30 Mart 2012 tarihleri arasında bir devlet hastanesi ve özel bir kurumun jinekoloji polikliniğinde yürütülmüştür. Örneklem (n=60) gebe olmayan, 18-49 yaş grubundaki ve jinekolojik bir yakınma nedeniyle polikliniğe başvuran kadın hastalardan oluşmuştur. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket formu ve Durumluk Anksiyete Ölçeği kullanılmıştır. Anket formu ve Durumluk Anksiyete Ölçeği hastalara jinekolojik muayeneden önce uygulanmıştır. Verilerin analizi SPSS 16.0 programında yapılmıştır. Verilerin analizinde Fisher's exact test, Paired-sample t test, The Mann-Whitney ve Kruskal-Wallis test kullanılmıştır.

Bulgular: Hastaların %80'i 5 ve daha fazla kez jinekolojik muayene olmuştu ve %71.7'si yalnız jinekolojik bir yakınması olduğunda veya gebe kaldığında bir jinekoloji kliniğine başvurduğunu, %28.3'ü her altı ayda bir düzenli olarak jinekoloji kliniğine gittiğini, %21.7'si jinekolojik muayene sırasında utandığını belirtmiştir. Jinekolojik muayeneye bağlı durumluk anksiyete puan ortalaması 39.41 ± 4.86 olarak bulunmuştur.

Sonuç: Kamu ve özel kurumlara jinekolojik muayeneye başvuran hastalarda jinekolojik muayeneye bağlı durumluk anksiyete puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Her iki kuruma jinekolojik muayeneye başvuran hastalar jinekolojik muayeneye bağlı orta düzeyde durumluk anksiyete deneyimlemektedirler.

Anahtar sözcükler: jinekolojik muayene; anksiyete; kadınlar

A Comparison Of The State Anxiety Related To Gynecological Examination In Patients Attended In Public And Private Institution

ABSTRACT

Aim: This descriptive study was conducted with the aim of comparing the state anxiety related to gynecological examination in patients attended to gynecological examination in public and private institution.

Methods: The study was conducted between February 1, 2012 and March 30, 2012 in the gynecological outpatient department of a public hospital and a private institution. The sample (n=60) consisted of female patients who were not pregnant and aged between 18 and 49 who attended the outpatient clinic for gynecological examination with a gynecological complaint. A questionnaire developed by the researchers and consisting of two parts and the State Anxiety Inventory Form (STAI) were used to collect data. The questionnaire and State-Trait Anxiety Inventory Form (STAI) was applied to the patients before gynecological examination. Statistical analyses were undertaken using SPSS for Windows Version 16.0. In analysis of the data Fisher's exact test, Paired-sample t test, The Mann-Whitney and the Kruskal-Wallis test were used.

Findings: Overall, 80% had previously undergone 5 or more gynecological examinations, 71.7% reported that they attended a gynecological clinic only when they had gynecological symptoms or had being pregnant, 28.3% of them stated that they gynecological attended a clinic for routine assessment every 6 months, and 21.7% of the women felt embarrassed about gynecological examination. Mean trait anxiety score due to gynecological examination was found to be 39.41 ± 4.86 . The mean state anxiety scores were similar for the patients in the different age groups, education level, marital status.

Conclusion: No significant difference in mean state anxiety scores was found before gynecological examination between woman attended to for gynecological examination in public and private institution. Patients experience state anxiety at a mild level due to gynecological examination in both private and outpatient clinics.

Key words: gynecological examination; anxiety; women

³Yrd. Doç. Dr, Düzce Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü, ayse Demiray@duzce.edu.tr

⁴Doç. Dr, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Bölümü, akinesra80@hotmail.com

⁵Yrd. Doç. Dr, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, kivancevik@hotmail.com

⁶Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, leyla.khorshid@yahoo.com

⁷Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Kadın ve Doğum Hastalıkları Anabilim Dalı, syucebilgin@yahoo.com

GİRİŞ

Jinekolojik muayene, sağlığın korunması için düzenli olarak (Mete 1998) yapılması gereken ve sık kullanılan bir uygulamadır (Larsen, Oldeide and Malterud 1997). Düzenli jinekolojik muayene ile yapılan kontroller, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların, genital kanserlerin ve diğer sağlık sorunların erken dönemde teşhisini sağlayarak kadın sağlığının korunmasında çok önemli bir yere sahiptir. Diğer doku-organ sistemlerinin tıbbi muayenelerinden çok farklı olarak, jinekolojik muayene hasta ve doktor için de olumsuz bilişsel, davranışsal durumları bünyesinde barındırmaktadır (Aksakal 2001).

Kadınların çoğu, çok küçük bir kız olduğu dönemden başlayıp bütün yaşamı boyunca örtmesi, saklaması, gizlemesi, koruması gereken genital organlarının muayenesi sırasında hafif anksiyete ve utanma hissinden muayene olmaktan kaçınmaya kadar değişen reaksiyonlarla sonuçlanmış travmatize etki yaşar (Millstein, Adler and Irwin 1984). Yapılan araştırmalarda, jinekolojik muayenede yaşanan anksiyetenin; sağlık personelinin olumsuz tutumu, muayene eden sağlık personelinin karşı cinsten olması, muayene pozisyonu, kullanılan aletler, önceki olumsuz muayene deneyimleri, mahremiyete dikkat edilmemesi, ağrı korkusu, patolojik tanı konulma korkusu, kişisel temizlik hakkında korku, genital bölgenin çıplak olması nedeniyle utanma, cinselliğin olumsuz algılanması, genç yaşta olma, muayene deneyiminin olmaması gibi nedenleri olduğu belirlenmiştir (Aksakal 2001; Frye and Weisberg 1994; Hilden, Sidenius, Langhoff and Wijma 2003; Larsen, Oldeide and Malterud 1997; Millstein, Adler and Irwin 1984). Sert, aceleci, duyarsız ve hasta ile sözel iletişime girmeden yapılan jinekolojik muayenelerin ise, kadınlarda utanma duygusunun ve korkusunun artmasına neden olduğu literatürde belirtilmektedir (Taşkın 2005). Yapılan bir çalışmada, jinekolojik muayene sırasında kadınların %62,5'i utanma, %38,8'i sıkıntı, %37,9'u korku ve %21,7'si ağrı yaşadığını ifade etmiştir (Erbil, Şenkul, Sağlam ve Ergül 2008). Özel bir kuruma jinekolojik muayene için başvuran 525 kadınla yapılan bir çalışmada, her dört hastadan birinde elleri tutma, gözleri kapatma, elleri omuzların üzerine koyma, pelvisi ellerle kapatma, elleri bacakların üzerine koyma, ellerle masayı tutma olmak üzere jinekolojik muayene sırasındaki anksiyeteyi gösteren 5 davranış belirlenmiştir (Reddy and Wasserman 1997).

Jinekolojik muayene deneyiminin olumsuz olması, kadını bundan sonraki muayenelere gelmekten alıkoyabilir (Hilden, Sidenius, Langhoff and Wijma 2003) ve düzenli jinekolojik kontrollerle amaçlanan kadın sağlığını korumak mümkün olamayabilir. Ülkemizde kamu kurumlarına olan yoğun hasta başvurusu nedeniyle her hastaya ayrılması gereken sürenin az olması jinekolojik muayeneye bağlı anksiyeteyi arttıran etmenlere zemin hazırlamaktadır. Ayrıca jinekolojik muayene için kadın hekime muayene olma isteği nedeniyle kadınlar jinekolojik muayene için özel poliklinikleri tercih etmektedir. Ülkemizde özel ve kamu hastanelerinde jinekolojik muayene olan kadınların durumluk anksiyetelerini karşılaştıran bir çalışmaya erişilememiştir. Bu araştırma sonuçlarının, kadınların jinekolojik muayene sırasında yaşadıkları anksiyete kaynaklarından birinin incelenerek, bunun azaltılmasına yönelik çalışmalara zemin oluşturacağı düşünülmektedir.

AMAÇ

Bu çalışma, özel ve kamu kurumunda jinekolojik muayeneye başvuran kadınların durumluk anksiyete düzeyini karşılaştırmak amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı türdeki bu araştırmanın evrenini, Manisa Devlet Hastanesi'ne bağlı Doğum ve Çocuk Bakımevi Hastanesi Jinekoloji Polikliniğine ve özel bir muayenehaneye jinekolojik muayene için başvuran 15 yaş ve üzeri grubundaki kadın hastalar oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, olasılıksız örnekleme tekniği ile seçilen, 1 Şubat 2012-30 Mart 2012 tarihleri arasında Manisa Devlet Hastanesi'ne bağlı Doğum ve Çocuk Bakımevi Hastanesi Jinekoloji Polikliniğine ve özel bir muayenehaneye jinekolojik muayene için başvuran 15 ve üzeri yaş grubundaki kadın hastalar oluşturmuştur. Her iki gruptaki kadınlar yaş grubu açısından eşitlenmiştir.

Araştırma verilerinin toplanmasında Hasta Tanıtım Formu ve Spielberger tarafından 1973 yılında geliştirilen ve ülkemizde 1977 yılında Öner tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları gerçekleştirilen Durumluk Anksiyete Ölçeği (Öner ve LaCompte 1983) kullanılmıştır. Hasta Tanıtım Formunda hastaların yaşı, cinsiyeti, jinekolojik muayene öyküsü ve jinekolojik muayeneye ilişkin görüş ve hissettiği duygulara ilişkin sorular yer almıştır. Durumluluk Anksiyete Ölçeği 20 sorudan oluşmaktadır ve cevap seçenekleri 4' er tanedir. Seçeneklerin ağırlık değerleri 1'den 4'e kadar değişmektedir. Ölçek 20 ifadeden oluşmaktadır ve ölçekten elde edilen toplam puan değeri 20 ila 80 puan arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması kaygı seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada durumluk anksiyete ölçeğinin güvenilirlik katsayısı Cronbach Alpha = 0.88 olarak bulunmuştur.

Araştırma verileri, 1 Şubat 2012-30 Mart 2012 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma, Manisa Devlet Hastanesi'ne bağlı Doğum ve Çocuk Bakımevi Hastanesi Jinekoloji Polikliniğinde ve özel bir muayenehanede, jinekolojik muayene için başvuran 15 yaş ve üzeri grubundaki kadın hastalar ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya 15 yaş ve üzeri, 49 yaşın altında, okuma yazma bilen, gebe olmayan kanser tanısı almamış olan, nörolojik ve psikiyatrik tanısı almamış olan, herhangi bir nedenle sedatif veya trankilizan ilaç almayan, bilinci açık, sözel iletişim kurabilen, işitme problemi ve jinekolojik muayene olmak üzere başvuran ve araştırmaya katılmayı kabul eden kadınlar alınmıştır. Anket formları bir araştırmacı tarafından kadınlara muayeneden önce, bekleme odasında uygulanmıştır. Anket sorularından elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 16.0 programında kodlanıp sayı-yüzde dağılımları elde edilerek değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde ki-kare, t testi, Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır.

Araştırma etik ilkelere uygun olarak yürütülmüştür. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Manisa Devlet Hastanesi'ne bağlı Doğum ve Çocuk Bakımevi Hastanesi Jinekoloji Polikliniğinde ve özel muayenehaneden araştırmanın yürütülmesi için gerekli yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen hastaların sözel onamları alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 1. Kadınların Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	Kamu Kurumu		Özel Kurum		TOPLAM	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yaş						
20-30	9	45.0	11	55.0	20	33.3
31-40	15	57.7	11	42.3	26	43.3
41-53	6	42.9	8	57.1	14	23.3
Medeni Durum						
Evli	30	100.0	27	90.0	57	95.0
Bekar	-	-	3	3.3	3	5.0
Eğitim Durumu						
İlkokul + ortaokul	25	89.3	3	10.7	28	46.7
Lise	4	40.0	6	60.0	10	16.7
Yüksekokul	1	4.5	21	95.5	22	36.7
Çalışma durumu						
Çalışmayan	25	78.1	7	21.9	32	53.3
Çalışan	5	17.9	23	82.1	28	46.7
Meslek						
Ev hanımı	25	83.3	7	23.3	32	53.3
Memur	1	3.3	11	36.7	12	20.0
İşçi	4	13.3	2	6.7	6	10.0
Diğer	-	-	10	33.3	10	16.7
Toplam	30	100.0	30	100.0	60	100.0

Kadınların %43.3'ü 31-40 yaş grubundadır, %95'i evlidir, %46.7' si ilköğretim mezunudur, %53.3'ü bir işte çalışmamaktadır (Tablo 1). Yaş ortalaması 34.75 ± 7.94 yıl (min:20, max: 53) olarak bulunmuştur.

Tablo 2. Kadınların Muayene Olduğu Sağlık Kuruluşuna Göre Dağılımı

Muayene Kuruluşu	Olduğu Sağlık Sayı	Yüzde (%)
Kamu	30	50.0
Özel	30	50.0

Kadınların %50'si bir kamu kuruluşunda, %50'si özel bir kurumda jinekolojik muayene olmuştur (Tablo 2).

Tablo 3. Kadınların Jinekolojik Muayene Özelliklerine ve Muayene ile İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı

Özellikler	Kamu Kurumu		Özel Kurum		TOPLAM	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Sayı	Yüzde	Sayı
Jinekolojik muayene sayısı						
1	6	20.0	2	6.7	8	13.3
2-4	4	13.3	-	-	4	6.7
5 ve üzeri	20	66.7	28	93.3	48	80.0
Jinekolojik muayeneye gittiği durumlar						
Her altı ayda bir düzenli gelirim	4	13.3	13	43.3	17	28.3
Mümkün olduğunca gelmemeye çalışırım	2	6.7	6	20.0	8	13.3
Ancak çok acil bir rahatsızlığım olduğunda gelirim	23	76.7	5	16.7	28	46.7
Sadece hamile kaldığımda gelirim	1	3.3	6	20.0	7	11.7
Jinekolojik muayeneye düzenli olarak gelmeyi engelleyen nedenler						
Yanıtız						
Maddi yetersizlikler	12	40.0	14	47.6	36	60.0
Muayene şeklinin zorluğu	-	-	1	3.3	1	1.7
Muayenede kendimi rahat hissetmemek	8	26.6	4	13.3	12	20.0
İş yoğunluğu	3	10.0	3	10.0	6	10.0
Muayeneye bağlı korku	1	3.3	2	6.7	3	5.0
	1	3.3	1	3.3	2	3.3
Muayene sırasında hemşireden beklentiler						
Yanıtız	-	-	8	26.6	8	13.3
Nazik olması	8	26.6	5	16.6	13	21.7
Beklentim yok	1	3.3	1	3.3	2	3.3
Samimi ve içten olması	7	23.3	2	6.6	9	15.0
Görevini yerine getirmesi	-	-	10	33.3	10	16.7
Güleryüzlü, bilgili, güven verici, temiz olması	5	16.6	7	23.3	12	20.0
Yardımcı, ilgili olması	-	-	5	16.6	5	8.3
Mahremiyete özen göstermesi	-	-	1	3.3	1	1.7
Muayene sırasında hekimden beklentiler						
Beklentisi olmayan	5	16.7	1	3.3	6	10.0
Aydınlatıcı, kibar, temiz	1	3.3	8	26.7	9	15.0
Güven verici	1	3.3	5	16.7	6	10.0
Konusunda uzman ve güvenilir	3	10.0	10	33.3	13	21.7
Güleryüzlü ve açık ilgili	2	6.7	6	20.0	8	13.3
Bayan olması	6	20.0	-	-	6	10.0
	12	40.0	-	-	12	20.0

Jinekolojik muayene ile ilgili hissettiği duygular						
Herhangi bir duygu hissetmeyen	2	6.7	5	16.7	7	11.6
Tedirginlik	3	10.0	6	20.0	9	15.0
Kaçma isteği	3	10.0	1	3.3	4	6.7
Korku	4	13.3	4	13.3	8	13.3
Heyecan	3	10.0	3	10.0	6	10.0
Utanma	9	30.0	4	13.3	13	21.7
Sıkıntı	6	20.0	7	21.6	13	21.7
Muayene eden hekimin cinsiyeti						
Kadın	24	80.0	-	-	24	40.0
Erkek	6	20.0	30	100.0	36	60.0
TOPLAM	30	100.0	30	100.0	60	100.0

Kadınların jinekolojik muayeneye bağlı durumluk anksiyete puan ortalaması 39.41 ± 4.86 (min:29, max: 52) olarak bulunmuştur (s=60).

Kadınların yaklaşık 1/3'ü (%28.3'ü) düzenli olarak jinekolojik muayeneye gittiklerini, diğerleri ise bir yakınması olduğunda veya gebe kaldığında jinekolojik muayeneye gittiklerini belirtmiştir. Kadınların %40'ı maddi yetersizlikler, iş yoğunluğu, muayene şeklinin zorluğu, muayenede kendini rahat hissetmediği, veya muayeneye bağlı korku nedeniyle jinekolojik muayeneye düzenli olarak gitmediğini belirtmiştir (Tablo 3).

Bu sonuç, jinekolojik muayeneye bağlı hissedilen duyguların bireyleri düzenli jinekolojik kontrollere gitmelerini engellediğini düşündürmektedir. Kocabaş ve Khorshid (2012)' in çalışmasında kadınların %67.8'i yalnızca jinekolojik bir yakınması olduğunda, %22.2' i ise 6 ayda bir düzenli olarak jinekolojik muayeneye gittiklerini belirtmiştir. Çalışma sonuçlarımız, Yanikkerem, Özdemir, Bingöl, Tatar ve Karadeniz (2009) ile Kocabaş ve Khorshid (2012)'in çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Jinekolojik muayene jinekolojik bakımın temel bir bölümüdür ve çoğu kadın yaşamları boyunca bu işlemi birkaç kez deneyimler (Hilden, Sidenius, Langhoff and Wijma 2003; Oscarsson, Benzein and Wijma 2007; Yanikkerem, Özdemir, Bingöl, Tatar ve Karadeniz 2009). Çalışmada kadınların büyük çoğunluğu (%80) 5 ve daha fazla sayıda jinekolojik muayene deneyimlediklerini belirtmiştir. Muayene deneyimi sayısı arttıkça, jinekolojik muayeneye bağlı anksiyetenin azalacağı düşünülmüştür.

Jinekolojik muayene anksiyeteye yol açan yaygın tıbbi işlemlerden biridir (McCarthy 1997), sıkıntı ve rahatsızlığa neden olur (Haar, Halitsky and Srick 1977; Yanikkerem, Özdemir, Bingöl, Tatar ve Karadeniz 2009). Bu muayene bazı kadınlar tarafından itici olarak algılanabilir (Hilden, Sidenius, Langhoff and Wijma 2003). Jinekolojik muayene güvensizlik ve çaresizlik duygularına neden olabilir (McCarthy 1997). Pelvik muayene duyarlı bir tıbbi işlemdir, etik ve etkileşim konusunda yeterli standartları sağlamak için kalite güvencesine gereksinim bulunmaktadır (Larsen, Oldeide and Malterud 1997). Kadınların jinekolojik muayene deneyimlerini saptamak amacıyla yapılan kalitatif bir çalışmada, kadınların jinekolojik muayeneden önce sinirli oldukları, ancak hastalıklardan korunmak için muayene oldukları belirlenmiştir (Larsen, Oldeide and Malterud 1997). Kadınların jinekolojik muayeneden önce neler deneyimlediklerini ve yaşanan bu sıkıntıya eşlik eden etmenleri belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada, jinekolojik muayene sırasında yaşanan sıkıntının genç yaş grubuyla ve olumsuz duygularla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Hilden, Sidenius, Langhoff and Wijma 2003). Erbil, Şenkul, Sağlam ve Ergül (2008)'ün çalışmasında kadınların jinekolojik muayene sırasında utanma (62.5%), sıkıntı, (38.8%), korku (37.9%) ve ağrı (21.7 %) algıladıkları saptanmıştır. Kocabaş ve Khorshid (2012)'in araştırmasında kadınların %64.4'ünün jinekolojik muayenede giysilerini çıkarma nedeniyle utandıklarını belirtmiştir. Yanikkerem, Özdemir, Bingöl, Tatar ve Karadeniz (2007)'in bir jinekoloji polikliniğinde 433 kadınla yaptıkları bir çalışmada, kadınların yarısından fazlasının jinekolojik muayene sırasında kendi sağlık durumları hakkında endişelendiklerini (%54.8), %41.8'inin giysilerini çıkardıkları için utandıklarını belirtmiştir. Çalışmamızda kadınların %15'i jinekolojik muayene sırasında tedirginlik, %13.3'ü korku, %21.7' si utanma ve sıkıntı hissettiklerini belirtmiştir. Bu sonuçlar literatür bilgilerini doğrulayıcı niteliktedir.

Kadınların yaklaşık 1/5'i jinekolojik muayene sırasında hemşireden "nazik" (%21.7), "güleryüzlü, bilgili, güven verici temiz" (%20) olmasını, %21.7'si ise jinekolojik muayene sırasında hekimden "konusunda uzman ve güvenilir" olmasını beklediklerini belirtmiştir (Tablo 2). Erbil, Şenkul, Sağlam ve Ergül (2008)'ün çalışmasında "hekimin bilgisinin ve yeteneğinin" (63.8%) ve "hoşgörülü olmanın" (41.7%) kadınların jinekolojik muayene için hekim seçmesinde etkili etmenler olarak bulunmuştur. Çalışma sonuçlarımız literatür bilgilerini desteklemektedir.

Tablo 4. Kadınların Tanıtıcı Özelliklerine Göre Anksiyete Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Etmenler	s	Ortalama (SD)	Anlamlılık
Yaş grubu			
20-30 yaş grubu	20	38.60 $\pm$ 3.93	KW χ^2 =1.465 p= 0,481
31-40 yaş grubu	26	40.15 $\pm$ 5.21	
41-53 yaş grubu	14	39.21 $\pm$ 5.52	
Eğitim düzeyi			
İlkokul +ortaokul	28	40.64 $\pm$ 4.41	KW χ^2 = 5.63 p= 0.060
Lise	10	38.00 $\pm$ 4.61	
Yüksekokul	22	38.50 $\pm$ 5.34	
Medeni Durum			U=56.5
Evli	57	39.52 $\pm$ 4.93	p= 0.342
Bekar	3	37.33 $\pm$ 3.05	
Bir işte çalışma			U=330.5
Çalışmayan	32	40.31 $\pm$ 4.80	p= 0.081
Çalışan	28	38.39 $\pm$ 4.86	
Meslek			
Ev hanımı	32	40.31 $\pm$ 4.80	χ^2 =6.150 p=0.105
Memur	12	35.50 $\pm$ 3.70	
İşçi	6	40.00 $\pm$ 2.28	
Diğer	10	39.70 $\pm$ 6.44	
Muayene olduğu sağlık kuruluşu			
Kamu	30	40.40 $\pm$ 4.84	t=1.584
Özel	30	38.43 $\pm$ 4.76	p= 0.119
Jinekolojik muayene sayısı			
İlk	8	40.00 $\pm$ 5.90	KW χ^2 =0.977 P=0.614
2-4	4	39.00 $\pm$ 5.35	
-5 ve üstü	48	39.02 $\pm$ 4.62	
Jinekolojik muayene yapan hekimin cinsiyeti			
Kadın	24	40.62 $\pm$ 5.25	U=309.5 p= 0.064
Erkek	36	38.61 $\pm$ 4.48	
Jinekolojik muayeneye gittiği durumlar			
Her altı ayda bir düzenli giden	17	38.41 $\pm$ 5.67	U=297
Yalnızca yakınması ya da gebe olduğunda giden	43	39.81 $\pm$ 4.52	p= 0.260
Jinekolojik muayene ile ilgili hissettiği duygular			
Herhangi bir duygu hissetmeyen			
Olumsuz duygular hisseden	7	37.85 $\pm$ 3.23	U=140
	53	39.62 $\pm$ 4.86	p= 0.307

Kadınların yaş grubunun, eğitim düzeyinin, medeni durumunun, bir işte çalışmasının, mesleğinin, başvurduğu kurumun, jinekolojik muayene sayısının, jinekolojik muayene yapan hekimin cinsiyeti, jinekolojik muayeneye gittiği, jinekolojik muayene ile ilgili hissettiği duyguların jinekolojik muayeneye bağlı anksiyetelerini etkilemediği saptanmıştır (Tablo 4).

Durumluk anksiyete ölçeği 20 ifadeden oluşmaktadır ve ölçekten elde edilen toplam puan değeri 20 ile 80 puan arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması kaygı seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca ölçekten alınan 0-19 puan "anksiyete yok", 20-39 puan "hafif anksiyete", 40-59 puan "orta anksiyete", 60-79 puan "ağır anksiyete" ve 80 puan çok şiddetli panik olarak sınıflandırılmaktadır. Kadınların jinekolojik muayeneye bağlı durumluk anksiyete puan ortalaması 39.41 $\pm$ 4.86 (min:29, max: 52) olarak bulunmuştur (s=60). Bu sonuç kadınların jinekolojik muayene sırasında orta düzeyde anksiyete deneyimlediklerini göstermektedir. Bu sonuç kadınların büyük çoğunluğunun (%80) 5 ve daha fazla sayıda jinekolojik muayene deneyimlemelerine bağlanabilir. Kocabaş ve Khorshid (2012)'in çalışmasında kontrol grubundaki hastaların muayeneden önce durumluk anksiyete düzeyi 49.40 olarak bulunmuştur. Erbil, Şenkul, Sağlam ve Ergül (2008)'ün 240 kadın hastada yaptığı bir çalışmada, jinekolojik muayeneden önce durumluk anksiyete puan

ortalamasının 43.85 ± 5.41 olduğu ve orta düzeyde anksiyete deneyimledikleri saptanmıştır. Yarıcı, Oflaz, Arslan, Gürsoy, Özbay, Gezginci, et al. (2009) çalışmasında kadın hastaların jinekolojik muayeneden önce orta düzeyde anksiyete deneyimledikleri saptanmıştır. Mete'nin (1998) çalışmasında kontrol grubundaki hastaların muayeneden önce durumluk anksiyete düzeyi 48.69 olarak bulunmuştur. Sonuçlarımız tüm bu çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Çalışmamızda kadınların yaş grubunun, eğitim düzeyinin, medeni durumunun, bir işte çalışmasının, mesleğinin, başvurduğu kurumun, jinekolojik muayene sayısının, jinekolojik muayene yapan hekimin cinsiyeti, jinekolojik muayeneye gittiği, jinekolojik muayene ile ilgili hissettiği duyguların jinekolojik muayeneye bağlı anksiyetelerini etkilemediği saptanmıştır (Tablo 3). Kocabaş ve Khorshid (2012)'in çalışmasında yaş grubu, eğitim düzeyi ve deneyimlediği jinekolojik muayene sayısının, jinekolojik muayene öncesi anksiyeteyi etkilemediği saptanmıştır (Kocabaş ve Khorshid 2012). Yapılan bir çalışmada durumluk anksiyete puanlarının mesleklere ve jinekolojik muayene deneyimine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Erbil, Şenkul, Sağlam ve Ergül 2008). Kocabaş ve Khorshid (2012)'in çalışmasında, medeni durumun jinekolojik muayeneye bağlı durumluk anksiyeteyi etkilemediği bulunmuştur (Kocabaş ve Khorshid 2012). Yapılan bir çalışmada durumluk anksiyete puanlarının jinekolojik muayene deneyimine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Erbil, Şenkul, Sağlam ve Ergül 2008).

Kadın hastaların jinekolojik muayene olmak için kadın hekimi tercih ettikleri şeklinde yanlış inanış vardır. Jinekolojik muayene hastanın giysilerini çıkarmasını ve özel beden bölümlerini hekim muayenesine maruz kalmasını gerektirir (Moettus, Sklar and Tanberg 1999). Jinekolojik muayeneden korkan kadınlar, jinekolojik sorunlar için bir kadın doktora muayene olmayı tercih edebilir (Larsen, Oldeide and Malterud 1997; Moettus, Sklar and Tanberg 1999; Yanikkerem, Özdemir, Bingöl, Tatar ve Karadeniz 2007). Moettus, Sklar and Tanberg (1999) tarafından yapılan bir çalışmada, acil birimdeki hastaların erkek hekime muayene olmayı, kadın hekime muayene olmaya oranla daha sıkıntılı olarak algıladıkları, ancak daha ağırlı olarak algılamadıkları sonucuna varılmıştır (Moettus, Sklar and Tanberg 1999). Kalitatif bir çalışmada, katılımcı kadınlardan biri doktorun erkek olmasından hoşlanmayacağını, fakat diğer bir katılımcı doktorun cinsiyetini önemsemediğini belirtmiştir (Larsen, Oldeide ve Malterud 1997). Bir jinekoloji polikliniğinde 433 kadınla yapılan bir çalışmada, kadınların %45.5'i jinekolojik izlemleri için kadın doktoru tercih edeceklerini ve %4.2'si erkek doktor tercih edeceklerini belirtmiştir (Yanikkerem, Özdemir, Bingöl, Tatar ve Karadeniz 2007).

Tablo 5. Kadınların Eğitim Düzeyi, Yaş Grubu Ve Bir İşte Çalışma Durumuna Göre Başvurdukları Kurumun Dağılımı

Özellikler	Kurum Türü				Toplam		
	Kamu		Özel		Sayı	%	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Yaş Grubu	20-30 yaş grubu	9	45.0	11	55.0	20	100.0
	31-40 yaş grubu	15	57.7	11	42.3	26	100.0
	41-53 yaş grubu	6	42.9	8	57.1	14	100.0
X = 1.10, SD=2, p = 0.577, p<0.001							
Eğitim düzeyi	İlkokul +ortaokul	25	89.3	3	10.7	28	100.0
	Lise	4	40.0	6	60.0	10	100.0
	Yüksekokul	1	4.5	21	95.5	22	100.0
X = 35.87, SD=2, p = 0.000, p<0.001							
Bir işte çalışma	Çalışmayan	25	78.1	7	21.9	32	100.0
	Çalışan	5	17.9	23	82.1	28	100.0
X = 21.69, SD=1, p = 0.000, p<0.001							

Bir işte çalışmayan kadınların %78.1'inin, çalışmayanların %21.9'unun özel kamu kurumuna başvurduğu ve yapılan analizde bu farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Kadınların yaş grubunun, eğitim düzeyinin ve bir işte çalışmanın jinekolojik muayene için başvurduğu kuruluşu etkilediği saptanmıştır (p<0.001)(Tablo 5).

Kadınların yaş grubunun, eğitim düzeyinin ve bir işte çalışmanın jinekolojik muayene için başvurduğu kuruluşu etkilediği saptanmıştır (p<0.001)(Tablo 5). Daha yüksek eğitim düzeyindeki, bir işte çalışan ve daha büyük yaş grubundaki kadınlarda özel kuruma başvurma oranının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuç,

kadınların gelir düzeyi ve eğitim düzeyleri arttıkça; bir işte çalışan kadınların toplumsal rollerinde artmaya paralel olarak ve kendi kararlarını bağımsız olarak verme oranının artmasına bağlanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Özel ve kamu kurumunda jinekolojik muayeneye başvuran kadınların durumluk anksiyete düzeyini karşılaştırmak amacıyla yaptığımız çalışma sonucunda;

- Kadınların yaklaşık 1/3'ü (%28.3'ü) düzenli olarak jinekolojik muayeneye gittiklerini, diğerleri ise bir yakınması olduğunda veya gebe kaldığında jinekolojik muayeneye gittikleri,
- %40'ı maddi yetersizlikler, iş yoğunluğu, muayene şeklinin zorluğu, muayenede kendini rahat hissetmediği veya muayeneye bağlı korku nedeniyle jinekolojik muayeneye düzenli olarak gitmediği,
- %15'i jinekolojik muayene sırasında tedirginlik, %13.3'ü korku, %21.7' si utanma ve sıkıntı hissettikleri,
- 1/5'i jinekolojik muayene sırasında hemşireden "nazik" (%21.7), "gülümsemlü, bilgili, güven verici temiz" (%20) olmasını, %21.7'si ise jinekolojik muayene sırasında hekimden "konusunda uzman ve güvenilir" olmasını bekledikleri,
- Jinekolojik muayene sırasında orta düzeyde anksiyete deneyimledikleri,
- Yaş grubunun, eğitim düzeyinin, medeni durumunun, bir işte çalışmasının, mesleğinin, başvurduğu kurumun, jinekolojik muayene sayısının, jinekolojik muayene yapan hekimin cinsiyeti, jinekolojik muayeneye gittiği, jinekolojik muayene ile ilgili hissettiği duyguların jinekolojik muayeneye bağlı anksiyetelerini etkilemediği,
- Yaş grubunun, eğitim düzeyinin ve bir işte çalışmanın jinekolojik muayene için başvurduğu kuruluşu etkilediği saptanmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda; jinekoloji polikliniğinde çalışan personele anksiyeteli hastaya yaklaşım konusunda hizmet içi eğitimlerin verilmesi, jinekolojik muayenenin ne olduğuna ilişkin hastaları bilgilendiren rehber formların oluşturulması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksakal SO. Jinekolojik Muayenenin Psikososyal-Medikal Yönü. T Klin Jinekolojik Obstetrik 2001; 11 (2): 62-7.
- Erbil N, Şenkul A, Sağlam Y, Ergül N. Jinekolojik Muayene Öncesinde Türk Kadınların Anksiyete Seviyeleri ve Muayeneye İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 2008; 5(1): 1-13.
- Frye CA, Weisberg RB. Increasing The Incidence of Routine Pelvic Examinations: Behavioral Medicine's Contribution. Women Health 1994; 21 (1): 33-55.
- Haar E, Halitsky V, Stricker G. Patients' Attitudes Toward Gynecological Examination and To Gynecologists. Medical Care 1977; 15 (9): 787-95.
- Hilden M, K Sidenius, Langhoff-Roos J, Wijma B. Women's Experiences Of The Gynecologic Examination: Factors Associated With Discomfort. Acta Obstetrica Et Gynecologica Scandinavica 2003; 82(11): 1030-6.
- Kocabaş P, Khorshid L. A Comparison of The Effects of A Special Gynaecological Garment and Music in Reducing The Anxiety Related to Gynaecological Examination. J Clin Nurs 2012; 21(5-6):791-9.
- Larsen M, Oldeide CC, Malterud K. Not So Bad After All, Women's Experiences Of Pelvic Examinations. Family Practice 1997; 14(2):148-52.
- McCarthy V. The First Pelvic Examination. Journal of Pediatric Health Care 1997; 11(5): 247-9.
- Mete S. Jinekolojik Muayeneye Gelen Kadınlarda Oluşan Anksiyeteye Hemşirelik Yaklaşımının Etkisi. C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 1998; 2 (2): 1-8.
- Millstein SG, Adler NE, Irwin CE Jr. Sources of Anxiety About Pelvic Examinations Among Adolescent Females. J Adolesc Health Care 1984; 5(2):105-11.
- Moettus A, Sklar D, Tanberg D. The Effect of Physician Gender on Women's Perceived Pain and Embarrassment During Pelvic Examination. American Journal of Emergency Medicine 1999; 17(7): 635-7.
- Oscarsson M, Benzein E., Wijma B. The First Pelvic Examination. Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology 2007; 28(1): 7-12.
- Öner L, LaCompte A. Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı. 1. basım. İstanbul; Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi; 1983. p. 20-6.
- [Reddy DM](#), [Wasserman SA](#). Patient Anxiety During Gynecologic Examinations. Behavioral Indicators. [The Journal of Reproductive Medicine](#) 1997; 42(10): 631-6.
- Taşkın L. Doğum ve Kadın Sağlığı Kitabı. 7.Baskı. Ankara: Sistem Ofset Matbaacılık; 2003; p. 580-1.
- Yanikkerem E, Özdemir M, Bingöl H, Tatar A, Karadeniz G. Women's Attitudes And Expectations Regarding Gynecological Examination. Midwifery 2009; 25(5): 500-8.

ATIK BETONLARIN GERİ DÖNÜŞÜMÜNDE SÜPER AKIŞKANLAŞTIRICI KATKI KULLANIMI

İsmail KILIÇ¹

Özet

Çalışmada, süper akışkanlaştırıcı katkının atık beton agregasından elde edilen betonların özelliklerine etkileri deneysel olarak araştırılmıştır. Atık beton agregası gerekli granülometrik değerlere sahip olmadığından dolayı, doğal agregayla uygun granülometriyi sağlayacak şekilde karıştırılmıştır. Karışım agregasından elde edilen betonun dayanımını arttırmak amacıyla süper akışkanlaştırıcı katkı karışımında % 0.10, 0.15, 0.20, 0.25 ve 0.30 oranlarında kullanılmıştır. Deneysel çalışmada, elek analizi, taze beton birim hacim ağırlık, taze beton kıvamı, ultrases geçiş hızı ve basınç dayanımı deneyleri yapılmıştır. Karışımındaki su miktarını azaltmak amacıyla yüksek oranda su azaltıcı özelliği olan süper akışkanlaştırıcı kimyasal beton katkısı kullanılmıştır. Süper akışkanlaştırıcı katkının karışımındaki su gereksinimini azaltması nedeniyle, su-çimento oranının azalması basınç dayanımının yükselmesine neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Beton, Atık beton, Geri dönüşüm, Süper akışkanlaştırıcı

USE OF SUPER PLASTICIZER ADMIXTURE IN THE RECYCLED WASTE CONCRETES

Abstract

This study, it has been investigated experimentally that effects of super plasticizer on properties of concretes to get from waste concrete aggregate. It is because that the waste concrete aggregate hasn't got proper grading curve, it was mixed with natural aggregate to supply suitable grading. The süper plasticizer were added to concrete with the rations 0.10, 0.15, 0.20, 0.25 and 0.30 %. In the experimental study, experiments of sieve analysis, unit weight of fresh concrete, fresh concrete consistence, ultrasonic pulse velocity and compressive strenght were done. A super plasticizer and high-range water reducing chemical admixture was used in the mixture. The super plasticizer was increased the values of compressive strenght.

Keywords: Concrete, Waste concrete, Recycle, Super plasticizer

---

¹ Yrd.Doç.Dr., Kırklareli Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, ismail.kilic@klu.edu.tr

Giriş

Betonun birçok önemli özelliği, betonun üretiminde kullanılan agreganın karakteristiklerine geniş ölçüde bağlı bulunmaktadır. Diğer bir deyişle beton özelliklerinin istenilen değerleri alabilmesi bu malzemenin üretiminde kullanılan agrega karakteristiklerinin bazı şartları yerine getirmesi ile mümkün olmaktadır (Özsöylev, 1993).

Dusseldorf (Almanya) inşaat atıkları geri kazanma tesisinde, inert madde ağırlıklı karışımlar (inşaat atıkları, beton atıkları, asfalt atıkları, taş-tuğla atıkları) işlenmekte ve tekrar inşaatlarda ve diğer alanlarda kullanılmaktadır (Erdin, 2004). Geri dönüştürülmüş betonun özelliklerinin daha iyi olması için geri dönüştürülmüş agrega içerisindeki 0-2 mm inceliğindeki kısmın doğal kum ile değiştirilmesi gerekmektedir (Ajdukiewicz ve Kliszczewicz, 2002). Hansen ve Narud (1983), yaptıkları deneysel çalışmalarda eski beton kırığı agregaların, doğal agregalara benzer test sonuçları verdiklerini belirlemişlerdir. Kırma sırasında eski beton kırıklarını, ince ve iri olmak üzere iki kısma ayırmışlardır. İri kısımları beton için kaba agrega olarak kullanmışlar, ince kısımları ise genellikle o boyutta kum kullanıldığından beton karışımında kullanmamışlardır.

Araştırmacılar tarafından eski beton kırığı agregalı betonlar üzerinde yapılan basınç dayanımı deneyleri sonucunda karışımdaki eski beton kırığı oranının artmasıyla beton basınç dayanımının azaldığı belirlenmiştir. Özellikle taşıyıcı nitelikteki betonlarda eski beton kırığı agregasının karışım içerisinde yüksek oranlarda kullanılmaması gerektiği belirtilmiştir (Günçan, 1995). Atık beton agregası ile üretilen betonların basınç dayanımlarının normal betona kıyasla %20 veya bazen daha fazla düşme gösterdiği belirlenmiştir (Nixon, 1978). Eğer kullanılan atık agreganın elde edildiği beton kaliteli ve su-çimento oranı iyi ayarlanmış ise doğal agregalarla üretilen betonların basınç dayanım değerlerine ulaşmak hatta o değerleri de aşmak mümkün olabilmektedir (Hansen ve Narud, 1983). Topçu (1997)'ye göre yüksek dayanımlı beton üretimi için atık beton agregası kullanılacağı zaman, özellikle atık beton agregasının su emme kapasitesini ve yaklaşık dayanımını bilmek gerekmektedir.

Mukai (1979), eski beton agregaları ile ürettiği betonların taze birim ağırlıklarını normal betonun %85-95'i kadar ve 2020-2210 kg/m³ değerleri arasında olduğunu belirtmiştir. Bu betonların hava içeriklerinin ise normal betonunkinden daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Hansen ve Narud (1983) ise eski beton agregaları ile ürettikleri betonların hava içeriğini normal betonunkinden %0.6 daha fazla ve bu betonların taze birim ağırlıklarının ise 2200-2250 kg/m³ arasında değiştiğini belirtmişlerdir.

İşlenebilirlik taze betonda aranan en önemli özellik olarak bilinmektedir. Betoniyerden çıkan taze betonun taşınma ve kalıba yerleştirilmesi sırasında homojenliğini kaybetmemesi, kalıplar içinde kolaylıkla yayılarak ve mümkün olduğu kadar az boşluk bırakarak doldurma özelliklerinin hepsine birden betonun işlenebilirlik özelliği denilmektedir. Taze betonun kıvamı, yalnız ilave edilen su miktarının fonksiyonu olarak değil aynı zamanda belirli bir kıvamın elde edilmesi için su ihtiyacını tayin eden agreganın tane şekli ve granülometrisinin de bir fonksiyonudur (Postacıoğlu, 1975). Topçu ve Şengel (2004) yaptıkları çalışma sonucunda, beton üretiminde atık beton agregası kullanımının işlenebilirlik sorununu arttırdığını, özellikle % 50'den daha fazla oranda atık beton agregası kullanılması durumunda işlenebilirlik sorununun daha da arttığını belirlemişlerdir.

Buck (1973), eski beton kırıklarının yeniden kullanılarak değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalarında eski beton kırığı agregaların daha yüksek su emmeye sahip olduklarını belirlemiştir. Günçan (1995)'in taze betonlar üzerinde yaptığı çökme deneyleri, beton karışımında eski beton kırığı agrega oranının artmasıyla çökmenin azaldığını göstermiştir. Aynı su/çimento oranlarına sahip karışımlar için normal betonda 100 mm olarak ölçtüğü çökme değerini %100 eski beton kırığı agregalı beton için 75 mm düzeyinde ölçmüştür.

Mukai vd. (1978), atık beton kaba agregası ve doğal kum kullanarak yaptıkları beton deneylerinin sonucunda, böyle karışımlarda aynı çökme değerlerini yakalayabilmek için yaklaşık 10 l/m³ veya %5 daha fazla su kullanılması gerektiğini belirlemişlerdir. Bundan başka eğer karışım hem kaba hem de ince atık beton agregası içermekteyse bu değerlerin 25 l/m³ veya %15 olması gerektiğini tespit etmişlerdir.

Yöntem

Bu araştırmada, materyal olarak imar nedeniyle yıkılan bir binadan alınan atıklar, temizlendikten sonra kırılarak atık beton agregası (R) olarak kullanılmıştır. Normal agrega olarak, doğal agrega (N) kullanılmıştır. Şahit beton üretiminde ise atık beton agregası ile doğal agreganın belirli bir oranda karıştırılmasıyla elde edilen karışım agregası (NR) kullanılmıştır. Beton yapımında bağlayıcı malzeme olarak portland çimentosu (CEM I 42.5) ve doğal kaynak suyu kullanılmıştır. Kimyasal katkı maddesi olarak ise Sikament FF adlı süper akışkanlaştırıcı ve yüksek oranda su azaltıcı özellik gösteren katkı maddesi kullanılmıştır.

Temizlenen atık beton parçaları, konkasörde 4-8 mm ve 8-16 mm aralığındaki büyüklüklerde kırılmıştır. 4-8 mm ve 8-16 mm iki ayrı grupta kırılan atık beton agregaları su ile yıkanarak, ince toz zerreciklerinden ve küçük ahşap parçacıklarından ayrıştırılmıştır.

Elde edilen atık beton agregası, belirli elek aralıklarında kırılması sonucu beton üretiminde tek başına kullanılabilmesi için gerekli granülometrik yapıya sahip olmadığından, doğal agrega ile karıştırılarak uygun bir granülometri elde edilmiş ve bu şekilde beton üretiminde kullanılmıştır. Karışım; 0-4 mm, 4-16 mm ve 16-32 mm gibi üç gruba ayrılan doğal agregada, 4-16 mm doğal agrega yerine aynı aralıktaki atık beton agregasının kullanılmasıyla sağlanmıştır.

Söz konusu materyaller ile aşağıdaki beton örnekleri hazırlanmıştır ve aşağıdaki gibi simgelenmiştir.

- NRC: Doğal ve atık beton agregasının karışımından elde edilen şahit beton örnekleri
- SAC: Katkı olarak, süper akışkanlaştırıcının farklı oranlarda (% 0.10, 0.15, 0.20, 0.25, 0.30) doğal ve atık beton agregası karışımına katılmasıyla elde edilen beton örnekleri

Beton örnekleri bir kenarı 15 cm'lik küp numunelerde 300 dozlu olarak üretilmiş ve betonlara ait karışım oranları ile ilgili malzeme miktarları Tablo 1'de verilmiştir. Beton karışım hesabı, atık beton ve doğal agreganın karışımından (NR) elde edilen beton türü için TS 802 (1985)'ye uygun şekilde yapılmıştır. Karışım hesabı yapılırken atık beton agregasının su emme ihtiyacı dikkate alınmıştır. Su/çimento oranı %62 olarak belirlenmiştir. Süper akışkanlaştırıcı kullanılan betonların karışım hesabı yapılırken, akışkanlaştırıcının su gereksinimini azalttığı dikkate alınarak su miktarında azaltma yapılmış ve S/Ç oranı %48 olarak belirlenmiştir. Tüm beton türlerinde agrega miktarları hesaplanırken, 0-4 mm, 4-16 mm ve 16-32 mm aralıklarında hesaplamalar yapılmıştır.

Tablo 1: Kullanılan beton örneklerine ait karışım miktarları (1m³).

Karışım Kodu	Katkı		S-Ç Oranı (%)	Çimento (kg)	Su (kg)	Doğal (0-4) (kg)	Atık (4-16) (kg)	Doğal (16-32) (kg)
	(%)	(kg)						
NRC	-	-	62	300	185	639.252	578.547	577.663
SAC1	0.10	0.30	48	300	145	675.372	611.237	610.303
SAC2	0.15	0.45	48	300	145	675.372	611.237	610.303
SAC3	0.20	0.60	48	300	145	675.372	611.237	610.303
SAC4	0.25	0.75	48	300	145	675.372	611.237	610.303
SAC5	0.30	0.90	48	300	145	675.372	611.237	610.303

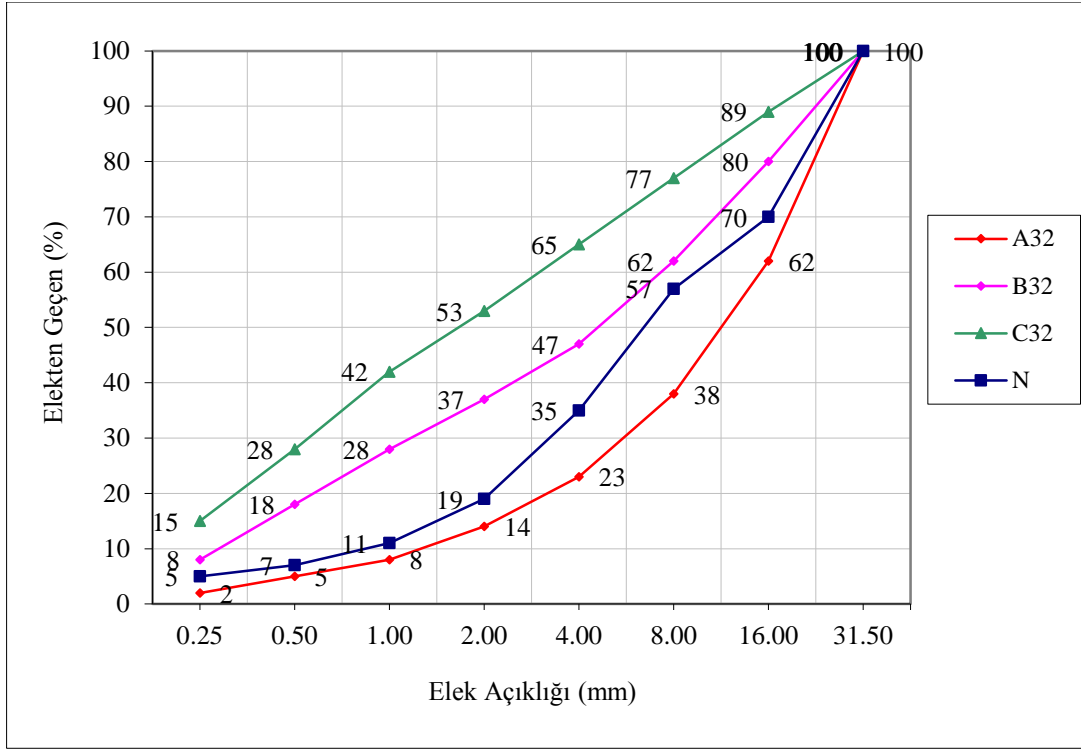
Çalışmada, elek analizi TS 3530 EN 933-1 (1999), taze beton birim hacim ağırlık TS 2941 (1978), taze beton kıvam deneyi TS EN 12350-2 (2002), tek eksenli basınç dayanımı TS EN 12390-3 (2003), ultrases geçiş hızı ile ölçüm ASTM C 597 (2002)'ye göre yapılmıştır.

Bulgular

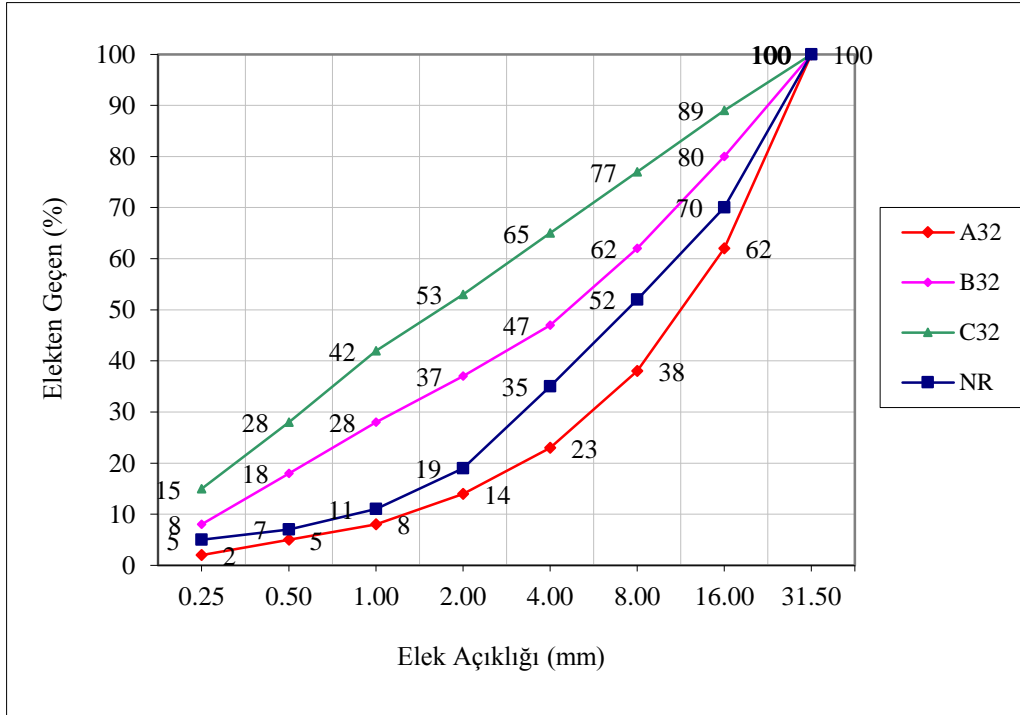
Doğal agrega, 0-4 mm (N1), 4-16 mm (N2) ve 16-32 mm (N3) olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. A32-B32 sınır değerleri arasında bir granülometri değeri sağlamak için kendi aralarında %30 N1, %35 N2, %35 N3 yüzdelerinde karıştırılmışlardır. Elde edilen karışıma ait granülometri eğrisi Şekil 1'de verilmiştir.

Atık betondan elde edilen agrega 4-8 mm (R1) ve 8-16 mm (R2) olmak üzere konkasörle kırılarak elde edildiğinden dolayı iki gruba ayrılmıştır. Atık beton agregasında uygun granülometriyi sağlayabilmek amacıyla doğal agregayla karıştırılmıştır. Karışım işlemi doğal agregayla yapılan karışımdaki 4-16 mm (N2) yerine, 4-16 mm atık beton agregası kullanılarak yapılmıştır. 4-16 mm atık beton agregası aralığında ise %50 R1 ve %50 R2 kullanılmıştır. Karışıma ait granülometri eğrisi Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 1: Doğal agregaya ait granülometri eğrisi

Şekil 2: Doğal ve atık beton agregasının karıştırılmasıyla elde edilen granülometri eğrisi

Yapılan deneysel çalışmalardan elde edilen sonuçlar tablo olarak Tablo 2’de, grafik halinde ise Şekil 3, 4, 5 ve 6’da verilmiştir.

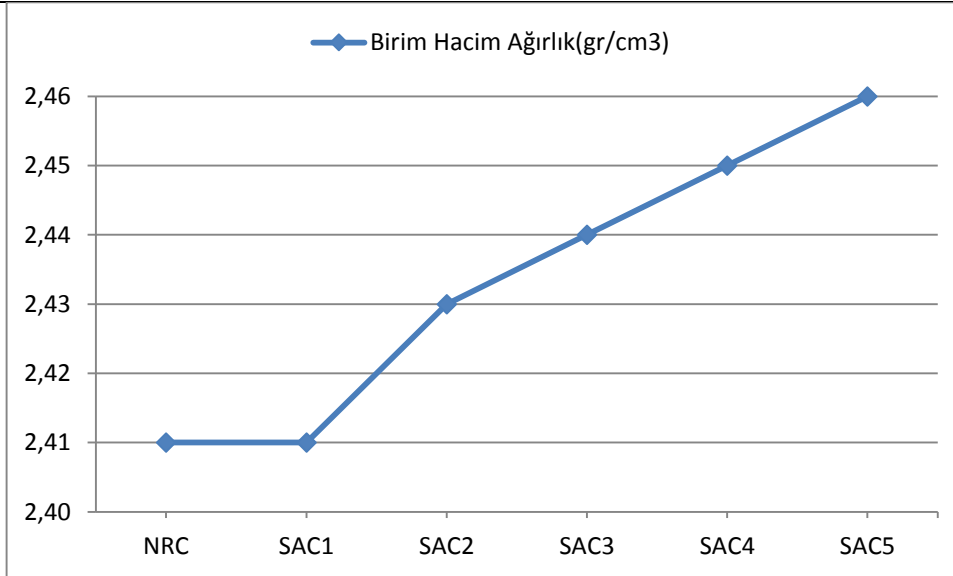
Süper akışkanlaştırıcı katkı kullanılan beton örneklerinde (SAC), karışım betonuna oranla birim hacim ağırlık değerlerinde küçük fakat çökme değerlerinde %22’ye varan bir artış gözlemlenmiştir. Birim hacim ağırlık değerlerinde, katkı miktarı arttıkça buna doğru orantılı olarak azda olsa bir artış gözlemlenmiştir. Yine aynı şekilde çökme değerlerinde katkı miktarının artmasına doğru orantılı olarak artış gözlemlenmiştir. Katkı kullanılan beton örneklerinde su miktarı azaltıldığından dolayı çökme değerleri yüksek artış göstermemiştir.

Süper akışkanlaştırıcı ve yüksek oranda su azaltıcı özellik gösteren katkı kullanılan beton örneklerinde basınç dayanımının 7 günlük için %23-36 ve 28 günlük için ise %22-49 oranında arttığı görülmektedir. Tablo 2 incelendiğinde 7 ve 28 günlük dayanımların her ikisinde de en yüksek dayanım artışının % 0.15 oranında katkı kullanılan SAC2 beton türünde olduğu belirlenmiştir. Dayanımlardaki yüksek orandaki artış, süper akışkanlaştırıcı katkının karışım suyu ihtiyacını azaltarak ve betonun daha iyi sıkışmasını sağlayarak, daha az boşluklu bir yapı oluşmasına katkı sağlamasıyla oluşmuştur.

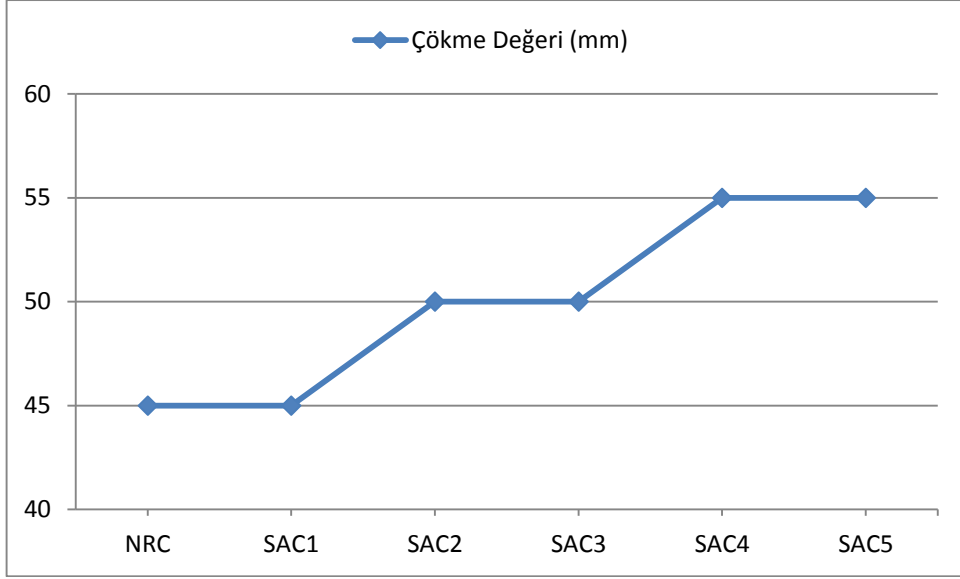
Katkı kullanılan beton örneklerinde ultrases geçiş hızı değerlendirildiğinde, süper akışkanlaştırıcının ultrases geçiş hızını %2.7-6 oranında arttırdığı belirlenmiştir. Ultrases değerlerindeki en yüksek artış SAC2 beton türünde görülmüştür. Süper akışkanlaştırıcı kullanılan betonlardaki ultrases geçiş hızı değerlerinin yükselmesi, süper akışkanlaştırıcı katkının betonun daha iyi sıkışmasını sağlayarak, daha az boşluklu bir yapı oluşturmasından kaynaklanmıştır.

Tablo 2: Birim hacim ağırlık, çökme, basınç dayanımı ve ultrases geçiş hızı deney sonuçları

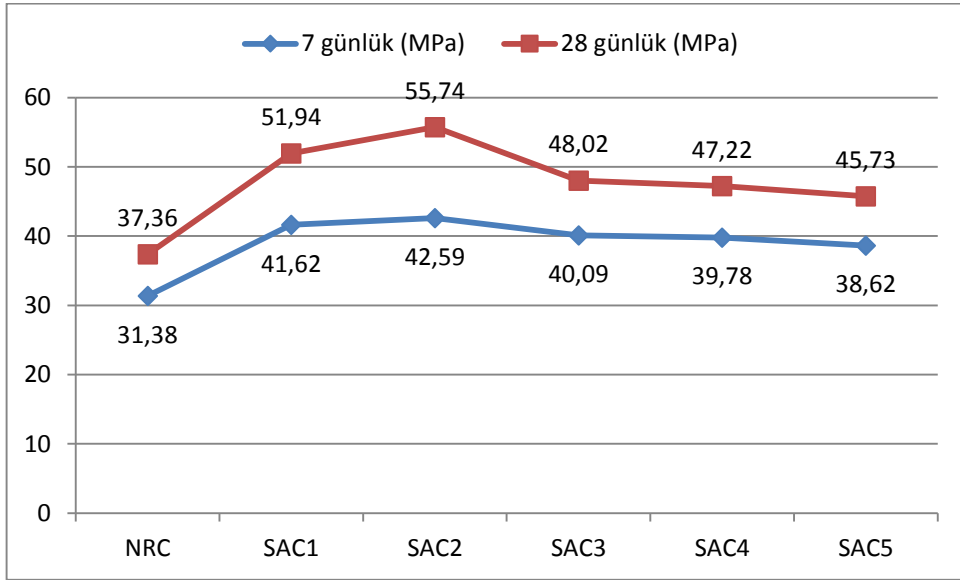
Beton Türü	Katkı Oranı (%)	Birim Hacim		Basınç Dayanımı (MPa)		Ultrases Geçiş Hızı (km/s)
		Ağırlık (gr/cm ³)	Çökme Değeri (mm)	7 günlük	28 günlük	
NRC	-	2.41	45	31.38	37.36	4.83
SAC1	0.10	2.41	45	41.62	51.94	4.96
SAC2	0.15	2.43	50	42.59	55.74	5.12
SAC3	0.20	2.44	50	40.09	48.02	5.00
SAC4	0.25	2.45	55	39.78	47.22	4.99
SAC5	0.30	2.46	55	38.62	45.73	4.97

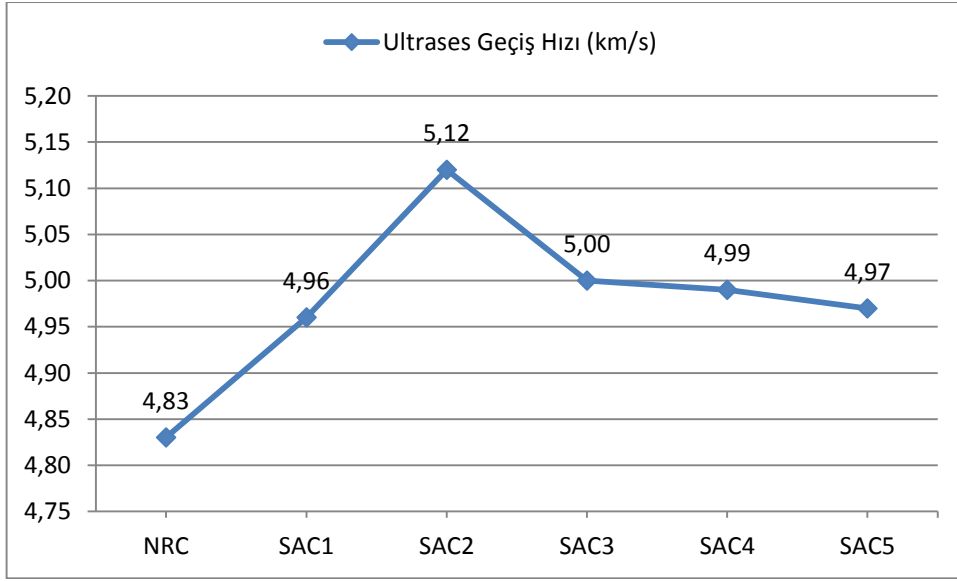
Şekil 3: Birim hacim ağırlık deneyi sonuç değerleri

Şekil 4: Çökme deneyi sonuç değerleri

Şekil 5: Basınç dayanımı deneyi sonuç değerleri

Şekil 6: Ultrases geçiş hızı sonuç değerleri

Sonuçlar

Bu çalışmada, atık betonlardan elde edilen agregaların taşıyıcı yapı elemanlarında kullanılabilirliği ve süper akışkanlaştırıcı katkıların, atık betonların geri dönüştürülmesiyle elde edilen betonlarda fiziksel ve mekanik özellikleri nasıl etkilediği araştırılmıştır.

Süper akışkanlaştırıcı ve yüksek oranda su azaltıcı özellik gösteren katkı kullanılan betonların, çökme değerlerinde %22, basınç dayanımlarında %22-49 ve ultrases geçiş hızlarında %2.7-6 oranlarında artış olduğu görülmüştür. Özellikle basınç dayanımını çok belirgin bir şekilde arttırdığı belirlenmiştir.

Atık beton agregalarının belirli oranlarda doğal agrega ile karıştırılarak ve katkı kullanılarak taşıyıcı yapı elemanlarında kullanılabileceği tespit edilmiştir.

Öneriler

Atık betonların geri dönüşümüyle elde edilen betonlarda yüksek dayanım elde edilmek isteniyorsa katkı olarak süper akışkanlaştırıcı ve yüksek oranda su azaltıcı özellik gösteren katkı kullanılmalıdır.

Kaynakça

- Ajdukiewicz, A., Kliszczewicz, A., (2002). Influence of Recycled Concrete Aggregates on Mechanical Properties of HS/HPC, *Cement and Conc. Composites*, V.24, p.269-279.
- ASTM C 597, (2002). Standard Test Method for Pulse Velocity Through Concrete. *Annual Book of ASTM Standards*. Vol. 04.02. West Conshohocken, PA, 912 pp.
- Buck, A.D., (1973). Recycled Concrete. Highway Research Record, No:930, *Highway Research Board*, p.8, England.
- Erdin, E., Alten, A., Tunalı, T., (2004). İnşaat Atıklarının Değerlendirilmesi, 5. *Endüstriyel Hammaddeler Sempozyumu*, 13-14 Mayıs, İzmir, 387-393
- Günçan, N.F., (1995). Eski Beton Kırığı Agregalı Betonların Fiziksel ve Mekanik Özellikleri, *Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 44s, Eskişehir.
- Hansen, T.C., Narud, H., (1983). Strength of Recycled Concrete Made from Crushed Concrete Coarse Aggregate, *ACI, Concrete International, Design and Construction*, vol.5, no.1, p.79-83, Germany.
- Mukai, T., (1979). Study on Reuse of Waste Concrete for Aggregate of Concrete, Paper Presented at a Seminar on 'Energy and Resources Conservation in Concrete Technology', *Japan-U.S Cooperative Science Programme*, San Francisco.
- Mukai, T., Kikuchi, M., Koizumi, H., (1978). *Fundamental Study on Bond Properties Between Recycled Aggregates Concrete and Steel Bars*, Cement Association of Japan, Japan.
- Nixon, P.J., (1978). Recycled Concrete as an Aggregate for Concrete, First State of Art Report RILEM TC-37-DRC, *Materials and Structures (RILEM)*, no.65, p.371-378.

- Özsöylev, T., (1993). *Hazır Beton ve Ekipmanları*, Birsen Yayınevi, s.225, İstanbul.
- Postacıoğlu, B., (1975). *Betonun İşlenebilme Özelliği. Yapı Malzemesi Problemleri*, Çağlayan Kitabevi, 126 s., İstanbul.
- Topçu, İ.B., (1997). Physical and Mechanical Properties of Concretes Produced with Waste Concrete, *Cement and Concrete Research*, Vol:27, p.1817-1823.
- Topçu, İ.B., Şengel, S., (2004). Properties of Concretes Produced with Waste Concrete Aggregate, *Cement and Concrete Research*, Vol:34, p.1307-1312.
- TS 2941, (1978). Taze Betonda Birim Hacim Ağırlık Tayini, *Türk Standartları Enstitüsü*, Ankara.
- TS 3530 EN 933-1. Agreganın Tanecik Dağılımı (Elektro Analizi), *Türk Standartları Enstitüsü*, Ankara.
- TS 802, (1985). Beton Karışım Hesap Esasları. *Türk Standartları Enstitüsü*, Ankara, 18 s.
- TS EN 12350-2. Taze Beton Kıvam Deneyi (Çökme Hunisi Metodu), *Türk Standartları Enstitüsü*, Ankara.
- TS EN 12390-3. Numuneler Üzerinde Beton Basınç Deneyinin Yapılışı, *Türk Standartları Enstitüsü*, Ankara.

ARAÇ KİRALAMA İŞLETMELERİNE YÖNELİK MÜŞTERİ ŞİKÂyetLERİNİN ANALİZİ

Bayram AKAY¹, Oğuz TÜRKAY²

Özet

İşletmelerin varlığını borçlu olduğu müşterilerini memnun etmesi her zaman zorunluluk olmuştur. Müşterilerin memnun olmadıkları noktalarda ortaya koydukları şikâyetler de işletmelerin kendilerini geliştirmelerinde temel alacakları en önemli bilgi kaynağıdır. Araştırmanın amacı araç kiralama işletmelerine yönelik müşteri şikâyetlerinin tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin sunulmasıdır. Bu kapsamda 01.01.2012 - 01.01.2013 tarihleri arasında www.sikayetvar.com sitesinde yer alan tamamı Türkiye'deki günlük araba kiralama ile ilgili toplam 151 şikâyet içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Araç kiralama işletmeleri hakkındaki en belirgin şikâyet konularının ücretler, araç ve sözleşmeleri ile rezervasyonlar olduğu incelememiz sonucunda belirlenmiştir. Şikâyet oranları dikkate alınarak ilgili işletmeler için öneriler ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Araç Kiralama İşletmeleri, Müşteri Şikâyetleri, İçerik Analizi

ANALYSIS OF THE CUSTOMER COMPLAINTS AGAINST CAR RENTAL COMPANIES

Abstract

It has always been obligation for corporations to satisfy their customers to whom they owe their existence. Complaints put over at unsatisfying cases by customers are the most important source of information for corporations to improve themselves. The aim of the research is to diagnose the customer complaints about car rental corporations and offer solutions. In this scope, 151 complaints stated on www.sikayetvar.com between 01.01.2012 - 01.01.2013 of all in Turkey about daily car rental are investigated through content analysis. According to our investigation result, it is identified that the primary complaint about car rental companies the wages, vehicles and contracts, bookings subjects. Solutions are offered for corporations regarding the percentages of complaints.

Keywords: Car Rental Companies, Customer Complaints, Content Analysis.

---

¹ Arş. Gör, Kırklareli Üniversitesi Turizm Fakültesi; Doktora Öğrencisi; Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, bayramakay@klu.edu.tr

² Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, oguzturkay@yahoo.com

Giriş

Sözcük anlamıyla şikâyet, hoşnutsuzluk belirten söz ve/veya yazı, sızlanma, sızıltı, yakınma veya bir sorunu kişiye bildirmek anlamındadır. Şikâyet en yalın anlatımıyla beklentilerin karşılanmamış olduğunun ifade edilmesidir. Bunun yanında belki de daha önemlisi; kuruluş açısından ürünlerdeki ya da hizmetteki kusuru düzelterek mutsuz bir müşterinin hoşnutsuzluğunu gidermek için bir fırsattır. Değerlendirilen şikâyetler, müşteriler ile birebir ilişki kurulmasına, müşterilerin, hizmet hatalarından kaynaklanan olumsuz görüşlerinin azaltılmasına olanak sağlamaktadır (Olca, 2012:2).

Araç kiralama sektörü havayolları, demiryolları, oteller ve kurvaziyer gemi hatlarını içeren turizm ve ulaştırma sektörünün bir alt üyesi olarak sınıflandırılır (Pachon vd, 2006:224). Bu sektörü gerçek veya tüzel kişilere belirli bir ücret karşılığında araç kiralayan işletmeler oluşturmaktadır. Kısa dönem araç kiralama hizmeti (günlük kiralama) ve uzun dönemli araç kiralama (filo veya operasyonel kiralama) hizmetleri olarak ikiye ayrılır (Tang ve Deo, 2006: 806). Bu hizmetler değişik amaçlarla otomobil, motosiklet, bisiklet ve ticari amaçlı otobüs, minibüs, kamyon veya kamyonet gibi araçların kiralınmasını kapsamaktadır (Datamonitor, 2006:7). Araç kiralamak isteyen müşteriler önceden rezervasyon yaptırarak ya da araç kiralama acentelerine doğrudan gelerek araç kiralamaktadır (Daniele ve Gaceu, 2009:77).

Araç kiralama birçok ülkenin ekonomisine yıllık milyar dolarlık gelir sağlayan bir sektör konumuna gelmiştir (Yang, Jin ve Hao, 2009). 2012 yılında dünya araç kiralama pazarı hacminin 52,6 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir (Car Rental Business, 2008:2). Örneğin, sadece ABD araç kiralama sektörünün 2013 yılında 23.5 milyar \$ gelir elde ettiği belirtilmektedir (www.autorentalnews.com). Büyük bir iş kolu olarak, araç kiralama harcamaları turizm ve iş ile ilgili faaliyetlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Günümüzde kiralama seçenekleri toplam ulaşım maliyetlerini giderek azaltmakta, işletmelerin genişlemesi ile çeşitlendirme yapılmaktadır (Goldbarg, Asconavieta ve Goldbarg, 2012:90).

Türkiye’de oto kiralama pazarında 7 uluslararası marka dışında, yurt çapında 30’dan fazla firma ve yerel ölçekli 650 işletme faaliyet göstermektedir. Otomobil kiralamada kullanılan toplam 160 bin aracın 30 bini günlük kiralamalar, 130 bini ise işletmelerin uzun dönemli kurumsal amaçlı kiralamaları için kullanılmaktadır. Araç kiralama işletmeleri yılda 1 milyon 250 bin kişiye 4 milyon günlük kiralama yapmaktadır (Türkiye Otelciler Federasyonu, 2012:19).

Bu faaliyet alanının literatürde; lojistik (Yang, Jin ve Hao, 2009; Fink ve Reiners, 2006), yüksek kaza oranları (Al-Balbissi, 2001), sigorta (Levison, 2004), filo yönetimi (Hertz, Schindl, Zufferey, 2008), stratejik ve taktik filo planlaması (Yazao, Wenzhou ve Xiaoni, 2009; Li ve Tao, 2010; Pachon, Iakovou ve Ip, 2003), talep tahmini (Edelstein ve Melnyk, 1977), çevresel sürdürülebilirlik (Parker, 2011), hizmet kalitesi (Ekiz ve Bavlik, 2008), mevsimsellik (Daniele Ve Gaceu, 2009), leasing kiralama (Sultan, 2010), kapasite kullanımı (Carroll ve Grimes, 1995, Geraghty ve Johnson, 1997, Walker, 1999) gibi sorunları incelenmiştir.

Araç kiralama sektöründe yukarıdaki sorunlara odaklanılırken müşteri bakış açısından konu ele alınmamış ve Türkçe literatürde belli bir çalışmaya rastlanmamıştır. Örneğin ABD’ de yapılan bir araştırma; tüketicilerin sigorta, depozito, iade, havaalanı, yakıt, kilometre, vergi, ek sürücü ve ekstra malzeme ücretlerinin fiyatları (kayak malzemesi, navigasyon ve çocuk koltukları) gibi sorunlar ile karşılaştıklarını göstermiştir (The American Society of Travel Agents 2003:2). Dolayısıyla, Türkiye’de araç kiralayan müşterilerin şikâyetlerinin neler olduğuna yönelik çalışmalar yeterli değildir. Bu çalışmada, Türkiye’deki araç kiralama işletmelerinden araç kiralayan müşterilerin şikâyetleri içerik analiziyle incelenmektedir.

Müşteri Şikâyetleriyle İlgili Literatür Taraması

Müşteri şikâyetleri; müşterilerin arzu, ihtiyaç ve beklentilerinin tam olarak karşılanmaması nedeniyle ortaya çıkan ve çıktığı andan itibaren bir an önce çözülme kavuşturulması gereken olumsuz davranış şekilleri ya da yorumlarıdır (Saydan, 2008: 124). Müşteri şikâyetleri aslında işletme açısından olumsuz bir durum gibi gözükse de müşteri memnuniyeti ve sadakatinin artırılmasında işletmelere önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu nedenle her şikâyet bir armağan olarak kabul edilmeli ve bu bakış açısıyla hareket edilmelidir (Varinli, 2005: 12). Müşteri memnuniyeti, algılanan performans/kalite ile umulanlar/beklentiler arasındaki fark olarak açıklanmaktadır.

Müşteri şikâyetlerine işletmelerin ulaşamaması veya ulaşım göz ardı etmesi, firma ile müşteri arasındaki mesafeyi zamanla ve hiç farkına varmadan arttırmakta ve aynı zamanda verilen sözlerin tutulmaması, gerçekleşmeyecek vaatlerde bulunulması, müşterilerde olumsuz tepkiler, menfi ve sert davranışlar oluşturmaktadır. Bu tepki ve davranışlar çoğunlukla firmaya değil, müşterilerin yakın çevrelerine anlatılmaktadır (Kaya, 2000: 40). Fakat bir müşterinin şikâyetine olumlu yanıt alması durumunda, bu müşterinin aynı işletmeye tekrar gelme ve başkalarına önerme eğilimi de artmaktadır (Kozak, 2008: 228).

Örgüt yöneticileri müşteri memnuniyeti için asla onların ne istediklerini ve en çok neye önem verdikleri sorusunu müşterilerden yardım alarak cevaplandırmalıdır. Bu yapılmazsa müşterinin fazla önem vermediği konuların iyileştirilmesi için boşa kaynak harcanmış olacaktır. Şikâyet sürecinin hızlı ve etkin hale getirilmesidir. Müşterinin süreç, ürün ve yöntemler hakkında bildirdiği şikâyetler iyileşmek için önemli fırsatlardır. Çünkü bunlar iyileştirilmesi gereken ve teşhis edilmiş birer problemdir ve iyileşme çalışması yapma fırsatıdır (Halis, 2004: 73).

Bireylerin aldıkları ürünler ya da hizmet ile ilgili şikâyetlerini dile getirme isteklerinin yüksek olması, bu konuda belli bir format içinde hareket eden şikâyet sitelerinin de yoğun ilgi görmesine neden olmaktadır. Müşteri şikâyetlerinin kaynakları (Odabaşı ve Odabaşı, 2007: 119):

- Ürün kalitesinin düşük olması,
- Ürünlerin güvenilir olmaması,
- Hizmet sunumundaki eksiklik ve aksaklıklar,
- Uсталık,
- Zamanlama sorunu,
- Ürünün rengi, boyutu, biçimi, ambalajı vb.,
- Yanıltıcı reklam ve tanıtımlar,
- Çalışanların tutum ve davranışlarıdır.

Araç kiralama işletmeleri için de müşteri şikâyetleri en önemli geliştirme araçlarından birisidir. Bu işletmeler hizmet sektörü içinde yer almakta ve tüketicinin subjektif değerlendirmesine muhatap olmaktadır.

Araç Kiralama Hizmetlerinde Müşteri Şikâyetleriyle İlgili Çalışmalar

Araç kiralama işletmelerinde hizmetin sunulmasında aksaklıkların yaşanmaması için yapılan tüm titiz çalışmalara rağmen müşterilerin pek çok konuda şikâyetlerinin olduğu görülmektedir. Genel olarak şikâyetler; ücret, sigorta, yakıt, kalite, fiyat, rezervasyon, hizmet ve aracın durumu gibi işletme içi faktörler ve hizmeti alan müşterilerin demografik, sosyal ve psikolojik, kültürel farklılıklarından oluştuğu görülmektedir (Walsh, 1992).

İrlanda'da bulunan Avrupa Birliği Tüketici Merkezi'ne ulaşan tüketici sorunları; **Araç iadesindeki hasar masrafları:** Aracın tesliminde tüketiciye bildirilmeksizin kredi kartından hasar için ücret tahsil edilmesidir. **Ödeme düzenlemeleri / ek ücretler:** Kiralama esnasında anlaşılan fiyatın dışında ek masraflar çıkartılmasıdır. **Kiralama sürecinde müşteriye hizmet:** Aracın teknik destek eksikliğinden dolayı bozulması ya da kazada durumunda tüketiciyle ilgilenilmeyerek, tüketicinin gereksiz maliyetleri ödemek durumunda bırakılmasıdır. **Araç kiralama dağıtım ofisleri:** Rezervasyon işlemi sırasında dağıtım işletmelerinin veya araba kiralama araçları tarafından sağlanan bilginin (açılış saatleri, araç veya ekstra maliyet) işletme ile uyumlu olmamasıdır. **Sigorta kapsamı:** Tüketicilere araba kiralama sırasında sigorta kapsamı hakkında yeterli bilgi verilmesinden dolayı oluşan sorunlar.

Raskop (1994) yaptığı çalışmada yaklaşık 65.000 anket değerlendirmiştir. Araba kiralayanların karşılaştıkları sorunlar; (1) aracın mekanik durumu, (2) mekanik arızası, (3) kirli araba tahsisi, (4) beklenmeyen maliyetler, (5) satış baskısı, (6) hizmete ulaşım zorluğu ve (7) uzun bekleme süreleri olarak tespit edilmiştir. Bu çalışma için en önemli kategorinin "beklenmeyen maliyetler" ve "satış baskısı" olduğu ortaya çıkmıştır.

Müşterilerin Araç Kiralarken Dikkat Etmesi Gereken Noktalar

İş seyahatlerine, tatillere gidiş ve geliş için kullanılacak ulaşım araçlarını seçme stresli bir iştir. Araba kiralamadan önce ihtiyaç duyulan aracın türüne ("ekonomi", "orta", "lüks") göre harcama miktarı belirlenerek dikkatli hareket edilmelidir (The American Society of Travel Agents, 2003:2). Araç kiralama hizmeti esnasında müşteriler 4 önemli süreçten geçmektedirler. Bunlar; aracın kiralınmasından önce, teslim alınması, kullanımı ve teslim edilmesi aşamalarıdır.

a) Araç Kiralamadan Önce Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Araç kiralama hizmetleri birçok önemli noktayı bünyesinde barındıran sistemlerdir. Bu hizmetlerin doğru alımı için aşağıdaki önemli noktalara dikkat edilmelidir;

- Minimum ve maksimum yaş sınırı
- Sözleşmede geçen genel terimler
- Sözleşmenin dili
- Fiyatlar
- Değişken fiyatlar
- Teminat olarak ödenecek depozito
- Sigorta şartları
- Diğer ülkelerde arabayı kullanabilme şartı
- Araçların müdahalesi
- Araçta bulunması gereken aksesuarlar
- İkinci şoför şartı

b) Aracı Teslim Alma Esnasında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Genellikle kiralama sırasında geçerli bir kimlik veya pasaport, sürücü belgesi ve sürücü adına olan geçerli bir kredi kartı gereklidir. Zahmetli ve zaman alıcı olsa da küçük harfle basılı açıklamaları okumak için biraz zaman ayrılmalıdır. Araç teslim alma ve bırakma saati doğru kaydedildi mi? ilave sürücü hizmeti var mı? Sigorta koruması var mı? Bütün ekstralar fiyata dâhil mi? Sözleşmenin bütün önemli noktaları tam olarak kapsadığına dikkat edilmelidir. Bundan başka aracın sürekli bir hasarı olup olmadığını kontrol ederek olası çizik, çökük ve ezilmeler istasyonun bir çalışanına tasdik ettirilmelidir. Aksi halde araç tesliminde, sizden önceki bir sürücünün sebebiyet verdiği hasarları ödemek zorunda kalabilirsiniz. Bundan başka aracın fonksiyonlarının tam kapasiteli olup olmadığına ve örneğin frenlerin, sileceklerin, sinyallerin ve farların bozuk olup olmadığına dikkat edilmelidir (Touristik Union International, 2012:10). Aracın teslim alınması sırasında özetle (European Commission, 2005:25);

- Anlaşılan aracın mevcut olup olmadığına,
- Teslimat sırasında aracın durumuna dikkat edilmelidir.

c) Müşterinin Aracı Kullanırken Dikkat Etmesi Gereken Noktalar

Araştırmalar kiralık araçlar ile özel araçlara göre daha çok kaza yapıldığını göstermektedir (Al-Balbissi, 2001; Rogak, 2010). Bunun için aracın çalışma düzeni, yol yardım hizmeti, kaza ya da hasar durumunda yapması gerekenleri ve özel durumlarda araç kullanımı gibi noktaların bilinmesi önemlidir.

Aracın çalışma düzeni ve yol yardımı hizmeti: Tüm kiralama acenteleri tüketicinin emrine çalışır durumda araç vermesi gerekir ve meydana gelebilecek kaza veya arıza gibi durumlar için yol yardım hizmetlerinin sağlanması gerekmektedir.

Kaza ya da hasar durumunda: Bir kaza olması durumunda, tüketici araç kiralama sözleşme hükümlerine göre hareket etmelidir. Her halükarda, işletmeye haber vermelidir. Aracın çalışmasından ya da bir arızası nedeniyle kaza olursa kiralama işletmeyi sorumlu olarak kabul edilir, bu durum sürücü tarafından kanıtlanmalıdır. Aksi takdirde, aracın sürücüsü sorumlu olacaktır.

Özel durumlarda araç kullanımı: Araç kiralama sözleşmeleri genellikle orman yolları veya asfalt olmayan yüzeyler gibi belirli yollarda aracın kullanımını yasaklayan terimleri içerebilir. Bunların üstesinden gelmek için tüketiciler herhangi bir özel faaliyet veya gezi yapmak istediğini bildirmelidir.

d) Aracın Teslimi Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Araç kiralama istasyonunda bekleme sürelerini hesaba katarak hareket edilmelidir. Yoğun tatil zamanlarında ve çok ilgi gören tatil bölgelerinde aracı teslim etme biraz uzun sürebilir. Teslim sırasında aracın hasarlarını kontrolü oto kiralama çalışanının huzurunda yapılarak aracı eksiksiz geri teslim edildiği kiraya verene yazılı olarak tasdik ettirilmelidir. İlaveten tasdikte saat not edilmelidir. İstasyon kapalı ise delil olarak araç mutlaka fotoğraflanmalıdır. Arabayı teslim etmeye vaktinde gelmek gerekir. Bir kiralama günü 24 saattir ve çoğu kiralama işletmesi kısa süreli gecikmeyi ücret almaz ama hepsi için geçerli olmayabilir. Aracın deposu dolu isteniyorsa, kiralayan kişi depoyu doldurmalı ve makbuzu saklanmalıdır (Touristik Union International, 2012:10).

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Yoğun rekabet ortamında müşterisi olmayan bir örgüt için satış, kâr veya hayatını devam ettirmekten söz edilemez. Bunun için işletmeler hayatlarını borçlu olduğu müşterilerinin sorunlarını öğrenip bu sorunların çözüm yollarını bulmalıdır. Araştırmanın amacını, araç kiralama işletmelerine yönelik müşteri şikâyetlerinin hangi başlıklar altında toplandığı ve sıklıklarının saptanması oluşturmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

İletişim çalışmalarında kullanılan bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi, ilk kez 18. yüzyılda İsveçli bir bilim adamının dönemin ilahilerinin içeriklerindeki dini sembollerini incelediği çalışmasında kullanılmıştır. 20. yy. başlarında Amerikan gazetelerinin içeriklerinin incelenmesi şeklinde ortaya çıkmış, 1930'larda, radyo ve propaganda konuşmalarının analizi için başvurulan bir teknik olmuştur (Taylan, 2011:64). İnternetin 1990'lı yıllarda ortaya çıkışı ile birlikte ilk on yıl içinde yüzlerce WEB sitesinin incelenerek analiz edilmiştir (Selvi ve diğ, 2012:9). İçerik analizi; dokümanların, mülakat dökümlerinin ya da kayıtlarının karakterize edilmesi ve karşılaştırılması için kullanılan bir tekniktir. Hem nitel hem de nicel uygulamaları içerebilir (Altunışık ve diğ, 2005:258). İçerik analizinin yapılışında izlenen tümevarım analizi, kodlama, kavram ve kategori (tema) gibi birtakım aşamalar vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:227).

Araştırma, hemen her konuda tüketici şikâyetlerinin dile getirildiği bir platform olan www.sikayetvar.com.tr sitesinde bulunan araç kiralama işletmelerine yönelik müşteri şikâyetleri içerik analizine tabi tutulmuştur. Böylece, şikâyetlerin hangi başlıklar altında toplandığı ve sıklıkları belirlenmiştir. Yapılan şikâyetlerin tamamı Türkiye'deki günlük kiralama işletmelerine yönelik olarak yapılmıştır. Araştırma 31.12.2012 - 01.01.2013 tarihleri arasında araç kiralama işletmelerine yönelik www.sikayetvar.com.tr sitesinde 151 şikâyetin olduğu tespit edilmiştir. Bu şikâyetler kodlanarak kategorilere ayrılmıştır.

Araştırmanın Sınırları Ve Varsayımları

Araştırmanın kapsamını belli bir internet platformunda paylaşılan şikâyetler oluşturmaktadır. Araştırmada araç kiralama işletmelerine yönelik araba kiralayan müşterilerin şikâyetleri inceleme konusu yapılmıştır. Araştırma Türkiye'deki şikâyetlerin dile getirildiği www.sikayetvar.com adresinden sağlanan bilgilerle sınırlıdır ve tüm şikâyetlerin gerçekten yaşanmış olduğu varsayılmıştır.

Bulgular

Bu araştırmada kullanılmak üzere www.sikayetvar.com sitesinden 01.01.2013 tarihi itibarıyla araç kiralamaya ilişkin 151 adet şikâyet tespit edilmiş ve tüm şikâyetler genel anlamda değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirme sonucunda şikâyetlerin toplandığı ana kategoriler ve alt kategoriler belirlenmiştir. Tüm değerlendirmeler tablo 1'de sunulmuştur.

Talo1. Müşterileri Şikâyetlerinin Değerlendirilmesi

	Sıklık	Yüzde
Ücretlerle ilgili şikâyetler	35	% 24
Depozito bedelinin geri ödenmemesi	13	
Kredi kartından fazla ücret tahsil edilmesi	12	
İptal edilen hizmet için ücretin iade edilmemesi	10	
Araç ve sözleşme hakkındaki şikâyetler	30	% 20
Aracın çizik, kazalı, kirli ve arızasının olması	24	
Sözleşmenin gerçeklerle uyuşmaması	6	
Rezervasyon şikâyetleri	27	% 18
Fazla rezervasyon (overbooking)	20	
Rezervasyon esnasında saat ve tarihin yanlış alınması	7	
Çalışanlarla ilgili şikâyetler	14	% 9
Personelin kaba ve ilgisiz olması	11	

Çalışanların yanlış ve eksik bilgi vermesi	3	
Sigorta hakkında şikâyetler	14	% 9
Sigorta poliçesine uyulmaması	7	
İkame araç bulunmaması	4	
Sigortaya rağmen tam ücret talep edilmesi	3	
Mesafe, ekstra ürün ve yakıt şikâyetleri	12	% 8
Aracın boş depo verilip dolu istenmesi	7	
Diğer nedenler	5	
Kampanya ve kuponlar ile ilgili şikâyetler	11	% 7
Kampanya, kuponlar ve hediye faydalanmama	8	
Kampanya, kuponlar ve hediye şartlarına uymama	3	
Dış kaynak kullanımı sonrası şikâyetler	8	% 5
Dış kaynak bedelinin ödenmemesi	7	
Dış kaynaktan sağlanan aracın hasarlı verilmesi	1	
TOPLAM	151	100

Değerlendirmeler dikkate alındığında, şikâyetlerin, araba kiralama işletmelerini tercih eden tüketicilerin sözleşme şartlarını okumamasına ve satış sonrası hizmetin satış esnasındaki vaatlere uymayışına bağlı olarak artış gösterdiği görülmüştür. Her bir şikâyet kategorisi aşağıda detaylı olarak incelenmektedir.

Müşteri Şikâyetlerinin Kaynakları

Ücretlerle ilgili şikâyetler: Araç kiralama konusunda şikâyet oranı en yüksek olan kategoridir. Toplam şikâyetler içindeki oranı %24'dür ve 35 şikâyetten oluşmaktadır. Ücretlerle ilgili şikâyetler kendi içinde dört ayrı kategoriye ayrılmıştır.

- **Depozitonun geri ödenmemesi:** İşletmeler kedilerini garantiye almak için gerek aracın kullanımı sırasında oluşabilecek bir hasar için gerekse sonradan işletmeye ulaşacak gider için müşterilerinden depozito alır. Bu depozito araç geri getirildikten en geç 15 gün sonra kullanım sırasında meydana gelen ek masraflar düşülerek (temizlik gideri, hasar sorumluluğu, trafik cezaları, OGS geçişleri, rezervasyon uzatılması, vb) iade edilir. Önemli orandaki tüketici depozitoların sözleşmede belirtilen günler içinde ödenmediği belirtilmektedir.
- **Kredi kartından fazla ücret tahsil edilmesi:** Tüketicinin telefon veya internetten rezervasyon yaptıktan sonra konfirme edilen araç için fazla ücret tahsil edilmektedir. Rezervasyon alındıktan sonra zam gelmesi durumunun nedeni gösterilmektedir.
- **İptal edilen hizmetler için ödenen ücretin iade edilmemesi:** Kiracı, kiraya veren ile araç kiralama sözleşmesinin akdedilmesinden itibaren 7 gün içinde hiçbir hukuki ve cezai sorumluluk üstlenmeksizin ve hiçbir gerekçe göstermeksizin malı veya hizmeti reddederek cayma talebini kiraya verene iletmek kaydıyla cayma hakkına sahiptir (Tüketicinin Korunması Kanunu, Madde 9/A). Tüketiciler rezervasyon yaptıkları bir aracı rezervasyon süresi dâhilinde kiralamaktan vazgeçtiklerinde veya kiralama süresini daha kısa süreye çektiklerinde ücretin iade edilmemesi durumuyla karşılaşmıştır.

Araç Hakkında Şikâyetler: Kiraya verilen aracın kirli olması, mekanik arızasının olması (fren, motor, klima, lastik), araçta çizik, boya ve kaporta kusurunun olması, maliyeye kayıtlı olmaması, kiralama için temizlenmemiş veya donanımlarının farklı olması gibi şikâyetler bu grupta yer almaktadır. Bu gruptaki şikâyetlerin oranı %20 dolayındadır. Bu şikâyetler;

- **Aracın çizik, kazalı, kirli ve mekanik arızasının olması:** Aracın oldukça kirli olması, araç lastiğinin bereli teslim edildiği, çizik ve kazalı, servis uyarısı veren, fren sistem arızası olan araçlar kiralananak istenmektedir.
- **Sözleşme kaynaklı sorunlar:** Satıcı veya sağlayıcının tüketiciyle müzakere etmeden, tek taraflı olarak sözleşmeye koyduğu maddeler bulunmaktadır. Tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde iyi niyet kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme koşulları haksız şarttır (Tüketicinin Korunması Kanunu, Madde 9/A).

Rezervasyon şikâyetleri: Araç kiralama işletmeleriyle ilgili rezervasyonun kayıt altına alınmaması, aracın fazla rezervasyondan dolayı tüketiciye teslim edilememesi, rezervasyonda saatin/ tarihin yanlış girilmesi gibi şikâyetlerdir. Bu şikâyetlerin oranı % 18 dolayındadır.

Çalışanlar hakkında şikâyetler: Araç kiralama işletmelerinde çalışan personelin müşteriye karşı tutumu, ilgi ve alakası, konuşması, güler yüzlü olmaması, satış kaygısı ile eksik veya yanlış bilgi vermesi bu gruptaki şikâyetleri oluşturmaktadır. Bu şikâyetlerin oranı % 9 dolayındadır.

Sigorta hakkında şikâyetler: İstenilen sigortanın gerçekte yapılmamış olması, normalden fazla ücret alınması, ikame araç temin edilmemesi, aracın tam kaskolu olmasına rağmen kaza sonucu ücret alınması, hasar veya hırsızlık durumunda ekstra ücret alınması gibi kiralanan aracın sigorta kapsamıyla ilgili şikâyetlerdir. Bu şikâyetlerin oranı %9 dolayındadır.

Mesafe, ekstra ürünler ve yakıt şikâyetleri: Sınırsız km olarak verilen aracın belli km'den sonra her km için artı ücret istenmesi, km sınırının konması, yakıtın litre veya metreküpü için yüksek ücret talep etme, aracın dolu depo ile teslimine eksik denmesi, araçta bulunmayan veya hasarlı ekstra ürünlerle ilgili şikâyetlerdir. Bu şikâyetleri engellemenin yolu aracın boş depo ile verilmesi, km sınırı konmaması gibi standartlar koymaktır. Bu şikâyetlerin oranı %8 dolayındadır.

Kampanya, kuponlar ve hediyelerle ilgili şikâyetler: İşletmeler müşterilerine daha çok satış yapmak veya özendirmek için zaman zaman kampanyalar, çok kullananlar için kupon ve hediyeler vaadinde bulunurlar. Bunların belirtilen yer ve tarihte yerine getirilmemesi müşterilerin şikâyet konusu olmaktadır. Bu şikâyetlerin oranı %7 dolayındadır.

Dış kaynak kullanımı şikâyetleri: Araç kiralama işletmeleri müşterilere kiraladığı araçların bir bölümünü veya tamamını kişi ya da kuruluşlardan belirli bir ücret karşılığında sözleşmeye dayalı olarak dış kaynaklardan tedarik etmektedir. Bu araçlar için belirtilen ücretin zamanında ödenmemesi ya da aracın arızalı, kazalı teslim edilmesi tedarikçiler tarafından şikâyet konusu olmaktadır. Bu şikâyetlerin oranı %5 dolayındadır.

Sonuçlar

Küreselleşen dünyada, teknolojiye yaşanan hızlı değişimler ve gelişimlerle birlikte müşterilerin seçicilikleri de artmaktadır. Bu nedenle işletmeler açısından müşteri memnuniyeti daha önemli hale gelmiştir. Araç kiralama sektöründe çok sayıda müşterinin değişik rezervasyon kanalıyla araba kiralaması, satış sonrası hasarın oluşabilmesi, standart sözleşmenin yapılamaması, bir işletmeye ait farklı noktalardan hizmet alması gibi nedenlerle müşteri memnuniyeti sağlamak giderek zorlaşmaktadır.

Bu çalışmada araç kiralayan tüketicilerinin pratikte yaşadıkları sorunlara ilişkin www.sikayetvar.com sitesinde yer alan şikâyetler tespit edilerek derlenmiş ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Yapılan içerik analizi sonucunda araç kiralamaya ilişkin toplam şikâyetlerin önemli kısmını (%24) "ücretlerle ilgili şikâyetler" oluşturmaktadır. Diğer önemli şikâyet konusunu ise "araç ve sözleşmelerden doğan şikâyetler (%20)" oluşturmaktadır. Sırası ile "%18 rezervasyondan kaynaklanan sorunlar", "%9 çalışanlar ile ilgili sorunlar", "%9 sigorta ile ilgili sorunlar", "%8 mesafe-ekstra ürün-yakıt hakkındaki şikâyetler", "%7 kampanya ve kuponlar" konusundaki sorunlar ve son olarak da "%5 dış kaynak kullanımı" sorunları vardır.

Araç kiralama işleminde araç kiralayan işletme ile aracı kiralayan arasında her ne kadar araçlar olsa da sorumluluk her zaman bu iki taraf arasındadır. Kiralama işletmesi sözleşme süresi boyunca iyi durumda, gerekli bakımları yapılmış aracı tüketicinin emrine vermek ve trafik kanunlarının otomobillerde bulundurulması zorunlu kıldığı aksesuar, yedek parça ve araçları sağlamak durumundadır. Tüketiciler sözleşme uyarınca kiralanan aracı kira süresi sonunda kiralayana aldığı gibi hasarsız olarak teslim etmekle yükümlüdür. Aracın hasar alması durumunda zarardan sorumlu olmadığı savunmasını ispat etmek yükümlülüğü bulunmaktadır.

Araç kiralama sözleşmeleri konusunda şikâyetleri olan tüketicilerin öngörülen kanun ve yönetmelik maddeleri uyarınca haklarını aramaları ve bu konuda daha dikkatli olmaları gerekir. Örneğin araç kiralayan tüketiciler açık senet imzalamamalıdır. Türk Ceza Kanunu'na (156. madde) göre açık senet(ler) bedelsiz senetlerdir. Bedelsiz kalmış bir senedi kullanan kimseye, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası verilir. Ayrıca kiralanan araç kesinlikle şahısların üzerine değil firmanın üzerine olmalı, kurumsal firmalardan kiralama tercih edilmeli, araç çok iyi incelenerek teslim alınmalı, eğer aracın arızası veya hasarı varsa bunu sözleşmeye madde olarak ekletilmelidir.

Tüketici şikâyet ve itirazları konusundaki başvurular, kiracının mal veya hizmeti satın aldığı ya da ikametgâhının bulunduğu yerdeki "Tüketici Sorunları Hakem Heyetine" veya "Tüketici Mahkemesine" yapılabilir. Ayrıca internetten satışlarda kiracı, kiraya verenin internet sitesindeki Ön Bilgilendirme Formu'nu okuyup bilgi sahibi olduğunu ve kabul ettiğini kayıtsız şartsız beyan ve taahhüt etmiş olur.

Öneriler

Türk araç kiralama sektörünün sorunların çözümünde Avrupa Birliği tarafından tüketiciyi korumak için çıkarılan aşağıdaki direktiflerden yararlanılabilir.

Sözleşmedeki Haksız Şartlar Hakkında Direktif (1 93/13/AET): Direktifin amacı sözleşme tarafların hak ve yükümlülüklerinde denge sağlamaktır. Direktifine göre sözleşme süresince tüketici için dezavantaj oluşturan herhangi bir madde tüketici için bağlayıcı değildir.

Haksız Ticari Uygulamalar Direktifi (2005/29/AT): Tüketiciyi Koruma Yasası'nın bir parçası olarak Mayıs 2007'de İrlanda'da uygulanmıştır. Direktifin temel amacı iç pazarda tüketici güvenini artırmak ve tüketicinin çıkarlarını korumaktır. Direktif tüketicinin korunması alanında mevzuat Uyumlu hale getirmek ve ticaretin haksız olup olmadığını belirlemek için yardımcı kıstaslar oluşturur. Bu 2005/29/AT sayılı Direktif ile yakıt ikmali ücretleri, yaş sınırlaması, yer sorunlarını çözülebilir.

Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (AUÇ): Avrupa Tüketici Merkezi tüketiciler ve işletmeler için sorunların çözümünde alternatif uyuşmazlık çözümü (AUÇ) mekanizmaları oluşturmuştur. Tüketiciler her zaman mahkemeleri kullanma seçeneğine sahip olmasına rağmen, AUÇ sistemleri, her iki tarafa hem maliyet hem de hızlı ve verimli olmak için özellikle sınır ötesi şikâyetlerde bazı avantajlar sunabilir.

Sektör Dernekleri: Sektör kuruluşları derneklerinin oluşturduğu davranış kuralları tüketicinin korunmasında çok etkili olan başka bir mekanizmadır. Örneğin; İrlanda'da nu rolü "İrlanda Kiralık Araba Kurulu" gerçekleştirir. Bu kurul sektörde standartları özetleyen geniş bir davranış kodu hazırlamıştır. Ayrıca dernek üye işletmeler ve tüketiciler arasındaki anlaşmazlıklarda arabuluculuk görevi yapar (Leonard, 2008:17-18).

Kaynakça

- Altunışık, Remzi, Coşkun, Recai, Bayraktaroğlu, Serkan Ve Yıldırım, Engin (2007), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Al-Balbissi, H. Adli (2001), Unique Accident Trend Of Rental Cars, *Journal Of Transportation Engineering*, 127, (2), 175-187.
- Auto Rental News (2012), Analyses and Forecasts to 2016, <http://www.autorentalnews.com> adresinden 12 Aralık 2012 tarihinde alınmıştır.
- Baltacı, Arif (2013), Araç Kiralama Hakkında Yargıtay Kararları, <http://www.baltaci.av.tr> adresinden 22 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.
- Car Rental Business (2008), Global Strategic Business Report Global Industry Analysts, <http://www.researchandmarkets.com> adresinden 15 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.
- Daniele, Martin Ve Gaceu, Luis (2009), Online Evaluation Method For Assessing The Variation Of The Number Of Tourists Interested In Car Rental, *Bulletin of the Transilvania University of Brasov*, 2, (51), Ocak, 75-81.
- Datamonitor (2006), Global Car Rental Industry Profile, Reference Code: 0199-0031.
- Edelstein, Martin Ve Melnyk, Mayron (1977), The Pool Control System, *Interfaces* 8, (1), 21-36.
- Ekiz, H. Erdogan Ve Bavik, Ali (2008), Scale Development Process: Service Quality in Car Rental Services, *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6, (2), 133-146.
- European Commission (2005), "Car Rental Contracts An analysis of European cross-border complaints and consumer protection", *European Consumer Center Network (ECC-Net)*.
- Fink, Andreas Ve Reiners, Torsten (2006), Modeling and solving the short-term car rental logistics problem, *Transportation Research*, 10, (42), 272-292.
- Geraghty, Martin Ve Johnson, Ernest (1997), Revenue Management Saves National Car Rental, *INFORMS*, 27, (1), 107-127.
- Goldberg, M. C. Asconavieta, P. H. Ve Goldberg, E. F. G. (2012), Memetic algorithm for the Traveling Car Renter Problem: an experimental investigation, Berlin: Pringer-Verlag.
- Halis, Muhsin (2004), İşletmelerde İç Müşteri Memnuniyeti, Ankara: Roma Yayınları.

- Hertz, Alain, Schindl, David Ve Zufferey, Nicolas (2008), A solution method for a car fleet management problem with maintenance constraints, *Heuristics*, 34 (15), 425–450.
- Kaya, İsmail (2000), Muhterem Müşterimiz, İkinci Baskı, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Kozak, Metin (2007), Turizm Sektöründe Tüketicilerin Şikâyetlerini Bildirme Eğilimleri, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14, (1), 137-151.
- Leonard, Tina (2008), Car Rental Contracts, European Consumer Centre Ireland, www.eccdublin.ie adresinden 22 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.
- Levinson, Conrad (2004), Guerilla Travel Tactics: Hundreds of Simple Strategies Guaranteed to Save Road Warriors Time and Mone, New York: Amacom Books.
- Odabaşı, K. ve Odabaşı, A. K. (2007), İnternet’te Pazarlama Stratejileri, Birinci Baskı, İstanbul: Cinius Yayınları.
- Olçay, Mehmet (2012), Şikâyet Nedir, <http://www.sozmusteride.com> adresinden 16 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.
- Pachon, Julian, Iakovou Eleftherios Ve Ip, Chi (2006), VehicleFleet Planning in The Car RentalIndustry, *Journal of Revenue and Pricing Management*, 5, (3), 221–236.
- Parker, John (2011), Increasing Industry Demand For Triple Bottom Line Education, *The Consortium Journal*, 16, (2), 45-50.
- Raskop, R. Raymond (1994), Is The Public Being Taken For A Ride? The Car Rental Industry: It’s Policies, Practices, and the Public Interest, Doctoral Theses, Golden Gate University, California.
- Rogak, N. Lawrence (2010), Statute of Limitations - Rental Cars, *Insurance Advocate*, 6, (21), 33-37.
- Saydan, Reha (2008), Güncel Pazarlama Yaklaşımlarından Seçmeler, (İçinde; “Müşteri Memnuniyeti (Ya Sev Ya Terk Et”)), Editörler: Varinli, İ. Ve Çatı, K., Detay Yayıncılık, İstanbul, s.105-127.
- Selvi, M. S., Saçılık, Y. M., Çevik, S. Ve Cavlak, N. (2012), Devre Mülk Ve Devre Tatil Sistemlerinde Tüketici Şikâyetlerine İlişkin Bir İçerik Analizi, *Turizm & Araştırma Dergisi*, 2, (1), 1-21.
- Sultan, Arif (2010), A Model Of The Used Car Market With Lemons And Leasing, *Applied Economics ISSN 0003–6846*, 3619–3627.
- Tang, Christopher Ve Deo, Sarang (2006), Rental Price And Rental Duration Under Retail Competition, *European Journal of Operational Research*, 23, (11), 806-828.
- Taylan, H. Hüseyin (2011), Sosyal Bilimlerde Kullanılan İçerik Analizi ve Söylem Analizinin Karşılaştırılması, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (2), 63-76.
- The American Society Of Travel Agents (ASTA) (2003), Facts for Consumers Renting A Car, www.astanet.com adresinden 12 02 2013 tarihinde alınmıştır.
- Touristik Union International (TUI) (2012), Tipps und Tricks rund um den Mietwagen, Die Info Broschüre, www.mietwagenmarkt.de adresinden 12 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.
- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (2013), Müşteri Hakları, www.protein7.com adresinden 17 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Otelciler Federasyonu (2012), Turizm Raporu, TÜROFED Dergisi, 5.
- Varinli, İnci (2005), Marketlerde Pazarlama Yönetimi, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yang, Yazao, Jin, Wenzhou, Ve Hao, Xiaoni (2009), Dynamic Pool Segmentation Model and Algorithm in the Car Rental Industry, *Journal Of Computers*, 4, (12), 1201-1210.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2006), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Walker, John (1999), Hire Capacity Of Rental Services, Managing Service Quality, 9, (2), 116 -120.
- Walsh, Annemarie (1992), Customer Perception Of Quality Of Service AndResponse To The Complaint Handling Process Of A Renting Car Company, Doctoral Thesis Of Texas Woman Üniversitesi, USA.
- Wordpress (2013), Oto Kiralama Hizmeti Alırken Dikkat Edilecek Hususlar, <http://wordpress.com> adresinden 22 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

